

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Т. В. Ярошевська

ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ПРАВ
ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ
В УКРАЇНІ

Дніпро
Видавець Біла К. О.
2020

УДК 347.77
Я 77

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 4 від 23.12.2020 р.)*

Рецензенти:

Галянтич М. К. – д-р юрид. наук, проф., головний науковий співробітник відділу методологій приватноправних досліджень НДІ приватного права і підприємництва імені Ф. Г. Бурчака НАПрН України;

Булат Є. А. – д-р юрид. наук, старший науковий співробітник Придніпровського наукового центру НАН України і МОН України.

Ярошевська Т. В.

Я 77 Проблеми охорони прав промислової власності в Україні : моногр. / Т. В. Ярошевська. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2020. – 372 с.

ISBN 978-617-645-408-3

В монографії комплексно досліджено питання забезпечення цивільно-правової охорони прав промислової власності в Україні. Подано загальнотеоретичну характеристику національного та європейського механізмів охорони промислової власності. Досліджено суб'єкти права та зміст суб'єктивного права на об'єкти промислової власності. Збалансовані суб'єктивні права та юридичні обов'язки сторін у договірних відносинах з приводу використання майнових прав на об'єкт, створений на замовлення у процесі виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт за бюджетні кошти. Проаналізовано проблемні питання врегулювання в Україні відносин у сфері трансферу технологій.

Монографія буде корисною вченим, викладачам, аспірантам, здобувачам вищої освіти юридичного профілю, юристам, а також усім, хто цікавиться проблемами охорони прав промислової власності.

УДК 347.77

ISBN 978-617-645-408-3

© Ярошевська Т. В., 2020

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	5
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ОХОРОНА СУБ'ЄКТИВНИХ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ	11
1.1. Загальна характеристика інституту права промислової власності	11
1.2. Об'єкти права промислової власності	32
1.3. Суб'єкти права на об'єкти промислової власності.....	63
1.4. Зміст суб'єктивних прав на об'єкти промислової власності	90
Висновки до першого розділу.....	120
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ З ОХОРОНИ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ	127
2.1. Міжнародно-правові механізми охорони промислової власності.....	127
2.2. Інтеграційні процеси в ЄС у сфері охорони об'єктів права промислової власності	144
2.3. Охорона об'єктів права промислової власності в країнах ЄС	165
2.4. Світовий досвід регулювання прав на об'єкти промислової власності.....	195
2.5. Аналіз міжнародних угод, законодавства ЄС, досвід окремих закордонних країн у сфері трансферу технологій	214
Висновки до другого розділу.....	241
РОЗДІЛ 3. ПРИВЕДЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ УКРАЇНИ У ВІДПОВІДНІСТЬ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС.....	248
3.1. Проблеми правової охорони об'єктів права промислової власності в Україні	248
3.2. Загальнотеоретичні аспекти сфери передачі технологій	270

3.3. Механізми врегулювання в Україні відносин у сфері трансферу технологій	283
3.4. Шляхи наближення законодавства України у сфері охорони промислової власності до законодавства ЄС	293
Висновки до третього розділу	311
ВИСНОВКИ	317
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	327

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВОІВ – Всесвітня організація інтелектуальної власності

Гаазька угода – Гаазька угода про міжнародну реєстрацію промислових зразків

ГК України – Господарський кодекс України

Горизонт 2020 – Рамкова програма Європейського Союзу з досліджень та інновацій

Договір РLT – Договір про патентне право

ЄС – Європейський Союз

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

Мадридська угода – Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків

НДДКР – науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи

НОІВ – Національний орган інтелектуальної власності

Паризька конвенція – Паризька конвенція з охорони промислової власності

СОТ – Світова організація торгівлі

Суд ЄС – Суд у справах щодо патенту Європейського Союзу

Угода про асоціацію між Україною та ЄС – Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони

Угода ТРІПС – Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності

ЦК України – Цивільний кодекс України

ВСТУП

Промислова власність, яка є важливим інструментом технологічного та економічного розвитку країни, тісно пов'язана з підвищенням рівня виробництва, що сприяє розвитку ринкової економіки. Наразі важливим завданням для України є створення ефективної національної інноваційної системи, яка спроможна забезпечити технологічну модернізацію економіки, підвищити її конкурентоспроможність на основі безпечних передових технологій. Передусім це проявляється в сучасних умовах зростання значення інновацій, швидким розвитком промисловості та міжнародної торгівлі, технологічного обміну, створення глобального інформаційного простору. Тому необхідно удосконалити ринок результатів інтелектуальної діяльності, систему національної правової охорони промислової власності, та утілити науковий потенціал України в дієвий ресурс економічного зростання. Проте, криза в українській економіці, незацікавленість держави та зменшення фінансування вітчизняної науки призвели до зниження комерційного інтересу щодо проведення фундаментальних наукових досліджень та можливостей науковців належним чином використовувати об'єкти права промислової власності в Україні. У результаті цього українські вчені виїжджають за кордон для впровадження своїх результатів науково-технічної творчості на вигідніших умовах. Нині активізація інтелектуальної, творчої діяльності людини в Україні вимагає економічних чинників, переосмислення ставлення до результатів науково-технічної творчості. Конституція України [1] чітко визначила напрямок регулювання правовідносин у сфері інтелектуальної власності на користь творця та гарантує кожній людині охорону результатів її інтелектуальної, творчої діяльності, спираючись на традицію права європейських країн. Тож, робимо висновок, що завдання розробити практичні дієві механізми із врегулювання в Україні цивільно-правових відносин щодо охорони прав творця та майнових прав інших володільців на об'єкти промислової власності є актуальним.

Підвищена увага до цих правовідносин зумовлена також міжнародними зобов'язаннями нашої держави, зокрема вступом до СОТ, що неможливо було здійснити без виконання вимог Угоди ТРІПС [2], підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [3]. Обраний Україною шлях інтеграції в ЄС потребує максимального наближення національного законодавства до законодавств країн-членів ЄС. Необхідно зазначити, що Угода про асоціацію між Україною та ЄС містить значну кількість чинних у межах ЄС правових норм щодо охорони прав промислової власності, які мають бути імplementовані у законодавство України. Актуальність розв'язання цього питання очевидна, оскільки це дозволить визначити конкретні заходи, які сприятимуть вступу України в ЄС. Особливо вона загострилась із рекодифікацією цивільного законодавства України.

Теоретичну основу дослідження склали наукові праці таких учених, як А. І. Абдуллін, Ч. Н. Азімов, О. Б. Андрейцева, Г. О. Андрощук, Ю. Є. Атаманова, О. В. Басай, В. М. Білоусов, М. М. Богуславський, О. О. Бондаренко, Ю. Л. Бошицький, Є. А. Булат, В. І. Єрмоменко, М. К. Галянтич, О. В. Дзера, А. С. Довгерт, Р. Є. Еннан, О. С. Йоффе, О. В. Кадєтова, О. В. Кам'янська, Ю. М. Капіца, П. П. Крайнєв, В. М. Крижна, А. О. Кодинець, В. М. Коссак, О. В. Кохановська, Л. Г. Кравець, Н. С. Кузнєцова, Р. А. Майданик, В. Є. Макода, О. М. Мельник, Н. М. Мироненко, Г. О. Михайлюк, П. Ф. Немеш, Ю. В. Носік, В. В. Луць, О. П. Орлюк, Б. М. Падучак, В. П. Петров, О. О. Пиленко, О. А. Підпригора, О. О. Підпригора, С. Ю. Погуляєв, О. В. Ришкова, Л. І. Ряботягова, О. Д. Святоцький, О. П. Сергєєв, В. П. Скрипко, І. В. Спасибо-Фатєєва, Р. О. Стефанчук, Г. О. Ульянова, Н. К. Фінкель, Н. О. Халаїм, Є. О. Харитонов, О. І. Харитонова, Г. Ф. Шершеневич, Р. Б. Шишка, О. С. Яворська, І. Є. Якубівський та ін. Роботи зазначених авторів заклали підґрунтя для поглиблення та інтеграції напрямів у сфері права інтелектуальної власності. Але наявні напрацювання не охоплюють усі питання правової охорони промислової власності в Україні, зокрема в умовах євроінтеграції. Кількість

наукових праць, що безпосередньо стосуються пошуку механізмів для вдосконалення національного законодавства у сфері охорони промислової власності до рівня законодавства ЄС, є недостатньою. Недостатньо досліджені механізми наближення законодавства України до законодавства ЄС у сфері промислової власності з урахуванням вимог міжнародних договорів, що уклалися між Україною та ЄС.

Отже, актуальність теми дослідження зумовлюється необхідністю розвитку науки цивільного права щодо охорони прав промислової власності, вдосконалення чинного цивільного законодавства України в цій сфері та практики його застосування.

Так, у першому розділі даного дослідження авторкою були проаналізовані теоретичні питання, необхідні для вирішення завдань та мети цієї роботи. Зокрема, досліджені загальнотеоретичні аспекти промислової власності, суб'єкти права на об'єкти промислової власності, розкривається зміст суб'єктивних прав на об'єкти промислової власності. У результаті дослідження обґрунтовано перспективний напрям вирішення завдання охорони прав на об'єкт промислової власності, створений на замовлення у процесі виконання НДДКР за бюджетні кошти із врахуванням презумпції виключності прав творця, встановлення правового режиму об'єкта права, визначення механізму реалізації майнових прав сторін на створений об'єкт промислової власності та правового режиму його використання у цивільному обороті, збалансування суб'єктивних майнових прав та юридичних обов'язків сторін у договірних відносинах з урахуванням інтересів творця об'єкта права, виконавця замовлення та інвестиційних державних інтересів. Розроблено механізм здійснення майнових прав на об'єкт, створений у процесі виконання НДДКР за бюджетні кошти.

Обґрунтована доцільність розмежування визначення понять «винахід» та «корисна модель» у законодавстві України. Доведена необхідність закріплення в законодавство України у сфері охорони прав на об'єкти промислової

власності уточнені визначення понять: «торговельна марка», «комерційне найменування», «винахід», «корисна модель», «промисловий зразок».

У другому розділі аналізується законодавство ЄС у сфері промислової власності, відповідне законодавство інших країн світу (США, КНР, Японії, Великої Британії, Республіки Білорусь тощо) та визначаються проблемні питання правової охорони об'єктів права промислової власності в Україні. Порівняльний аналіз законодавства України у сфері промислової власності із відповідним законодавством ЄС надає підстави стверджувати про наявність колізій між національним та європейським законодавством стосовно охорони промислових зразків, винаходів, корисних моделей, торговельних марок.

Аналіз національних норм у сфері промислової власності країн Європи та гармонізація й уніфікація цих норм в законодавство країн-членів ЄС дозволяє виявити сучасні шляхи та тенденції розвитку інституту промислової власності в державах із розвиненим сегментом економіки високих технологій. Зроблено висновок, що дослідження інтеграційного процесу законодавства ЄС у сфері промислової власності надає змогу в Україні застосувати позитивний досвід ЄС та запропонувати конкретні шляхи вдосконалення національного законодавства в даній сфері до європейських норм.

У третьому розділі визначено шляхи наближення законодавства України у сфері охорони промислової власності до законодавства ЄС, проаналізоване чинне національне законодавство у сфері трансферу технологій та відповідне законодавство окремих іноземних країн (США, КНР, Японії, Німеччини, Франції, Великої Британії, Республіки Білорусь інші). Для вдосконалення чинного законодавства України у сфері трансферу технологій у роботі розроблено механізм здійснення трансферу технологій та/або її складових.

Зроблено висновок, що введення в законодавство України у сфері охорони прав на промисловий зразок додаткової умови щодо визнання прав недійсними у судовому порядку, розширення об'єктів охорони, зокрема, внаслідок охорони об'єктів нестійкої форми, які в робочому режимі можуть бути охарактеризовані зовнішніми ознаками формоутворювальних виробів,

узгодження положень ЦК України зі спеціальним законодавством щодо строку чинності майнових прав на промисловий зразок – це важливий крок до гармонізації національного законодавства із законодавством країн-членів ЄС та Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

Обґрунтовано, що нині для України є проблемним питанням врегулювання сфери охорони прав на географічні зазначення із відповідними положеннями Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Прагнення України інтегруватись у ЄС потребує найвищого рівня необхідного законодавчого узгодження, яке полягатиме у виконанні досить жорстких вимог, зокрема й у сфері охорони прав на географічні зазначення, визначених в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. З огляду цих вимог у роботі удосконалений механізм врегулювання в Україні сфери охорони прав на географічні зазначення продукції та захисту їх найменувань на єдиному просторі ЄС.

Авторка щиро вдячна професору, доктору юридичних наук, академіку Академії наук вищої школи України, визнаному фахівцю з права інтелектуальної власності Шишці Р. Б. за наставництво, підтримку і слушні поради в процесі підготовки роботи, а також докторам юридичних наук Галянтичу М. К., Булат Є. А. – за скрупульозне рецензування та зауваження, членам сім'ї – за підтримку та розуміння.

РОЗДІЛ 1

ОХОРОНА СУБ'ЄКТИВНИХ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

1.1. Загальна характеристика інституту права промислової власності

Для проведення досліджень, спрямованих на розв'язання проблем, та досягнення мети, поставленої в даній роботі, передусім потрібно визначити теоретичну основу такого дослідження: основні поняття інституту промислової власності та перелік об'єктів права, які можна віднести до даної сфери.

Позитивізація прав на об'єкти промислової власності закріплені в міжнародних договорах, законодавстві ЄС, а також у законодавстві України у сфері промислової власності. Характерною особливістю правового регулювання охорони промислової власності є тісний взаємозв'язок міжнародного, національного та європейського права в цій сфері. Окрім того, як видається, в них проведена теорія пропрієтарної власності, що було прогресивним на першому етапі його становлення, і є архаїчним наразі. Проте у правовій доктрині [4, с. 47] висунуто плідну ідею про дворівневу систему таких джерел: перший рівень – міжнародне право де виділено підрівні: світовий, регіональний (зокрема, право ЄС до якого Україна зобов'язалась привести своє внутрішнє право) та двосторонніх угод; другий – національний, де акти упорядковані згідно з їх юридичної сили.

Міжнародна охорона прав на об'єкти промислової власності передусім формується на основі ряду універсальних міжнародних договорів, основними з яких є Паризька конвенція, Мадридська угода [5] та Протокол до Мадридської угоди [6], Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (далі – Конвенція ВОІВ) [7], Договір про патентну кооперацію (далі – Договір РСТ) [8], Договір РЛТ [9], Угода ТРІПС. Саме ці акти ввели ті принципи та норми, які нині запроваджені у національне законодавства більшості країн світу, у тому числі й в Україні. Слід також зазначити, що

існують і інші міжнародні універсальні договори про охорону промислової власності. Створення в Україні сучасної системи промислової власності неможливе без гармонізації законодавства нашої держави з нормами міжнародного права. Їх недолік полягає у проведенні концепту пропрієтаризму.

Значення міжнародних договорів для сфери інтелектуальної та, зокрема, промислової власності не лише в Україні, але й загалом у світі важко недооцінити. В енциклопедії інтелектуальної власності під джерелами права інтелектуальної власності пропонується розуміти юридичні акти різних державних органів, у яких є правові норми, що регулюють відносини щодо створення, охорони та використання об'єктів інтелектуальної власності. Залежно від юридичної сили актів, що містять норми у сфері права інтелектуальної власності, джерела права інтелектуальної власності поділяються на такі групи: акти державних органів, акти органів місцевого самоврядування та міжнародні акти – акти, норми яких мають перевагу перед внутрішнім національним законодавством [10, с. 156].

Саме на базових принципах та положеннях, вироблених міжнародною практикою (зокрема, поняття об'єктів інтелектуальної власності, суть режимів правової охорони (національний, міжнародний), критерії охороноздатності тощо) й розбудовувалося чинне національне законодавство у сфері інтелектуальної власності [11, с. 109–113]. Цивільно-правові норми міжнародних договорів, застосування яких можливе лише у взаємодії з внутрішнім цивільним законодавством України, повинні бути імplementовані в акти національного цивільного законодавства. При цьому відповідно до ч. 2 ст. 10 ЦК України та ч. 2 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України» [12] обов'язковим є дотримання у таких нормах цивільного законодавства положень міжнародних договорів. У разі, коли певні норми актів цивільного законодавства знаходяться чи вступають у суперечності з відповідними цивільно-правовими нормами обов'язкового для України міжнародного договору, застосуванню підлягають положення відповідного міжнародного договору. Проте деякі міжнародні договори самі надають право

державам-учасницям відступитися від загального правила про пріоритет норм міжнародного договору й прийняти власні правила регулювання відповідних відносин. Наприклад, у ст. 6 Угоди ТРІПС йдеться, що держави-члени СОТ для себе самостійно обирають, який режим вичерпання прав на ті ж самі торговельні марки буде запроваджено до національного законодавства – міжнародний, регіональний чи національний.

Далі з'ясуємо, як визначається поняття «промислова власність» у міжнародних договорах, у законодавстві ЄС, у національному законодавстві, у правовій доктрині та які об'єкти права відносять до промислової власності. Відповідно до Паризької конвенції об'єктами права промислової власності вважаються: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки обслуговування, товарні знаки, фірмові найменування та вказівки про походження чи найменування місця походження, захист від недобросовісної конкуренції.

Згідно з Угодою ТРІПС до об'єктів права промислової власності відносяться: всі об'єкти, на які видаються патенти, товарні знаки, географічні зазначення, компонування інтегральних схем, конфіденційна інформація. Конвенція про заснування ВОІВ до об'єктів промислової власності відносить винаходи в усіх сферах людської діяльності, захист від недобросовісної конкуренції, а також усі інші результати інтелектуальної діяльності у науковій та виробничій сферах.

Отже, основні міжнародні договори у сфері охорони промислової власності не містять визначення терміну «промислова власність», проте вказують, які об'єкти належать до зазначеної сфери.

Аналіз нормативних актів ЄС у сфері інтелектуальної власності, дає підстави зробити висновок, що об'єкти права інтелектуальної власності поділяються на три групи: перша група – об'єкти авторських та суміжних прав, друга – об'єкти права промислової власності (на основі положень Паризької конвенції); третя – інші об'єкти інтелектуальної власності (сорти рослин, породи тварин, топографії інтегральних мікросхем, комерційна таємниця, ноу-хау тощо).

ВОІВ використовує подібний підхід у розумінні змістовного наповнення інституту права промислової власності. У правовій доктрині [13, с. 61; 14, с. 10] об'єкти права інтелектуальної власності також умовно поділяються на три групи: перша група – об'єкти авторського та суміжних прав, друга – об'єкти права промислової власності; третя – нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності. При цьому серед науковців досі залишається спірним питанням щодо віднесення тих чи інших об'єктів права інтелектуальної власності до кожної з цих груп.

Що ж стосується законодавства України, то термін «промислова власність» використовується тільки у ст. 20 Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [15]. Ні в ЦК України, ні у законах України щодо охорони промислової власності не має визначення промислової власності. У ЦК України міститься незначний перелік об'єктів права промислової власності й більшість з цих об'єктів регулюються спеціальними законами, а саме Законом України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» [16], Законом України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» [17], Законом України «Про охорону прав на промислові зразки» [18], Законом України «Про правову охорону географічних зазначень» [19] та іншими.

Російські фахівці у сфері промислової власності висловили різні підходи щодо визначення поняття «промислова власність». Зокрема, Л. П. Ануфрієва у підручнику «Международное частное право» (2000) визначила поняття «промислова власність» як «исключительные права на использование нематериальных благ, которые явились результатом творческой деятельности в разнообразных сферах, связанных с материальным производством, торговлей, услугами» [20, т. 2, с. 424]. В. В. Єгоров у дисертаційній роботі «Лицензии и лицензионные соглашения применительно к промышленной собственности в международной торговле по праву России, США, Великобритании и Германии» (2003) зробив висновок, що «институт промышленной собственности призван регулировать отношения, связанные с оборотом объектов интеллектуальной собственности, задействованных в процессе промышленного серийного

производства и получения прибавочной стоимости, направленном на получение товаров, используемых уже непосредственно в потребительском обороте» [21, с. 40–41]. Погоджуємося з П. Б. Меггсом, О. П. Сергєєвим [22, с. 19], що під поняттям промислової власності треба розуміти «исключительные права, реализуемые в сфере производства, торгового обращения, оказания услуг».

Різні точки зору мають науковці і щодо визначення об'єктів права промислової власності. Зокрема, російські фахівці сфери промислової власності вважають, що основним аргументом до визначення об'єктів права промислової власності є відповідність цих об'єктів умовам охороноздатності. Н. О. Горячковська зазначає, що об'єктами права промислової власності можуть бути тільки ті результати наукової діяльності, які відповідають умовам охороноздатності, що встановлені чинним законодавством [23, с. 46–50]. На погляд О. О. Городова, об'єкти права промислової власності це: промислові зразки, винаходи, корисні моделі, географічні зазначення, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування, недобросовісна конкуренція [24, с. 12]. Серед критеріїв, що дозволяють відмежувати об'єкти права промислової власності від інших об'єктів, автор виділяє промислову придатність та реєстрацію даного об'єкта. К. Б. Леонтьєв до об'єктів права промислової власності відносить тільки винаходи, корисні моделі та промислові зразки [25].

Погоджуємося з позицією В. В. Єгорова, висловленою у згаданій дисертаційній роботі, що: «к объектам промышленной собственности относятся объекты интеллектуальной собственности, основным характерным признаком которых является возможность их использования в рамках серийного, стандартизированного, отвечающего требованиям современного научно-технического процесса производства определенного товара, осуществляемого, как правило, в условиях предпринимательской деятельности» [21, с. 42].

Провідні українські фахівці (О. М. Мельник, О. А. Підпригора, О. О. Підпригора) [26, с. 10–11; 27, с. 62] до об'єктів права промислової власності відносили всі об'єкти інтелектуальної власності за виключенням об'єктів авторського права та суміжних прав. Такий підхід надто широкий і

навіть чи відкриття відносяться до них. Між іншим, зведення їх в одну групу з іншими об'єктами є проявом такого підходу.

Тож, в доктрині не склалось єдності щодо визначення об'єктів права промислової власності, що, з одного боку, стимулює до подальших узагальнень, а, з іншого, створює загрозу непродуктивних суперечок щодо цього. У зв'язку з цим вбачається за доцільне взяти за основу міжнародні акти з охорони прав промислової власності. Міжнародні акти дозволять уникнути доктринальних розбіжностей і зосередитися не стільки на питаннях кваліфікації тих чи інших об'єктів права, скільки на змісті самого предмету дослідження [28, с. 22–27].

Як вже зазначалося у попередньому матеріалі, основним міжнародним актом у сфері охорони прав промислової власності є Паризька конвенція, яка до об'єктів промислової власності відносить промислові зразки, винаходи, корисні моделі, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування, вказівки про походження чи найменування місця походження, захист від недобросовісної конкуренції.

Щодо недобросовісної конкуренції, то у ст. 10-bis Паризької конвенції під актом недобросовісної конкуренції вважається будь-яка конкуренція, яка суперечить чесним звичаям у торговельних і промислових справах. Цієї ж позиції дотримується Конвенція ВОІВ, яка у ст. 2 (п. VIII) також відносить захист від недобросовісної конкуренції до об'єктів інтелектуальної власності [28, с. 291]. Проте національне законодавство у сфері інтелектуальної власності не відносить захист від недобросовісної конкуренції до об'єктів права інтелектуальної власності, що є доречним. В Україні прийнято спеціальні закони у сфері недобросовісної конкуренції, зокрема, Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [29] та Закон України «Про захист економічної конкуренції» [30]. Якщо проаналізувати законодавство України у сфері інтелектуальної власності, то недобросовісна конкуренція не може бути об'єктом права інтелектуальної власності, оскільки це є неправомірна дія, яка не може бути об'єктом правової охорони. Що стосується права на захист від недобросовісної конкуренції, то самостійним об'єктом інтелектуальної власності

таке право не можна визнати з тих підстав, що саме право на захист від будь-яких неправомірних дій належить суб'єктам правовідносин [28, с. 237].

Отже, у даному дослідженні до об'єктів права промислової власності пропонується віднести винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, комерційні (фірмові) найменування та географічні зазначення [31, с. 288-292].

Перед тим як визначити джерела права промислової власності в Україні, доцільно спочатку розглянути, як відбувалось становлення в нашій державі інституту права промислової власності. Так, до 1991 року в усьому Радянському Союзі, через панування соціалістичної ідеології та суспільної форми власності були відсутні спеціальні закони у сфері охорони промислової власності. Правове регулювання відносин у зазначеній сфері забезпечувалося переважно підзаконними актами. Виключенням з цього був VI Розділ Цивільного кодексу Української РСР [32] та Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції (далі – Положення про винаходи 1973 р.) [33, с. 16–23].

Спеціальне законодавство у сфері промислової власності почало формуватися після проголошення незалежності нашої держави. Перший нормативно-правовий акт у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності в Україні – Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності і раціоналізаторських пропозицій в Україні [34, с. 212–215] (далі – Положення 1992 р.), був прийнятий тільки після легалізації приватної власності. Попри те, що введення в дію цього нормативного акта було тимчасовим заходом, цей нормативний акт став основою для створення правової бази у сфері промислової власності [26, с. 19–20]. Положенням 1992 р. була запроваджена єдина патентна форма охорони винаходів, корисних моделей і промислових зразків. Також завдяки Положенню 1992 р. стало можливим в стислі строки організувати прийняття заяв і видачу патентів на об'єкти промислової власності та розв'язати питання перереєстрації охоронних документів колишнього СРСР на території України.

Наступним кроком стало прийняття Верховною Радою України цілого пакету законів про охорону промислової власності. Так, 15 грудня 1993 р. Верховною Радою України були прийняті три фундаментальні законодавчі акти у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності. А саме, Закони України: «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». За Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 1993 року право на одержання патенту мали винахідник, роботодавець, правонаступник винахідника чи роботодавця та Фонд винаходів України й це, як ми вважаємо, було доречно. Проте цей Фонд не був створений, до того ж у новій редакції цього Закону України про нього не згадується взагалі.

У 1996 р. відбулася видатна подія для всього народу України – прийняття Конституції України. Вона чітко визначила принципові засади державної політики й у сфері інтелектуальної власності. Так, стаття 41 Конституції України надала право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, а стаття 54 Конституції України проголосила свободу наукової, науково-технічної, художньої та іншої творчості.

Наступним законодавчим актом у сфері промислової власності став Закон України «Про охорону прав на зазначення походження товарів» від 16 червня 1999 року. Цим законодавчим актом було визначено: умови надання правової охорони, порядок реєстрації кваліфікованого зазначення походження, права на його використання тощо. З 20 вересня 2019 року цей Закон України має назву «Про правову охорону географічних зазначень». Для адаптації національного законодавства відповідному законодавству ЄС, у новій редакції закону було внесено зміни та доповнення у визначення термінів, суб'єктів права на географічне зазначення, умов надання правової охорони.

У 2000 році був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [35]. Але погоджуємося з практиками (О. М. Горнісевич, Ю. М. Капіца) [36] що у новому

законі замість чіткого й простого режиму набуття, охорони та здійснення прав на винаходи та корисні моделі, який діяв раніше, було затверджено громіздку систему отримання прав з шести різновидів патентів. Указом Президента України «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні» [37] були намічені шляхи до подальшого приведення національного законодавства у сфері промислової власності у відповідність до міжнародних норм.

Отже, можна зробити висновок, що за роки незалежності нашої держави були прийняті та введені в дію основні законодавчі акти з питань охорони промислової власності. Ми згодні з Карлосом Паскуалем [38, с. 11–14], що нарешті в Україні відбулися значні зміни й ефективне використання об'єктів промислової власності почало приносити творцям і окремим підприємствам вагомий прибуток.

Треба погодитись з позицією відомих дослідників у сфері інтелектуальної власності О. Д. Святоцьким та О. А. Підпригорою [39], що в Україні цими законодавчими актами була закладена основа системи охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності. Проте, не можна вважати становлення вітчизняного законодавства про інтелектуальну власність завершеним, цей процес і досі триває. Як зазначали Р. Б. Шишка [40, с. 455–457] та В. М. Крижна [41, с. 493–495], національне законодавство у сфері промислової власності хронічно відставало від потреб часу і не забезпечувало охорону промислової власності. Це спричинило проблему його якості та дієвості. У зв'язку з тим виникла потреба з прийняття низки нових законодавчих актів як на рівні спеціального законодавства у сфері охорони прав промислової власності, так і на рівні кодифікованих актів. Тому важливим законодавчим актом у сфері інтелектуальної (промислової) власності став прийнятий 16 січня 2003 року ЦК України. З цього приводу О. А. Підпригора у статті «Загальні положення про право інтелектуальної власності у Цивільному кодексі України» (2003) писав: «наша держава вперше має кодифікований законодавчий акт про право інтелектуальної власності. Це – подія історичної ваги, вона заклала підвалини подальшого розвитку законодавства України про названу власність» [42, с. 97–

101]. Цілком погоджуємося з твердженням, висловленим С. М. Ніколаєнком та О. Л. Копиленком, що новий ЦК України ґрунтується на принципово новій – приватноправовій концепції регулювання особистих немайнових та майнових відносин, що засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні та майновій самостійності їх учасників [43, с. 16–17]. Погоджуємося з позицією Н. С. Кузнєцової, що «ЦК України, побудований на основі прогресивних демократичних тенденцій сучасного світового приватного права, може стати міцним фундаментом для побудови в Україні громадянського суспільства» [44, с. 11].

За роки існування Радянського Союзу право на творчий результат у більшості випадків належало державі. Відомий радянський фахівець сфери промислової власності В. Р. Скрипка зауважував, що, попри те, що радянським законодавством передбачалося дві форми охорони винаходу – патент і авторське свідоцтво, 99 % творців об'єктів права подавали заяви на видачу їм саме авторських свідоцтв, а не патентів [45, с. 27]. У ті часи патентна форма скоріше існувала завдяки міжнародній політиці й становила інтерес тільки для іноземних заявників [46, с. 19]. А оскільки у СРСР засоби виробництва не могли знаходитися у приватній власності, радянський винахідник як власник патенту не мав можливості організувати промислове застосування винаходу.

Нині основним положенням ЦК України є визнання майнових прав на результат інтелектуальної, творчої діяльності. Відповідно до ст. 421 ЦК України первинним суб'єктом інтелектуальної власності є творець об'єкта права і це доречно. Згідно з ч. 1 ст. 462 ЦК України набуття права інтелектуальної власності на винахід і корисну модель засвідчується патентом, на промисловий зразок – свідоцтвом. Проте наразі ЦК України в стадії рекодифікації. Головними чинниками сучасної рекодифікації ЦК України є: європейська тенденція до уніфікації й гармонізації приватноправового регулювання та новітні реформи приватного права в країнах ЄС, зокрема, розробка і прийняття нових законів, модернізація цивільно-правових кодифікацій з урахуванням міжнародних та європейських норм.

Міжнародне співробітництво у сфері охорони промислової власності має великий вплив на розвиток підприємництва, зовнішньої торгівлі, на інвестиційні та інноваційні процеси в Україні. Міжнародний обмін науково-технічною й особливо патентною інформацією, новітніми технологіями сприяє розвитку науково-технічного потенціалу України. Тому після проголошення незалежності наша держава заявила про подовження на її території дії Паризької конвенції, Договору РСТ, Мадридської угоди.

Україна приєдналася до таких основних універсальних міжнародних договорів як, наприклад, Договір про закони щодо товарних знаків, Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків. Також все більшого визнання знаходять регіональні патентні союзи такі, наприклад, як Європейська патентна конвенція. Йдеться про тенденцію зближення національних систем у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності [26, с. 142–143].

У 1995 році набрав чинності міжнародний документ у сфері інтелектуальної власності – Угода ТРІПС, яка є одним з договорів Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ) СОТ. Угодою ТРІПС передбачається запровадження норм охорони та здійснення прав інтелектуальної власності, додержання міжнародних конвенцій із захисту прав інтелектуальної власності, надання національному режиму охорони, надання режиму охорони державам найбільшого сприяння.

Україна стала повноправним членом світової спільноти й вступила до Світової організації торгівлі. Наміри України – інтегруватись до ЄС. Для цього Україні потрібно вирішити чимало проблемних питань, одним з яких є формування в державі цивілізованого ринку промислової власності.

Втім, попри оновлення законодавства у сфері промислової власності, наразі не всі питання між сторонами можуть вирішуватись саме на законодавчому рівні. Правовою формою, що опосередковує різні способи розпорядження майновими правами промислової власності та урегульовує відносини сторін, є цивільно-правовий договір. Такі договори структуровані в главі 75 ЦК України.

Згідно зі ст. 1107 ЦК України існують такі види договорів: ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності; ліцензійний договір; договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності; договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності; інший договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Приведений перелік договорів не є вичерпним, оскільки законодавчо не можна передбачити всю різноманітність договірних відносин у сфері інтелектуальної та, зокрема, промислової власності. Це означає, що на практиці суб'єкти права інтелектуальної власності можуть укладати й інші договори.

Серед видів договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності зазначена ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної та, зокрема, промислової власності. Проте, ліцензія, як дозвіл на використання об'єкта права промислової власності, не є договором. Згідно зі ч. 2 ст. 1108 ЦК України ліцензія може бути оформлена як окремий документ або бути складовою частиною ліцензійного договору. Видача ліцензії ліцензіату є одностороннім правочином, на підставі якого у нього і виникають відповідні майнові права на об'єкт права. Відповідно до ст. 1109 ЦК України ліцензійний договір набуває характеру універсальної правової підстави користування майновими правами об'єктами права промислової власності.

До групи договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності включений і договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності. Але варто зауважити, що на підставі такого договору не може бути створений, зокрема, об'єкт патентного права, оскільки такий результат стає об'єктом правової охорони з моменту отримання охоронного документа, а не з моменту його створення на підставі договору.

Не варто упускати з поля зору договори організаційного характеру, що опосередковують створення, використання та розпорядження як об'єктів промислової власності, так і прав на них та виконують по суті допоміжні

функції. Це, зокрема, договір між працівником та роботодавцем у разі створенням об'єкта промислової власності у зв'язку з виконанням трудового договору, розподіл майнових прав інтелектуальної власності, умови виплати винагороди та урегулювання інших відносин. Такі відносини можуть урегулюватися і трудовим договором (контрактом), а можуть бути предметом самостійного цивільно-правового договору між працівником та роботодавцем. Зазначений договір через специфіку суб'єктного складу та його змісту не «вписується» у жодну групу цивільних договорів.

Аналогічно щодо договору між співволодільцями майнових прав на об'єкти права. Відносини між співволодільцями законодавчо не врегульовані. Усі відносини між ними можуть бути врегульовані саме договором. Тому договір між співволодільцями майнових прав на об'єкт промислової власності є єдиним регулятором відносин між зацікавленими сторонами [47, с. 309].

Так, відповідно до ст. 6 ЦК України: сторони мають право укласти договір, який не передбачений актами цивільного законодавства, але відповідає загальним засадам цивільного законодавства; сторони мають право врегулювати у договорі, передбаченому актами цивільного законодавства, свої відносини, які не врегульовані цими актами; сторони в договорі мають право відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд.

Таким чином, відносини між суб'єктами права інтелектуальної власності, які не врегульовані актами цивільного законодавства, можуть бути врегульовані саме договором. Також договір є запорукою отримання прибутку від використання результатів інтелектуальної діяльності людини, що, своєю чергою, стимулює розвиток творчої діяльності в країні.

Права на об'єкти права промислової власності можуть надаватися чи передаватися як на підставі спеціальних договорів (договорів між працівником та роботодавцем у разі створенням об'єкта промислової власності у зв'язку з виконанням трудового договору, договорів між співволодільцями майнових

прав тощо), так і відповідно до договорів у сфері промислової власності (ліцензійних договорів чи договорів про передання виключних майнових прав).

Надалі ратифікація Україною 17 липня 1997 року Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [48] (далі – Конвенція про захист прав людини) стала важливим етапом на шляху входження України у європейський політико-правовий простір. Конвенція про захист прав людини є міжнародним договором, на підставі якого більшість європейських країн зобов'язалися дотримуватися прав та основоположних свобод людини. Ці права гарантуються як самою Конвенцією про захист прав людини, так і протоколами до неї (Протоколи № 1, 4, 6, 7, 12, 13), згода на обов'язковість яких надана країнами-членами Конвенції.

Ратифікувавши Конвенцію Україна визнала обов'язковою юрисдикцію ЄСПЛ – це міжнародний орган, який може розглядати заяви, подані особами, які скаржаться на порушення своїх прав, гарантованих Конвенцією про захист прав людини. Наразі питання застосування в національному праві практики ЄСПЛ врегульована Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [49] від 23 лютого 2006 р. Зокрема, ч. 1 ст. 17 цього Закону встановлено, що суди застосовують при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини та практику ЄСПЛ як джерело права. Застосування судами України положень Конвенції про захист прав людини та рішень ЄСПЛ свідчить про те, що суди України можуть забезпечувати справедливий судовий захист.

ЄСПЛ використовує термін «майно» у широкому значенні, розуміючи під ним не лише матеріальні речі, а й права інтелектуальної та, зокрема, промислової власності. Так, стаття 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини може застосовуватися при захисті права промислової власності в ЄСПЛ. Наприклад, у рішенні *Smith Kline and French Laboratories Ltd v. the Netherlands* [50] було сформульовано правову позицію, відповідно до якої на патенти поширюється поняття «майно» за визначенням статті 1 Протоколу № 1. Така позиція пояснювалася тим, що в законодавстві володілець патенту

називається власником, а патенти вважаються власністю, яка може бути передана іншій особі.

Також можна навести як приклад Постанову Великої палати від 11 січня 2007 року № 73049/01 у справі Анхойзер-Буш Інк. проти Португалії. По цій справі ЄСПЛ дійшов до висновку, що стаття 1 Протоколу № 1 Конвенції про захист прав людини застосовується до справ щодо охорони та захисту об'єктів права промислової власності.

Заявником по цій справі була американська компанія Анхойзер-Буш, що випускає пиво марки Budweiser. Це був спір між двома приватними компаніями-виробниками пива – американської й чеської – щодо права використання в Португалії торговельної марки Budweiser.

Компанія-заявник звернулася до ЄСПЛ зі скаргою на дії органів влади Португалії, які відмовилися зареєструвати в цій країні торговельну марку Budweiser. Велика палата постановила, що вимоги ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини не були порушені. Проте, ЄСПЛ дійшов висновку, що правовий статус компанії-заявника як юридичної особи, яка подала заявку на реєстрацію торговельної марки, підпадає під дію статті 1 Протоколу № 1, оскільки стосується прав та інтересів майнового характеру. Важливим є те, що, розглядаючи цю справу, ЄСПЛ не торкався питань щодо прав інтелектуальної власності, пов'язаних зі спору про використання назви Budweiser, схожості торговельних марок, місця походження товару, дії національних норм і міжнародних договорів у цій сфері, які були ключовими для прийняття рішень у справах місцевими судами Португалії. В рамках своєї юрисдикції ЄСПЛ розглянув скаргу на відмову органів влади та судів Португалії зареєструвати торговельну марку і цим порушив статтю 1 Протоколу № 1 Конвенції про захист прав людини. Тобто ЄСПЛ встановив, чи було у цій справі допущено втручання держави й тим самим обмеження прав компанії-заявника.

Таким чином, повноваження ЄСПЛ полягає в забезпеченні того, щоб рішення національних судів не були результатом свавілля та необґрунтованості.

ЄСПЛ здійснює захист інтелектуальної власності, застосовуючи механізм захисту права власності, передбачений статтею 1 Протоколу № 1 Конвенції про захист прав людини. Тим самим, ЄСПЛ перешкоджає втручанням з боку держави в право заявника на вільне користування своїми правами. І попри обмеженість юрисдикції ЄСПЛ, його практика повинна сприяти ефективному і справедливому розгляду спорів у сфері інтелектуальної та, зокрема, промислової власності на національному рівні [51].

Отже, суди України при розгляді справ у сфері інтелектуальної власності можуть застосовувати як джерело права статтю 1 Протоколу № 1 Конвенції про захист прав людини та практику ЄСПЛ поряд з іншими нормами законодавства України. Проте, стосовно застосування практики ЄСПЛ при здійсненні вітчизняного правосуддя, то слід зазначити, що такий механізм знаходиться на етапі формування, оскільки правова природа такого джерела права ще недостатньо знайома національній правовій системі. Відомо, що будь-яка система для її створення та функціонування потребує проміжок часу для усталеності, це стосується й застосування практики ЄСПЛ при здійсненні правосуддя в Україні. Для вітчизняного права також судовим прецедентом є рішення Конституційного Суду України, рішення (постанови) Верховного Суду України, рішення (постанови) Верховного Суду. Крім того, в Україні джерелом права є судова практика у вигляді чинних постанов пленумів Верховного Суду України.

Виникає питання: що робити суб'єктам права промислової власності, якщо відповідної норми права просто немає? У такому разі зацікавленим особам потрібно звернутися до ст. 7 ЦК України, яка відносить до джерел цивільного права звичай, тобто правило поведінки, яке не передбачене актами цивільного законодавства, але є усталеним у певній сфері цивільних відносин. Цивільні відносини можуть регулюватися, зокрема, звичаєм ділового обороту, звичай може бути зафіксований у відповідному документі.

Звичаї, як правило, стають обов'язковими для учасників цивільних правовідносин, якщо застосування відповідного звичаю передбачено

домовленістю між цими учасниками. Проте, звичай, що суперечить актам цивільного законодавства або договору, у цивільних відносинах не застосовується.

Таким, чином, правовий звичай є додатковим формально-юридичним джерелом права для суб'єктів промислової власності, що застосовується у випадках: 1) прогалини у правовому регулюванні; 2) відсилання закону до звичаю; 3) прийняття на підставі звичаю судового рішення.

Отже, структурно законодавство у сфері промислової власності, яким врегульовуються приватноправові відносини, складається з наступних видів: 1) міжнародний, а саме: міжнародні договори у сфері промислової власності, що є частиною національного законодавства, оскільки щодо них дотримано відповідні ратифікаційні процедури; 2) національний, зокрема, Конституція України, ЦК України як основний акт цивільного законодавства, ГК України, спеціальні закони у сфері промислової власності, підзаконні нормативно-правові акти; 3) договірний, зокрема, права на об'єкти права промислової власності можуть надаватися чи передаватися як на підставі спеціальних договорів (договорів між працівником та роботодавцем у разі створенням об'єкта промислової власності у зв'язку з виконанням трудового договору, договорів між співвласниками майнових прав тощо), так і відповідно до договорів у сфері промислової власності (ліцензійних договорів чи договорів про передання виключних майнових прав); 4) судовий прецедент, зокрема, практика ЄСПЛ, рішення Конституційного Суду України, рішення (постанови) Верховного Суду України, рішення (постанови) Верховного Суду, постанови пленуму Верховного Суду України; 5) правовий звичай, що є додатковим формально-юридичним джерелом права для суб'єктів промислової власності та застосовується у випадках: прогалини у правовому регулюванні; відсилання закону до звичаю; прийняття на підставі звичаю судового рішення. Звичай, що суперечить актам цивільного законодавства або договору, у цивільних правовідносинах не застосовується.

Наведений перелік джерел національного законодавства не є вичерпним, оскільки право інтелектуальної власності є одним із найбільш динамічних правових інститутів. Погоджуємося з позицією О. В. Кадетової, що завдяки тому, що сучасна реформа законодавства у сфері інтелектуальної та, зокрема, промислової власності перебуває під постійним впливом інтеграційних процесів та інноваційного розвитку, це однозначно дасть поштовх для оновлення запропонованої вище структури [52, с. 122–125].

Втім, наразі постає питання: чи потрібно для удосконалення системи правової охорони та захисту інтелектуальної власності створення і прийняття Кодексу України про інтелектуальну власність? Безумовно, тенденції розвитку інтелектуальної діяльності свідчить і про зростання ролі та значення об'єктів права інтелектуальної та, зокрема, промислової власності в соціально-корисній діяльності та соціально-економічній системі, і про необхідність постійного удосконалення охорони права інтелектуальної власності, особливо в умовах євроінтеграційних процесах в Україні, і про надання інтелектуальній, творчій діяльності пріоритетного значення. Ще одним проблемним питанням є те, що у ЦК України зовсім не приділяється уваги тим об'єктам права, які є пріоритетними в ЄС, а саме: винаходам у сфері біотехнології, комп'ютерної технології та мережі Інтернет. Адже ЦК України визначає лише основні цивільно-правові засади охорони права інтелектуальної власності. Практична регламентація відносин у сфері інтелектуальної власності здійснюється спеціальними законами. Майже усі ці закони прийняті задовго до прийняття ЦК України. І попри те, що з моменту прийняття ЦК України пройшов вже досить тривалий час, але й досі між законами у сфері інтелектуальної власності та ЦК України є істотні відмінності, суперечливі положення, узгодженні норми, прогалини. У своїй сукупності ці закони не створюють єдиної системи охорони права інтелектуальної власності, здатної належним чином її захистити. Проте, основним їх недоліком є те, що вони в багатьох положеннях суперечать принципам і засадам ЦК України, зокрема, книзі 4 цього Кодексу. Ці закони мають бути приведені у відповідність з ЦК України.

Погоджуємося з позицією О. А. Підпригори [53, с. 78], що «всі правові норми, що стосуються охорони права інтелектуальної власності, мають бути зосереджені в одному законодавчому акті. Безперечно, це мають бути лише основні правила чи норми, але вони повинні бути, їх поміщення в такому акті набагато полегшило б користування законодавством про інтелектуальну власність. Адже набагато зручніше, коли норми, що стосуються того чи іншого об'єкта, викладені в одному законодавчому акті».

Особливої актуальності набуло це питання після того, як Указом Президента від 29 вересня 2017 р. [54] в Україні був створений Вищий суд з питань інтелектуальної власності. Насамперед створення Вищого суду має на меті підвищення якості розгляду судових спорів у сфері інтелектуальної власності та скорочення строків їх розгляду. Очевидно, що судові спори щодо охорони та захисту прав інтелектуальної власності є одними з найскладніших для розгляду, оскільки вимагають знання не лише специфічних юридичних аспектів, але й технічних. Тому і суддям, і суб'єктам права інтелектуальної власності було б набагато легше розібратися у цій складній сфері, якби законодавство у сфері інтелектуальної власності було систематизовано в одному законодавчому акті – Кодексі України про інтелектуальну власність.

Отже, дані здійсненого аналізу дозволяють зробити наступні висновки:

1. В доктрині цивільного права не існує єдиної точки зору щодо визначення, які об'єкти права належать до промислової власності. Тому, вбачається за доцільне взяти за основу міжнародні акти з охорони прав промислової власності. Міжнародні акти з охорони прав промислової власності дозволяють уникнути доктринальних розбіжностей і зосередитися не стільки на питаннях кваліфікації тих чи інших об'єктів права промислової власності, скільки на змісті самого предмету дослідження. Пропонуємо взяти за основу основний міжнародний документ, який визначає засади всіх інших міжнародних угод у сфері охорони промислової власності – Паризьку конвенцію. Дана Конвенція не містить визначення поняття «промислова власність», проте дає вказівку на те, які об'єкти права належать до промислової власності. України

має на меті приведення інституту прав промислової власності у відповідність до норм Паризької конвенції та інших міжнародних актів у цій сфері.

2. В Україні закладено основи законодавчої бази у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності, для розробки й прийняття якої була використана значна частина наукових праць і застосований як міжнародний, так і вітчизняний досвід. Робиться висновок, що в цілому законодавство України у сфері промислової власності відповідає міжнародним нормам та вимогам ринкової економіки. Проте беззаперечним є факт окремих недоліків чинного законодавства у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності та його недосконалість, що вимагає ґрунтовного теоретичного дослідження з метою удосконалення національного законодавства та врегулювання правовідносин у даній сфері.

Пропонуємо спрямувати головну увагу на європейське законодавство. Для сучасного етапу розвитку європейського законодавства у сфері промислової власності характерним є процес універсалізації законодавств країн ЄС з метою подолання будь-яких перешкод на шляху впровадження та практичного використання об'єктів права промислової власності в єдиному просторі ЄС. Обираючи шлях інтеграції в ЄС, Україні необхідно врахувати цю тенденцію при створенні національного законодавства, щоб максимально наблизити його до законодавств країн-членів ЄС [55, с. 110–114].

3. Робимо висновок, що структурно законодавство у сфері промислової власності, яким врегульовуються приватноправові відносини, складається з наступних видів: 1) міжнародний, а саме: міжнародні договори у сфері промислової власності, що є частиною національного законодавства, оскільки щодо них дотримано відповідні ратифікаційні процедури; 2) національний, зокрема, Конституція України, ЦК України як основний акт цивільного законодавства, ГК України, спеціальні закони у сфері промислової власності, підзаконні нормативно-правові акти; 3) договірний, зокрема, права на об'єкти права промислової власності можуть надаватися чи передаватися як на підставі спеціальних договорів (договорів між працівником та роботодавцем у разі

створенням об'єкта промислової власності у зв'язку з виконанням трудового договору, договорів між співволодільцями майнових прав тощо), так і відповідно до договорів у сфері промислової власності (ліцензійних договорів чи договорів про передання виключних майнових прав); 4) судовий прецедент, зокрема, практика ЄСПЛ, рішення Конституційного Суду України, рішення (постанови) Верховного Суду України, рішення (постанови) Верховного Суду, постанови пленуму Верховного Суду України; 5) правовий звичай, що є додатковим формально-юридичним джерелом права для суб'єктів промислової власності та застосовується у випадках: прогалини у правовому регулюванні; відсилання закону до звичаю; прийняття на підставі звичаю судового рішення. Звичай, що суперечить актам цивільного законодавства або договору, у цивільних відносинах не застосовується.

4. Обґрунтовано, що для удосконалення системи охорони та захисту інтелектуальної власності, наразі в Україні доцільно створити й прийняти Кодекс України про інтелектуальну власність. Вагомими чинниками для прийняття кодифікованого акту у сфері інтелектуальної власності стали: євроінтеграційні процеси в Україні; створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності; суперечливі положення, неузгоджені норми, прогалини між спеціальними законами у сфері інтелектуальної власності та книгою 4 ЦК України; завдання створення єдиної системи охорони права інтелектуальної власності, здатної належним чином захистити права зацікавлених осіб.

Судові спори щодо охорони та захисту прав інтелектуальної власності є одними з найскладніших для розгляду, оскільки вимагають знання не лише специфічних юридичних аспектів, але й технічних. Тому і суддям, і суб'єктам права інтелектуальної власності було б набагато легше розібратися у цій складній сфері, якби законодавство інтелектуальної власності було систематизовано в одному законодавчому акті – Кодексі України про інтелектуальну власність.

5. Доводимо, що порівняння національного законодавства у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності із законодавством окремих країн Європи та світу, вивчення специфіки положень, тенденції розвитку представляє безперечний інтерес як з точки зору правотворчості, так і з точки зору практичного використання світового досвіду для більш ефективної реалізації реформ в Україні. Встановлено, що обраний Україною шлях інтеграції в ЄС потребує максимального наближення національного законодавства у сфері інтелектуальної власності до законодавств країн-членів ЄС. Конституція України чітко визначила напрямок регулювання відносин у даній сфері на користь творця. Цей принцип закріплений і у законодавстві ЄС, і у міжнародних нормах.

1.2. Об'єкти права промислової власності

Результативність та ефективність законів, у тому числі й тих, які регулюють правовідносини у сфері промислової власності, значною мірою залежить від того, наскільки зрозумілі й чіткі визначення ключових юридичних термінів, наскільки вони послідовні й логічно зв'язані, щоб трактуватися однозначно за будь-яких умов. Тому формалізація об'єктів промислової власності є ключовим для єдності їх розуміння та встановлення ознак, кваліфікації чи декваліфікації тощо. З огляду на це доцільно надалі розглянути, як визначаються поняття об'єктів права промислової власності в міжнародних актах, у відповідному законодавстві ЄС, в законодавстві України, правовій доктрині та в законодавстві окремих іноземних країн з розвиненою ринковою економікою.

Винахід (корисна модель). Погоджуємося з поглядом авторів [56, с. 40] які зазначають, що чітке визначення терміну «винахід» має велике практичне значення для будь-якої правової системи та спричиняє значні складнощі, оскільки йдеться про розумову діяльність людини.

На відміну від загальноприйнятого розуміння винаходу (корисної моделі), у винахідницькому праві цей термін має чітко сформульоване значення. Винаходи (корисна модель), які відповідають вимогам патентоздатності, стають офіційно визнаними об'єктами правової охорони, інші, які не відповідають цим вимогам або не оформлені належним чином – законом не охороняються, хоча і не перестають бути об'єктами інтелектуальної, творчої діяльності.

Для того, щоб розробити найбільш оптимальне визначення поняття винаходу (корисної моделі) в чинному патентному законодавстві України, авторкою пропонується спочатку розглянути, як визначається це поняття в міжнародних актах, в правовій доктрині та в патентних законодавствах окремих іноземних країн із розвинутою ринковою економікою.

Визначення поняття винаходу зустрічалося ще в ранньому законодавстві. Так, перший патентний закон – «Парте Венеціана», прийнятий Венеціанською Республікою 19 березня 1474 року, ґрунтувався на принципі, за яким привілей видавався творцю будь-якого нового пристрою, що мав певну ідею винахідництва, за умови, що винахід можна відтворити й використати [57, с. 10–11]. А перший у світі законодавчий акт про охорону прав на корисну модель був прийнятий у Німеччині в 1891 році після того, як Імперський суд зауважив, що законодавчий акт повинен захищати нові технічні рішення, які не мають достатнього рівня винахідницької творчості [58, с. 63].

Паризька конвенція не містить визначення поняття винаходу, як і інших об'єктів права промислової власності. Також у тексті Договору РСТ немає регламентованого визначення поняття «винахід». Умови патентоздатності цього об'єкту права визначаються законодавством кожної країни-учасниці даного Договору.

У сучасних патентних законах більшості іноземних країн не дається законодавчого визначення винаходу. У Типовому законі про винаходи ВОІВ для країн, що розвиваються термін «винахід» означає ідею винахідника, що дозволяє на практиці вирішити конкретну проблему у галузі техніки [59,

с. 241]. Згідно зі ст. 2 Патентного закону Японії термін «винахід» визначається як створена шляхом використання природних законів високо прогресивна технічна ідея [60]. У результаті тривалого обміну науково-технічними досягненнями в законодавстві більшості іноземних країн з розвинутою економікою сформувався загальний підхід до вимог, пред'явлених до технічних рішень при експертизі. При патентуванні в цих країнах технічні рішення оцінюють з точки зору їх новизни, відповідності винахідницькому рівню та промисловій придатності [56, с. 41].

У спеціальній літературі науковці сфери винахідництва також переймалися цим питанням і намагалися дати визначення терміну «винахід». Так, О. О. Пиленко вважав, що винаходом є вирішення утилітарної проблеми, що потребує творчості [17, с. 259]. Російський фахівець О. П. Сергєєв у книзі «Право інтелектуальної власності в Російській Федерації» визначає поняття «винахід» як: «всякий досягнутий человеком творческий результат, суть которого состоит в нахождении конкретных технических средств решения задачи, возникшей в сфере практической деятельности» [61, с. 355].

Сучасне патентне законодавство України, на відміну від міжнародних актів і патентних законів багатьох країн світу з розвинутою економікою, дає своє визначення винаходу (корисної моделі). Згідно зі ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» винахід (корисна модель) – це результат інтелектуальної, творчої діяльності людини в будь-якій сфері технології. Вважаємо, що сучасне визначення винаходу за національним законодавством має позитивну оцінку.

На відміну від чинної редакції даного Закону України, у попередній редакції цього законодавчого акту поняття винаходу визначалось як технічне (технологічне) вирішення, що відповідає умовам патентоспроможності. Слід зазначити, що критерій «технічне вирішення» був легально закріплений ще у радянському винахідницькому праві. Положенням про винаходи 1973 р. термін «винахід» визначався як нове і таке, що має істотні відмінності технічне

вирішення задачі у будь-якій сфері народного господарства, соціально-культурного будівництва чи оборони країни [33, с. 16].

Відповідно до нової редакції Патентного закону Російської Федерації винахід також охороняється як «технічне вирішення» [62]. Нині сучасне визначення винаходу в патентному законодавстві Росії є об'єктом критики російських вчених. Як вважають російські фахівці, по-перше, критерій «технічне вирішення» надто звужує поняття винаходу, оскільки за його рамками опинилися такі об'єкти права, які не належать до техніки (зокрема, штампи мікроорганізмів, культури клітин рослин і тварин); по-друге, погоджуємося з російськими вченими у сфері винахідницького права (Б. Г. Прахов, Н. М. Зенкин) [63, с. 32], які зазначають, що «изобретение должно указывать конкретные пути решения задачи, а не просто ставить ее: как бы ни была важна поставленная задача, какие бы перспективы дальнейшего развития научной и технической мысли ни были с ней связаны, при наличии одной лишь постановки задачи изобретения нет».

Українські законодавці, на відміну від російських, визнали винахід (корисну модель) результатом інтелектуальної, творчої діяльності в будь-якій сфері технології. І це є доречним. Дане визначення міститься й у ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», і у п. 2.1 Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель [64]. Проте у п. 1 ст. 31 цього Закону України йдеться, що будь-яка особа має право попереднього користування, якщо до відповідної дати використовувала *технологічне (технічне) вирішення*, тотожне заявленому винаходу (корисній моделі). Також у п. 1.2 Правил розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель, поняття винаходу (корисної моделі) визначається як *технологічне (технічне) вирішення*, що відповідає умовам патентоздатності [65]. Отже, у національному патентному законодавстві визначення поняття винаходу (корисної моделі) повинно бути однозначним, адже результат інтелектуальної, творчої діяльності й технологічне (технічне) вирішення – це зовсім не тотожні поняття.

Розглянувши поняття винаходу в національному патентному законодавстві, можна зробити наступні висновки. Вважаємо, визначення винаходу (корисної моделі), дане в ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», є вдалим в частині його лаконічності, але воно не може бути визнане досконалим через те, що не містить повної характеристики цього об'єкта права.

По-перше, пропонуємо на законодавчому рівні розмежувати поняття «винахід» та «корисна модель», які за чинним законодавством є практично тотожними. Проте, це різні об'єкти промислової власності, які мають відмінні умови для набуття прав. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», винахід відповідає умовам патентоздатності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним (п. 1). Корисна модель відповідає умовам патентоздатності, якщо вона є новою і промислово придатною (п. 2).

По-друге, взагалі не зрозуміло використання у національному патентному законодавстві поняття «у будь-якій галузі технології». Адже використання зазначеного терміну значно звужує коло об'єктів патентування. Згідно з п. 11 ст. 1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу» технологія – це результат науково-технічної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації й зберігання продукції, надання послуг. Аналізуючи наведені визначення, можна виокремити ознаку, яка характеризує технологію як виробництво або виробничий процес. Таким чином, результат діяльності у будь-якій галузі технології є результатом діяльності у виробництві або в процесі виробництва. Погоджуємося з Є. Ш. Гарєєвим [66, с. 233–235], що таке розуміння поняття «винахід» може суттєво звузити коло об'єктів, здатних до патентування.

У ст. 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» йдеться, що правова охорона надається винаходу (корисній моделі), що не

суперечить публічному порядку, загально визнаним принципам моралі та відповідає умовам патентоздатності. Отже, національним законодавством у сфері винахідництва не надається правова охорона об'єктам, які не відповідають вищевказаним умовам. Тобто, фактично законодавець визнає, що існують винаходи, які суперечать публічному порядку, загально визнаним принципам моралі, а також такі, що не мають новизни, винахідницького рівня та промислової придатності, але національним законодавством у сфері винахідництва, такі об'єкти не охороняються. Можна зробити висновок, що у ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» дається визначення винаходу у загально визнаному, а не в юридичному значенні, обмежуючи тільки сферу його застосування – будь-яка технологія. Винахід підлягає правовій охороні законом, якщо він відповідає умовам патентоздатності, тобто новизні, винахідницькому рівню, промисловій придатності. На підставі сказаного, пропонуємо внести зміни та доповнення у ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».

По-третє, корисна модель, як і винахід, повинна бути результатом самостійної винахідницької творчості, але ступінь цієї творчості може бути значно нижче, ніж для винаходу. Відповідно до патентного законодавства України корисна модель – це новий та промислово придатний результат інтелектуальної діяльності людини у будь-якій сфері технології, до якого не висувається вимога винахідницького рівня.

Умови надання правової охорони корисним моделям в Україні відрізняється від умов, прийнятих в інших європейських країнах (зокрема, в Німеччині, Угорщині, Чехії, Іспанії, Фінляндії), в яких передбачено, що для набуття прав на корисну модель даний об'єкт права має відповідати новизні, промисловій придатності та мати незначний винахідницький рівень. Погоджуємося з провідним фахівцем сфери винахідництва Л. І. Работяговою яка вважає, що для визнання корисної моделі об'єктом права необхідно ввести до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» додатковий критерій – «незначний винахідницький рівень» або

«винахідницький крок»), який дозволить оцінити творчий внесок винахідника в створенні корисної моделі [67, с. 29–31].

З метою вироблення однакового підходу до правової охорони корисної моделі в країнах-членах ЄС 27 жовтня 1999 року Європейський парламент схвалив в першому читанні Директиву ЄС № 599PC0309 про зближення правових режимів охорони винаходів корисною моделлю [68]. Відповідно до ст. 5 даної Директиви ЄС отримати охорону на корисну модель може новий об'єкт, який стосується продукту чи способу, має невисокий винахідницький рівень та є промислово придатний.

У ст. 6 даної Директиви ЄС було зазначено, що під поняттям «винахідницький рівень» стосовно надання правової охорони корисній моделі розуміється чітке та неупереджене твердження заявника, що корисна модель має практичні або промислові переваги, або має виняткову ефективність при використанні чи у застосуванні. Попри те, що подальшу роботу над даною Директивою ЄС було припинено, можна дійти висновку, що європейські підходи до визначення умов до набуття прав на корисну модель відповідають патентному законодавству України. Проте застосовуючи європейський досвід, пропонуємо в ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» надати визначення терміну «корисна модель» [69, с. 101–103].

Промисловий зразок. Розвиток науково-технічних досягнень супроводжується інтенсивним розвитком дизайну. Одним із тих факторів, що впливають на рішення споживачів віддати перевагу одному виробу над іншими – є зовнішня привабливість. Цей фактор особливо важливий в тих випадках, коли на ринку є широкий асортимент виробів, що виконують однакову функцію. Саме естетична привабливість буде визначати вибір споживача у тому разі, коли технічні характеристики різноманітних виробів, що пропонуються різними виробниками, є порівняно однаковими. Промисловий зразок повинен задовольняти не тільки естетичні, а й ергономічні потреби споживачів. Тобто, виріб має бути зовнішньо привабливим, і водночас здатним виконати призначену йому функцію. Наразі виникає потреба в розширенні кола виробів,

зовнішній вигляд яких може отримати охорону як промисловий зразок. У зв'язку з цим питання щодо вдосконалення законодавства про промислові зразки стають об'єктом пильної уваги дослідників у багатьох країнах світу, у тому числі й в Україні.

Після підписання у 1883 р. Паризької конвенції промисловий зразок був віднесений міжнародною спільнотою до об'єктів права промислової власності. На Лісабонській конференції в 1958 р. Паризька конвенція була доповнена нормою, згідно з якою усі країни-члени Паризького союзу зобов'язані охороняти промислові зразки.

Для того, щоб розглянути, як визначається термін «промисловий зразок» у чинному національному законодавстві та які складнощі виникають при його застосуванні, авторкою пропонується спочатку розглянути, як визначався даний термін у царській Росії, у радянському праві, у законодавствах окремих іноземних країн із розвинутою ринковою економікою, зокрема, в країнах-членах ЄС.

Історія охорони промислового зразка в Царській Росії почалася з Указу імператора Олександра I «О поощрении учинивших изобретения и открытия к усовершенствованию земледелия, торговли и промыслов» [70, с. 28] від 7 серпня 1801 р. Згадані в даному Указі «изобретения, относящиеся к области художеств», стали прототипами моделей і малюнків, охорона яких була введена першим Російським Законом «О фабричных рисунках и моделях» від 11 липня 1864 р. (далі – Закон 1864 р.) [71].

Відповідно до ст. 1 Закону 1864 р. винахідник малюнка або моделі, призначених для відтворення в заводських, фабричних і ремісничих виробках, мав можливість забезпечити собі на певний строк право виключного користування винаходом. Закон 1864 р. не давав визначення поняттям «малюнок» чи «модель» і відносив малюнки та моделі, що розроблялися для промислових потреб, не до витворів мистецтва, а до винаходів. Охорона промислових зразків за Законом 1864 р. продовжувалася до 1917 р.

На той час Закон 1864 р. визнавався дуже прогресивним законодавчим актом у сфері охорони промислових зразків. Він був прийнятий через дев'ятнадцять років після ухвалення аналогічного закону в США (1845 р.) і за дванадцять років до ухвалення закону, що врегулював правовідносини в даній сфері, в Німеччині (1876 р.). Ця обставина дозволяє пояснити подібність російської системи охорони промислових зразків до американської системи. Як і в патентному законодавстві США, у Законі 1864 р. моделі й малюнки не були відокремлені від винаходів.

До 1965 року у радянському винахідницькому праві не було визначення терміну «промисловий зразок». Намір СРСР приєднатися до Паризької конвенції зумовив розробку і прийняття Положення про промисловий зразок [72] від 3 серпня 1965 р. (далі – Положення 1965 р.). Згідно з п. 1 Положення 1965 р. промисловим зразком (малюнком, моделлю) визнається нове, додатне до здійснення промисловим способом художнє *рішення* виробу, в якому досягається єдність його технічних і естетичних якостей. Також треба зазначити, що у радянському законодавстві результат творчої діяльності визначався промисловим зразком тільки у тому випадку, якщо цей об'єкт права відповідав встановленим державою умовам охороноздатності.

Після проголошення незалежності України в умовах ринкової економіки, нових видів власності почалося формування спеціального законодавства, що регулює правовідносини у сфері промислової власності. За таких умов проблема визначення термінології ще більше загострилася.

У законодавствах окремих іноземних країн з розвинутою ринковою економікою використовується різна термінологія, що робить нагальним питання про її легальне та доктринальне тлумачення. Аналізуючи законодавство окремих іноземних країн з розвинутою ринковою економікою, ми прийшли до висновку, що поняття «промисловий зразок» міститься в патентних законах багатьох країн. Більшість країн світу це визначення пов'язує з декоративною або естетичною стороною зовнішнього вигляду виробу. Як об'єкти права промислові зразки охороняють тільки ті зовнішні риси готового

виробу, які сприймаються візуально. В англо-американському патентному праві це положення відоме під назвою Доктрина про непомітне використання. Тобто, якщо покупець не помічає при звичайному використанні виробу його оформлення або не надає значення його зовнішньому вигляду, то такий об'єкт не може охоронятися патентом на промисловий зразок [73].

Патентним законодавством США передбачена ще одна обов'язкова умова патентоздатності промислового зразка: об'єкт права повинен бути втіленим в конкретний промисловий виріб [74]. Отже, звичайне двомірне зображення (малюнок, орнамент), не втілене в промисловий виріб, не може визнаватися промисловим зразком.

Відповідно до ст. 1 Закону Великої Британії «Про зареєстровані промислові зразки» від 1949 р. (зі змінами від 01.04.2003) поняття «промисловий зразок» визначається як особливості форми, композивання, рисунка чи орнаменту, що наносяться на виріб будь-яким способом виготовлення, які у готовому виробі є привабливими та оцінюються зовні, але не включають метод чи елемент конструкції, або особливості форми чи композивання виробу, що обумовлені лише функцією, яку виріб має виконувати [75].

У ст. 1 Закону про охорону промислових зразків Австралії від 7 червня 1990 року [76, с. 61] поняття промислового зразка визначається як особливості форми, конфігурації, орнаменту чи малюнка, застосованих на виробі, про які в готовому виробі можна судити тільки за зовнішнім виглядом. Проте ці особливості не містять відомостей про спосіб або принцип створення промислового зразка. Схоже визначення даного терміну дається й у Патентному законі Канади, за яким промисловий зразок – це особливість форми, конфігурації, малюнка або орнаменту чи будь-які комбінації цих особливостей, які розраховані на візуальний ефект в готовому виробі, про які можна судити тільки за зовнішнім виглядом [77, с. 121].

В Японії промислові зразки охороняються законом про промислові зразки від 13 квітня 1959 р. (зі змінами від 22.12.1999 р. та від 10.07.2015 р.) [78,

с. 494]. Відповідно до п. 1 ст. 2 даного Закону Японії до промислового зразка віднесено форму, малюнок або розфарбовування або їх поєднання. Закон Японії вказує на одну з основних ознак промислового зразка: наявність художніх рис нетехнічного характеру виробу, в якому він застосований. Ті риси виробу, які реалізуються виключно технічним розрахунком або функцією виробу, не є художніми. Чисто утилітарні елементи зовнішнього вигляду не вносяться в саме поняття промислового зразка і не отримують правової охорони у випадку реєстрації промислового зразка.

У Кодексі промислової власності Бразилії від 21 грудня 1971 р. поняття «промисловий зразок» визначається як декоративна форма об'єкта або декоративна комбінація кольорів чи ліній, яка може бути застосована до продукту для отримання оригінального нового візуального результату в його зовнішній конфігурації й може слугувати моделлю для промислового виробництва [79].

Згідно з п. 1. ст. 6 Патентного закону Російської Федерації від 23 вересня 1992 р. [80] до промислових зразків належить художньо-конструктивне рішення виробу промислового або кустарно-ремісничого виробництва, яке визначає його зовнішній вигляд. Зовнішній вигляд складають, зокрема, форма, лінії, контури, поєднання кольорів, текстура або фактура матеріалу, орнаментация. Під виробом розуміється будь-який виріб, зокрема, складений виріб, самостійні компоненти для збирання в складений виріб, упакування, етикетка, емблема, шрифти.

Відповідно до п. 4 ст. 1000 Цивільного кодексу Білорусії від 7 грудня 1998 р. промисловим зразком є художнє або художньо-конструктивне рішення виробу, яке визначає зовнішній вигляд і є оригінальним та промислово придатним [81].

Відповідно до ст. 2 Типового Закону ВОІВ про охорону промислових зразків для країн, що розвиваються, поняття «промисловий зразок» визначається як будь-яка композиція ліній, кольорів чи будь-яка об'ємна форма, яка надає особливого зовнішнього вигляду продукту промисловості або

кустарного промислу і може слугувати моделями цього продукту при виробництві продукту промисловості [82].

Таким чином, попри те, що патентні системи іноземних країн в основних своїх рисах дуже схожі й мають тенденцію до зближення, окремі положення національних патентних законів істотно різняться та підпорядковані інтересам і принципам власної економіки. Більшість іноземних країн пов'язують визначення поняття промислового зразка виключно з його особливим зовнішнім виглядом, зокрема, даний об'єкт права повинен сприйматися візуально під час використання виробів, в яких його втілено.

Законодавства окремих іноземних країн прямо вимагають, щоб промисловий зразок слугував моделлю для виробництва промислових виробів або був придатним для виробництва. Водночас промисловий зразок не стосується технічних або функціональних особливостей виробу, а є лише його зовнішнім виглядом. Поняття «зразок» не містить ознаки форми та конфігурації, які обумовлені виключно тією функцією, котру повинен виконувати виріб [83].

Основу законодавства ЄС у сфері охорони промислових зразків складають два документи: Директива 98/71/ЄС Європейського парламенту і Ради Європейського Союзу від 13 жовтня 1998 р. про правову охорону промислових зразків [84, с. 841–844] (далі – Директива 98/71/ЄС) і Регламент Ради Європейського Союзу від 12 грудня 2001 р. № 6/2002 про промисловий зразок Спільноти [85, с. 845–894] (далі – Регламент 6/2002). Прийняття даних документів ЄС необхідне було для того, щоб: 1) виробити уніфіковане визначення поняття «промисловий зразок», яке буде застосовуватися в усіх країнах ЄС; 2) уніфікувати вимоги до новизни та індивідуальності промислового зразка; 3) гармонізувати національні закони країн-членів ЄС для створення єдиної європейської системи охорони промислового зразка.

Відповідно до ст. 1 Директиви 98/71/ЄС, ст. 3 Регламенту 6/2002 та Глави 9 ст. 212 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС:

промисловий зразок – являє собою зовнішній вигляд усього виробу або його частини, який визначається особливостями контурів, ліній, кольорів, форми, текстури та/або матеріалів самого виробу та/або його орнаменту;

поняття «виріб» означає продукт, виготовлений промисловим або ручним способом, у тому числі й елементи, які призначені для збирання у складений виріб, зовнішнє оформлення, упакування, графічні символи та типографічні елементи, крім комп'ютерних програм;

поняття «складений виріб» означає виріб, який складається з поєднання багатьох компонентів, що можуть бути замінені й, таким чином, дозволяють розбирання або повторне збирання виробу.

Особливістю європейського законодавства у сфері охорони промислового зразка є те, що відповідно до Директиви 98/71/ЄС і Регламенту 6/2002 промисловий зразок не обов'язково повинен виконувати естетичну функцію. Це пояснюється тим, що в ЄС обрано концепцію захисту виробника продукції від копіювання форми, незалежно від того, який естетичний вплив ця продукція справляє на кінцевого споживача.

Стаття 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» дає наступне визначення поняттю «промисловий зразок» – результат інтелектуальної, творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання. Згідно з п. 2 ст. 5 Закону «Про охорону прав на промислові зразки» промисловим зразком може бути зовнішній вигляд виробу або його частини, що визначається, зокрема, лініями, контурами, кольором, формою, текстурою та/або матеріалом виробу, та/або його оздобленням. На підставі ч. 2 ст. 461 ЦК України промисловим зразком може бути зовнішній вигляд виробу або його частини, що визначається, зокрема, лініями, контурами, кольором, формою, текстурою та/або матеріалом виробу, та/або його оздобленням.

Отже, якщо корисна модель і винахід є технічними (технологічними) рішеннями, то промисловий зразок є дизайнерським рішенням. Дизайн (художнє конструювання) – це вид художньої діяльності з проєктування промислових виробів, які мають естетичні властивості. Форма виробу, яка

зумовлена суто технічними (функціональними) потребами, не може бути промисловим зразком.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями» [86] для відповідності європейському законодавству у національне законодавство у сфері охорони промислових зразків були внесені значні зміни, зокрема, щодо визначення поняття «промисловий зразок», строку чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на промисловий зразок, поділу промислових зразків на два правових режими, критерій охороноздатності промислового зразка тощо і це доцільно. Проте нині відмінність національного законодавства від європейського при визначенні терміну «промисловий зразок» у тому, що в європейському визначенні застосована родова ознака «зовнішній вигляд виробу».

Зовнішній вигляд – це все те, що сприймається зовні. Таким чином, значення цього поняття стосується візуального сприйняття. А втім, візуально може сприйматися тільки щось матеріальне, тобто в європейському визначенні використана родова ознака, що характеризує матеріальне втілення задуму дизайнера. Такий підхід підлягає критиці. Адже право на результат творчості, що охороняється законодавством про промислові зразки, вважається нематеріальним. Саме з цими розбіжностями пов'язаний основний недолік родової ознаки «зовнішній вигляд». Ознака «зовнішній вигляд» не охороняє нематеріальне втілення задуму творця об'єкта.

Для чіткого визначення терміну «промисловий зразок» потрібно розкрити саме нематеріальну природу промислового зразка як результату інтелектуальної, творчої діяльності людини. Родова ознака «зовнішній вигляд» за європейським законодавством, навпаки, приховує нематеріальну природу промислового зразка, ототожнюючи задум творця з матеріальним втіленням.

Українські законодавці визнали промисловий зразок результатом інтелектуальної, творчої діяльності у галузі художнього конструювання і це є

доречним. Адже результат інтелектуальної, творчої діяльності – це кінцева стадія задуму творця щодо втілення творчої ідеї й, таким чином, вирішення відповідного завдання.

У п. 1 ст. 5 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» йдеться, що правова охорона надається промисловому зразку, що не суперечить публічному порядку, загально визнаним принципам моралі та відповідає критеріям охороноздатності. Отже, національним законодавством у сфері охорони прав на промисловий зразок не надається правова охорона об'єктам, які не відповідають вищевказаним умовам. Тобто, фактично законодавець визнає, що існують промислові зразки, які суперечать публічному порядку, загально визнаним принципам моралі, а також такі, що не мають новизни та індивідуального характеру, але національним законодавством у даній сфері, такі об'єкти не охороняються. Промисловий зразок підлягає правовій охороні законом, якщо він відповідає критеріям охороноздатності, тобто новизні та має індивідуальний характер.

Поняття «промисловий зразок», відповідно до Директиви 98/71/ЄС, як нині й за українським законодавством, охоплює не тільки зовнішній вигляд всього виробу в цілому, але і його частини. При цьому поняття «частина» використовується в широкому значенні цього слова. Йдеться про невіддільні частини виробів, що не демонтуються, та складові частини, що демонтуються (компоненти для збирання в складений виріб). Ця особливість законодавства ЄС істотно розширює можливості охорони зовнішнього вигляду виробів. Правова охорона зовнішнього вигляду компонентів для збирання в складений виріб в ЄС здійснюється за принципом охорони частини зовнішнього вигляду виробу [87, с. 11]. Мається на увазі, що охороняється тільки та частина зовнішнього вигляду компоненту, яка залишається видимою в процесі звичайного використання. Підсумовуючи все сказане та для узгодження поняття «промисловий зразок» за національним законодавством із визначенням, даним у європейському законодавстві та, зокрема, в Угоді про

асоціацію між Україною та ЄС, пропонуємо внести зміни та доповнення у ст. 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки».

Торговельна марка. В умовах ринкових відносин споживачі зустрічаються не лише з чималим асортиментом товарів, але й з великою кількістю однорідних послуг. Поява в Україні різноманітних служб, які надають однакові послуги, і великої кількості виробників товарів робить особливо актуальним питання індивідуалізації товарів і послуг. Для підприємців існує потреба в позначеннях, які дають можливість споживачам зробити свій вибір. Як самі виробники, так і споживачі зацікавлені у тому, щоб товар чи послуга мали відмінні риси і їх можна було б розпізнати за певними характерними властивостями.

Торговельні марки призначені для ідентифікації товарів і послуг різних виробників. Крім розпізнавальної, торговельні марки виконують і інші функції, зокрема, вказують на походження товарів або послуг, на якість, рекламують товари (послуги), надаючи споживачам відповідну інформацію про них і таким чином звертають увагу споживачів на ці товари чи послуги. Сприяючи споживачам зробити свій вибір серед різних товарів чи послуг, які існують на ринку, торговельні марки спонукають своїх власників до збереження і поліпшення якості товарів (послуг), що продаються (надаються) під відповідною торговельною маркою. Зрозуміло, що якщо товар не якісний, то розчарований споживач не стане купувати його знову. А той споживач, якого задовольнила покупка, буде схильний покладатися саме на торговельну марку у своєму рішенні при наступній покупці товару. У такий спосіб торговельні марки винагороджують виробника, який постійно пропонує високоякісні товари, внаслідок чого стимулюється економічний прогрес [88, с. 170].

Нині в Україні вживається різна термінологія при індивідуалізації товарів і послуг. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» використовує термін «торговельна марка». У Законі України «Про телебачення і радіомовлення» [89] застосовується одразу три терміни: «логотип», «фірмовий знак», «торговий знак».

У законодавстві іноземних країн теж немає єдиного терміну для позначення товарів і послуг. В одних країнах використовується термін «знаки» (Італія, Німеччина, Угорщина), в інших – «товарний знак» (Росія, Білорусь, Польща) чи «торговий знак» (США, Бельгія, Франція, Нідерланди). Останній термін прийнятий також у низці міжнародних угод та англomовній правовій літературі [90, с. 16].

У ст. 420 ЦК України нормативно закріплені два терміни: «торговельна марка» та «знак для товарів і послуг». Погоджуємося з О. Г. Марушевою та Ю. Л. Бошицьким [91, с. 215; 142, с. 170], що використання терміну «торговельна марка» є найбільш доцільним та юридично коректним з точки зору відповідності положенням Паризької конвенції та законодавству ЄС.

Визначення торговельної марки за ЦК України міститься у ст. 492, де зазначається, що торговельною маркою може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які є придатними для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. У ст. 155 ГК України [92] також застосовується поняття «торговельна марка». І відповідно до ЦК України та ГК України дані поняття є синонімічними.

Для удосконалення визначення терміну «торговельна марка» в законодавстві України пропонується спочатку простежити становлення визначення даного терміну у вітчизняній правовій доктрині та розглянути, як визначається даний термін у міжнародних нормативно-правових актах і законодавстві ЄС.

Як свідчить історія, на території України, як і у більшості країн Європи, товарні знаки почали використовуватися у гончарному виробництві та поступово розповсюджуватися серед представників інших професій, таких як ювеліри, ковалі, столяри.

У російському законодавстві перша згадка про товарні знаки датується XVII ст. Так, 22 квітня 1667 р. у Росії був прийнятий новий торговельний Статут, в якому встановлювалися правила про внутрішню й зовнішню торгівлю. Згідно з даним Статутом виробники повинні були позначати певні

товари клеймом для відмежування російських товарів від іноземних. Таке клеймування також свідчило і про сплату мита [93, с. 6]. Згодом у 1774 р. в Росії був прийнятий Статут про промисловість, який передбачав обов'язкове клеймування всіх російських товарів особливими заводськими або фабричними знаками [94, с. 16]. Потім термін «товарний знак» застосовувався у Правилах Російської імперії про товарні знаки (фабричні та торгові марки й клейма) від 26 лютого 1896 р.

У радянській країні термін «товарний знак» застосовувався у Декреті РНК СРСР від 10 листопада 1922 р. «Про товарні знаки», Постанові РНК УРСР від 03 березня 1922 р. «Про товарні знаки», Постанові ЦВК та РНК СРСР від 12 лютого 1926 р. «Про товарні знаки». Проте у Постанові ЦВК та РНК СРСР «Про виробничі марки та товарні знаки» від 07 березня 1936 р. вже застосовувався спеціальний термін «торгова марка» як різновид товарного знака для торгових підприємств [95, с. 16].

Термін «товарний знак» використовувався й у правовій доктрині кінця XIX – початку XX ст. ст., зокрема, цей термін зустрічається у працях російських вчених В. І. Синайського [96, с. 254–255] та Г. Ф. Шершеневича [97, с. 114]. На погляд Г. Ф. Шершеневича, під поняттям «товарний знак» розумілися ті зовнішні відмінності, якими для споживача купець прагнув відрізнити свої товари від товарів будь-якого іншого купця.

У Паризькій конвенції застосовується термін «товарний знак» стосовно підприємств, що виробляють товарну продукцію, і «знак обслуговування» – стосовно організацій, які не займаються безпосередньо виробництвом товарів. У статті 15 Угоди ТРІПС також використовується термін «товарний знак» як будь-яке позначення чи комбінація позначень, за допомогою яких можна відрізнити товари та послуги одного підприємства від товарів та послуг іншого підприємства.

Термін «товарний знак» застосовується й у Мадридській угоді та Протоколі до Мадридської угоди. А вже у тексті Директиви Європейського парламенту та Ради ЄС 2008/95/ЄС «Про наближення законодавств держав-

членів щодо торговельних марок» (далі – Директива 2008/95/ЄС) йдеться про торговельні марки [98, с. 25–33].

На наш погляд, однією із країн ближнього закордоння, в якій достатньою мірою врегульована охорона прав на позначення, є Республіка Білорусь. Згідно зі ст. 1017 ЦК Республіки Білорусь [99] товарним знаком і знаком обслуговування визнається позначення, яке сприяє відмінності товарів або послуг однієї особи від однорідних товарів або послуг інших осіб. Як товарні знаки можуть бути зареєстровані словесні позначення, включаючи й власні імена, комбінації кольорів, буквені, цифрові, зображувальні, об'ємні позначення, включаючи форму товару чи його упакування, а також комбінації таких позначень. Як товарні знаки інші позначення можуть бути зареєстровані у випадках, передбачених законодавством. Товарний знак може бути зареєстрований в будь-якому кольорі або комбінації кольорів.

Закон Республіки Білорусь «Про товарні знаки і знаки обслуговування» [100] визначив, що товарний знак і знак обслуговування – це позначення, що сприяють відмінності товарів або послуг одних юридичних або фізичних осіб від однорідних товарів або послуг інших юридичних або фізичних осіб.

У національному законодавстві, в правовій доктрині, засобах масової інформації вживаються різні терміни на позначення для товарів і послуг, зокрема, торговельна марка, товарний знак, знак для товарів і послуг, торговий знак, фірмовий знак, логотип, торгова марка. Необхідно узгодити вживання різних термінів на позначення одного поняття, інакше це спричинятиме термінологічні помилки або юридично-технічну недосконалість законодавчого визначення позначення.

Погоджуємося з А. О. Кодинцем, що ЦК України зберіг тенденцію використання єдиного поняття для характеристики позначення товарів та послуг [101, с. 7]. Ним стала «торговельна марка». Це зумовлено, по-перше, необхідністю заміни терміну «знак для товарів та послуг» більш стислою категорією, загальною стосовно товарного знака та знака обслуговування; по-друге, потребою у приведенні законодавства України у відповідність до вимог

міжнародних правових актів, не лише шляхом внесення відповідних змін до змісту правових документів, але й через імплементацію вжитих ними правових термінів.

Отже, термін «торговельна марка» у правовому значенні є більш вдалим і при тому він базується на законодавстві ЄС. Адже для сучасного етапу розвитку європейського законодавства у сфері охорони прав на торговельні марки характерним є процес універсалізації законодавств країн ЄС з метою подолання будь-яких перешкод на шляху впровадження та практичного використання позначень на єдиному просторі ЄС.

З метою уніфікації термінології у сфері охорони позначень для товарів і послуг необхідно привести нормативні акти, в яких застосовуються відповідні терміни, у відповідність до ЦК України та застосовувати до всіх позначень, за якими товари (послуги) одних осіб відрізняються від однорідних товарів (послуг) інших осіб, єдиний термін – «торговельна марка». Що було зроблено і в спеціальному національному законодавстві України, а саме: на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями» внесено зміни у Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» і термін «знак для товарів і послуг» замінено на термін «торговельна марка».

Згідно зі ст. 492 ЦК України торговельною маркою визнається будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які є придатними для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів.

Відповідно до ст. 2 Директиви 2008/95/ЄС торговельні марки можуть складатися з будь-яких позначень, що можуть бути представлені графічно, зокрема, зі слів, включаючи імена людей, малюнків, схем, цифр, літер, форми товару або його пакування, за умови, що такі знаки є належними для розрізнення товарів або послуг одного підприємства від іншого.

Таким чином, законодавство ЄС передбачає, що торговельна марка складається з будь-яких позначень, що можуть бути представлені графічно. Пропонуємо врахувати це і при визначенні даного терміну в українському законодавстві.

Також солідарні з В. М. Білоусовим, що не будь-які фізичні та юридичні особи мають право на торговельну марку, а тільки ті, що здійснюють підприємницьку діяльність (виробляють товари та/або надають послуги) [102, с. 197].

Враховуючи все сказане, пропонуємо: по-перше, у Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» узгодити визначення терміну «торговельна марка», дане у ст. 492 ЦК України, зі спеціальним законодавством України у сфері охорони прав на торговельну марку; по-друге, доповнити визначення терміну «торговельна марка» за українським законодавством та надати уточнене визначення даного терміну у ч. 1 ст. 492 ЦК України та у ст. 1 оновленого закону України у сфері охорони прав на торговельну марку.

Отже, у процесі дослідження ми прийшли до наступних висновків:

по-перше, в цілому визначення поняття торговельної марки за українським законодавством відповідає міжнародному досвіду, однак потребує узгодження та доопрацювання з урахуванням інтеграційних тенденцій України до ЄС;

по-друге, з метою уніфікації термінології у сфері охорони позначень для товарів і послуг необхідно привести нормативні акти, в яких застосовуються відповідні терміни, у відповідність до ЦК України й застосовувати до всіх позначень, за якими товари та послуги одних осіб відрізняються від однорідних товарів та послуг інших осіб, єдиний термін – «торговельна марка»;

по-третє, враховуючи прагнення України стати членом ЄС, пропонуємо узгодити визначення терміну «торговельна марка» за українським законодавством з відповідним законодавством ЄС та дати уточнене визначення даного терміну в ч. 1 ст. 492 ЦК України та у спеціальному законодавстві України у сфері охорони прав на торговельну марку. Для сучасного етапу

розвитку європейського законодавства у сфері охорони торговельної марки характерним є процес універсалізації законодавств країн ЄС з метою подолання будь-яких перешкод на шляху впровадження та практичного використання позначень на єдиному просторі ЄС.

Комерційне найменування. Поряд із торговельною маркою, комерційне найменування є важливим елементом у системі взаємовідносин між виробником та споживачем. Вдало підібране комерційне найменування привертає увагу покупців, збільшує обсяг продажу, а в результаті – сприяє оптимізації розвитку виробництва. Комерційне найменування є своєрідною візитною карткою підприємства, складовою її престижу, іміджу, тому економічна цінність комерційного найменування зростає в міру підвищення репутації підприємства на ринку.

У законодавстві України у сфері регулювання суспільних відносин щодо комерційних найменувань, як і в цивілістичній науці, для позначення найменування учасника цивільного обороту застосовуються різні юридичні терміни: «фірмове найменування», «фірма», «комерційне найменування». Єдиний підхід до розуміння термінів є особливо важливим як для визначення чітких меж застосування кожного юридичного терміна, так і для здійснення комплексного дослідження інституту комерційного найменування. Тому пропонуємо розглянути, як визначаються дані терміни у законодавстві України, міжнародних нормативно-правових актах та у правовій доктрині.

В кожній окремій країні на розвиток права на комерційні найменування суттєво вплинув розвиток міжнародного регулювання інтелектуальної власності [103, с. 31]. Паризька конвенція стала першим нормативним актом, який на міжнародному рівні закріпив та надав охорону такому специфічному об'єкту промислової власності як фірмове найменування, однак у даній Конвенції не міститься визначення цього терміну. У ст. 8 Паризької конвенції лише йдеться про те, що фірмове найменування охороняється в усіх країнах-членах без обов'язкової подачі заявки чи реєстрації й незалежно від того, чи є воно частиною товарного знаку.

У Типовому законі ВОІВ «Про товарні знаки, комерційні найменування і недобросовісну конкуренцію» [104], розробленому в 1967 р. для країн, що розвиваються, йдеться про комерційні найменування. Відповідно до наведеного акта, комерційним найменуванням визнається ім'я або позначення, що визначає підприємство фізичної або юридичної особи.

Однією з найбільш сучасних міжнародних регіональних угод, якою встановлюється правовий режим комерційного найменування, є Картахенська угода 1993 р., учасницями якої є країни Латинської Америки – Еквадор, Болівія, Колумбія, Перу та Венесуела. Даною Угодою визначено, що комерційне найменування – це будь-яке позначення, яке ідентифікує економічну діяльність, підприємство чи торговельний заклад [105, с. 263].

У радянські часи на підставі Положення про фірму 1927 р. вживався термін «фірма», який застосовувався для індивідуалізації підприємства. Поступово в законодавстві пострадянських держав (Україна, Білорусь, Російська Федерація, Казахстан, Вірменія) термін «фірмове найменування» витісняє застарілий термін «фірма».

Аналізуючи період розвитку інституту фірмового найменування, слід зазначити, що в Україні інтерес до вказаного об'єкту права виник на початку 90-х років у результаті розвитку ринкової економіки. Саме в цей період в Україні були прийняті перші нормативні акти, які містили норми, що регулювали відносини по використанню фірмового найменування. Зокрема і наразі у ст. 229 Кримінального кодексу України, ст. 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» вживається термін «фірмове найменування». У ст. 6 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» вже вживається термін «комерційне найменування». Однак ці нормативні акти не мають визначення даного терміну.

ЦК України та ГК України ввели досі невідомий для української правової доктрини термін для позначення засобу індивідуалізації учасників господарської діяльності – «комерційне найменування». Згідно зі ст. 420 ЦК України до об'єктів права інтелектуальної власності належать комерційні

(фірмові) найменування. У ст. 489 ЦК України зазначається, що правова охорона надається комерційному найменуванню, якщо воно дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності. Таким чином, ЦК України встановлює критерії охороноздатності комерційних найменувань, але не містить визначення даного об'єкта права промислової власності.

Отже, наразі в Україні існує гостра потреба у вдосконаленні чинного законодавства у сфері регулювання суспільних відносин щодо комерційних найменувань. Проте без узгодження термінології неможливо проаналізувати поняття комерційного найменування та його правового механізму. Першочерговий розгляд термінів і можливостей їх використання надасть змогу більше зрозуміти саму суть досліджуваного явища.

У правовій доктрині поняття «фірмове найменування», зводиться, як правило, до того, що це певне позначення, під яким особа-підприємець виступає в цивільному обороті і яке індивідуалізує цю особу поряд з іншими учасниками цивільного обороту [106, с. 331; 107, с. 151; 108, с. 71]. На погляд В. О. Калятіна під фірмовим найменуванням потрібно розуміти позначення юридичної особи, яке дозволяє відрізнити її від інших учасників економічного обігу [106, с. 331]. Також Н. О. Саніахметова зауважувала, що метою фірмового найменування є індивідуалізація підприємства й виключення сплутування з іншими суб'єктами підприємницької діяльності [109, с. 99–101].

Дослідники Н. С. Кузнецова та О. В. Кохановська звернули увагу на те, що комерційне (фірмове) найменування є додатковим найменуванням, яким можуть володіти підприємницькі товариства, та яке може не збігатися з найменуванням товариства, що вказується в установчих документах та свідоцтві про державну реєстрацію [110, с. 451].

Виникає питання, чи можуть бути фізичні особи-підприємці суб'єктами права інтелектуальної власності на комерційне (фірмове) найменування? Стаття 159 ГК України прямо передбачає, що суб'єкт господарювання – юридична особа або громадянин-підприємець може мати комерційне найменування. При

цьому громадянин-підприємець має право заявити як комерційне найменування своє прізвище або ім'я. Погоджуємося з поглядом В. М. Коссака, І. Є. Якубівського [111, с. 81], що таке розв'язання питання не відповідає сутності терміну «комерційне найменування». На підставі ст. 28 ЦК України фізична особа набуває цивільних прав і обов'язків та здійснює їх під своїм ім'ям. Вказане повною мірою стосується участі фізичної особи у підприємницьких відносинах. Комерційне найменування є засобом індивідуалізації юридичної особи (ст. 90 ЦК України). У цьому аспекті більш теоретично обґрунтованою є позиція російського законодавця, який керується тим, що володільцями права на фірму можуть бути лише комерційні юридичні особи (п. 4 ст. 54 ЦК Російської Федерації).

Отже, комерційне (фірмове) найменування має на меті індивідуалізувати юридичну особу в процесі здійснення нею діяльності з виробництва та/або реалізації товарів, надання послуг. Комерційне найменування, як і торговельна марка, виконує функцію індивідуалізації. Однак, якщо торговельна марка індивідуалізує товари та послуги суб'єкта серед товарів та послуг інших осіб, то комерційне найменування індивідуалізує самого суб'єкта, його діяльність в цілому. Таким чином, юридична особа може мати декілька торговельних марок, зареєстрованих для різних видів товарів (послуг), але лише одне комерційне найменування [111, с. 77].

В правовій літературі є різні точки зору дослідників щодо тотожності визначень термінів «фірмове найменування» та «комерційне найменування». Зокрема, Ю. Л. Бошицький [112, с. 8] та О. О. Козлова [113, с. 370] вважають дані терміни тотожними. У законодавстві США у сфері охорони позначень дані терміни також вважаються тотожними: ними позначається ім'я підприємця чи найменування підприємства, що використовується особою для своєї ідентифікації [114].

Проте існує й інша точка зору. Деякі дослідники вважають, що запровадження до чинного законодавства України терміна «комерційне найменування» зумовило неоднозначні погляди фахівців на питання

співвідношення його із терміном «фірмове найменування». Зокрема, М. В. Паладій [115, с. 371] та Т. М. Шевелева [116, с. 12] зазначили, що принциповою відмінністю терміна «комерційне найменування» від терміна «фірмове найменування» в тому, що термін «фірмове найменування» можуть використовувати лише юридичні особи, тоді як учасниками комерційної діяльності можуть бути й фізичні особи-підприємці без статусу юридичної особи. На погляд цих дослідників, визначення терміна «комерційне найменування» за змістом, викладеним у ГК України та ЦК України, ширше, ніж терміна «фірмове найменування», оскільки суб'єктами права на комерційне найменування можуть бути як юридичні особи, так і фізичні особи-підприємці.

Вважаємо, що терміни «комерційне найменування» і «фірмове найменування» мають вживатися як рівнозначні лише тимчасово, поки у відповідному законодавстві України не уніфікують термінологічне поняття «комерційне найменування» і не внесуть змін до тих законодавчих актів, в яких вживається термін «фірмове найменування».

Провідні країни у визначення терміну «комерційне найменування» вкладають неоднакове значення, тому й правові режими з використання комерційних найменувань є різноманітними. Так, правові норми, що регулюють ці відносини, містяться в цивільних або торговельних кодексах, у законодавстві про припинення недобросовісної конкуренції, а також встановлюються судовими прецедентами в країнах, де за прецедентом закріплюється значення одного із джерел права. Деякі норми стосовно комерційних найменувань можуть міститися й у законодавстві про торговельні марки. Зокрема, у таких скандинавських країнах як Норвегія, Данія, Фінляндія, Швеція комерційні найменування отримують значно більшу охорону, ніж торговельні марки [117, с. 7].

В Україні правові питання регулювання суспільних відносин щодо використання комерційних найменувань є досить проблемними через новизну зазначених відносин та відсутність визначення даного терміну у відповідному національному законодавстві.

Виходячи з наведеного, пропонуємо, по-перше, визначення терміну «комерційне найменування» включити до положень Глави 43 ЦК України та ч. 1 ст. 489. «Правова охорона комерційного найменування». По-друге, внести зміни у ст. 159 «Правомочності суб'єктів господарювання щодо комерційного найменування» ГК України. По-третє, для того, щоб уникнути плутанини, пропонуємо у відповідному законодавстві України замінити термін «фірмове найменування» на термін «комерційне найменування».

Підсумовуючи все сказане, можна зазначити, що наразі для розвитку чесних конкурентних відносин як на міжнародному ринку, так і в Україні, зокрема, нагальною є потреба вдосконалення правового регулювання у сфері охорони комерційних найменувань. У світлі актуальних економіко-правових процесів, що відбуваються сьогодні в Україні, таке удосконалення має здійснюватися через приведення національного законодавства у сфері охорони комерційних найменувань у відповідність до норм ЦК України.

Географічне зазначення. В умовах ринкової конкуренції індивідуалізація виготовленого товару забезпечується не лише шляхом позначення його торговельною маркою. Суттєву роль відіграють особливі властивості товару, пов'язані з географічним місцем його виготовлення. Людські чи природні фактори, характерні для відповідного географічного місця, зумовлюють надання виробленим товарам особливих ознак, що забезпечують їх відмежування від однорідних товарів інших виробників. Тому споживач при виборі товару орієнтується також на географічне місце його походження. Масовий випуск однорідних товарів, розвиток торгівлі й жорсткість конкуренції привели до посилення ролі позначення, яке вказує на особливі властивості товару та супроводжує цей товар як засіб індивідуалізації та реклами. Виникає потреба в правовій охороні географічних назв, використаних у позначенні товару, яка забезпечується цивільним законодавством шляхом формування комплексу правових норм в даній сфері.

Для того, щоб з'ясувати, які недоліки існують в Україні при застосуванні термінів для позначення місця походження товару, доцільно розглянути, як дані

терміни визначаються в міжнародних актах, законодавстві ЄС та у відповідному національному законодавстві.

Слід зазначити, що у світі гармонізація термінології національних законодавств у сфері охорони позначень місця походження товарів відбувається на основі таких міжнародних актів як, зокрема, Паризька конвенція, Мадридська угода про недопущення неправдивих або таких, що вводять в оману споживачів, зазначень про походження товарів 1891 року (далі – Мадридська угода про зазначення походження товарів), Лісабонська угода про охорону найменувань місць походження та їх міжнародну реєстрацію 1956 року (далі – Лісабонська угода), Угода ТРІПС.

Згідно зі ст. 1 Паризької конвенції серед об'єктів промислової власності зазначаються найменування місця походження та зазначення походження товару. У Паризькій конвенції є визначення терміну «зазначення походження», але відсутні пояснення стосовно терміну «найменування місця походження». Тому не зрозуміло, чи може цей термін підпадати під термін «зазначення походження» і завдяки чому вони відрізняються один від одного. Отже, Паризька конвенція хоч і не визначила чітко правовий режим для найменувань місця походження та зазначень походження товару, проте вона встановила право на захист даних об'єктів права і дала пояснення терміну «зазначення походження» як вказівки на місцевість, район, де знаходиться ця місцевість, країну, що застосовуються у понятті походження товару.

Термін «зазначення походження» застосовується і в Мадридській угоді про зазначення походження товарів. Зокрема, у ст. 1 даної Мадридської угоди про зазначення походження товарів вказано, що всі товари, які мають неправдиве або оманливе зазначення, за допомогою якого одну з країн-учасниць або місце, розташоване в цій країні, зазначено як країну або місце походження, підлягають конфіскації при ввезенні до будь-якої з вище згаданих країн [118].

На відміну від Паризької конвенції та Мадридської угоди про зазначення походження товарів Лісабонська угода об'єктом охорони вважає тільки

найменування місця походження товарів. Згідно зі ст. 2 Лісабонської угоди найменування місця походження – це географічна назва країни, регіону чи місцевості, що використовується для зазначення товару, що звідти походить, якість і властивості якого визначаються виключно чи значною мірою географічним середовищем, включаючи природні та етнографічний фактори [119]. Зазначення походження товару, особливі властивості якого прямо не слідує із географічного середовища, угодою не передбачені. Це обмеження перешкоджає приєднанню до Лісабонської угоди тих країн, у законодавстві яких не передбачено охорону найменування місця походження товарів.

Таким чином, законодавче врегулювання відносин щодо охорони об'єктів права на позначення місця походження товару як на міжнародному, так і на національному рівнях окремих країн виникло на рубежі XIX–XX ст. ст. Спочатку у міжнародних актах з'явився термін «зазначення походження», що вказував на походження товарів з тієї чи іншої країни, місцевості, регіону. Такі зазначення могли застосовуватись для вказівки на походження з певного регіону, місцевості, країни як природних продуктів, так і продуктів, наприклад, землеробства, скотарства, мисливства [120, с. 394].

Виготовлення, виробництво та розповсюдження продовольчих товарів та сільськогосподарських продуктів посідають важливе місце в економіці ЄС. Законодавчі ініціативи у сфері охорони географічних найменувань були розпочаті в країнах ЄС у 80-х роках XX століття. Порівняно новий термін «географічне зазначення» вперше з'явився у Регламенті Ради ЄС «Про охорону географічних зазначень та найменувань походження для сільськогосподарських та харчових продуктів» № 2081/92 від 1992 року (далі – Регламент ЄС 2081/92) [121]. Сфера застосування Регламенту ЄС 2081/92 обмежується певними продовольчими товарами та сільськогосподарськими продуктами, для яких існує зв'язок між характеристиками товару чи продукту та їхнім географічним походженням.

Відповідно до ст. 22 Угоди ТРІПС географічне зазначення – це позначення, що вказує на походження товару з території певної держави або

регіону чи місцевості на цій території, коли якість, репутація чи інша характеристика товару, по суті, зумовлені цим географічним походженням. Таким чином, в Угоді ТРІПС поняття «географічне зазначення» об'єднує два вже відомих поняття: зазначення походження товару та найменування місця походження товару.

У Главі 45 ЦК України для позначення місця походження товару використовується новий для вітчизняного законодавства термін «географічне зазначення». Але в ЦК України не дається визначення даного терміну. Закріплення цієї правової категорії зумовлюється потребою уніфікації термінології та гармонізації національного законодавства з міжнародно-правовими вимогами. В оновленій редакції Закону України «Про правову охорону географічних зазначень» дається визначення термінів «географічне зазначення» та «назва місця походження товару».

Де географічне зазначення – це найменування місця, що ідентифікує товар, який походить з певного географічного місця та має особливу якість, репутацію чи інші характеристики, зумовлені головним чином цим географічним місцем походження, і хоча б один з етапів виробництва якого (виготовлення (видобування) та/або перероблення, та/або приготування) здійснюється на визначеній географічній території.

Назва місця походження товару – це вид географічного зазначення, який означає найменування, що ідентифікує товар, який походить з певного географічного місця та який має особливі якості або властивості, виключно або головним чином зумовлені конкретним географічним середовищем з притаманними йому природними й людськими факторами, і всі етапи виробництва якого (виготовлення (видобування) та/або перероблення, та/або приготування) здійснюються на визначеній географічній території.

Таким чином, для назви місця походження виробництво і перероблення товару повинна здійснюватися в межах зазначеного географічного місця, а для географічного зазначення достатньо, щоб хоча б один з етапів виробництва здійснювався на визначеній географічній території. Для географічного

зазначення походження сировина може бути привезена з інших регіонів і піддана істотному перероблюванню, достатньому для надання характерних рис готовому товару.

Вважаємо, що термін «географічне зазначення», який визначений у ст. 1 Закону України «Про правову охорону географічних зазначень», забезпечує виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції в частині узгодження вимог чинного законодавства України щодо охорони прав на географічні зазначення із правом ЄС. Проте погоджуємося з тими науковцями [103, с. 33; 122, с. 437; 123, с. 153], які зауважили, що в законодавстві у сфері охорони позначень слід використовувати єдиний термін – «географічне зазначення». Головною метою поділу географічних зазначень та назви місця походження товару є те, що індивідуалізація товару, виділення його із маси однорідних товарів відбувається саме завдяки його специфічним властивостям, які обумовлюються географічним середовищем місця походження товару. Така позиція є більш прийнятною з практичної точки зору, оскільки вона повністю враховує положення Угоди ТРІПС та Директиви Ради ЄС. Такий поділ географічних зазначень прийнято також у рамках ВОІВ. У правових документах ВОІВ використовується уніфікований термін «географічне зазначення», що охоплює правову охорону назв та зазначень, незалежно від того, чи якість даного товару визначається місцем його географічного походження, чи просто вказується на місце походження даного товару.

Підсумовуючи наведені аргументи, слід зазначити, що на практиці досить важко відрізнити «географічне зазначення» від «назва місця походження товару». Саме тому вважаємо, що така деталізація в національному законодавстві є зайвою, такою, що тільки ускладнює механізм застосування законодавчих актів на практиці. Було б доцільно об'єднати ці два схожих поняття під одним уніфікованим терміном «географічне зазначення» і внести відповідні зміни до ст. 1 Закону України «Про правову охорону географічних зазначень».

Отже, в умовах переходу України до ринкових відносин, становлення нових видів власності істотно зростає роль промислової власності. Постійний розвиток технологій, зростання конкуренції на товарних ринках сприяють тому, що об'єкти права промислової власності стають визначальним важелем в економічному розвитку суспільства. За цих умов стимулювання розвитку інтелектуальної сфери та правової охорони її результатів набуває ролі одного з найважливіших чинників усього комплексу політико-економічних відносин та економічної безпеки – як на міжнародному рівні, так і всередині кожної цивілізованої країни. Наразі в Україні проблемним є вдосконалення механізмів охорони та комерціалізації об'єктів права промислової власності, вироблення чіткої державної політики у сфері розвитку ринку і створення системи охорони промислової власності [124, с. 71–75].

Нині європейська інтеграційна спрямованість України є найсуттєвішим чинником реформ в усіх сферах суспільства. Погоджуємося з видатним фахівцем у сфері приватного права А. С. Довгертом [125, с. 27], що наразі чинний ЦК України потребує проведення негайної рекодифікації. Вагомими чинниками сучасної рекодифікації ЦК України стали: європейська тенденція до гармонізації та уніфікації приватноправового регулювання; новітні реформи приватного права в країнах ЄС, зокрема, розробка і прийняття нових законів, модернізація цивільно-правових кодифікацій з урахуванням міжнародних та європейських норм.

1.3. Суб'єкти права на об'єкти промислової власності

У відносинах, пов'язаних зі створенням і набуттям прав на об'єкти промислової власності, бере участь велика кількість суб'єктів, представлених як юридичними, так і фізичними особами [126, с. 159]. В загальній теорії права під поняттям «суб'єкт права» розуміється особа, що володіє правосуб'єктністю (або лише правоздатністю, якщо вона виокремлюється), тобто особа, здатна бути учасником правовідносин. У ст. 2 ЦК України використано термін

«учасники цивільних правовідносин». Цей термін також вжито у деяких інших статтях ЦК України (зокрема, у ст. ст. 1, 24, 26, 168, 169). Проте в книзі 4 ЦК України – вже використовується термін «суб'єкт інтелектуальної власності», що надалі трансформується як творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, винахідник тощо). Відповідно мова йде про потребу конкретизації учасників відносин інтелектуальної власності. У зв'язку з цим досить актуальним є питання щодо з'ясування співвідношення понять «суб'єкт права» та «учасник правовідносин». Йдеться про певний алогізм: загальнотеоретичний «суб'єкт» – «учасник цивільних правовідносин» (ст. 2 ЦК) – «суб'єкт права інтелектуальної власності», де можливе перетинання категорій, що не бажане для електронного правосуддя та ускладнить аналіз спору ботами.

Відмінність суб'єктів права від учасників правовідносин полягає в тому, що: 1) суб'єкти права є потенційними учасниками правовідносин; 2) суб'єкти права можуть реалізовувати свої права й поза правовідносинами; 3) суб'єкти права (зокрема, особи з частковою та неповною цивільною дієздатністю, особи, цивільна дієздатність яких обмежена, недієздатні особи) можуть володіти лише правоздатністю, а для учасників правовідносин необхідна дієздатність. Таким чином, будь-який учасник правовідносини – це завжди суб'єкт права, але не всякий суб'єкт права – учасник тих чи інших правовідносини [127, с. 92–95].

У ЦК України мало застосовується категорія «суб'єкт права». Лише стосовно учасників відносин інтелектуальної власності у книзі 4, вказуються суб'єкти права інтелектуальної власності (ст. 421 ЦК). Як відзначив Р. Б. Шишка, такий підхід не випадковий він заснований на тому, що у більшості актів цивільного законодавства вказується категорія «учасник відносин» і досить рідко вживається термін «суб'єкт права». Таке тлумачення є скоріше загальнотеоретичним (доктринальним). У конкретних цивільних правовідносинах їхній учасник уже йменується відповідно до призначення певного інституту цивільного права, чим вказується на безпосереднє його правове становище. Загальні положення про учасників цивільних

правовідносин та їх правове становище базуються на загальнотеоретичних положеннях про суб'єкти права взагалі та приватного права зокрема. У будь-якому разі правові відносини виникають там, де людина проявляє цікавість до певних благ і намагаються вступити в правовідносини з цього приводу. Власне задля задоволення свого приватного інтересу або його захисту фізичні та юридичні особи вступають у правовідносини й набувають правового становища учасника [128, с. 114]. Однак, враховуючи те, що термін «суб'єкт» послідовно вжито у книзі 4 ЦК України не лише на рівні загальнотеоретичних положень про право інтелектуальної власності, а й у спеціальних нормах (ст. ст. 435, 450, 463, 473, 486, 493, 502 ЦК України), то надалі доречно вживати саме цей термін.

Під суб'єктами інтелектуальної (промислової) власності нами розуміються особи, які можуть бути володільцями майнових і особистих немайнових прав на об'єкти інтелектуальної та промислової власності зокрема. Підставами виникнення цих прав є створення результатів інтелектуальної, творчої діяльності (ч. 2 ст. 11 ЦК України).

Відповідно до ст. 421 ЦК України суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності.

Об'єкти права промислової власності можуть бути результатами інтелектуальної, творчої діяльності малолітніх чи неповнолітніх осіб, а також осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, чи таких, що визнані недієздатними. Для визнання творцем того чи іншого об'єкта інтелектуальної власності чинним законодавством не вимагається наявність його дієздатності. Адже здатність до творчості є у кожної людини, талант треба просто розвивати. Р. Б. Шишка стверджує, що творчість притаманна людині з того моменту, відколи вона визнає себе такою [129, с. 16]. Проте при здійсненні майнових прав інтелектуальної власності має значення дієздатність особи. Погоджуємося з В. П. Грибановим, який зазначив, що кожне суб'єктивне право може бути

реалізоване лише тим суб'єктом, який володіє потрібним обсягом цивільної дієздатності [130, с. 48].

Як відзначив І. Є. Якубівський, можливості фізичних осіб, які не мають повної цивільної дієздатності (особи з частковою та неповною цивільною дієздатністю, особи, цивільна дієздатність яких обмежена, недієздатні), щодо здійснення ними майнових прав на об'єкти промислової власності залежать від способу здійснення таких прав. Якщо здійснення майнових прав на об'єкти промислової власності проявляється у формі фактичних дій (використання об'єкта), то усі зазначені категорії фізичних осіб можуть це робити самостійно. Коли ж йдеться про здійснення майнових прав на об'єкти промислової власності за допомогою юридичних дій (розпорядження майновими правами), то тут можливості перерахованих категорій фізичних осіб відрізняються. Самостійно вчиняти такі дії можуть лише особи з неповною цивільною дієздатністю. Фізичні особи, цивільна дієздатність яких обмежена, можуть розпоряджатися належними їм майновими правами лише за згодою їх піклувальників. Розпорядження майновими правами, які належать малолітнім та недієздатним особам, здійснюється від їх імені їхніми законними представниками [131, с. 69]. Погоджуємося з О. І. Харитоновною, що особа, цивільна дієздатність якої обмежена, має обсяг творчої здатності, котрий можна визначити як «проміжний» між зазначеною здатністю малолітньої й неповнолітньої особи [132, с. 182].

Суб'єктами майнових прав на промислову власність можуть бути і юридичні особи, у тому числі й роботодавці. При цьому слід враховувати, що інтелектуальні права можуть бути класифіковані на первинні та похідні. Первинні – це права, придбані за допомогою своїх власних дій (їх власником є людина, творчою працею якої створений об'єкт інтелектуальної власності). Суб'єкти похідного права отримують права від інших осіб і стають правонаступниками майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності. При переході суб'єктивних прав творця до інших осіб у всіх випадках за творцем залишаються його особисті немайнові права [133, с. 18–25].

Відповідно до ч. 1 ст. 104 ЦК України правонаступництво може виникнути у разі припинення діяльності однієї юридичної особи з подальшою передачею свого майна, прав та обов'язків (в тому числі й майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності) іншим юридичним особам – правонаступникам. Зокрема, згідно зі ст. 28 (п. 6) Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» володілець патенту може передавати на підставі договору виключні майнові права інтелектуальної власності на винахід (корисну модель) будь-якій особі, яка стає його правонаступником. На підставі п. 4 ст. 20 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» власник зареєстрованого промислового зразка може передавати на підставі договору майнові права інтелектуальної власності на промисловий зразок будь-якій особі, яка стає правонаступником власника.

Правонаступництво у сфері промислової власності слід розрізняти як добровільне і примусове. Добровільне правонаступництво має бути тоді, коли власник охоронного документа передає свої майнові права іншій особі добровільно, наприклад, на підставі заповіту чи іншого договору [134, с. 64].

Примусове правонаступництво має бути тоді, коли передбачається відчуження майнових суб'єктивних прав проти волі їх носіїв (наприклад, у разі переходу об'єктів права промислової власності у суспільне надбання після спливу строку їх охорони). Статтею 30 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» передбачена примусова ліцензія. Подібні норми містять й інші закони України у сфері промислової власності.

Суб'єктами права на винахід, корисну модель та промисловий зразок є: винахідник, автор промислового зразка; інші особи, які набули прав на винахід, корисну модель і промисловий зразок за договором чи законом.

Первинним суб'єктом на об'єкт права є творець даного об'єкту. Після державної реєстрації та проходження експертизи відповідні об'єкти права набувають правової охорони, а суб'єкт отримує охоронний документ та набуває статусу суб'єкта прав.

За національним законодавством право на одержання охоронного документа належить першому заявнику. При цьому НОІВ не передбачено перевірки того, чи дійсно заявник є винахідником (автором промислового зразка). У заяві про видачу охоронного документа має бути зазначено відомості про творця об'єкта права. Якщо патент чи свідоцтво було одержано з порушенням прав творця об'єкта, це може бути підставою для визнання цього охоронного документа недійсним.

Згідно зі ст. 7 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» право на реєстрацію промислового зразка має автор або його правонаступник, якщо інше не передбачено цим Законом. Право на реєстрацію промислового зразка, створеного спільною працею кількох авторів, належить авторам спільно, якщо інше не передбачено укладеним між ними договором. Відповідна норма є й у Законі України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».

У передбачених законом випадках право на реєстрацію винаходу, корисної моделі чи промислового зразка належить не творцю об'єкта права, а іншим особам (роботодавцю, іншому правонаступнику). На підставі ст. 8 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» право на реєстрацію промислового зразка має роботодавець автора, якщо промисловий зразок створено у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи доручення роботодавця, за умови, що трудовим договором (контрактом) не передбачено інше. Відповідна норма є й у Законі України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі». Варто звернути увагу на те, що у ст. 429 (ч. 2) ЦК України закріплене інше правило – майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений працівником у зв'язку із виконанням службових обов'язків, належать працівникові і роботодавцеві спільно, якщо інше не обумовлено договором.

Отже, ЦК України принципово змінив порядок регулювання відносин з приводу створення службових об'єктів інтелектуальної власності. Нині майнові права на такий об'єкт належать їх творцю й роботодавцеві спільно, на відміну від раніше діючого законодавства, яке віддавало перевагу роботодавцеві. Це

положення може бути змінено лише за домовленістю творця об'єкта права і роботодавця на підставі договору. Таким кроком законодавець намагався надати більше прав творцям результатів інтелектуальної праці. Проте, такий спосіб розподілу майнових прав на об'єкт права не зовсім притаманний патентному законодавству більшості країн Європи та світу [135, с. 71-74].

На наш погляд, дана норма не здається вдалим розв'язанням складних відносин між сторонами. Визнання спільним права на об'єкт інтелектуальної власності ще більше ускладнює відносини між роботодавцем і творцем об'єкта права. Як будуть визначатися ці частки спільного права? При визначенні часток у спільному праві слід враховувати певні чинники, наприклад, творчий внесок винахідника (автора промислового зразка), обсяг матеріальних витрат роботодавця, передбачений прибуток від використання даного об'єкта права та інше. На практиці розрахувати це, а також спрогнозувати прибуток від використання даного об'єкту досить непросто. Але ж може бути різний вклад у створення об'єкта права і незрозуміло, як розподілити використання цього об'єкту інтелектуальної власності між сторонами [136, с. 41–45]. І як точно зауважила В. М. Крижна, з погляду права ідеальною є ситуація, коли на об'єкт права інтелектуальної власності має права лише один суб'єкт. Це спрощує процес реалізації прав [137, с. 39]. О. А. Підпригора у статті «Право інтелектуальної власності і новий Цивільний кодекс України», висловив позицію, що: «за творцем слід визнати право власності, а роботодавцеві надати право використовувати зазначений об'єкт протягом визначеного законом строку за невиключною ліцензією» [138, с. 404].

Законодавство України передбачає, що право на реєстрацію винаходу, корисної моделі чи промислового зразка має правонаступник творця об'єкта права чи правонаступник роботодавця. Отже, право на одержання охоронного документа може переходити до іншої особи в порядку правонаступництва. Це може мати місце, зокрема, у разі смерті творця об'єкта права, переходу права на одержання патенту (свідоцтва) до правонаступника за договором, реорганізації юридичної особи – роботодавця тощо.

Положення законодавства України, яким встановлюється перелік осіб, що є суб'єктами на об'єкти права відповідає положенням Європейської конвенції. Право на отримання європейського патенту належить винахіднику (автору промислового зразка) або його правонаступнику. Подати заявку на одержання європейського патенту може будь-яка фізична або юридична особа. Проте термін «будь-яка» при розширеному тлумаченні створює ряд проблем, зокрема: коли за кваліфікацією звертаються особи не творці чи творці не нових об'єктів (тролі). Насправді йдеться про таке право творця, або особи якій таке право передбачене законом.

Слід мати на увазі, що охорона та захист майнових прав на зареєстрований об'єкт промислової власності діє протягом строку чинності охоронного документа. У такому разі, правоволодільці на об'єкти промислової власності, права яких підтверджено відповідним охоронним документом, знаходяться в більш вигідному становищі – їх права офіційно підтверджені [139, с. 280–281]. Як зазначив Р. Б. Шишка, якщо розробку зареєстровано на території України й за це сплачено відповідний реєстраційний збір чи підтримується у чинності охоронний документ, то у такому разі національне право та національна економічна система від імені держави здійснює спеціальну охорону належних прав [129, с. 256–257].

На підставі ст. 493 ЦК України суб'єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку є фізичні та юридичні особи. Погоджуємося з В. М. Коссаком, І. Є. Якубівським, В. М. Білоусовим [111, с. 88; 102, с. 197], що через те, що мета торговельної марки – індивідуалізація товару і послуги, суб'єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку мали б визнаватися лише ті юридичні та фізичні особи, які є суб'єктами підприємницької діяльності. Втім, у ЦК України була збережена позиція Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», яка визнає суб'єктом права на торговельну марку юридичних та фізичних осіб без будь-яких обмежень. Правилами складання, подання та розгляду заявки на видачу свідоцтва України на торговельну марку теж не передбачено необхідність

подання заявником документів, що підтверджували б за ним статус суб'єкта підприємницької діяльності.

Відповідно до ч. 2 ст. 493 ЦК України суб'єктами права на одну і ту саму торговельну марку (знак для товарів і послуг) можуть бути декілька осіб. І це положення повністю відповідає статті 7 Паризької конвенції, де йдеться про надання охорони колективним знакам.

Положення національного законодавства, яким встановлено перелік осіб, які є суб'єктами права на торговельну марку, відрізняється від положень Регламенту Ради ЄС 40/94 від 20 грудня 1993 р. «Про товарний знак Спільноти» [140]. Відповідно до ст. 5 Регламенту Ради ЄС 40/94, власником товарного знаку ЄС може бути будь-яка фізична або юридична особа, включаючи суб'єктів публічного права.

У ст. 489 ЦК України йдеться про особу як суб'єкта прав на комерційне найменування. Відповідно до ст. 2 ЦК України особа може бути фізичною або юридичною. Погоджуємося з В. М. Коссаком, І. Є. Якубівським [111, с. 80–81], що статтю 489 ЦК України в частині визначення кола суб'єктів права на комерційне найменування слід тлумачити з урахуванням самої природи комерційного найменування. Визнання будь-якої юридичної чи фізичної особи суб'єктом права інтелектуальної власності на комерційне найменування було б перебільшенням з таких міркувань.

Насамперед термін «комерційне найменування» своїм змістом передбачає, що цей об'єкт права стосується лише суб'єктів підприємницької діяльності. Ця норма є, зокрема, у ст. 90 ЦК України, яка закріплює право на комерційне найменування не за всіма юридичними особами, а лише за підприємницькими товариствами. До них ЦК України зараховує виробничі кооперативи та господарські товариства. Крім цього, на підставі ГК України до суб'єктів права на комерційне найменування відносяться державні комерційні підприємства; приватні підприємства, що здійснюють підприємницьку діяльність; комунальні комерційні підприємства. Отже, не є суб'єктами права на комерційне найменування юридичні особи, які не є суб'єктами

підприємницької діяльності (політичні партії, органи державної влади, громадські організації тощо).

Таких позицій дотримується і судова практика. Так, в одній зі справ господарського суду виникло питання щодо можливості застосування норм ГК України та ЦК України про комерційне найменування до назв громадських організацій. По цій справі Вищий господарський суд України у своїй постанові зазначив, що до спірних відносин сторін не можуть застосовуватися положення ст. ст. 90, 489–491 ЦК України та ст. ст. 33, 159 ГК України, оскільки комерційні найменування можуть мати лише підприємницькі товариства, а не громадські організації (п. 1 Оглядового листа Вищого господарського суду України від 17 квітня 2006 р. № 01-8/845 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист права власності на комерційне найменування (за матеріалами справ, розглянутих в касаційному порядку Вищим господарським судом України)») [141].

Виникає питання, чи можуть бути фізичні особи-підприємці суб'єктами права інтелектуальної власності на комерційне (фірмове) найменування? Так, відповідно до ч. 1 ст. 159 ГК України суб'єкт господарювання – юридична особа або громадянин-підприємець може мати комерційне найменування. При цьому громадянин-підприємець має право заявити як комерційне найменування своє прізвище або ім'я. Проте, таке розв'язання питання не відповідає сутності комерційного найменування.

На підставі ст. 28 ЦК України фізична особа набуває цивільних прав і обов'язків та здійснює їх під своїм ім'ям. Це стосується й участі фізичної особи у підприємницьких відносинах. Відповідно до ст. 90 ЦК України комерційне найменування є засобом індивідуалізації юридичної особи. Згідно зі ст. 95 ЦК України не визнається суб'єктом права на комерційне найменування філія чи представництво юридичної особи, просте товариство як таке (ст. 1132 ЦК України), оскільки вони не мають статусу юридичної особи.

Метою найменування юридичної особи є її індивідуалізація й виключення можливості сплутування з іншими суб'єктами підприємницької

діяльності. Отже, комерційне (фірмове) найменування індивідуалізує саму юридичну особу, а не його власника.

Комерційне (фірмове) найменування пов'язане з юридичною особою, якій воно належить, і може бути відчужене лише разом з цією особою, за винятком випадків комерційної концесії. Відповідно до ч. 2 ст. 490 ЦК України майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування передаються іншій особі лише разом із цілісним майновим комплексом особи, якій ці права належать, або з його відповідною частиною.

Право на комерційне (фірмове) найменування діє стільки, скільки існує сама юридична особа, якій воно належить. Згідно зі ст. 491 ЦК України чинність майнових прав інтелектуальної власності на комерційне найменування припиняється у разі ліквідації юридичної особи та з інших підстав, встановлених законом.

На підставі ст. 502 ЦК України суб'єктами права інтелектуальної власності на географічне зазначення є виробники товарів, об'єднання виробників, інші особи, визначені законом. Розширений перелік суб'єктів права на географічне зазначення міститься у Законі України «Про правову охорону географічних зазначень». Відповідно до ст. 9 цього Закону України право на державну реєстрацію географічного зазначення має об'єднання осіб, які в зазначеному географічному місці виробляють товар та/або видобувають, та/або переробляють сировину для товару, особлива якість, репутація чи інші характеристики якого зумовлені цим географічним місцем.

Визначаючи коло суб'єктів права на географічне зазначення, потрібно мати на увазі, що даний об'єкт має свою специфіку [142, с. 118]. Особливість цього об'єкта полягає в тому, що однакове право на одне й те саме зазначення може бути закріплене за різними особами за умови, що вони знаходяться та виробляють товар на території зазначеного географічного місця, особливі властивості товару визначаються виключно або головним чином характерними для цього географічного місця природними умовами або (та) професійними навичками місцевих виробників. Правом на використання географічного

зазначення наділяються особи, які у встановленому законом порядку здійснили реєстрацію об'єкта та отримали свідоцтво про реєстрацію. Права всіх суб'єктів за змістом є однаковими, незалежно від часу їх набуття. Власник прав на географічне зазначення має право перешкоджати неправомірному використанню відповідного зазначення, в тому числі забороняти таке використання.

Необхідно зазначити, що за національним законодавством визначення суб'єктів права на географічне зазначення повністю відповідає положенням Регламенту (ЄС) № 1151/2012 Європейського Парламенту та Ради від 21 листопада 2012 р. про якість сільськогосподарських продуктів та харчові продукти (далі – Регламент 1151//2012) [143]. Відповідно до ст. 8 Регламенту 1151/2012 право подавати заявку на реєстрацію географічного зазначення має тільки група. При цьому згідно зі ст. 3 Регламенту 1151/2012 «група» – це будь-яке об'єднання, незалежно від правової форми, що складається головним чином із виробників або переробників одного й того самого продукту.

Фізична або юридична особа може вважатися групою відповідно до норм, встановлених Регламентом Комісії ЄС 1898/2006. Зокрема, фізична або юридична особа може вважатися групою, якщо, по-перше, встановлено, що така особа є єдиним виробником у зазначеному географічному місці. По-друге, характерні природні умови зазначеного географічного місця суттєво відрізняються від характерних природних умов інших регіонів, або особливі властивості товару, виготовленого на території зазначеного географічного місця, відрізняються від товару, який виготовлений в іншій місцевості.

З одного боку, за Регламентом 1151//2012 вимога про обмежене коло осіб, які мають право на реєстрацію географічного зазначення, є виправданою, оскільки особливі властивості товару повинні бути уніфікованими та відповідати певним вимогам якості тієї місцевості, звідки походить цей товар. З іншого – особи, які створили групу, будуть вдаватися до різних перешкод для того, щоб завадити приєднанню нових членів. Це буде обмежувати права інших потенційних виробників та може призвести до монополізації ринку.

Розглянемо більш детально суб'єктів права на географічне зазначення за законодавством України. Як свідчить практика, в більшості випадків суб'єктами права інтелектуальної власності на географічне зазначення є саме виробники товару – особи, які в заявленому географічному місці виробляють товар та/або видобувають чи переробляють сировину для товару, особлива якість, репутація чи інші характеристики якого зумовлені цим географічним місцем. Це пояснюється тим, що в умовах ринкової економіки виробники зацікавлені в охороні та захисті своєї продукції, виготовленої в місцевості з особливими природними умовами та недопущенні підробок. Суб'єкти підприємницької діяльності, які не мають відношення до цього регіону, не мають права користуватися географічними зазначеннями. Але виникає питання: які саме особи (юридичні чи фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності) можуть набути прав на використання географічного зазначення і чи доцільно наділяти таким правом фізичних осіб без статусу підприємницької діяльності? Якщо виходити з того, що основною функцією географічного зазначення є індивідуалізація місця виготовлення товарів, то такими особами можуть бути як юридичні особи, так і фізичні особи (зі статусом суб'єкта підприємницької діяльності та без нього). Для того, щоб мати можливість контролювати особливі властивості та якості товару, обумовлені географічною місцевістю, де розташоване виробництво, власнику прав доцільно самому виготовляти товар (та/або видобувати, та/або переробляти сировину для товару), назва якого використовується для позначення. При тому, такими правовласниками можуть бути одночасно декілька осіб, які здійснюють свою діяльність незалежно одна від одної. У такому випадку, кожна з них окремо буде наділена правом на використання географічного зазначення. Погоджуємося з С. О. Горленко [144, с. 11–12], який зазначив, що право особи на використання географічного зазначення жодним чином не порушується тим фактом, якщо інші особи мають такі ж самі права.

Погоджуємося з науковцями В. А. Дозорцевим [142, с. 153] та Ю. С. Мельниченко [145, с. 132], що особами, які претендують на статус

суб'єкта права на географічне зазначення, мають бути тільки ті, які займаються виробничою діяльністю. Товаровиробники є матеріально зацікавленими в належному використанні географічного зазначення. Тому наділення органів, що контролюють цю діяльність елементом права на визнання позначення географічним зазначенням, по суті, є надання таким особам можливості щодо охорони чужих інтересів. Тим більше немає потреби надання таким суб'єктам права перешкоджання незаконному використанню географічного зазначення, адже це контрольні повноваження, які мають здійснювати компетентні державні органи.

Таким чином, існування інших, крім виробників (видобувачів, переробників) товару суб'єктів права на географічне зазначення є недоцільним як це і визначено у національному законодавстві. Суб'єкт права на географічне зазначення має сам виробляти (видобувати, переробляти) товар з особливими властивостями. Інші суб'єкти не будуть мати жодного стимулу для здійснення своїх прав щодо географічного зазначення. Тому немає сенсу надавати права на географічне зазначення суб'єкту, який займається лише посередницькою діяльністю щодо реалізації товару.

Якщо в створенні об'єкту промислової власності брали участь кілька фізичних осіб, усі вони вважаються співвласниками прав на даний об'єкт права. Так, на підставі ч. 2 ст. 8 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» винахідники, які спільно створили винахід (корисну модель), мають однакові права на реєстрацію винаходу (корисної моделі), секретного винаходу (секретної корисної моделі), якщо інше не передбачено угодою між ними. Аналогічна норма є й у Законі України «Про охорону прав на промисловий зразок».

Найважливішою умовою спільного володіння правами на об'єкт промислової власності є те, щоб вклад кожного з них мав творчий характер. Зокрема, згідно з ч. 4 ст. 8 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» не визнаються винахідниками фізичні особи, які не внесли особистого творчого внеску у створення винаходу, а надали винахіднику

(винахідникам) тільки технічну, організаційну чи матеріальну допомогу при його створенні й (або) оформленні заявки. Проте в деяких випадках навіть наявності творчої участі недостатньо для визнання особи співвласником прав. Наприклад, визначення завдання та отримання проміжного результату є частиною творчого процесу, але це не дає права особі стати співвласником прав на об'єкт промислової власності.

Власники спільних прав на об'єкт промислової власності самі визначають форму своєї участі у правовідносинах. Вони можуть виступати в них спільно чи наділяти відповідними повноваженнями одного з них, чи доручити ведення своїх справ представнику (патентному повіреному). На розсуд самих співвласників покладається і розподіл часток у приналежних їм правах на об'єкт промислової власності. В разі виникнення суперечки між власниками прав ці частки визначаються рівними, проте за кожним з них збережено право доводити, що його творчий внесок у створення певного об'єкта права був більшим. При виникненні конфлікту щодо питання належних співвласників на об'єкт промислової власності, вони вирішуються судом за позовом кожного з них.

Суб'єктами похідного права на об'єкт промислової власності є фізичні або юридичні особи, які набули майнових прав на відповідні об'єкти за законом чи договором (роботодавець; спадкоємці; інші особи, які набули майнові права за договором про передачу права на об'єкт промислової власності або за ліцензійним договором).

Законодавство України істотно підвищило роль роботодавця, як суб'єкта похідного права на службовий об'єкт інтелектуальної та промислової власності, зокрема [146, с. 131–136]. Ми виходимо з концептуального для права інтелектуальної (промислової) власності положення, що первинним суб'єктом права на службовий об'єкт є працівник, творець даного об'єкта [147, с. 93]. У роботодавця повинно виникнути це право тільки за волевиявленням творця на підставі цивільно-правового договору.

Суб'єктами похідного права на об'єкт промислової власності є також спадкоємці. Їх авторські права виникають не з факту створення об'єкта права, а в

силу інших юридичних фактів (наприклад, відкриття спадщини, прийняття спадщини). Майнові права на об'єкт інтелектуальної власності можуть переходити в спадщину як за заповітом, так і за законом.

Ми згодні з позицією О. М. Мельник [26, с. 67–68], яка зазначає, що відповідної норми про перехід майнових прав на об'єкт промислової власності у спадщину, на жаль, ні ЦК України, ні відповідні профільні закони не містять. Проте це не означає, що майнові права на ці об'єкти права не успадковуються. Це впливає із тлумачення інших норм. Зокрема Закон України «Про авторське право і суміжні права» містить відповідну статтю. На підставі п. 1 ст. 29 Закону України «Про авторське право і суміжні права» майнові права авторів та інших осіб, які мають виключне авторське право, переходять у спадщину. Не переходять у спадщину особисті немайнові права автора. Враховуючи те, що ситуації щодо успадкування майнових прав на об'єкти промислової власності виникають у судовій практиці та є проблематичними, доцільно у ЦК України врегулювати ці відносини.

Як повноправний володілець прав спадкоємець може передати охоронний документ про право на об'єкт промислової власності будь-якій іншій особі. Якщо спадкоємців кілька, то майнові права на єдиний об'єкт промислової власності реалізуються ними за взаємною згодою. При переході в спадщину вже виданого охоронного документа спадкоємці зобов'язані одержати у нотаріуса спеціальне свідоцтво про право на успадкування, в якому має бути зазначено, хто у якій частці успадковує права на об'єкт промислової власності. Якщо в заповіті точно не визначені частки спадкоємців і між ними виникають суперечки щодо розподілу успадкованого майна, то такі суперечки вирішуються судом за позовом кожного зі спадкоємців [126, с. 163–164].

Також до правонаступників можна віднести тих осіб, до яких суб'єктивні майнові права перейшли проти волі їх колишніх суб'єктів. Чинне законодавство України у сфері охорони промислової власності передбачає відчуження суб'єктивних майнових прав проти волі їх носіїв. Зокрема, після спливу строку охорони об'єктів права промислової власності вони переходять у суспільне

надбання і ними може користуватися будь-хто без виплати винагороди за користування і без будь-якого дозволу. На підставі ст. 467 (ч. 1) ЦК України у разі припинення чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок ці об'єкти можуть вільно та безоплатно використовуватися будь-якою особою, за винятками, встановленими законом.

Між тим зазначені об'єкти права є надбанням всього суспільства, і користь від їх використання повинні мати не тільки користувачі, а і суспільство в цілому. Тому доцільно передбачити в національному законодавстві у сфері промислової власності певний розмір винагороди за будь-яке використання об'єктів права, які стали надбанням суспільства. Кошти від використання даних об'єктів мають надходити до Державного бюджету.

У тому разі, якщо володілець охоронного документа відмовляється від підтримання його чинності, то правова охорона об'єкта промислової власності припиниться і зазначений об'єкт також може бути використаний будь-якою особою без виплати винагороди за його використання. Вважаємо, що таке положення не може сприяти розвитку інноваційної діяльності.

Суб'єктом права на об'єкт промислової власності можуть бути й попередні користувачі. Законодавство України у сфері промислової власності передбачає випадки використання зазначених об'єктів без порушення будь-яких прав. Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 470 ЦК України будь-яка особа, яка до дати подання заявки на винахід, корисну модель, промисловий зразок або, якщо було заявлено пріоритет, до дати пріоритету заявки в інтересах своєї діяльності добросовісно використала винахід, корисну модель, промисловий зразок в Україні або здійснила значну і серйозну підготовку для такого використання, має право на безплатне продовження такого використання або використання, яке передбачалося зазначеною підготовкою.

Національне законодавство у сфері промислової власності передбачає й інші випадки користування об'єктом права промислової власності без згоди патентоволодільца і без виплати йому винагороди за використання. Зокрема,

згідно з п. 2 ст. 31 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» не визнається порушенням прав, що впливають з патенту, використання запатентованого винаходу (корисної моделі): в конструкції чи при експлуатації транспортного засобу іноземної держави, який тимчасово або випадково перебуває у водах, повітряному просторі чи на території України, за умови, що винахід (корисна модель) використовується виключно для потреб зазначеного засобу; без комерційної мети; з науковою метою або в порядку експерименту; за надзвичайних обставин (стихійне лихо, катастрофа, епідемія тощо) з повідомленням володільця патенту одразу, як це стане практично можливим та виплатою йому відповідної компенсації. Проте право на таке використання об'єкта промислової власності має обмежений характер.

Наразі в Україні проблемними є питання у сфері розподілу прав на об'єкти патентного права, які були створені у ході фундаментальних або прикладних наукових досліджень у процесі виконання робіт за договорами за бюджетні кошти [148, с. 65–68]. Мають бути вирішені питання визначення особи, за якою закріплюються майнові права інтелектуальної власності, при цьому повинні дотримуватися паритетні інтереси держави як джерела фінансування, державної дослідницької організації як виконавця замовлення та творця об'єкта права. Ми вважаємо, що існує необхідність у розробці нормативно-правової бази, що забезпечить всебічне регулювання розподілу прав на такі об'єкти та виплати авторської винагороди творцю об'єкта права з урахуванням інтересів установи-замовника при юридичному оформленні прав інтелектуальної власності. Також необхідно визначити на рівні нормативно-правового регулювання наскільки допускається комерціалізація об'єктів промислової власності, створюваних за результатами виконання НДДКР.

Якщо звернутися до досвіду провідних країн світу, то у більшості випадків майнові права на об'єкт, створений за бюджетні кошти у дослідницькій організації належать цій організації, що є роботодавцем творця об'єкта права і це доцільно. Наприклад, такий підхід закріплений у законодавствах Франції, Німеччини, Австрії, Бельгії, Данії, Іспанії, Греції,

Ірландії, Португалії, Великобританії. За творцями, у такому разі, закріплено право на отримання ліцензійних платежів (роялті). При цьому підходи щодо визначення виплати розміру роялті у різних країнах суттєво варіюються: від виплати творцю об'єкта права повного розміру належного роялті до часткового розподілу прибутку між творцем та дослідницькою організацією, як виконавцем замовлення.

Деякі країни по іншому розглядають питання щодо розподілу прав на об'єкти науково-технічної діяльності, створені за бюджетні кошти. Наприклад, Російська Федерація при розбудові власної політики стосовно розподілу прав на дані об'єкти промислової власності врахувала негативний досвід США, який мав місце до 80-х років ХХ ст., коли виключно за державою закріплювалися права на патентування результатів усіх НДДКР, що фінансувалися з федерального бюджету. А саме, оскільки американський уряд фінансував дослідження, йому належали й усі результати комерційної реалізації нового продукту, що не сприяло розвитку інноваційної діяльності. У результаті лише дуже невеликий відсоток об'єктів права науково-технічної діяльності використовувався у промисловості та ліцензувався. Як наслідок у країні виникли проблеми, пов'язані з уповільненням технічного прогресу та зниженням конкурентоспроможності американських товарів на світовому ринку. Лише після прийняття нового закону таке положення змінилося, внаслідок чого нинішній уряд заохочує розробки у приватному секторі при збереженні своїх інтересів на базі конкретного механізму взаємодії уряду та приватного сектора [149, с. 11–12].

Нині у параграфі 204 Патентного закону США є норми, що передбачають надання переваги громадянам США і національним компаніям у використанні об'єктів патентного права, створених за державним замовленням. Згідно з цим параграфом із володільцями прав повинна бути досягнута домовленість що виріб, який є предметом винаходу або виготовлений з використанням предмета винаходу, буде в основному вироблятися в США. Таким чином, дана норма практично забороняє передачу технології без особливого на те дозволу

компетентного органу, створеною за державним замовленням США, в іноземні держави. Крім того, Патентний закон США регулює ліцензійну діяльність малих і середніх компаній, комерційних і некомерційних організацій, що створюють об'єкти патентного права при фінансовому сприянні федерального уряду [150, с. 167].

Права використання об'єктів, створених за сприяння держави, визначені в главі 18 Патентного закону США. У даній главі йдеться, що кожна компанія або некомерційна організація після розкриття компетентному державному органу суті об'єкта патентного права може прийняти рішення про збереження прав на цей об'єкт у разі, якщо державний орган не буде мати з цього приводу заперечень.

Між державою та володільцем прав на об'єкт патентного права, створений за державним замовленням та за фінансовою підтримкою держави, укладається відповідний договір. У разі, якщо володілець патенту вирішив зберегти свої права на даний об'єкт патентного права, то державний орган отримує невиключну безоплатну ліцензію на використання зазначеного об'єкта у будь-якій країні [151, с. 32].

Наразі уряд США дозволив університетам та іншим закладам вищої школи залишати прибутки від використання об'єктів патентного права, створених на засоби федерального бюджету. До рішення розподілу прибутку університети США мають право підійти індивідуально, відповідно до університетських локальних положень. У більшості випадків в університетах США розподіл прибутку відбувається в рівних частках між творцем об'єкта права та університетом. Проте, наприклад, у Стенфордському університеті (штат Каліфорнія) 15% від платежів роялті, які надходять після оподаткування, спрямовуються на покриття адміністративних витрат, третина від залишку виплачується університету, ще одна – відділенню, і залишок – факультету [152, р. 9–14].

Тож, забороняючи використання запатентованих технологій, що належать США, держава має можливість обмежувати діяльність іноземних компаній як

на внутрішньому американському ринку, так і за межами США. Вважаємо, що такий позитивний досвід США щодо державного регулювання по використанню об'єктів патентного права в національних інтересах потрібно застосувати й в Україні.

У ч. 4 Цивільного кодексу РФ [153] передбачено, що право на отримання охоронного документа та виключні майнові права на об'єкт права, який створено у зв'язку з використанням робіт за державним чи муніципальним контрактом, належать виконавцеві таких робіт, якщо таким контрактом не передбачено, що такі права належать Росії або муніципалітету. Державний чи муніципальний замовник зобов'язаний протягом шести місяців з дня повідомлення про створений об'єкт права подати заявку на отримання охоронного документа. Якщо протягом зазначеного строку таку заявку не буде подано, право на подання заявки й отримання охоронного документа переходить до виконавця.

Ми не згодні з такими підходами. Вважаємо, що первинним суб'єктом права інтелектуальної власності має бути тільки творець об'єкта права [154]. У разі, якщо об'єкт права створений за державним замовленням та за бюджетні кошти, то на підставі договору, укладеного між сторонами, творець повинен передати майнові права на цей об'єкт установі, організації чи підприємству, що є виконавцем замовлення та отримати винагороду за створення цього об'єкта. У цьому разі держава буде мати право безоплатно використовувати зазначений об'єкт з метою постачання для державних потреб продукції або виконання робіт, необхідної для виконання державних функцій.

В Україні спроба законодавчого закріплення розподілу майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти, створені за бюджетні кошти, вперше була зроблена в Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [155]. Однак норми, якими врегульовано це питання, носять лише загальний характер. Так у ч. 2 ст. 64 даного Закону України йдеться, що передача майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності, створені за рахунок коштів державного бюджету, та виплата винагороди творцям за використання

зазначених об'єктів здійснюються у порядку, встановленому Законом України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» щодо передачі прав на технології, створені за бюджетні кошти, та виплати винагороди авторам технологій та (або) їх складових. Але розв'язання цього питання у правовому полі ускладнене відсутністю у патентному законодавстві України спеціальних правових норм, якими б законодавчо закріплювалися суб'єктивні права інтелектуальної власності на об'єкти, створені за бюджетні кошти. Відповідно до ч.1 ст. 11 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» майнові права на технологію та/або її складові, що створені у процесі виконання НДДКР, які фінансуються за рахунок бюджетних коштів, належать установам, організаціям та підприємствам – виконавцям цих робіт відповідно до ЦК України. Проте у ЦК України відповідної норми немає.

На підставі ч. 2 ст. 430 ЦК України майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений на замовлення, належить творцеві цього об'єкта та замовникові спільно, якщо інше не встановлене договором. ЦК України принципово змінив порядок регулювання відносин щодо майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням. Такими діями законодавець намагався надати більше прав творцям об'єктів.

Ми вважаємо, що дана норма не є вдалим розв'язанням складних відносин між сторонами стосовно майнових прав на об'єкт, створений у процесі виконання НДДКР. Визнання спільним прав на об'єкт промислової власності ще більше ускладнює відносини між державним замовником та творцем цього об'єкта. Як будуть визначатися ці частки спільного права? При визначених частках у спільному майновому праві слід враховувати певні чинники, наприклад, творчий внесок творця об'єкта права, обсяг державних матеріальних витрат, передбачений прибуток від використання даного об'єкта права та інше. На практиці розрахувати це, а також спрогнозувати прибуток від використання винаходу, корисної моделі досить проблематично. Але ж може бути різний вклад у створення даного об'єкта патентного права і незрозуміло, як

розподілити право на використання цього об'єкту між сторонами. І якщо згідно з даною нормою ЦК України державний замовник і творець об'єкта права є співволодільцями майнових прав, то у такому випадку замовник не зобов'язаний укладати з творцем об'єкта права договір про винагороду за створений винахід, корисну модель. Право на одержання патенту буде належати спільно і творцю, і державному замовнику, якщо інше не передбачено договором між ними. При визнанні спільного права за творцем об'єкта та державним замовником як тут враховуються інтереси підприємства, наукової установи, організації чи закладу вищої освіти, що є роботодавцем творця об'єкта права і виконавцем замовлення? Та хто у такому разі буде займатися комерціалізацією даного об'єкта права? Ми вважаємо, що саме законодавство повинне чітко регулювати будь-який аспект відносин між зацікавленими сторонами при створенні винаходу чи корисної моделі. Бо не можливо покладатися тільки на договірні відносини. Навіщо нам тоді закон?

Законом України «Про публічні закупівлі» [156] також не передбачається можливості набуття розпорядниками бюджетних коштів прав на об'єкти права промислової власності, створені під час виконання відповідних договорів. Погоджуємося з позицією В. Краснівкова [157, с. 30–34], що за договором про закупівлю товарів, робіт і послуг за бюджетні кошти замовник повинен набувати права лише на замовлену продукцію, а не на об'єкти права, які не є предметом зазначеного договору. Відповідно до ст. 3 Закону України «Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки» [214] реалізація пріоритетних напрямків розвитку науки і техніки здійснюється через систему державних цільових наукових програм, а також державне замовлення на науково-технічну продукцію. Проте, механізм розподілу майнових прав на дані об'єкти промислової власності у чинному законодавстві України відсутній.

Таким чином, одним із головних завдань держави у сфері правового регулювання відносин, що складаються між державним замовником, творцями об'єктів права та виконавцем замовлення, що отримує державне замовлення та бюджетні кошти, є розробка і реалізація правового механізму розподілу прав на

створені результати науково-технічної діяльності та правового режиму їх використання у цивільному обороті, який повинен враховувати інтереси й творців об'єкта права, й виконавця замовлення, й інвестиційні державні інтереси.

Погоджуємося з М. М. Якубовським, Ю. В. Кіндзерським, С. В. Корсунським [159, с. 7–8; 160, с. 104–105], які зазначали, що на державному рівні потребує невідкладного розв'язання питання щодо розподілу прав на об'єкти права інтелектуальної власності, що створені у процесі виконання НДДКР за бюджетні кошти між творцями об'єкта, замовниками та дослідницькою організацією (установа, підприємство), що є виконавцем замовлення та має займатися комерціалізацією зазначеного об'єкта права. І навіть при закріпленні за державним замовником прав на об'єкти патентного права проблемним стає питання реалізації державою цих прав, тобто визначення особи, яка буде управляти від імені держави правами на дані об'єкти права промислової власності, та яким має бути механізм набуття таких прав. Тому, виходячи з реального стану і з метою активізації творчої діяльності, ми погоджуємося з висловленою у правовій літературі пропозицією [161, с. 96–105; 162, с. 119–120, 163, с. 4–9], що первинне право на об'єкт інтелектуальної власності повинне бути за творцем об'єкта права.

Як зазначив Р. Б. Шишка [164, с. 300–303], механізм правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності – це упорядкована система правових інститутів, які закріплюють можливість учасникам цих правовідносин оцінити свою діяльність при здійсненні своїх прав та охоронюваних законом інтересів. Якщо суб'єктивні права безперешкодно здійснюються, а юридичні обов'язки без примусу виконуються, то забезпечується його ефективність. В іншому випадку, слід встановити ті елементи правового механізму, які його не забезпечують, і їх замінити чи виправити.

Конституція України визначила напрямок регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності на користь творця. Цей принцип закріплений і у законодавстві ЄС, і у міжнародних нормах.

На підставі сказаного, пропонуємо наступне.

По-перше, визнати первинне майнове право інтелектуальної власності на об'єкт, створений у процесі виконання НДДКР за бюджетні кошти за творцем об'єкта права.

По-друге, на підставі цивільно-правового договору, творець об'єкта права повинен передати майнове право на об'єкт підприємствам, науковим установам, організаціям, закладам вищої освіти – виконавцям замовлення (далі – виконавець) для подальшої комерціалізації об'єкта. Після укладення договору між сторонами творець об'єкта права одержує винагороду, що відповідає економічній цінності об'єкта права (або) іншої вигоди, що може бути одержана від використання зазначеного об'єкта.

По-третє, Центральні органи виконавчої влади, Національна академія наук України та галузеві академії наук (замовники) будуть мати право на отримання невиключної безоплатної ліцензії для використання цього об'єкта з метою виконання робіт або постачання продукції для державних потреб.

По-четверте, якщо виконавець відмовляється від укладення цивільно-правового договору або суттєво порушив його умови, право на отримання охоронного документа на зазначений об'єкт залишається за творцем об'єкта права. У цьому разі виконавець буде мати право на отримання безоплатної невиключної ліцензії на використання зазначеного об'єкта, а замовник – право на укладення цивільно-правового договору із творцем об'єкта права про набуття майнових прав на об'єкт права.

По-п'яте, якщо об'єкт права створений у процесі виконання НДДКР за бюджетні кошти, пропонуємо у самому охоронному документі робити вказівку на те, що у разі державних потреб даний об'єкт права може використовувати уповноважений державний орган. Така вказівка допоможе третім зацікавленим особам визначитися з правом на використання даного об'єкту. Також у разі

відчуження власником патенту іншій особі така вказівка в охоронному документі офіційним чином сповістить про права інших осіб на зазначений об'єкт.

По-шосте, якщо об'єкт права, створений у процесі виконання НДДКР, віднесено до державної таємниці (в інших випадках, визначених законом), майнові права на цей об'єкт передаються замовнику.

Також пропонуємо у патентному законодавстві визначити наступний механізм реалізації майнових прав на об'єкт інтелектуальної власності, створений у процесі виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт за бюджетні кошти:

1) первинне майнове право інтелектуальної власності на об'єкт, створений у процесі виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт за бюджетні кошти, належить творцю об'єкта права;

2) творець об'єкта права подає підприємству, науковій установі, організації, закладу вищої освіти, що є виконавцем замовлення (далі – виконавець), письмове повідомлення про створений ним об'єкт права з описом, що розкриває суть зазначеного об'єкта;

3) після одержання від творця об'єкта права повідомлення виконавець має вчинити наступні дії: протягом одного місяця направити замовнику повідомлення про створений об'єкт права в процесі виконання науково-дослідної чи дослідно-конструкторської роботи, протягом двох місяців укласти з творцем об'єкта права цивільно-правовий договір про набуття виконавцем майнових прав на зазначений об'єкт;

4) у разі укладення між сторонами договору творець об'єкта права отримує винагороду, що відповідає економічній цінності зазначеного об'єкта і (або) іншої вигоди, яка може бути одержана від використання об'єкта права. Виконавець буде мати право подати заявку на отримання охоронного документа на зазначений об'єкт чи передати право на його отримання замовнику;

5) якщо виконавець відмовляється від укладення цивільно-правового договору або суттєво порушив його умови, право на отримання охоронного документа на зазначений об'єкт залишається за творцем об'єкта права. У цьому разі виконавець буде мати право на отримання безоплатної невиключної ліцензії на використання зазначеного об'єкта, а замовник – право на укладення цивільно-правового договору із творцем об'єкта права про набуття майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт права;

6) Центральні органи виконавчої влади, Національна академія наук України та галузеві академії наук (замовник), які здійснюють фінансування зазначених науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, будуть мати право на отримання невиключної безоплатної ліцензії для використання цього об'єкта з метою виконання робіт або постачання продукції для державних потреб;

7) у разі, якщо створений об'єкт права віднесено до державної таємниці (в інших випадках визначених законом), то майнові права на зазначений об'єкт передаються замовнику.

Таким чином, для врегулювання відносин, що складаються між творцями об'єктів права, виконавцями замовлення та замовниками стосовно об'єкта, створеного у процесі виконання НДДКР за бюджетні кошти, є розробка і реалізація правового механізму розподілу прав на створені об'єкти промислової власності та правового режиму їх використання у цивільному обороті, який повинен враховувати інтереси й творців об'єкта права, й виконавця замовлення, й інвестиційні державні інтереси [165, с. 129–132].

При концепті промислової власності як суб'єктивних прав на її об'єкти вбачається можливість подальшої інтеграції, що було започатковано статтями 423 та 424 ЦК України, але не віднайшло свого продовження. Проте тут виникає проблема змісту майнових прав при темпоральній неможливості використання таких прав, зокрема коли об'єкт обігнав свій час і не може бути використаний при його кваліфікації, але немає сумніву у тому, що з часом таке використання буде неминучим.

1.4. Зміст суб'єктивних прав на об'єкти промислової власності

В умовах технічного прогресу людства, коли майбутнє кожної держави визначається досягненнями інтелектуальної праці, увага до творчості людини та охорона її суб'єктивних прав і охоронюваних інтересів на об'єкти інтелектуальної власності є необхідністю. Результатами творчої праці людини можуть скористатися як ті, хто їх створив, так і інші суб'єкти, які є правонаступниками творця на підставі закону чи договору. При цьому важливо, щоб інтереси творця не порушувались, а його особистість не зневажалась. Парантела абсолютності прав на створені об'єкти й природне право інших знати сутність новизни та її прояви спричиняє загальні та локальні конфлікти, зокрема при незалежному їх створенні. Тоді неминуче виникає зіткнення прав на один і той же об'єкт чи їх існування, при заявкових системах патентування, на обмежених територіях. Окрім того, один і той же об'єкт може бути кваліфікований як винахід (корисна модель) чи комерційна інформація, а в окремих країнах, і як ноу-хау. Також, при не комерціалізації майнових прав на такі об'єкти це може залишитися лише знаннями.

Саме тому законодавство України закріпило визначені права на результати інтелектуальної діяльності. На відміну від права власності ці права врегульовуються в межах окремого інституту – права інтелектуальної власності [166, с. 5]. Формування України як суверенної, демократичної, соціальної, правової держави здійснюється на сприйнятті прав людини як основного елементу правової системи. Тому погоджуємося з тими юристами, які стверджують, що удосконалення законодавчої бази є одним з основних пріоритетів у розвитку правової держави. Оскільки це удосконалює механізми реалізації прав людини у будь-якій сфері життєдіяльності, у тому числі й у сфері інтелектуальної власності [167, с. 131].

Проблемності додає різне розуміння змісту суб'єктивних прав, як право відношення взагалі (суб'єктивні права та обов'язки), як змісту інституту (майнові та особисті немайнові права), як зміст договірних та інших зобов'язань.

Згідно зі ст. 418 (ч. 1) ЦК України право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об’єкт права інтелектуальної власності. У суб’єктивному значенні це право можна поділити на особисте немайнове та майнове, що, власне, й проведено у ст. 423 «Особисті немайнові права інтелектуальної власності» та ст. 424 «Майнові права інтелектуальної власності» ЦК України.

На підставі ч. 1 ст. 465 ЦК України майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок є чинними з дати, наступної за датою їх реєстрації, і, на наш погляд, це є виправданим. Державна реєстрація визнає заявлений результат об’єктом правової охорони й посвідчує цей юридичний факт виданням охоронного документа. Також згідно з ч. 1 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» права, що впливають з державної реєстрації винаходу (корисної моделі), діють від дати, наступної за датою державної реєстрації винаходу (корисної моделі).

У правовій науці є різні точки зору щодо моменту виникнення суб’єктивних прав на винахід чи корисну модель [229, с. 96; 169, с. 64–65; 170, с. 44; 171, с. 122]. О. М. Мельник, В. Р. Скрипка, Е. П. Гаврилов – пов’язували виникнення суб’єктивних прав на об’єкт патентного права з реєстрацією та визнанням компетентним державним органом. В. Р. Скрипка вважає, що суб’єктивні права виникають з моменту подачі заявки та прийняття рішення компетентним державним органом про визнання розробки патентоздатним об’єктом права [45, с. 64–65].

К. Н. Наменгенов, О. П. Сергєєв, М. О. Райгородський, К. К. Яічков, В. О. Рясенцев, І. Е. Маміофа пов’язували момент виникнення суб’єктивних прав з фактом створення відповідної розробки й надання її вираження в об’єктивній формі, доступній для сприйняття. Як зазначала К. Н. Наменгенова право авторства на об’єкт патентного права виникає до офіційної кваліфікації, у результаті якої воно посвідчується і після якої обсяг суб’єктивних прав творця розширюється [171, с. 45].

О. П. Сергєєв вважав, що закон повинен визнавати та охороняти суб'єктивні права творців об'єкта права з моменту досягнення ними творчого результату та вираження його в об'єктивній формі, бо саме з того часу з'являється небезпека привласнення їх іншими особами [61, с. 453]. У такому разі право авторства виникає з моменту створення об'єкта патентного права, а не з дати, наступної за датою державної реєстрації винаходу (корисної моделі), що лише засвідчує наявність цього права. Але ж законодавство надає правовий режим об'єкту патентного права не тільки внаслідок матеріальної ознаки – патентоздатності, а й процесуальної – патентування об'єкту в установленому порядку. Творець розкриває інформацію про створений ним об'єкт патентного права, а замість цього одержує від держави виключні права на цей об'єкт на визначений період часу. Якби творець об'єкта права не мав на меті отримання охоронного документа, то він не розкрив би інформацію про цей об'єкт, ніхто б не зміг скористатися нею й об'єкт патентного права залишився б невідомим. Втім розкриття такої інформації необхідне для прискорення науково-технічного прогресу.

Зокрема, за законодавством США у винахідників виникають права з моменту створення об'єкту і їм надається правовий захист. При цьому, для визнання винахідником зовсім не вимагається, щоб винахід був раніше невідомий у світі. Припускається, що заявник може не мати відомостей та глибоких знань про виробничі ринки інших держав. Важливо, щоб відомості про такий винахід не були опубліковані в США, бо за даних умов винахід втрачає новизну [172, с. 39–40].

На практиці також виникають питання щодо моменту виникнення суб'єктивних прав на об'єкти патентного права. Згідно з п. 1 Оглядового листа Вищого господарського суду України від 14 лютого 2007 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)» [173] тимчасова правова охорона надається

творцю об'єкта права саме з моменту опублікування відомостей про заявку, а не з дати публікації відомостей про видачу охоронного документа, і тому після подання заявки несанкціоноване використання об'єкта є порушенням прав суб'єкта майнових прав.

Розглянемо приклад. До господарського суду звернулося Приватне підприємство з позовом до Фірми про заборону вчинення будь-яких дій щодо застосування винаходу, захищеного патентом України та про стягнення заподіяних матеріальних збитків.

Рішенням місцевого господарського суду у задоволенні позову відмовлено. Відповідно до постанови апеляційного господарського суду позов було задоволено частково: відповідача зобов'язано припинити порушення майнових прав за патентом на винахід; заборонено використовувати об'єкт права промислової власності; в решті назване рішення залишено без змін.

Судовими інстанціями у справі встановлено, що:

– фізична особа є власником патенту на винахід «Спосіб виготовлення наборів елементів дренажних систем з бетонної суміші у формах для лиття та пристрій для його здійснення»;

– матеріалами справи підтверджується, що ввезені відповідачем на територію України та реалізовані форми для лиття й виготовлення елементів дренажних систем та елементи бетонного жолоба виготовлені із застосуванням спірного винаходу.

У даній справі спірним стало питання щодо порядку надання правової охорони об'єктові, який є частиною запатентованого винаходу. Висновок апеляційного господарського суду про виготовлення відповідачем з використанням запатентованого винаходу форми водостоку під решітку ґрунтується на висновках судової експертизи, яка проведена кваліфікованим спеціалістом, належним чином обґрунтована та відповідає іншим доказам у справі.

Не має обґрунтованості висновок місцевого суду про те, що як елемент запатентованого винаходу спірна форма для лиття не підлягає правовій охороні.

Так, відповідно до висновку експертизи, зазначений пристрій є, по суті, об'єктом винаходу, який включено до складу іншого винаходу, та функціональне призначення цього пристрою обмежується виключно сферою застосування винаходу, захищеного патентом і майнові права на такий пристрій охороняються так само як і на запатентований винахід.

Як вірно зазначив апеляційний господарський суд, саме з моменту опублікування відомостей про заявку на патент надається тимчасова правова охорона на винахід. Тому після подання заявки на винахід несанкціоноване використання цього об'єкта права є порушенням майнових прав відповідного суб'єкта. Не можуть бути взяті до уваги посилення відповідача на правомірність продажу та ввезення ним форм для лиття водостоків у період після публікації відомостей щодо подачі заявки на патент на винахід.

Апеляційним господарським судом з достатньою повнотою встановлено обставини, що входять до предмета доказування зі справи, та цим обставинам надано належну юридичну оцінку. У зв'язку з цим, Вищий господарський суд України не знайшов законних підстав для скасування оскаржуваної постанови суду апеляційної інстанції.

Таким чином, на відміну від прав авторів на об'єкти авторського права, у яких права інтелектуальної власності виникають з моменту створення твору, для творців об'єктів права промислової власності майнові права інтелектуальної власності на промисловий зразок, винахід, корисну модель є чинними з дати, наступної за датою їх реєстрації, і ми вважаємо, що це є виправданим. Державна реєстрація визнає заявлений результат об'єктом правової охорони та посвідчує цей юридичний факт виданням охоронного документа.

Аналіз особистих немайнових та майнових прав інтелектуальної власності зроблено у працях українських та російських вчених: М. К. Галянтича, О. В. Дзери, Р. О. Денисової, В. М. Коссака, О. В. Кохановської, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця, В. Є. Макоди, О. М. Мельник, Л. С. Нецької, О. П. Сергєєва, К. А. Флейшиц, Р. Б. Шишки, І. Є. Якубівського та інших вчених.

Поділ прав творців на особисті немайнові та майнові є традиційним для юридичної літератури й більшість науковців вважає його доцільним. Окрім того, дана класифікація прав визнана і на рівні міжнародних правових актів. Проте питання співвідношення майнових і особистих немайнових прав було і залишається спірним у теорії цивільного права. Одні дослідники [174; 175; 176; 177] вважали, що особисті немайнові права творця повинні мати перевагу над майновими. Інші вчені [179, 180] віддавали перевагу саме майновим правам інтелектуальної власності. На погляд В. І. Серебравського, концепція виведення майнових прав з особистих немайнових – помилкова і не може бути переваги одних прав над іншими [179, с. 105]. Відомий російський цивіліст О. П. Сергєєв пропонував відмовитися від поділу на особисті немайнові та майнові права творців стосовно об'єктів промислової власності, мотивуючи це швидким переходом прав від одних осіб до інших [14, с. 501].

Погоджуємося з позицією О. В. Кохановської [181, с. 4–6], що важливе значення має соціальна значущість особистих немайнових прав, яким притаманний абсолютний характер і ці права мають бути більш вагомими для людини, у порівнянні з майновими правами.

Напрямок регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності на користь творця визначений Конституцією України. Відповідні підходи закріплено і в праві ЄС, і в міжнародних нормах. Поясненням таких змін є переосмислення ролі та значення людини в системі соціальних пріоритетів, того, що на сучасному етапі розвиток суспільства, його прогрес залежить від результатів інтелектуальної праці та їх впровадження у виробництво, науку, техніку, культуру. А тому, щоб не зупинити подальший розвиток суспільства, необхідно стимулювати творчу працю, визнавати й захищати права творців. Курс України до євроінтеграції також передбачає узгодження національного законодавства відповідно до законодавства ЄС, головною цінністю яких визнається людина [182, с. 25; 183, с. 288–289]. Ми підтримуємо концепцію авторів щодо пріоритетності особистих немайнових прав людини на об'єкти інтелектуальної власності.

Отже, пропонується спочатку детальніше розглянути особисті немайнові права творців на об'єкти права промислової власності.

Стаття 423 ЦК України наводить загальний перелік особистих немайнових прав інтелектуальної власності, що стосуються всіх об'єктів інтелектуальної власності. На підставі ч. 2 ст. 423 ЦК України особисті немайнові права інтелектуальної власності належать творцеві об'єкта права інтелектуальної власності. У випадках, передбачених законом, особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть належати іншим особам.

Своєрідною рисою особистих немайнових прав є їх невід'ємність від носія цих прав. Погоджуємося з авторами (Р. О. Стефанчук, Р. Б. Шишка, В. А. Кройтор) [184, с. 136; 185, с. 241], що така невідчужуваність стосується не тільки права, але і самого блага, яке охороняється правом. У правовідносинах з авторства немає обмежень щодо творця об'єкта права – творчий характер є єдиною умовою для виникнення особистого немайнового права авторства. Особисті немайнові права не піддаються вартісній оцінці, не мають економічного змісту й тісно пов'язані з їх суб'єктом – творцем об'єкта права. У прямому розумінні будь-яка людина, яка створила об'єкт права, є творцем. Навіть тоді, коли людина створила винахід, який до неї вже був відомий, а людина про це не знала, її також слід вважати творцем об'єкта права. Проте у розумінні патентного права винахідником визнається особа, яка вперше створила об'єкт патентного права та у встановленому порядку його зареєструвала.

Патентна форма охорони прав на винаходи та корисні моделі, що існує в Україні та охорона прав на промисловий зразок передбачає закріплення за володільцем охоронного документа виключних майнових прав на відповідний об'єкт права промислової власності. Враховуючи те, що володільцем охоронного документа не завжди є творець об'єкта права, законодавство України закріплює за творцем низку прав на створені ним об'єкти. Передусім творцям належать особисті немайнові права на створені ними об'єкти права промислової власності.

Щодо інших об'єктів права промислової власності законодавець особистих немайнових прав не передбачив, а отже і не надав права на їх захист. Наприклад, у торговельної марки є автори, хоч і не визнаються їхні особисті немайнові права інтелектуальної власності. Погоджуємося з Б. Г. Праховим [186, с. 27], що право власності особи на торговельну марку, підтверджене свідоцтвом, унеможлиблює будь-які інші права решти осіб на таке позначення, у тому числі й право авторства. Проте, такий підхід не захищає прав розробників даної торговельної марки, надаючи пріоритет лише заявникові. Ми вважаємо, що особисті немайнові права на торговельну марку, так само як і на об'єкти патентного права, повинні належати саме творцям даного об'єкта права.

Розглянемо більш детально деякі особисті немайнові права на промисловий зразок, винахід, корисну модель. Основним особистим немайновим правом винахідника чи автора промислового зразка є засвідчене охоронним документом право авторства на промисловий зразок, винахід чи корисну модель. Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» автор – людина, творчою працею якої створено промисловий зразок. Також відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» винахідником є людина, інтелектуальною, творчою діяльністю якої створено винахід (корисну модель). Згідно з ч. 5 ст. 8 цього Закону України винахіднику належить право авторства, яке є невідчужуваним особистим правом і охороняється безстроково. Відповідна норма є і в Законі України «Про охорону прав на промислові зразки».

Право авторства полягає в тому, що тільки дійсний творець об'єкта права має право вважати й називати себе автором, а всі інші особи, які використовують даний об'єкт, зобов'язані зазначати ім'я автора. Право авторства закріплює факт створення винаходу, корисної моделі, промислового зразка за даною особою [86, с. 40]. Проте це право лише дублює чи уточнює ч. 1 ст. 423 ЦК України.

Право авторства є абсолютним і обов'язок усіх інших осіб – не порушувати його. Як особисте немайнове право авторства є невідчужуваним,

виключним – воно може належати творцеві відповідного об'єкта права та охороняється безстроково.

Наступне особисте немайнове право творця – це право на авторське ім'я, яке визначає забезпечену законодавством можливість творця вимагати, щоб його ім'я як розробника об'єкта права згадувалося у будь-яких публікаціях, що стосуються даної розробки й ця норма відповідає ст. 4 Паризької конвенції та національному патентному законодавству. Також на підставі ч. 6 ст. 12 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» винахідник має право вимагати, щоб його не згадували як винахідника даного винаходу (корисної моделі) в будь-якій публікації НОІВ, зокрема у відомостях про заявку чи про державну реєстрацію винаходу (корисної моделі). Аналогічна норма є також й у Законі України «Про охорону прав на промисловий зразок».

З цим правом зв'язане й право назвати об'єкт права своїм іменем, що досить рідко, але все-таки використовується на практиці. В національному законодавстві право надати своє ім'я винаходу, корисній моделі, промислового зразку не встановлене. Але нема й прямих заборон з цього приводу. Водночас патентне законодавство України, на відміну від авторського, не передбачає права винахідника на використання псевдоніму.

Вкрай обмежено реалізується право на ім'я у творців секретних об'єктів права, оскільки ці об'єкти не розголошуються, а отже не підлягає оприлюдненню й інформація про творців об'єкта права. Використання секретних об'єктів права здійснюється за спеціальними розпорядженнями, тому про творців знає вузьке коло осіб. У цьому випадку не дозволяється публікувати матеріали заявки, розголошувати їх будь-яким чином, що призводить до обмеження прав винахідника чи автора промислового зразка, зокрема, права визнаватися творцем та права на ім'я. Погоджуємося з пропозицією Л. Й. Глухівського, який запропонував дозволити публікувати матеріали заявок на об'єкти, віднесені до державної таємниці, у виданнях з відповідним грифом секретності, щоб хоча б ознайомити з об'єктом те коло осіб, якому дозволено доступ державним експертом [187, с. 23].

Не може розглядатися як особисте немайнове право на подання заявки на реєстрацію промислового зразка, винахід чи корисної моделі, оскільки не у всіх випадках творець має право бути заявником, зокрема, це стосується службових об'єктів права. Згідно зі ст. 9 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», якщо винахід класифікується як службовий, то право на реєстрацію цього винаходу має роботодавець. Відповідна норма є і в Законі України «Про охорону прав на промислові зразки». Але, заявникові об'єкта права належить право брати участь у розгляді поданої ним заявки. Зокрема, згідно з ч. 4 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» заявник має право з власної ініціативи особисто або через свого представника брати участь у розгляді питань, що виникли під час проведення експертизи. Це право є особистим немайновим правом заявника і він не може передати його будь-якій іншій особі.

Наступне особисте немайнове право заявника – право вносити до заявки виправлення та уточнення (ч. 5 ст. 14 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» та ч. 5 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»), а також подавати додаткові матеріали.

Згідно зі ст. 15 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та ст. 13 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» заявник має право на пріоритет. Право на пріоритет має тільки та особа, яка подала заявку на промисловий зразок, винахід чи корисну модель, тобто вона стала заявником. Цього права заявник передати іншим особам не може. Це особисте немайнове право.

Відповідно до ст. 4 Паризької конвенції будь-яка особа, яка належним чином подала заявку на патент на винахід (корисну модель) в одній із держав-учасниць Конвенції, чи правонаступник цієї особи, користується для подачі заявки в інших державах-учасницях правом конвенційного пріоритету протягом 12 місяців для патентів на винаходи (корисну модель). Конвенційний пріоритет на промисловий зразок діє протягом 6 місяців з дати подання першої заявки.

В Україні національний пріоритет для винаходу, корисної моделі, промислового зразка встановлюється за датою надходження заявки до НОІВ, коли подаються необхідні документи. Якщо в один і той же день надійшло кілька заявок на ідентичні об'єкти права, у такому разі пріоритет визначається за заявкою, реєстраційний номер якої більш ранній, якщо така заявка не була відкликана чи відхилена.

На підставі ст. 17 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» заявникові надається право відкликати заявку в будь-який час до дати одержання ним рішення про державну реєстрацію секретного винаходу чи секретної корисної моделі або до дати сплати державного мита за реєстрацію винаходу (корисної моделі). Відповідна норма є і в Законі України «Про охорону прав на промислові зразки».

Наступне особисте немайнове право заявника – право на оскарження. Зокрема, таке право надається йому згідно з ч. 1 ст. 24 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та ч. 1. ст. 19 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки». Заявник може оскаржити рішення НОІВ за заявкою до Апеляційної палати або в судовому порядку протягом двох місяців від дати одержання рішення НОІВ чи копій матеріалів.

Тож у законодавстві України передбачено, що винахідники чи автори промислових зразків мають такі особисті немайнові права, зокрема: визнаватися творцями, на ім'я, на назву об'єкта права, на внесення змін і доповнень у заявку, її відкликання, участь у розгляді, оскарження рішення за результатами розгляду заявки, право на пріоритет заявки. У патенті на винаходи, корисні моделі та у свідоцтві на промислові зразки, як і в заявці на одержання охоронного документа, вказується ім'я творця. Але, на відміну від свідоцтва про авторство на об'єкт авторського права, яке видається лише творцям об'єктів права, охоронний документ на винахід, корисну модель чи промисловий зразок мають право отримати не тільки творці об'єкта, а і правонаступники творця. Тому охоронний документ на об'єкт промислової

власності не засвідчує наявності особистих немайнових прав у його володільця [188, с. 68–71].

Отже, дані здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок, що особисті немайнові права творців об'єктів права промислової власності охороняються як в іноземних країнах. Наразі в Україні важливе значення має стати соціальна значущість особистих немайнових прав творців на об'єкти інтелектуальної власності, яким притаманний абсолютний характер і ці права мають бути більш вагомими для людини, у порівнянні з майновими правами. Необхідно стимулювати творчу працю людини, визнавати й охороняти права творців. Поясненням таких змін є переосмислення ролі та значення людини в системі соціальних пріоритетів, того, що на сучасному етапі розвиток суспільства, його прогрес залежить від результатів інтелектуальної, творчої діяльності людини та впровадження об'єктів права інтелектуальної власності. Але не завжди творці об'єктів промислової власності створюють їх заради свого особистого морального задоволення. Шляхом монопольного використання об'єктів промислової власності саме майнові права творців наділяють їх юридично забезпеченою можливістю отримати певні матеріальні блага. Тому, на наш погляд, найбільш проблематичними та недостатньо врегульованими є відносини щодо охорони майнових прав на об'єкти промислової власності.

Згідно зі ст. 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Наведена норма Конституції України чітко зазначає, що суб'єкт права на об'єкт промислової власності наділяється повноваженнями власника – йому належить право володіти, користуватися і розпоряджатися об'єктом права. Цей конституційний принцип закріплений і в законодавстві України.

Майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок визначені у ст. 464 ЦК України, зокрема, це: право на використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка; виключне право дозволяти використання даних об'єктів права (видавати ліцензії);

виключне право перешкоджати неправомірному використанню даних об'єктів права, в тому числі забороняти таке використання; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. В ЦК України є аналогічна норма щодо майнових прав на торговельну марку (ст. 495).

Розглянемо більш детально майнові права на промисловий зразок, винахід, корисну модель та торговельну марку [189, с. 67–72].

Насамперед до майнових прав належить право на використання даних об'єктів права промислової власності. Це суб'єктивне право передбачає можливість використовувати відповідний об'єкт за своїм розсудом, якщо таке використання не порушує прав інших володільців охоронних документів. На підставі ст. 23 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» та ст. 29 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» володільць охоронного документа повинен добросовісно користуватися правами, що випливають з державної реєстрації винаходу (корисної моделі) чи зареєстрованого промислового зразка. Згідно з ч. 2 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» свідоцтво надає його власнику право використовувати знак та інші права, визначені цим Законом.

Патентні закони окремих іноземних країн з розвиненою ринковою економікою по-різному розглядають виключне право володільця охоронного документа. Зокрема, на підставі ст. 45 Патентного закону Іспанії володільцю прав гарантується право монопольного використання об'єкта патентного права в промисловості, а також право вводити даний об'єкт в торгівлю. Згідно зі ст. 1 Патентного закону Італії виключне право володільця охоронного документа – це право самому використовувати об'єкт патентного права та отримувати вигоду від такого використання [190, с. 60–62]. У патентній грамоті США зазначено, що патент надає право виключати будь-яких третіх осіб від виготовлення, використання і продажу об'єкта патентного права на території країни.

На рівні міжнародного договору мінімальні права, які повинні бути надані володільцю прав, містяться в ст. 28 Угоди ТРІПС. В даній статті йдеться, що володільць охоронного документа має виключне право не допускати

здійснення без своєї згоди таких дій з боку третіх осіб: використовувати даний об'єкт права, робити пропозицію щодо продажу, продаж або імпорт.

Поняття «використання» у патентному законодавстві України має чітко окреслений зміст. Згідно з ч. 2 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» під використанням винаходу (корисної моделі) визнається:

– виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), застосування такого продукту, пропонування для продажу, в тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого продукту в зазначених цілях;

– застосування процесу, що охороняється патентом, або пропонування його для застосування в Україні, якщо особа, яка пропонує цей процес, знає про те, що його застосування забороняється без згоди володільця патенту або, виходячи з обставин, це і так є очевидним.

Варто звернути увагу на те, що патент, виданий на процес, охороняє також продукт, безпосередньо виготовлений із застосуванням такого процесу – так звана непряма охорона.

На практиці також виникають питання щодо прав на виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу. У п. 1 Оглядового листа Вищого господарського суду України від 19.11.2013 «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)» [191] зазначається, що оскільки саме виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу визнається порушенням прав патентоволодільця, дослідження лише сертифікатів, протоколів погодження та технічних умов у випадку, коли спір стосується продуктів, що відрізняються лише певним процентним співвідношенням хімічних елементів, не можна визнати належним дослідженням предмета спору.

Наприклад. До господарського суду звернулося Товариство з позовом про встановлення факту використання Підприємством запатентованого винаходу та зупинення використання даного винаходу шляхом заборони виготовлення та реалізації продукту із застосуванням винаходу, захищеного патентом.

Рішенням місцевого господарського суду та постановою апеляційного господарського суду у задоволенні позову відмовлено. Судові акти посилалися на висновок призначеної по даній справі комісійної експертизи об'єктів інтелектуальної власності мотивовані відсутністю фактичних обставин на підтвердження використання відповідачем запатентованого винаходу.

Вищий господарський суд України, скасовуючи рішення попередніх судових інстанцій та передаючи справу на новий розгляд до місцевого господарського суду, виходив з того, що згідно з положенням ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» саме виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу, зокрема, визнається порушенням прав володільця патенту.

Однак зі змісту наявного у справі висновку комісійної судової експертизи вбачається, що його складено лише за результатами дослідження комерційних пропозицій відповідача, протоколу погодження технічних умов порошкового дроту та сертифікатів якості, тобто на підставі документів, а не продуктів, які виготовляються відповідачем.

При цьому сам продукт, що був запропонований до продажу та продавався відповідачем, експертом не досліджувався. За допомогою спеціальних знань не порівнювалися продукт позивача та продукт відповідача, що виготовлений із використанням запатентованого винаходу. Також у справі не встановлено, чи було у продукті відповідача використано кожну ознаку винаходу, що включена до формули згідно з описом цього патенту України. Дослідження не безпосередньо виготовленого продукту, а сертифікатів, протоколів погодження та технічних умов у випадку, коли предметом спору є продукти, що відрізняються лише певним процентним співвідношенням хімічних елементів, не можна визнати належним дослідженням предмета

позову. Тому для правильного вирішення спору по даній справі суду необхідно було дослідити належні докази використання запатентованого винаходу у відповідному виробі відповідача, також захищеному відповідними патентами, який потрібно було надати експерту.

Відповідно до ч. 2 ст. 20 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» використанням зареєстрованого промислового зразка визнається виготовлення виробу із застосуванням зареєстрованого промислового зразка, застосування такого виробу, пропонування для продажу, в тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення), експорт (вивезення) та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого виробу в зазначених цілях. Виріб визнається виготовленим із застосуванням зареєстрованого промислового зразка, якщо зовнішній вигляд такого виробу або його частини справляє на поінформованого користувача таке саме загальне враження, як і промисловий зразок, що охороняється. Це положення має важливе практичне значення для вирішення судами справ щодо захисту прав володільця свідоцтва на промисловий зразок. У п. 2 Оглядового листа Вищого господарського суду України від 17 квітня 2006 р. № 01-8/844 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)» з цього приводу зазначено, що у вирішенні спору про припинення дій, що порушують виключні права власника охоронного документа на промисловий зразок, господарський суд має повністю з'ясувати як обставини, що свідчать про наявність прав на промисловий зразок, так і фактичні дані, що підтверджують наявність чи відсутність протиправного використання відповідачем усіх суттєвих ознак зареєстрованого позивачем промислового зразка [192].

Відповідно до ч. 4 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» використанням торговельної марки визнається:

– нанесення її на будь-який товар, для якого торговельну марку зареєстровано, упакування, в якому міститься такий товар, вивіску, пов'язану з

ним, етикетку, нашивку, бирку чи інший прикріплений до товару предмет, зберігання такого товару із зазначеним нанесенням торговельної марки з метою пропонування для продажу, пропонування його для продажу, продаж, імпорт (ввезення) та експорт (вивезення);

– застосування її під час пропонування та надання будь-якої послуги, для якої торговельну марку зареєстровано;

– застосування її в діловій документації чи в рекламі та в мережі Інтернет.

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» власник свідоцтва повинен добросовісно користуватися правами, що випливають зі свідоцтва. Проте на практиці виникають спірні питання щодо використання знаку (торговельної марки). Наприклад, у п. 5 Оглядового листа Вищого господарського суду України від 22 січня 2007 № 01-8/24 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на знаки для товарів і послуг (торговельні марки) (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)» [193] йдеться про таке.

Зокрема, до господарського суду звернулося Товариство з позовом до Компанії щодо невикористання зареєстрованої торговельної марки та про дострокове припинення дії свідоцтва на торговельну марку.

Рішенням місцевого господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, позов задоволено. Названі рішення та постанови попередніх судових інстанцій мотивовано тим, що Компанія не здійснила використання спірної торговельної марки в розумінні статті 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» протягом трьох років з моменту публікації відомостей про видачу свідоцтва, що є підставою для припинення його дії відповідно до приписів ст. 18 даного Закону України.

Попередніми судовими інстанціями у справі встановлено, що:

– Компанія є власником свідоцтва на торговельну марку, об'єктом якої є словесне позначення «W.», для наступних товарів: спортивного одягу, спортивного інвентарю, оздоровчих клубів та тренувальних центрів;

– факт невикористання Компанією торговельної марки «W.» протягом 5 років після публікації відомостей про видачу свідоцтва підтверджується листами Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту про відсутність даних щодо одержання ліцензії для здійснення спортивної діяльності будь-яким спортивним клубом, назва якого включає словосполучення «W.», листами підприємств торгівлі спортивними товарами, в яких зазначається про відсутність у продажу будь-якої спортивної продукції з нанесенням торговельної марки «W.», довідками Головного міжрегіонального управління статистики та агентства корпоративних новин про відсутність реєстрації на території України як представництва Компанії, так і підприємства, засновником (учасником) якого є зазначена Компанія;

– Компанією не було надано жодних доказів на підтвердження факту виробництва товарів або надання послуг, для яких зареєстровано спірну торговельну марку;

– спортивні змагання проводилися поза межами України, організатором і спонсором яких виступала зазначена Компанія;

– не можуть бути належними доказами у справі надані Компанією витяги з сайтів, оскільки не можуть свідчити, що на них розміщено відповідну інформацію;

– для України використання зазначеної торговельної марки в мережі Інтернет може бути визнане лише у випадку реєстрації сайту, що відтворює дану марку, в домені .ua, проте таких доказів не було надано.

Таким чином, попередніми судовими інстанціями не було встановлено будь-яких фактичних даних, що свідчили б про використання Компанією спірної торговельної марки для просування товарів та послуг на території України.

За змістом статті 16 (ч. 4) Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» обов'язковою умовою використання торговельної марки є її використання саме стосовно товарів і послуг, щодо яких ця торговельна марка зареєстрована.

Компанія не подала належних доказів на підтвердження факту виробництва товарів (надання послуг) із застосуванням словесного позначення «W.». Тому розміщення словесного позначення «W.» навіть на сторінках сайтів та у домені .ua без вироблення Компанією товарів (надання послуг), для яких зареєстровано спірну торговельну марку, не може викликати у споживачів асоціації цього позначення з товарами та послугами позивача.

Отже, попередні судові інстанції дійшли вірного висновку про те, що розміщення Компанією спірної торговельної марки на рекламних щитах під час проведення змагань поза межами України та на сайті не може вважатися використанням цього позначення в розумінні ст. 16 даного Закону України.

Вищий господарський суд України погодився з висновками попередніх судових інстанцій про обґрунтованість позовних вимог щодо дострокового припинення дії свідоцтва на торговельну марку «W» та не знайшов передбачених законом підстав для скасування оскаржуваних судових рішень.

Однією з основних підстав використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка, торговельної марки без дозволу володільця охоронного документа є право попереднього користувача [194, с. 11–14]. Зокрема, на підставі ч. 1 ст. 31 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» будь-яка особа, яка до дати подання до НОІВ заявки або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету в інтересах своєї діяльності добросовісно використала в Україні технологічне (технічне) вирішення, тотожне заявленому винаходу (корисній моделі), чи здійснила значну і серйозну підготовку для такого використання, зберігає право на безоплатне продовження цього використання або на використання винаходу (корисної моделі), як це передбачалося зазначеною підготовкою (право попереднього користувача). Відповідна норма є і в Законі України «Про охорону прав на промислові зразки»

та Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». Аналогічне за змістом положення міститься також у ст. 470 ЦК України.

Зміст цього права полягає в збереженні за особою, яка використовувала тотожне рішення (або зробила необхідні для цього приготування) до дати пріоритету об'єкта промислової власності, можливості його подальшого використання без розширення об'єму такого використання.

Про право попереднього користувача йдеться й у ст. 4 Паризької конвенції. Проте на підставі ст. 4 (В) Паризької конвенції врегулювання питань щодо прав попереднього користування належить до внутрішнього законодавства держав-учасниць.

Відповідно до п. 13. Оглядового листа Вищого господарського суду України від 14 лютого 2007 № 01-8/78 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)» [195] установлення господарським судом факту наявності у підприємця права попереднього користувача на об'єкт патентного права свідчить про правомірність використання таким суб'єктом відповідного об'єкта.

Наприклад. До господарського суду звернувся суб'єкт підприємницької діяльності А. (далі – СПД А.) з позовом про заборону Підприємству використовувати корисну модель «Ш.» та промислового зразка «Ш.», захищених патентами України.

Рішенням місцевого господарського суду, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, у задоволенні позову відмовлено.

Судовими інстанціями у справі встановлено, що:

– СПД А. є власником: деклараційного патенту на корисну модель «Ш.» та патенту на промисловий зразок «Ш.»;

– судовою експертизою об'єктів інтелектуальної власності було встановлено, що, по-перше, Підприємство виготовляла продукт «ш.» без застосування усіх суттєвих ознак корисної моделі «Ш.». По-друге, при виготовленні названого продукту Підприємством були використані всі суттєві ознаки запатентованого позивачем промислового зразка;

– матеріали справи підтверджують наявність у Підприємства права попереднього користувача на промисловий зразок «Ш.» з огляду на факт здійснення відповідачем значної серйозної підготовки для використання даного об'єкта права, на момент подання СПД А. заявки про видачу патенту на зазначений об'єкт.

По даній справі причиною виникнення спору стало питання щодо виготовлення відповідачем продукту із застосуванням корисної моделі, права на яку належать позивачеві та правомірність використання запатентованого промислового зразка.

Господарськими судами був встановлений факт наявності у Підприємства права попереднього користувача на промисловий зразок «Ш.» та правомірного використання даного об'єкта права при виготовленні власної продукції. Попередніми судовими інстанціями з достатньою повнотою були встановлені обставини, що входять до предмета доказування зі справи та надано правильну юридичну оцінку. Своєю чергою Вищий господарський суд України дійшов висновку про те, що відсутні передбачені законом підстави для скасування оскаржуваної постанови апеляційного господарського суду.

До майнових прав належить також виключне право дозволяти використання об'єкта промислової власності іншим особам. Відповідно до ч. 1 ст. 1108 ЦК України особа, яка має виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності (ліцензіар), може надати іншій особі (ліцензіату) письмове повноваження, яке надає їй право на використання цього об'єкта в певній обмеженій сфері (ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності). Ліцензія на використання об'єкта права

інтелектуальної власності може бути оформлена як окремий документ або бути складовою частиною ліцензійного договору (ч. 2).

Так, володілець охоронного документа не завжди має фінансову чи будь-яку іншу можливість самому використовувати об'єкт права, який йому належить. За таких умов законодавство надає йому право розпорядитися даним об'єктом на свій розсуд. Наприклад, володілець охоронного документа на підставі цивільно-правового договору може передавати майнові права на об'єкт права будь-якій особі, що стає його правонаступником, а також надавати будь-якій особі дозвіл (видати ліцензію) на використання об'єкта права промислової власності на підставі ліцензійного договору. Тобто, оскільки всі об'єкти права інтелектуальної власності є товаром, то власник охоронного документа має право вчиняти будь-які цивільно-правові угоди, спрямовані на відчуження зазначеного об'єкта [196, с. 20–21; 197, с. 87].

На підставі договору власник свідоцтва може передавати будь-якій особі право на торговельну марку повністю або відносно частини зазначених у свідоцтві товарів (послуг). Не допускається передача прав, якщо дана торговельна марка стає причиною введення в оману споживача щодо особи, яка виготовляє товар чи надає послугу або щодо самого товару чи послуги.

Якщо торговельна марка, винахід, корисна модель чи промисловий зразок не використовується або недостатньо використовується в Україні протягом трьох років, то у разі відмови володільця прав від укладання ліцензійного договору, будь-яка зацікавлена особа може звернутися до суду із заявою про надання їй дозволу на використання відповідного об'єкта права. Якщо володілець охоронного документа не доведе, що факт невикористання торговельної марки, винаходу, корисної моделі, промислового зразка зумовлений поважними причинами, суд ухвалить рішення про надання дозволу зацікавленій особі на використання об'єкта права з визначенням обсягу його використання, строку дії дозволу, розміру та порядку виплати правоволодільцю винагороди.

На це звертається увага у п. 2 Оглядового листа Вищого господарського суду України від 22 січня 2007 № 01-8/24 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на знаки для товарів і послуг (торговельні марки) (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)» [198]. Зокрема, у листі зазначається, що неподання відповідачем належних доказів на підтвердження факту використання торговельної марки протягом трьох років від дати публікації відомостей про видачу свідоцтва стало підставою для обґрунтованого задоволення позову про дострокове припинення дії спірного свідоцтва. Так, Підприємство звернулося з позовом до Товариства про дострокове припинення дії свідоцтва на торговельну марку «В.». Рішенням місцевого господарського суду у задоволенні позову відмовлено. Постановою апеляційного господарського суду це рішення скасовано; позов задоволено: дію свідоцтва на торговельну марку припинено.

Судом першої інстанції у справі встановлено, що:

- Товариство є володільцем свідоцтва на торговельну марку, об'єктом якої є словесне позначення «В.»;
- Товариством (ліцензіар) та ТОВ «С.» (ліцензіат) було укладено ліцензійний договір, предметом якого є надання ліцензіатові права на використання торговельної марки «В.», проте ліцензійний договір не набув чинності у зв'язку з припиненням його реєстрації в патентному відомстві України внаслідок виявлення ТОВ «С.» факту використання торговельної марки «В.» Підприємством;
- умовами контракту, укладеного ТОВ «Д.» (продавець) та Товариством (покупець), передбачено, зокрема, постачання Товариству кави з використанням торговельної марки «В.».

Судові інстанції дійшли різних висновків щодо встановлення факту використання відповідачем торговельної марки «В.». Зокрема, суд першої інстанції зазначив, що постачання кави «В.» та передача за ліцензійним договором права на використання спірної торговельної марки є належними

доказами, що свідчать про використання Товариством спірної торговельної марки у господарській діяльності. Проте апеляційний господарський суд встановив відсутність будь-яких фактичних даних, що підтверджували б фактичне виконання Товариством зобов'язань за контрактом, укладеним з ТОВ «Д.», та здійснення інших дій, що свідчили б про використання спірної торговельної марки на території України.

Отже, апеляційний господарський суд дійшов вірного висновку про обґрунтованість позовних вимог щодо дострокового припинення дії свідоцтва на спірну торговельну марку «В.», а відтак передбачених законних підстав для скасування оскаржуваної постанови суду апеляційної інстанції не вбачається.

Вищим господарським судом України не можуть бути взяті до уваги посилення Товариства на неправомірне використання Підприємством спірної торговельної марки. Адже Товариство не вчинило жодних дій, спрямованих як на використання марки «В.» у підприємницькій діяльності, так і на вжиття заходів щодо усунення перешкод у використанні цієї марки (зокрема, вирішення в судовому порядку питання про заборону Підприємству використовувати спірну марку). Враховуючи все вище сказане, Вищий господарський суд України постанову апеляційної інстанції залишив без змін, а касаційну скаргу – без задоволення.

Патентоволоділець (крім патенту на секретний об'єкт права) має право подати до НОІВ заяву про готовність надання будь-якій особі дозволу на використання запатентованого винаходу чи корисної моделі. У цьому разі річний збір за підтримання чинності патенту зменшується на 50 %, починаючи з року, наступного за роком публікації заявки. Особа, яка виявила бажання скористатися цим дозволом, зобов'язана укласти з патентоволодільцем договір про виплату винагороди.

Щодо розпорядження майновими правами на промисловий зразок, винахід, корисну модель чи торговельну марку то відповідно до ст. 1107 ЦК України власник охоронного документа, крім видачі ліцензії на використання відповідного об'єкта, може також скористатися іншими договірними формами.

Так, на підставі ст. 1113 ЦК України правовласник може укласти договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності іншій особі.

Також майновим правом є виключне право перешкоджати неправомірному використанню промислового зразка, винаходу, корисної моделі чи торговельної марки, в тому числі забороняти таке використання. Наявність цього права дає суб'єкту майнових прав можливість усувати інших осіб від неправомірного використання відповідного об'єкта права промислової власності. Зазначене майнове право передбачає можливість перешкоджати не будь-якому, а лише неправомірному використанню промислового зразка, винаходу, корисної моделі чи торговельної марки іншими особами. Законодавство України у сфері промислової власності передбачає цілу низку випадків, коли використання промислового зразка, винаходу, корисної моделі або торговельної марки може здійснюватися без дозволу власника охоронного документа і при цьому не вважатиметься порушенням прав.

На це звертається увага у п. 6 Оглядового листа Вищого господарського суду України від 19 листопада 2013 № 01-06/1658/2013 «Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)» [191]: виключне право власника свідоцтва забороняти іншим особам використовувати без його згоди зареєстровану торговельну марку не поширюється на усі форми повідомлення новин і коментарів новин.

Розглянемо приклад. Банк як правовласник торговельної марки звернувся до господарського суду з позовом про зобов'язання Приватного товариства виготовити інформацію про те, що у номері щотижневика було використано торговельну марку Банку без дозволу власника прав на зазначене позначення (далі – Інформація).

Позовні вимоги з посиланням на приписи ст.ст. 15, 16, 420, 426, 432 ЦК України, ст.ст. 8, 9, 27 Закону України «Про рекламу» [199], ст.ст. 1, 5, 16, 20, 21 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» та ст.ст.

21, 41 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [200] мотивовано неправомірністю використання без дозволу позивача належного йому позначення шляхом публікації в номері щотижневика статті разом із фотознімком відділення Банку, над яким розміщено відповідне позначення.

Попередні судові інстанції у прийнятті судових рішень зі справи виходили з необхідності захисту виключних прав позивача на торговельну марку та на його використання, зокрема, в рекламі. Вищий господарський суд України не погодився з висновками місцевого та апеляційного господарських судів, виходячи з такого: Відповідно до абз. 6 ч. 6 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» виключне право власника свідоцтва забороняти іншим особам використовувати без його згоди зареєстрований знак не поширюється на усі форми повідомлення новин і коментарів новин.

Місцевий та апеляційний господарські суди, беручи до уваги підстави заявленого позову та встановивши те, що у статті йдеться про проведення мітингу біля відділення Банку, що підпадає під визначення «коментар новин», для правильного вирішення даного спору мали застосувати саме приписи абз. 6 ч. 6 ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». Проте попередніми судовими інстанціями цього здійснено не було, що призвело до безпідставного задоволення позову.

Вищий господарський суд України за таких обставин скасував рішення місцевого та постанову апеляційного господарських судів зі справи та прийняв нове рішення про відмову у задоволенні позову (постанова Вищого господарського суду України від 16.04.2013 № 5011-12/24-2012).

До інших майнових прав на об'єкти промислової власності належать, зокрема: право на використання попереджувального маркування із зазначенням номера патенту на продукті чи на упакуванні продукту, виготовленого із застосуванням винаходу, на який видано патент (ч. 4 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»); право власника свідоцтва на

торговельну марку на використання попереджувального маркування, що вказує на реєстрацію позначення в Україні (ст. 16 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»); право на одержання у відповідних випадках винагороди (компенсації) за використання промислового зразка, винаходу, корисної моделі чи торговельної марки. Зокрема, право на одержання винагороди має володільць охоронного документа у разі ухвалення судом рішення про надання дозволу зацікавленій особі на використання об'єкта, якщо винахід, корисна модель, промисловий зразок не використовується або неповністю використовується в Україні протягом трьох років. Також компенсація володільцю охоронного документа виплачується у разі використання об'єкта права за надзвичайних обставин (катастрофа, стихійне лихо, епідемія тощо).

Майнові права інтелектуальної власності на комерційне найменування визначені у ст. 490 ЦК України. Це право власника прав на використання комерційного найменування, право перешкоджати іншим особам неправомірно використовувати комерційне найменування, у тому числі забороняти таке використання та інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

На підставі ч. 2 ст. 489 ЦК України право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації й незалежно від того, є чи не є комерційне найменування частиною торговельної марки.

Таким чином, законодавство України у сфері промислової власності пов'язує виникнення права на комерційне найменування з фактом його першого використання. Такий підхід повністю відповідає положенням Паризької конвенції. Так, згідно зі ст. 8 Паризької конвенції фірмове найменування охороняється в усіх країнах Союзу без обов'язкового подання заявки чи реєстрації й незалежно від того, чи є воно частиною товарного знака.

Також на це звертається увага у п. 6 Оглядового листа Вищого господарського суду України від 15 липня 2010 № 01-08/415 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти промислової власності (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України) [201].

Рішення місцевого господарського суду, яким визнано недійсним свідоцтво на торговельну марку України у частині словесного елемента, мотивовано тим, що словесний елемент спірного позначення є складовою частиною комерційного найменування Товариства, що може ввести в оману споживачів стосовно особи, яка надає туристичні послуги.

Вищий господарський суд України скасовуючи це рішення з передачею справи на новий розгляд зазначив, що відповідно до ч. ч. 1, 2 ст. 489 ЦК України правова охорона надається комерційному найменуванню, якщо воно дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших та не вводить в оману споживачів щодо справжньої її діяльності. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування та охороняється без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації й незалежно від того, є чи не є комерційне найменування частиною торговельної марки.

Своєю чергою, згідно з ч. 3 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» не можуть бути зареєстровані як торговельні марки позначення, які є тотожними або схожими настільки, що їх можна сплутати, зокрема, з комерційними найменуваннями, що відомі в Україні, і належать іншим особам, які одержали право на них до дати подання до НОІВ заявки щодо таких же або споріднених з ними товарів і послуг.

Зауваження Вищого господарського суду України були наступні: по-перше, висновки суду першої інстанції про невідповідність товарної марки за свідоцтвом України умовам надання правової охорони є передчасними. По-друге, попередні судові інстанції для прийняття правильного рішення зі справи повинні були встановити необхідні фактичні обставини, зокрема, обсяг

правової охорони торговельної марки за свідоцтвом, відповідність позначення за свідоцтвом України умовам надання правової охорони саме на дату подання заявки про реєстрацію. Також при визначенні схожості спірної торговельної марки з комерційним найменуванням необхідно було порівнювати встановлене судом комерційне найменування, яке фактично використовується стосовно певних послуг, із зображенням спірної торговельної марки та з переліком послуг, для яких її зареєстровано.

Наразі в Україні відсутній спеціальний законодавчий акт про охорону комерційного найменування та не визначено, що розуміється під поняттям «використання» комерційного найменування. Враховуючи зміст комерційного найменування як засобу індивідуалізації, до форм використання комерційного найменування належить використання його, зокрема, в рекламі, на товарах, їх упакуванні, офіційних бланках, проспектах, рахунках, друкованих виданнях, вивісках та іншій документації.

Не повинно допускатися використання комерційного найменування іншими юридичними особами без дозволу власника. Тому власник комерційного найменування має повне право вимагати від інших осіб припинення неправомірного використання даного об'єкта промислової власності.

Так, як основна функція комерційного найменування – індивідуалізація суб'єкта, то передання майнових прав на комерційне найменування іншій особі можливе лише у випадку, – якщо такі права передаються разом з цілісним майновим комплексом особи чи його відповідною частиною. На підставі ст. 191 ЦК України право на комерційне найменування може переходити до іншої особи у випадку продажу підприємства як єдиного майнового комплексу чи у разі реорганізації юридичної особи. Оскільки майнові права на комерційне найменування безпосередньо пов'язані з функціонуванням юридичної особи, то у випадку ліквідації цієї юридичної особи, припиняється і чинність зазначених майнових прав. Майнові права на комерційне найменування можуть бути припинені з інших підстав, встановлених законом.

Відповідно до ч. 1 ст. 503 ЦК України правами інтелектуальної власності на географічне зазначення є право: на визнання позначення товару (послуги) географічним зазначенням; на використання географічного зазначення; перешкоджати неправомірному використанню географічного зазначення, в тому числі забороняти таке використання.

Згідно з ч. 3 ст. 17 Закону України «Про правову охорону географічних зазначень» використанням зареєстрованого географічного зазначення визнається нанесення його на товар, етикетку, упакування, застосування в рекламі, запис на бланках, рахунках та інших документах, що супроводжують товар.

Таким чином, практичне значення реєстрації географічного зазначення полягає в тому, що власник об'єкта права може використовувати його для позначення виготовлених товарів, на бланках, рахунках та іншій документації. Крім цього, географічне зазначення можна використовувати з метою реклами, вказуючи географічне місце походження продукту. Це дає змогу поряд з торговельною маркою виокремити товар серед однорідних видів та є важливою передумовою захисту прав споживачів, даючи змогу за різними критеріями, в тому числі й за географічним походженням, виокремити певний товар серед подібних [111, с. 105]. Власник виключних прав на географічне зазначення має використовувати таке позначення у своїй господарській діяльності, пов'язаній з виробництвом товарів. На відміну від торговельної марки, будь-яких санкцій у вигляді дострокового припинення права на географічне зазначення за невикористання протягом певного строку чинним законодавством України не передбачено. Проте передбачено, що власник прав на географічне зазначення, може в будь-який час відмовитися від правової охорони даного об'єкта права. Також власник прав на використання географічного зазначення має право проставляти попереджувальне маркування поряд із цим зазначенням, що свідчить про наявність здійснення державної реєстрації.

Відповідно до ч. 7 ст. 17 Закону України «Про правову охорону географічних зазначень» особи, які мають право використовувати

zareestrowane geograficne zaznachenja, ne mozut: wdawati licenziju na wikoristannja geograficnogo zaznachenja; zaboronjati чи pereshkodzhati specialno upownowazhenim organam zdijasnjuwati kontrolj za najawnistju w towarі osobliwix jakostej ta innix charakteristik, na pidstawі jaxix zareestrowano geograficne zaznachenja; zaboronjati inxim osobam, wiznachenim st. 9 cjozo Zakonu, zdijasnjuwati prawa, wstanowlenі cjejo stattejo.

Oskiljki prawo na wikoristannja geograficnogo zaznachenja moze nalezati odnocasno kiljkom sub'ektam, jaxi znaxodzjatsja na teritoriji z osobliwimi prirodnimi wlastiwostjami, to dane prawo ne moze buti peredane inxijj osobі za licenzijnim dogoworom.

Otze, zdijasnjuoxi prawowij analiz ta kompleksne doslidzhennja nacjonalnix prawowix norm, jaxi reguljuoxu zmist sub'ektivnogo prawa na wikoristannja ob'ektiv promislowoj wlasnosti, robimo wisnowok, xto, po-perxe, prawo promislowoj wlasnosti opiraetsja na privatnopradowi zasadi reguljuwannja wdnosin miz sub'ektami, na rozuminnja prirodni osobistix nemajnowix ta majnowix praw intelektualnoj wlasnosti. Po-druge, w Ukraїni osobisti nemajnowi prawa tworciw oxoronjajutsja, jax w inozemnix krajnax. Analiz praktiki sudiv xodo rozgjadu i wirixennja sprav, pow'jazanih iz poruxennjam majnowix praw na ob'ekti promislowoj wlasnosti, dozwoляє zroboti wisnowok, xto najbiljx problematixnimi j nedostatnjo wreghuljowanimi e same wdnosini xodo oxoroni majnowix praw tworciw ta innix prawowolodiljciw na ob'ekti prawa promislowoj wlasnosti [202, c. 210–215].

Wisnowki do perxogo rozdilju

W danomu rozdilі buto proanalizowane cinnе zakonodawstwo Ukraїni u sferі promislowoj wlasnosti, wstanowleno strukturu zakonodawstwa u cijj sferі, jaxim wreghuljowujutsja privatnopradowi wdnosini, doslidzhenni ob'ekti prawa promislowoj wlasnosti, prawa sub'ektiv na ob'ekti promislowoj wlasnosti, rozkriwajetsja zmist sub'ektivnix praw na ob'ekti promislowoj wlasnosti.

З метою вдосконалення національної системи правової охорони промислової власності та створення ефективних механізмів охорони прав суб'єктів на об'єкти промислової власності можна сформулювати такі основні теоретичні та практичні висновки:

1. Встановлено, що в доктрині цивільного права не існує єдиної точки зору щодо визначення, які об'єкти права належать до промислової власності. Тому, вбачається за доцільне взяти за основу міжнародні акти з охорони прав промислової власності. Міжнародні акти з охорони прав промислової власності дозволяють уникнути доктринальних розбіжностей і зосередитися не стільки на питаннях кваліфікації тих чи інших об'єктів права промислової власності, скільки на змісті самого предмету дослідження. Пропонуємо взяти за основу основний міжнародний документ, який визначає засади всіх інших міжнародних угод у сфері охорони промислової власності – Паризьку конвенцію. Дана Конвенція не містить визначення поняття «промислова власність», проте дає вказівку на те, які об'єкти права належать до промислової власності. Україні має на меті приведення інституту прав промислової власності у відповідність до норм Паризької конвенції та інших міжнародних актів у цій сфері.

2. В Україні закладено основи законодавчої бази у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності, для розробки й прийняття якої була використана значна частина наукових праць і застосований як міжнародний, так і вітчизняний досвід. Робиться висновок, що в цілому законодавство України у сфері промислової власності відповідає міжнародним нормам та вимогам ринкової економіки. Проте беззаперечним є факт окремих недоліків чинного законодавства у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності та його недосконалість, що вимагає ґрунтовного теоретичного дослідження з метою удосконалення національного законодавства та врегулювання правовідносин у даній сфері.

Пропонуємо спрямувати головну увагу на європейське законодавство. Для сучасного етапу розвитку європейського законодавства у сфері промислової власності характерним є процес універсалізації законодавств країн

ЄС з метою подолання будь-яких перешкод на шляху впровадження та практичного використання об'єктів права промислової власності в єдиному просторі ЄС. Обираючи шлях інтеграції в ЄС, Україні необхідно врахувати цю тенденцію при створенні національного законодавства, щоб максимально наблизити його до законодавств країн-членів ЄС.

3. Робимо висновок, що структурно законодавство у сфері промислової власності, яким врегульовуються приватноправові відносини, складається з наступних видів: 1) міжнародний, а саме: міжнародні договори у сфері промислової власності, що є частиною національного законодавства, оскільки щодо них дотримано відповідні ратифікаційні процедури; 2) національний, зокрема, Конституція України, ЦК України як основний акт цивільного законодавства, ГК України, спеціальні закони у сфері промислової власності, підзаконні нормативно-правові акти; 3) договірний, зокрема, права на об'єкти права промислової власності можуть надаватися чи передаватися як на підставі спеціальних договорів (договорів між працівником та роботодавцем у разі створення об'єкта промислової власності у зв'язку з виконанням трудового договору, договорів між співволодільцями майнових прав тощо), так і відповідно до договорів у сфері промислової власності (ліцензійних договорів чи договорів про передання виключних майнових прав); 4) судовий прецедент, зокрема, практика ЄСПЛ, рішення Конституційного Суду України, рішення (постанови) Верховного Суду України, рішення (постанови) Верховного Суду, постанови пленуму Верховного Суду України; 5) правовий звичай, що є додатковим формально-юридичним джерелом права для суб'єктів промислової власності та застосовується у випадках: прогалини у правовому регулюванні; відсилання закону до звичаю; прийняття на підставі звичаю судового рішення. Звичай, що суперечить актам цивільного законодавства або договору, у цивільних відносинах не застосовується.

4. Обґрунтовано, що для удосконалення системи охорони та захисту інтелектуальної власності, наразі в Україні доцільно створити й прийняти Кодекс України про інтелектуальну власність. Вагомими чинниками для

прийняття кодифікованого акту у сфері інтелектуальної власності стали: євроінтеграційні процеси в Україні; створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності; суперечливі положення, неузгоджені норми, прогалини між спеціальними законами у сфері інтелектуальної власності та книгою 4 ЦК України; завдання створення єдиної системи охорони права інтелектуальної власності, здатної належним чином захистити права зацікавлених осіб.

Судові спори щодо охорони та захисту прав інтелектуальної власності є одними з найскладніших для розгляду, оскільки вимагають знання не лише специфічних юридичних аспектів, але й технічних. Тому і суддям, і суб'єктам права інтелектуальної власності було б набагато легше розібратися у цій складній сфері, якби законодавство інтелектуальної власності було систематизовано в одному законодавчому акті – Кодексі України про інтелектуальну власність.

5. Доводимо, що порівняння національного законодавства у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності із законодавством окремих країн Європи та світу, вивчення специфіки положень, тенденції розвитку представляє безперечний інтерес як з точки зору правотворчості, так і з точки зору практичного використання світового досвіду для більш ефективної реалізації реформ в Україні. Встановлено, що обраний Україною шлях інтеграції в ЄС потребує максимального наближення національного законодавства у сфері інтелектуальної власності до законодавств країн-членів ЄС. Конституція України чітко визначила напрямок регулювання відносин у даній сфері на користь творця. Цей принцип закріплений і у законодавстві ЄС, і у міжнародних нормах.

6. Обґрунтовано, що спрямованість України до європейської інтеграції наразі виступає найсуттєвішим чинником реформ в усіх сферах суспільства. Аналіз наукової доктрини та практичних публікацій із врегулювання правовідносин у сфері приватного права, дає підставу робити висновок, що нині ЦК України потребує проведення рекодифікації. Головними чинниками

сучасної рекодифікації ЦК України є: європейська тенденція до уніфікації й гармонізації приватноправового регулювання; новітні реформи приватного права в країнах ЄС, зокрема, розробка і прийняття нових законів, модернізація цивільно-правових кодифікацій з урахуванням міжнародних та європейських нормативно-правових актів.

7. Доведено, що для врегулювання відносин, що складаються між уповноваженими державними органами (замовник об'єкта права), творцями об'єктів права та підприємствами, науковими установами, організаціями та закладами вищої освіти (виконавець замовлення), на об'єкт, створений у процесі виконання НДДКР за бюджетні кошти, є розробка і реалізація правового механізму розподілу прав на створені об'єкти промислової власності та правового режиму їх використання у цивільному обороті, який повинен враховувати інтереси й творців об'єкта права, й виконавця замовлення, й інвестиційні державні інтереси.

8. Запропоновано у патентному законодавстві визначити наступний механізм реалізації майнових прав на об'єкт, створений у процесі виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт за бюджетні кошти:

1) первинне майнове право на об'єкт, створений у процесі виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт за бюджетні кошти, належить творцю об'єкта права;

2) творець об'єкта права подає підприємству, науковій установі, організації, закладу вищої освіти, що є виконавцем замовлення (далі – виконавець), письмове повідомлення про створений ним об'єкт права з описом, що розкриває суть зазначеного об'єкта;

3) після одержання від творця об'єкта права повідомлення виконавець має вчинити наступні дії: протягом одного місяця направити замовнику повідомлення про створений об'єкт права в процесі виконання НДДКР, протягом двох місяців укласти з творцем об'єкта права цивільно-правовий договір про набуття виконавцем майнових прав на зазначений об'єкт;

4) у разі укладення між сторонами договору творець об'єкта права отримує винагороду, що відповідає економічній цінності зазначеного об'єкта і (або) іншої вигоди, яка може бути одержана від використання об'єкта права. Виконавець буде мати право подати заявку на отримання охоронного документа на зазначений об'єкт чи передати право на його отримання замовнику;

5) якщо виконавець відмовляється від укладення цивільно-правового договору або суттєво порушив його умови, право на отримання охоронного документа на зазначений об'єкт залишається за творцем об'єкта права. У цьому разі виконавець буде мати право на отримання безоплатної невиключної ліцензії на використання зазначеного об'єкта, а замовник – право на укладення цивільно-правового договору із творцем об'єкта права про набуття майнових прав на об'єкт права;

6) Центральні органи виконавчої влади, Національна академія наук України та галузеві академії наук (замовник), які здійснюють фінансування зазначених НДДКР, будуть мати право на отримання невиключної безоплатної ліцензії для використання цього об'єкта з метою виконання робіт або постачання продукції для державних потреб;

7) у разі, якщо створений об'єкт права віднесено до державної таємниці (в інших випадках визначених законом), то майнові права на зазначений об'єкт передаються уповноваженим державним органам (замовнику).

9. Встановлено, що приватно-правова охорона промислової власності у сучасних умовах є складовою загально-правового забезпечення абсолютних прав на об'єкти права інтелектуальної власності на основі адаптаційного напряму розвитку національного законодавства до законодавства ЄС та традиційних інститутів цивільного права. Доведено, що наразі в Україні важливого значення набуває соціальна значущість особистих немайнових прав творців на об'єкти інтелектуальної власності, яким притаманний абсолютний характер, і ці права мають бути більш вагомими для людини у порівнянні з майновими. Необхідно стимулювати творчу працю людини, визнавати й

охороняти її права на об'єкти інтелектуальної власності. Конституція України визначила напрямок регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності на користь творця, та гарантує кожній людині охорону результатів її інтелектуальної, творчої діяльності, спираючись на традицію права європейських країн. Цей принцип закріплений і у міжнародних нормах. Поясненням таких змін є переосмислення ролі та значення людини в системі соціальних пріоритетів, того, що на сучасному етапі розвиток суспільства, його прогрес залежить від результатів інтелектуальної, творчої діяльності людини та впровадження об'єктів права інтелектуальної власності.

10. Здійснюючи правовий аналіз та комплексне дослідження національних правових норм, які регулюють зміст суб'єктивного права на використання об'єктів промислової власності, робимо висновок, що, по-перше, право промислової власності опирається на приватноправові засади регулювання відносин між суб'єктами, на розуміння природи особистих немайнових та майнових прав інтелектуальної власності. По-друге, в Україні особисті немайнові права творців охороняються як в іноземних країнах. Аналіз практики судів щодо розгляду і вирішення справ, пов'язаних із порушенням майнових прав на об'єкти промислової власності, дозволяє зробити висновок, що найбільш проблематичними й недостатньо врегульованими є саме правовідносини щодо охорони майнових прав творців та інших правоволодільців на об'єкти права промислової власності.

11. Встановлено, що однією з проблем позитивного регулювання відносин у сфері промислової власності залишається його якість. ВОІВ, що дотримується пропріетарного підходу не звертає уваги на інші її концепти, зокрема майнових прав. Це стримує можливість універсалізації законодавства та охорону суб'єктивних прав та інтересів володільців майнових прав.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ З ОХОРОНИ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1. Міжнародно-правові механізми охорони промислової власності

Однією з основних умов інтеграції України до міжнародної Спільноти як рівноправного суб'єкта є відповідність її національного законодавства загальноприйнятим міжнародним вимогам та стандартам. До таких пріоритетних сфер віднесено і законодавство про охорону об'єктів права промислової власності.

З метою розв'язання питань, поставлених в даній роботі, зокрема щодо приведення у відповідність до міжнародної охорони інституту прав промислової власності України, передусім слід стисло розглянути становлення міжнародної охорони сфери промислової власності. Це надасть змогу схарактеризувати весь розвиток такої охорони, її основні задачі, мету, а також дозволить визначити основні недоліки міжнародної охорони прав на об'єкти промислової власності, які не були вирішені до цього часу та які мають бути враховані при розв'язанні задач даного дослідження. Також вивчення історії зародження міжнародної охорони промислової власності надасть змогу зробити прогноз щодо подальшого розвитку цієї сфери та запропонувати нові підходи щодо її вдосконалення.

Як свідчить історія розвитку міжнародної системи охорони промислової власності, майже до середини XIX ст. одержати правову охорону об'єктам промислової власності у різних країнах світу було досить проблематично, оскільки закони в цих країнах відрізнялися один від одного. Більш того, країни водночас створювали свої системи охорони даних об'єктів і тому виникло повсюдне бажання гармонізувати відповідні закони на міжнародному рівні [203, с. 133].

Початком виконання цієї ідеї вважають 1873 рік, коли уряд Австро-Угорської імперії запропонував іншим країнам взяти участь у Першій міжнародній виставці винаходів у Відні. Віденський конгрес із патентних реформ, стурбований станом у винахідницькій сфері та можливістю неправомірного використання запропонованих в експонатах рішень, прийняв головні положення патентування цих об'єктів промислової власності. Як відомо, у Парижі у 1878 р. був проведений Міжнародний конгрес із промислової власності, результатом якого стало рішення про скликання міжнародної конференції з метою розроблення у сфері промислової власності гармонізованих вимог до національних законодавств. На конференції, яка відбулася у 1880 році у Парижі, був підготовлений проєкт документу, який незабаром став основою однієї з визначальних угод – Паризької конвенції. Паризьку конвенцію остаточно схвалили та прийняли 20 березня 1883 року. Для України Паризька конвенція набула чинності міжнародного договору від 25 грудня 1991 р.

Укладання першого міжнародного акта з охорони промислової власності було обумовлене об'єктивними причинами та мало велике значення. По-перше, з появою в кінці XIX століття великих монополій різко виріс обсяг промислового виробництва, зокрема продукції, створеної на базі об'єктів промислової власності, що викликало перенасичення національних ринків і посилення конкурентної боротьби за світові ринки збуту. По-друге, Паризькою конвенцією вперше були визначені основні поняття сфери промислової власності, зокрема: «об'єкти права промислової власності», «конвенційний пріоритет», «національний режим», «недобросовісна конкуренція». По-третє, Конвенцією були обмежені виключні права, що засвідчувалися видачею охоронного документа. По-четверте, Паризька конвенція дала поштовх для створення інших міжнародних угод у даній сфері.

Що стосується загальних положень стосовно патентів, які є обов'язковими для країн-учасниць Конвенції, то одним з основних є положення про незалежність патентів, а саме: якщо патент визнано недійсним за

законодавством однієї країни, цей факт не може бути підставою для визнання патенту недійсним на цей самий об'єкт права в іншій країні. Стаття 4 ter Паризької конвенції передбачає загальну норму про право винахідника на згадування його імені у патенті на винахід. Статтею 5 (А) Паризької конвенції визначаються обов'язкові норми щодо ввезення об'єктів права, їх невикористання або недостатнього використання, а також порядок видачі примусових ліцензій. Паризька конвенція містить поняття «примусова ліцензія», тобто анулювання патенту як санкції за невикористання або недостатнє використання винаходу після закінчення чотирьох років з моменту подачі заявки або трьох років після видачі патенту. У видачі примусовій ліцензії може бути відмовлено, якщо патентоволоділець доведе, що його бездіяльність була обумовлена поважними причинами. Докладніший порядок видачі ліцензій повинен регулюватися національним законодавством. І, за повідомленням практиків (Л. М. Лексіна, В. М. Носкова) [204, с. 29], примусова ліцензія не є виключною і може передаватися навіть у формі видачі субліцензії разом із частиною підприємства, що використовує зазначену ліцензію. Кожна країна-учасниця має право передбачити законодавчі заходи щодо видачі примусових ліцензій на ті об'єкти права, що не використовуються або навмисно використовуються недостатньо.

Паризька конвенція передбачає ряд положень, обов'язкових для країн-учасниць, що стосуються використання винаходів у міжнародному транспорті, пільг щодо сплати зборів за підтримання чинності патентів, стосовно об'єктів права промислової власності, експонованих на міжнародних виставках. Ці загальні норми істотно посилюють ефективність правової охорони об'єктів права промислової власності. Також Паризька конвенція передбачає ряд обов'язкових норм у сфері охорони торговельних марок. Реєстрація марки може бути анульована у разі, якщо вона без поважних причин не використовується або недостатньо використовується протягом встановленого законодавством строку. Паризька конвенція рекомендує країнам-учасницям не реєструвати як торговельні марки загальновідомі марки, що вже

використовуються в іншій країні-учасниці. Такі самі обов'язкові правила встановлені щодо комерційних найменувань, найменувань місць походження і зазначень походження, промислових зразків. Паризька конвенція проголошує правило, за яким країни-учасниці зобов'язані охороняти промислові зразки. Також комерційне найменування підлягає правовій охороні в усіх країнах-учасницях, але без обов'язкового подання заявки чи реєстрації.

Отже, Паризька конвенція була першим міжнародно-правовим документом і наразі є основним документом, який визначає засади всіх інших міжнародних договорів у сфері охорони промислової власності. Відповідно до Глави 9 Угоди про асоціацію України з ЄС сторони у своїх зобов'язаннях опираються, у першу чергу, на міжнародні стандарти, що існують стосовно того чи іншого об'єкту, і лише потім погоджують особливості безпосередньо на рівні сторін Угоди. Зокрема у п. 2 ст. 158 даної Угоди вказано, що обсяг охорони прав на об'єкти промислової власності повинен відповідати ст. 10 bis Паризької конвенції.

Розвиток науки та техніки в галузі виробництва продукції, яка захищається правом на об'єкти промислової власності, вимагає відповідного вдосконалення міжнародної охорони промислової власності. Саме тому для підсилення ефективності її дії розпочалася робота над розробкою і прийняттям нових міжнародних договорів у цій сфері. Невдовзі після прийняття Паризької конвенції, 14 квітня 1891 року, був прийнятий інший важливий міжнародний документ – Мадридська угода. Для України Мадридська угода набрала чинності з 25 грудня 1991 р. Мета Мадридської угоди полягає в уникненні ускладнень з охороною торговельних марок в іноземних країнах через введення механізму міжнародної реєстрації зазначених об'єктів права. Для подачі міжнародної заявки заявнику необхідно дотримуватися вимог Міжнародного бюро ВОІВ. Заявка подається французькою мовою, мито сплачуються один раз у Міжнародне бюро. Строк дії охорони складає двадцять років для всіх країн-учасниць. Мадридська угода встановлює національний режим для підприємств та громадян країн-учасниць (для країн, що приєдналися

до Паризької конвенції), які мають місце проживання або промислове чи торговельне підприємство на території країни-учасниці Мадридської угоди. До подачі міжнародної заявки на торговельну марку дана марка має бути зареєстрована на національному рівні у патентному відомстві країни походження. Перед відправленням заявки до Міжнародного бюро ВОІВ національне відомство перевіряє та засвідчує, що торговельна марка у тому вигляді, в якому вона міститься в заявці на міжнародну реєстрацію, внесена до національного реєстру торговельних марок на ім'я заявника і що товари та/(або) послуги, перелічені в міжнародній заявці, присутні в національній реєстрації. Заявник користується правом пріоритету, встановленим ст. 4 Паризької конвенції, без дотримання формальних вимог. Також особа, що здійснила міжнародну реєстрацію, користується тими ж засобами правового захисту, які має особа, що подала національну заявку. Міжнародна реєстрація також дає гарантію від недобросовісної конкуренції й, тим самим, сприяє залученню на ринок країн-учасниць споживчих і промислових товарів з інших країн [205].

Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків від 28 червня 1989 р. (далі – Мадридський протокол) доповнює та змінює певні положення Мадридської угоди з метою залучення до системи нових країн. По-перше, дозволяється за розсудом заявника подавати заявки на міжнародні реєстрації, ґрунтуючись на національних заявках (а не тільки на чинних національних реєстраціях). По-друге, допускається можливість сторонам використовувати строк – 18 місяців (замість одного року) для винесення рішення про відмову в наданні охорони й навіть більш тривалий строк у разі заперечування. По-третє, допускається трансформація анульованої міжнародної реєстрації в регіональні (національні) заявки в кожній зазначеній договірній країні, причому такі заявки будуть мати дату подання і, за наявності, дату пріоритету міжнародної реєстрації. По-четверте, передбачається, що заявник може подати міжнародну заявку на англійській або іспанській мовах. Також Мадридський протокол передбачає можливість стати

його учасником і окремим міжурядовим організаціям. Відповідно до Закону України «Про приєднання України до Протоколу до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків» Україна є членом Мадридського протоколу від 1 червня 2000 року [206].

Отже, основним завданням Мадридської системи є належна охорона торговельних марок, спрощення їх міжнародної реєстрації та створення для заявників єдиного банку даних про заявки на реєстрацію торговельних марок. До створення Мадридської системи не існувало механізмів реєстрації торговельних марок в одній країні з можливістю міжнародно-правової охорони права на них в інших країнах-учасницях.

Отримання охоронного документа на об'єкти промислової власності в іноземних країнах мало велике значення. Адже право на ті об'єкти, що виникали в одній країні й на них була подана заявка, мали правову охорону тільки за національним законодавством і ця охорона не розповсюджувалася на інші країни. Таким чином, потрібно було створити такий міжнародний акт, завдяки якому досягнення у сфері промислової власності були надійно захищені й в інших країнах. Безумовно, для кожної країни національна процедура патентування є найбільш поширеною, проте вона має і свої недоліки. По-перше, для того, щоб отримати правову охорону в різних країнах на одне і те ж технічне рішення, необхідно подавати заявки в патентні відомства цих країн і за законодавством кожної з них. По-друге, патентні відомства різних країн пред'являють суворі вимоги до дотримання передбачених законом формальностей в питаннях належного складання заявки й ті заявки, що не відповідають цим вимогам, мають бути відхилені. Наприклад, недотримання встановлених позначень на кресленнях може послужити підставою для відмови у прийнятті заявки. Також патентна практика закордонних країн [207, с. 15–20] показує, що більшість заявок, поданих іноземцями на отримання патентів, відхиляються тільки тому, що їх технічний переклад має неточності. По-третє, близько половини із загального числа патентних заявок, що були подані до країн-учасниць Паризької

конвенції, були заявками-аналогами, тобто заявками на патентування одних і тих же об'єктів. По-четверте, майже всі патентні відомства, в які подавалися заявки, проводили різного роду експертизи, за які заявник повинен був сплачувати мито.

Для розв'язання зазначених проблемних питань наприкінці двадцятого століття міжнародною спільнотою серйозно обговорюється рішення щодо укладення договору, який спростить процедуру отримання охоронного документа за кордоном. Окрім цього, виникали та існували також інші питання, а саме: нерівномірність в оснащеності патентних відомств, дублювання роботи патентних відомств, подача великої кількості заявок-аналогів та заявок від іноземних заявників. Все це спонукало міжнародну спільноту до рішення про створення Договору РСТ. Даний Договір був прийнятий 19 червня 1970 р. та переглянутий 2 жовтня 1979 р. і 3 лютого 1984 р. Для України Договір РСТ набрав чинності від 25 грудня 1991 р.

Країни, що підписали Договір РСТ, утворили Міжнародний союз патентної кооперації. Договір РСТ доповнює Паризьку конвенцію і діє тільки для країн-учасниць цієї Конвенції. Договір РСТ регулює права та обов'язки як країн-учасниць, так і заявників, які подають міжнародні заявки. Основними нормами Договору РСТ є положення про міжнародну заявку, міжнародний пошук і попередню міжнародну експертизу. Погоджуємося з позицією Г. А. Негуляєва, висловленою у статті «Основные направления реформирования РСТ», що «система РСТ стала практически основополагающей при получении зарубежных патентов в мире» [208, с. 51].

Згідно з Договором РСТ процедура патентування винаходів складається з двох фаз – національної та міжнародної. Міжнародна фаза включає подання міжнародної заявки, яка готується за єдиною встановленою формою і має відповідати єдиним вимогам, передбаченим Договором РСТ. Завдяки цьому заявник може подати одну заявку в одне патентне відомство однією мовою та на підставі ст. 11 Договору РСТ просити одночасно патентну охорону в кількох країнах-учасниць. Впродовж міжнародної фази міжнародним патентним

відомством проводиться пошук за визначенням рівня техніки заявленого об'єкта. Звіт щодо міжнародного пошуку надається заявникові впродовж чотирьох-п'яти місяців після подання заявки та надсилається Міжнародному бюро ВОІВ. За бажанням заявника на цій же фазі передбачено проведення попередньої міжнародної експертизи заявленого винаходу. Згідно зі ст. 33 Договору РСТ метою попередньої експертизи для заявленого винаходу є складання висновку щодо новизни, винахідницького рівня та промислової придатності.

Процедура подачі заявки за Договором РСТ має наступні переваги. По-перше, після проведення міжнародного пошуку та отримання висновку попередньої міжнародної експертизи заявник має можливість визначитися щодо доцільності подальших дій із патентування свого об'єкту до сплати основної частини митного збору. Оскільки пріоритет на заявку за Договором РСТ діє протягом 30 місяців, то заявник має досить часу для того, щоб розв'язати питання про необхідність продовження патентування або про можливість внесення змін до заявки, або приймає рішення про відкликання заявки. По-друге, за допомогою Договору РСТ здійснюється централізована публікація звітів про міжнародний пошук і міжнародну заявку. А для того, щоб заявники мали змогу реально оцінити можливість патентування свого об'єкту, копії опублікованих заявок безкоштовно надаються всім національним відомствам країн-учасниць. Це дає можливість здійснювати широкий доступ до інформації про стан у сфері технічних досягнень. По-третє, заявка, що подається за процедурою РСТ, має бути оформлена за єдиною формою. Жодна держава не може змінити або доповнити своїм законом форму подання заявки за процедурою РСТ. По-четверте, якщо планується патентувати винахід у кількох країнах-учасницях, то для заявника подання заявки за процедурою РСТ буде економічно вигідним. Також публікація звіту про міжнародний пошук надає хорошу рекламу заявникові та звертає увагу зацікавлених осіб до заявленого об'єкта. До переваг отримання попереднього патенту слід також віднести: відсутність жорстких формальних вимог до опису заявки (це може

бути, наприклад, науковий звіт або заявка на грант); строк дії попереднього патенту залишається за межами звичайного 20-річного строку; попередній патент не публікується, що дозволяє отримати охоронний документ, не розголошуючи змісту винаходу ще протягом року [209, с. 67].

Крім переваг Договір РСТ має також і певні недоліки. По-перше, завдяки тому, що в національних патентних законодавствах різних країн-учасниць є явні відмінності, Договором РСТ не передбачається видача міжнародного патенту. Це спричинило розділення процедури видачі патенту на дві фази: міжнародну та національну. По-друге, використання процедури РСТ пов'язане з додатковими витратами в порівнянні з традиційним патентуванням. Розмір мита залежить від кількості запрошувальних національних або регіональних патентів. По-третє, відсутній механізм розв'язання суперечок між заявниками та національними патентними службами. По-четверте, складність самої процедури РСТ. Перш за все це стосується: пересилки документів в різні патентні відомства; перекладу документів, необхідних для подання заявки; наявності різноманітних мит, які потребують уніфікації.

З цього можна зробити висновок, що подання заявки за Договором РСТ потребує подальшої доробки. Але, попри недоліки, завдяки Договору РСТ міжнародною спільнотою був зроблений значний крок уперед, зокрема, у питаннях спрощення способів подачі міжнародної заявки та скорочення дублювання всіх видів робіт патентних відомств.

Так, у липні 1967 року у Стокгольмі була підписана конвенція, яка утворила ВОІВ, а вже у грудні 1974 року ВОІВ набула статусу спеціалізованої установи ООН. Конвенція поставила перед ВОІВ такі основні завдання: сприяти охороні інтелектуальної власності у світі шляхом співробітництва між державами; взаємодіяти з будь-якою іншою міжнародною організацією; адміністративне співробітництво між створеними союзами у сфері охорони інтелектуальної власності.

Робота ВОІВ в основному ведеться за трьома напрямками: забезпечення міжурядової співпраці з адміністративних питань інтелектуальної власності,

програмна та реєстраційна діяльність. Реєстраційна діяльність ВОІВ передбачає отримання та обробку міжнародних заявок відповідно до Договору РСТ, проведення міжнародної реєстрації промислових зразків і знаків. Діяльність з міждержавної співпраці з адміністративних питань інтелектуальної власності зосереджена на керівництві роботою фондів патентних документів, що використовуються для роботи з оновлення міжнародних класифікаційних систем; проведення патентного пошуку; складання статистичних даних у сфері інтелектуальної та, зокрема, промислової власності.

ВОІВ підтримує тісні контакти з міждержавними організаціями з охорони промислової власності, зокрема зі всіма регіональними патентними системами, включаючи Євразійську патентну організацію. Крім того, ВОІВ співпрацює з численними неурядовими організаціями, до яких належать Міжнародна федерація повірених у сфері промислової власності, Міжнародна федерація винахідницьких асоціацій, Міжнародна організація з охорони промислової власності, Міжнародна торгова палата, Комітет національних інститутів патентних агентів. Таким чином, ВОІВ і нині залишається основною міжнародною організацією, в рамках якої здійснюються роботи по стандартизації у сфері патентної інформації.

Постійне зростання у світі попиту на продукцію, яку виробляють з використанням об'єктів промислової власності, а також надзвичайна важливість цієї галузі економіки, гостро поставили питання охорони, захисту та врегулювання відносин у сфері торгівлі об'єктами промислової власності на міжнародному рівні. Вирішена ця проблема була в рамках СОТ шляхом прийняття Угоди ТРІПС, де, зокрема, значна увага приділяється охороні прав на об'єкти промислової власності.

Пропонується розглянути як розвивалися події, що спонукали до прийняття цієї Угоди. Перші пропозиції щодо встановлення ефективної охорони інтелектуальної власності у сфері міжнародної торгівлі були висловлені США та Європейським Союзом у 1978 році під час Токійського раунду ГАТТ. Однак домовленості з цього питання досягнуто не було. На

погляд відомих вітчизняних дослідників Г. О. Андрощука, П. П. Крайнева [210, с. 8–9] причиною такого становища було протистояння між країнами з розвинутою економікою та країнами, що розвиваються. Країни з розвинутою ринковою економікою пропонували застосовувати односторонні санкції у сфері захисту прав інтелектуальної власності тільки для порушників із країн, що розвиваються. Але така позиція не була сприйнята останніми. Адже така ситуація на ринку може суттєво підсилити монопольне становище великих компаній із розвинених країн і обмежити доступ країн, що розвиваються, до об'єктів інтелектуальної власності, а це заподіє шкоду їх економічному розвитку.

До питання вдосконалення міжнародної торгівлі за допомогою встановлення дієвої охорони прав інтелектуальної власності повернулися у 1986 році під час Уругвайського раунду ГАТТ. Після детального опрацювання багатьох аспектів 15 квітня 1994 р. була прийнята Угода ТРІПС, яка набула чинності з 1 січня 1995 р. Основною метою Угоди ТРІПС є зменшення перешкод на шляху розвитку міжнародної торгівлі та встановлення ефективних засобів охорони та захисту інтелектуальної власності.

Положення зазначеної Угоди зобов'язують країн-учасниць запровадити певні мінімальні норми міжнародної системи захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. Всі спори за Угодою ТРІПС вирішуються в рамках відповідних механізмів СОТ. В цілому Угода ТРІПС має виражений рамковий характер і надає країнам-учасницям достатньо свободи в розвитку національного законодавства з охорони інтелектуальної (промислової) власності.

Згідно з Угодою ТРІПС патентні права повинні надаватися без будь-якої дискримінації. Зокрема передбачено, що володілець патенту може поступатися своїми патентними правами, передавати їх у спадок, давати дозвіл на їх використання шляхом укладення ліцензійних договорів (ст. 28). До спеціальних обмежень прав володільця патенту віднесені права на використання патенту в державних цілях та обов'язкове ліцензування в

окремих випадках. Наприклад, згідно зі ст. 30 Угоди ТРІПС вільне використання запатентованого об'єкта може бути обмежене в національному законодавстві. Також ця Угода істотно обмежує можливість держави використовувати запатентований об'єкт без згоди патентоволодільца (ст. 31). В Угоді ТРІПС досить детально розглядається питання щодо примусового ліцензування. Примусове ліцензійне використання запатентованого об'єкта промислової власності має застосовуватися у виключних випадках і не призводити до передачі прав на цей об'єкт. Патентоволоділець в усіх випадках повинна виплачуватися відповідна компенсація з урахуванням економічної цінності виданого дозволу.

Таким чином, Угода ТРІПС являє собою один із найважливіших складників міжнародного торговельного пакту. Згідно з Протоколом про вступ України до СОТ від 5 лютого 2008 року [211] Україна вступила до СОТ, де одним із зобов'язань було виконання Угоди ТРІПС. Подальші наміри України – інтегруватись до ЄС. Тому в нашій державі активно здійснюється гармонізація нормативно-правової бази у сфері інтелектуальної власності відповідно до міжнародних норм та законодавства ЄС. Погоджуємося з науковцями (М. В. Паладій, Т. М. Шевелева) [212, с. 98–102; 213, с. 56–57], що, перш за все, для цього потрібно сформувати в Україні цивілізований ринок інтелектуальної власності.

Бажанням світової спільноти було гармонізувати патентне законодавство та створити єдину патентну систему. Для цього необхідно було ухвалення ще одного договору, який мав би доповнювати Паризьку конвенцію та Договір про патентну кооперацію РСТ. Наприкінці 90-х р. був підготовлений Проект договору про патентне право. При обговорюванні цього Проекту основними були питання щодо спрощення порядку отримання патенту, підтримки чинності охоронного документа та встановлення «пільгового періоду». Мова йшла про публічне розкриття суті винаходу самим винахідником до дати подачі заявки й правові наслідки від цього. Потрібно було вирішити й інші питання, зокрема, щодо ідентифікації винахідника, оскільки розкриття

винаходу під час «пільгового періоду» можливе тільки самим творцем об'єкта права. Всі ці питання спочатку обговорювалися на нараді Комітету експертів у 1985 році, потім пропозиції були внесені до Проекту договору про патентне право.

Договір PLT є результатом роботи п'яти сесій Комітету експертів ВОІВ з питань укладення договору, що відбулися впродовж 1995–1997 рр. Підсумком стала дипломатична конференція, яка проходила в штаб-квартирі ВОІВ у Женеві та 1 червня 2000 р. закінчилася підписанням Договору PLT. Будь-яка країна-учасниця Паризької конвенції або ВОІВ має можливість приєднатися до Договору PLT. Відповідно до Закону України «Про приєднання України до Договору про патентне право» від 22 листопада 2002 р. Україна також приєдналася до Договору PLT [214].

Договір PLT не тільки доповнює Договір РСТ, а і гармонізує та спрощує процедурні норми міжнародного патентного права. За Договором PLT для заявника були встановлені ряд позитивних моментів, а саме: 1) заявка може бути прийнята без формули (формула має бути надана пізніше); 2) пріоритет надається без одночасної сплати мита; 3) не обов'язкове надання опису і креслення, посилаючись на попередню заявку, подану відповідно до Договору РСТ; 4) при поданні заявки не обов'язкова наявність патентного повіреного; 5) спрощується процедура отримання патенту (ст. 7); 6) відповідно до статей 10–13 Договору PLT заявник має право виправити допущені порушення при поданні заявки; 7) забороняється анулювати виданий патент на підставі недотримання формальних вимог на етапі розгляду заявки патентним відомством (ст. 10). Отже, країни-учасниці Договору PLT зобов'язалися враховувати ці положення та уніфікувати національне законодавство відповідно до цього міжнародного документа.

Далі пропонується зробити короткий огляд інших основних універсальних міжнародних угод у сфері промислової власності, до яких можна віднести, зокрема:

– Гаазьку угоду від 6 листопада 1925 року. Необхідність розробки й прийняття Гаазької угоди була зумовлена потребою спростити на міжнародному рівні охорону промислових зразків. Завдяки Гаазькій угоді заявнику вже не потрібно патентувати промисловий зразок у кількох країнах одночасно з метою одержання там правової охорони. Нині заявник, який має право на здійснення міжнародного депонування, може одержати охорону в договірних країнах шляхом депонування одного промислового зразка;

– Ніццьку угоду про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків [215], яка була прийнята 15 червня 1957 року та переглянута в Стокгольмі 14 липня 1967 р. і в Женеві 13 травня 1977 р., змінена 28 вересня 1979 р. Країни Ніццького Союзу зобов'язані при реєстрації знаків застосовувати міжнародну класифікацію товарів і послуг (МКТП) та включати в офіційні документи й публікації про реєстрацію знаків відповідні номери класів МКТП. Згідно з Законом України «Про приєднання України до Ніццької угоди про міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків» від 01 червня 2000 р. Україна стала членом даної Ніццької угоди [216];

– Локарнську угоду про застосування Міжнародної класифікації промислових зразків [217] від 8 жовтня 1968 року, завдяки якій країни-учасниці приймають єдину класифікацію промислових зразків (ст. 1). Застосовуючи міжнародну класифікацію промислових зразків, Угода включає перелік класів і підкласів, до яких вони належать. Також Локарнська угода передбачає створення Комітету експертів, в обов'язки якого входить періодичний перегляд міжнародної класифікації, внесення доповнень і змін у перелік класів і підкласів промислових зразків. Згідно з Законом України «Про приєднання України до Локарнської угоди про заснування Міжнародної класифікації промислових зразків» від 17 грудня 2008 р. Україна також приєдналася до даної Локарнської угоди [218];

– Страсбурзьку угоду про Міжнародну патентну класифікацію від 24 березня 1971 року [219]. Відповідно до ст. 1 даної Угоди країни-учасниці створюють Спеціальний союз і приймають загальну класифікацію патентів, що

має назву «Міжнародна патентна класифікація». Страсбурзька угода поділяє галузь техніки на 8 основних розділів, які містять у собі приблизно 67 тисяч рубрик. Кожній рубриці присвоєний спеціальний символ, який складається з арабських цифр і літер латинського алфавіту. Відповідним символом позначається будь-який патентний документ. На підставі Закону України «Про приєднання України до Страсбурзької угоди про Міжнародну патентну класифікацію» від 17 грудня 2008 р. Україна приєдналася до Страсбурзької угоди про Міжнародну патентну класифікацію [220];

– Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів для цілей патентної процедури від 28 квітня 1977 р. [221]. Відповідно до даного договору Договірні держави утворюють Союз з міжнародного депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури. На підставі положень Будапештського договору жодна Договірна держава не може пред'являти інші чи додаткові вимоги, окрім тих, які передбачені цим договором та інструкцією до нього. Відповідно до Закону України «Про приєднання України до Будапештського договору про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури» від 01 листопада 1996 р. Україна також приєдналася до даного Будапештського договору [222];

– Угоду про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих товарних знаків та географічних зазначень [223] від 4 червня 1999 року. Зокрема, у ст. 2 даної Угоди йдеться, що країни-учасниці співпрацюють у питаннях щодо виявлення і припинення фактів використання неправдивих товарних знаків та географічних зазначень, запобігання проникненню через свої митні кордони на території інших країн-учасниць товарів з неправдивими товарними знаками та географічними зазначеннями. Відповідно до Закону України «Про ратифікацію Угоди про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих товарних знаків та географічних зазначень» від 21 вересня 2000 року Україною ратифіковано із застереженнями Угоду про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих товарних знаків та географічних зазначень [224];

– Сінгапурський договір про право товарних знаків від 27 березня 2006 року [225] полягає в гармонізації й спрощенні адміністративних процедур відносно охорони знаків і національних заявок. На підставі Закону України «Про ратифікацію Сінгапурського договору про право товарних знаків» від 15 квітня 2009 року Україна ратифікувала даний Сінгапурський договір [226].

Всі згадані основні універсальні міжнародні договори сфери промислової власності жодним чином не обмежують дію один одного, а навпаки, доволі тісно взаємодоповнюються. В цілому можна говорити про узгодженість цих міжнародних договорів, хоча, безперечно, кожний конкретний договір має свою специфіку, про що мова піде в наступних підрозділах даного дослідження.

Як вірно зауважують українські науковці (Н. С. Кузнецова, О. В. Кохановська, О. В. Кадетова), міжнародні договори гарантують українським громадянам «можливість отримання прав інтелектуальної власності в інших державах. Зокрема, це дає можливість національним заявникам забезпечувати охорону прав промислової власності у деяких державах з мінімальними формальностями та мінімальними витратами. Спрощення формальностей і, відповідно, зниження вартості набуття прав інтелектуальної власності в іноземних державах сприяє розвитку зовнішньої торгівлі країни та виробництву конкурентоспроможної продукції» [227, с. 390]. Саме така позиція лежить в основі пошуку механізмів усунення бар'єрів, що висуваються монопольними по суті правами на об'єкти промислової власності при здійсненні міжнародної торгівлі.

Погоджуємося з підходом Ю. Л. Бошицького [288, с. 216], що одним із пріоритетних напрямків у сфері охорони промислової власності в нашій державі є здійснення міжнародної політики з метою підвищення міжнародного іміджу України та її впливу на міжнародні процеси у даній сфері. Таке врегулювання прав матиме сенс у відстоюванні національних інтересів у рамках участі в керівних органах ВОІВ, участі в міжнародних проєктах, спрямованих на розвиток малих і середніх підприємств у даній сфері.

Надзвичайно важливим повинен стати й аналіз реалізації вітчизняного законодавства у сфері промислової власності з урахуванням міжнародного досвіду.

Проте, всупереч тому факту, що наразі Україна є учасником багатьох міжнародних конвенцій та угод у сфері промислової власності, є членом ВОІВ, має власні інститути, що регулюють функціонування промислової власності, як на національному, так і на міжнародному рівнях, основним недоліком є певна недооцінка значення об'єктів права промислової власності для економічного розвитку [229].

Для нашої держави, як і для будь-якої країни з перехідною економікою, що увійшла до СОТ, питання забезпечення прав на інтелектуальну та, зокрема, промислову власність має бути надзвичайно важливим. З об'єктивних причин система охорони промислової власності України знаходиться в стадії становлення. Чинна нормативно-правова база у цій сфері в цілому забезпечує нагальні потреби з питань набуття, охорони та захисту прав на об'єкти права промислової власності як вітчизняними, так і іноземними особами, але практика правозастосування виявляє проблемні питання, які потребують врегулювання.

Отже, аналізуючи становлення та розвиток міжнародної системи охорони прав на об'єкти промислової власності, робиться висновок, що Паризька конвенція була першим міжнародно-правовим документом і наразі є основним документом, який визначає засади всіх інших міжнародних договорів у сфері охорони промислової власності. Інші міжнародні конвенції та договори стосуються специфічних сфер та об'єктів права промислової власності, встановлюють особливі правові режими та умови співпраці у сфері промислової власності. Саме міжнародні договори у сфері інтелектуальної та, зокрема, промислової власності породжують найбільшу частку норм, що згодом знаходять свого закріплення як у регіональному (європейському), так і національному законодавствах. Одним із пріоритетних напрямків у сфері охорони прав промислової власності в нашій державі є здійснення міжнародної

політики з метою підвищення міжнародного іміджу України та її впливу на міжнародні процеси у даній сфері. Вважаємо, що надзвичайно важливим є аналіз реалізації національного законодавства у сфері промислової власності з урахуванням міжнародного досвіду.

2.2. Інтеграційні процеси в ЄС у сфері охорони об'єктів права промислової власності

Головною тенденцією останніх десятиліть є процеси регіональної та світової інтеграції, що привели до зміни традиційної ролі національних держав та усвідомлення потреби в заснуванні більш вагомих політичних союзів, здатних управляти суспільством у масштабах вже не однієї країни, а цілого континенту, особливе місце серед яких займає ЄС. Нині право ЄС є самостійною правовою системою зі своїми формами правотворчості та правозастосування, джерелами, специфічними механізмами охорони та захисту правових норм від порушень, у тому числі й у сфері інтелектуальної та, зокрема, промислової власності [230, с. 110]. Як зазначає Волтер Кернз, поняття «право ЄС» в його теперішньому стані значною мірою є подібним до права Спільноти. Тому в багатьох випадках визнається, що поняття «право ЄС» і «право Спільнот» є взаємозамінними [231, с. 30].

Право ЄС, як і міжнародне право в цілому, використовує різноманітні способи, спрямовані на гармонізацію національного законодавства про охорону промислової власності. До них відносять принцип надання національного режиму, уніфікація змістовної частини прав на об'єкти промислової власності, що надаються окремими державами шляхом встановлення мінімального обсягу охоронюваних прав, спільна робота країн-учасниць у процесі подання заявок та реєстрації національних об'єктів права промислової власності, а також створення національних систем охорони прав переважно шляхом укладення регіональних угод тощо [232, с. 69–70].

Для проведення аналізу стосовно відповідності інституту промислової власності України праву ЄС перш за все слід визначити, що має стати підґрунтям для такого аналізу, а саме необхідно встановити, що являє собою право ЄС про промислову власність та які норми стосуються цих прав. Для цього ми стисло проаналізуємо історію розвитку відповідного права ЄС та схарактеризуємо кінцевий його результат, що існує наразі, та визначимо нормативну базу ЄС, орієнтуючись на яку слід вдосконалювати інститут промислової власності України. Також ми проведемо дослідження інтеграційного процесу права ЄС про промислову власність, що надасть нам змогу надалі застосувати позитивний досвід ЄС та запропонувати конкретні шляхи вдосконалення законодавства України у сфері охорони промислової власності до європейського законодавства.

Після Другої Світової війни країни Західної Європи були вимушені відновлювати та заново будувати взаємовідносини як в економічних, так і в торгових сферах. Завдяки цьому європейські країни мали на меті як можна більше зблизити своє законодавство, зокрема й у сфері промислової власності. Тому в 1947 році розвинутими країнами Європи було прийнято рішення про підписання Римського договору та створення ЄС. Однією з цілей заснування ЄС було створення повномасштабного єдиного економічного ринку, побудованого на принципах вільного руху товарів, послуг, капіталів, робочої сили, обмеження монополії та недобросовісної конкуренції.

Римський договір передбачав вирішення широкого кола питань щодо гармонізації законодавства європейських країн. Він фактично встановив регіональну систему в торгових відносинах і запровадив вільне пересування товарів по країнах ЄС. Даним Договором передбачалася також уніфікація у сфері патентного права, бо будь-яка відмінність у внутрішніх законодавствах європейських країн заважали розвитку торгівлі між країнами-учасницями. Це привело до утворення регіональної патентної системи, яка розвивається і нині, та забезпечує охорону прав на об'єкти промислової власності по спрощеній системі для всіх країн-членів ЄС.

У 1947 році Радою Європи було прийняте рішення про створення Міжнародного патентного інституту, в 1949 році – Європейського патентного відомства. Цей орган допомагав країнам Європи з розробкою та уніфікацією законодавчих норм для отримання єдиного патенту. У 1963 році була підписана Страсбурзька конвенція про уніфікацію певних положень основного закону про патенти на винаходи. Через десять років після цієї події у Мюнхені була скликана дипломатична конференція, на якій 5 жовтня 1973 року підписали Європейську патентну конвенцію, що набула чинності 7 жовтня 1977 року.

Відповідно до положень Конвенції заявник подає одну заявку в Європейське патентне відомство та вказує ті країни-учасниці, в яких має бажання отримати правову охорону на об'єкт права. Європейське патентне відомство видає патент, до якого потім застосовується принцип національного режиму. Анулювання патенту в одній із вказаних в заявці країн не впливає на чинність патенту в інших країнах. Також завдяки організації публікації інформації про європейські заявки та патенти, Європейське патентне відомство стало одним із найважливіших розповсюджувачів правової та технічної документації. Проте, на погляд відомих вчених П. Б. Меггса та О. П. Сергєєва [22, с. 97–98], Європейська патентна система мала й істотні недоліки. По-перше, від заявника вимагався переклад заявки на одну з офіційних європейських мов, а, як відомо, точний технічний переклад коштує дорого. По-друге, всі патентні порушення мали розглядатися тільки в системі національного судочинства, оскільки система європейських патентних судів була відсутня.

Постійний розвиток системи охорони об'єктів права промислової власності потребував перегляду і внесення змін до Європейської патентної конвенції. Зокрема, пропонувалось знизити вартість перекладу європейських патентів, створити єдину судову систему для вирішення патентних спорів, продовжити строк дії патенту. Тому упродовж 1991–2000 рр. Європейська

патентна конвенція була переглянута декілька разів. Нова редакція Європейської патентної конвенції набула чинності з 13 грудня 2007 р.

Аналіз національних норм у сфері охорони прав промислової власності країн Європи та гармонізація й уніфікація цих норм в ЄС дозволяє виявити сучасні тенденції та шляхи розвитку права промислової власності в країнах із розвиненим сегментом економіки високих технологій. При цьому вивчення інтеграційних процесів у сфері промислової власності європейських країн представляє інтерес не тільки теоретичний. Як зазначалося у попередньому матеріалі, підвищена увага до цих правовідносин зумовлена також міжнародними зобов'язаннями України та завданнями, зокрема, Угоди ТРІПС, Глави 9 Розділу IV Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Угоди між Україною та Європейською Спільнотою про наукове і технологічне співробітництво [233], Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства ЄС» [234].

Керуючись принципом вільного руху товарів і послуг, європейські країни спрямовують свої зусилля перш за все на гармонізацію та уніфікацію законодавства у сфері інтелектуальної та, зокрема, промислової власності та запобігають використанню прав на об'єкти промислової власності у недобросовісній конкуренції. Для досягнення цієї мети органами ЄС вживається ряд заходів, таких як, наприклад, підготовка договорів приєднання для країн-членів ЄС, участь у роботі основних міжнародних організацій, прийняття директив та регламентів, які мають загальнообов'язкову силу. Зокрема, гармонізація національних норм шляхом видання директив лише нівелює найбільш істотні розбіжності у правових системах країн-членів ЄС. Видання ж актів уніфікації – регламентів вносить зміни у правовий статус різноманітних видів результатів науково-технічної діяльності [230, с. 112].

В ЄС значну роль у процесах гармонізації та уніфікації права промислової власності відіграє діяльність Європейської Комісії. Саме цим інститутом були визначені конкретні сфери, механізми й способи правової охорони промислової власності в ЄС. Упродовж останніх десятиліть

Європейська Комісія намагалася прискорити процес гармонізації та уніфікації законодавства у сфері промислової власності на всій території інтеграційної Спільноти. Даною комісією був прийнятий ряд нормативних документів щодо вдосконалення шляхів подальшого зближення національного законодавства країн-членів ЄС та введення єдиних інструментів правової охорони промислової власності у рамках усього ЄС.

Також велику роль у питаннях гармонізації та уніфікації правового регулювання відносин у сфері промислової власності відіграє Суд ЄС. За відсутності відповідної гармонізації національних законодавчих актів у сфері промислової власності з принципами вільного переміщення товарів та послуг, свободи конкуренції, які були проголошені в ЄС, значення практики Суду ЄС важко переоцінити. У цілому Європейська Комісія відводить Суду ЄС визначальну роль. Як зазначають автори [235], саме практика правозастосування прецедентного характеру дозволяє виявити прогалини у правовому регулюванні з питань у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності.

Таким чином, для того, щоб подолати суперечності, які виникли щодо вільного переміщення товарів у межах ЄС, Європейська Комісія та Суд ЄС вжили низку заходів, спрямованих на інтеграцію законодавства у сфері промислової власності.

Стрімке зростання промисловості, розширення торговельних відносин і економічного співробітництва між державами є характерною рисою розвитку суспільства у XXI сторіччі. Зазначені процеси неможливі без введення одних із найважливіших інструментів господарської діяльності – засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг, які слугують показником якості товарів і послуг, надають можливість виокремити ці товари та послуги серед споріднених, заохочують споживачів придбати такі товари або скористатись послугами.

Правова охорона торговельної марки розвиває добросовісну конкуренцію, захищає споживача від введення в оману виробника, надає

можливість використовувати репутацію та престиж, не допускаючи ситуації, коли споживач користується продукцією тих, хто створив торговельну марку, а не тих, хто не має до неї ніякого відношення [88, с. 169].

Нині в ЄС врегульовані права лише на два основних об'єкти, що є засобами індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг – торговельні марки та географічні зазначення. Проте наразі в ЄС відсутні спеціальні нормативно-правові акти щодо правової охорони комерційних (фірмових) найменувань, водночас інтерес до цих об'єктів поступово зростає [236, с. 202].

Перед тим як розглянути процес гармонізації положень національних правових систем у сфері охорони прав на торговельні марки з відповідним законодавством ЄС, пропонується проаналізувати генезис правового врегулювання в ЄС сфери створення, охорони та використання торговельних марок.

До кінця 80-х років ХХ століття правоволодільці торговельних марок мали можливість звернутися до таких механізмів охорони та захисту виключних прав на дані об'єкти:

- національних правових систем відповідних держав, які забезпечували різний ступінь охорони торговельних марок;
- Мадридської системи міжнародної реєстрації знаків, яка полегшувала процедуру отримання охорони, проте ступінь охорони цих позначень в країнах-членах ЄС була різною.

Зупинимося більш детально на кожному з механізмів охорони.

Національні правові системи. У країнах-членах ЄС до кінця 1980 р. існували дві системи виникнення виключних прав на торговельні марки: реєстраційна (зокрема, у Франції, Німеччині), система першого застосування торговельної марки в господарському обороті (зокрема, у Великобританії).

При реєстраційній системі за особою, яка перша зареєструвала торговельну марку на своє ім'я, визнавалося виключне право на цей об'єкт права. Інші особи, які фактично використовували дане позначення, не мали

можливості скасувати таку реєстрацію або встановити на цей об'єкт свої права. У тих країнах, які використовували систему першого застосування торговельної марки в обороті, реєстрація мала лише фактичне значення. І, наприклад, у випадку більш раннього використання даного позначення іншою особою, реєстрація могла бути анульована.

В ході гармонізації законодавчих актів ЄС у сфері охорони прав на торговельні марки, реєстраційна система була визнана інститутами ЄС як пріоритетна та імплементована в національне законодавство в усіх країнах-членах ЄС [237, с. 18].

Мадридська система міжнародної реєстрації знаків. Мадридська система застосовується країнами-учасниками Мадридської угоди від 14 квітня 1891 р. (в останній редакції 1979 р.) та Протоколу до Мадридської угоди.

Перевагами міжнародної реєстрації торговельної марки за Мадридською системою є:

- подача однієї заявки однією мовою. Таким чином, заявник може зекономити кошти на послугах патентних повірених на оформлення декількох заявок з урахуванням національних особливостей на національних мовах;
- оплата міжнародного мита в одній валюті.

Головним недоліком Мадридської системи є те, що не всі країни є учасниками Мадридської угоди або Протоколу до Мадридської угоди. ЄС приєднався до Протоколу 1 жовтня 2004 року.

Користуючись Мадридською системою охорони, заявники мали можливість отримати охорону торговельних марок як на території ЄС, так і на території інших країн-учасниць Мадридського протоколу. Проте, відмінності в регулюванні в національних законодавствах країн-членів ЄС у сфері охорони прав на торговельні марки, порушення умов конкуренції на внутрішньому ринку стали підставою для подальшої гармонізації положень національних правових систем.

Режим торговельної марки ЄС. Основна мета запровадження торговельної марки ЄС – охорона прав на торговельну марку, що буде діяти на

всій території ЄС. Це позбавить необхідності подавати самостійні заявки на реєстрацію торговельної марки у кожній із країн-членів ЄС.

Для гармонізації законодавства ЄС у сфері охорони прав на торговельні марки Радою Європейського Економічного Союзу 21 грудня 1988 р. була прийнята Перша Директива 89/104/ЄЕС [238] про наближення законодавств країн-членів, що стосуються торговельних марок. Метою прийняття даної Директиви було подолання розбіжностей у національному законодавстві у сфері охорони прав на торговельні марки, які перешкождали вільному руху товарів і наданні послуг та мали негативний вплив на конкуренцію всередині спільного ринку.

Директива 89/104/ЄЕС була розроблена на основі Закону Бенілюксу про торговельну марку і складалася з Преамбули та 17 статей. Зокрема, у Директиві 89/104/ЄЕС визначалися такі основні питання: критерії охорони торговельної марки; підстави відмови в реєстрації або визнання недійсної торговельної марки, виключні права на торговельну марку, порядок надання ліцензій, умови використання об'єкта права, підстави припинення права на торговельну марку або визнання її недійсною, права на колективну торговельну марку.

Відповідно до ст. 16 Директиви 89/104/ЄЕС країнам-членам ЄС потрібно було до 31 грудня 1992 року імплементувати положення Директиви у національне законодавство. Цей строк було встановлено для європейських країн, які на момент прийняття Директиви входили до складу ЄС. Але не всі країни-члени імплементували положення Директиви до зазначеного строку. Для країн, які приєдналися до ЄС пізніше, були встановлені спеціальні строки для імплементации положень Директиви 89/104/ЄЕС, що припадають на дату приєднання відповідних країн до ЄС. Надалі для наближення законодавств країн-членів у сфері охорони прав на торговельну марку Радою ЄС була ухвалена Директива 2008/95/ЄС, яка набула чинності 28 листопада 2008 року.

Директива 2008/95/ЄС стосовно наближення законодавства країн-членів ЄС у сфері торговельних марок встановлює ознаки та поняття торговельної

марки, підстави відмови в реєстрації даної марки, визначає права на торговельну марку.

Регламентом Ради ЄС 40/94 від 20 грудня 1993 р. про торговельну марку Спільноти був розроблений режим, яким встановлювалися правові умови щодо торговельної марки та добросовісної конкуренції [239]. Це дозволяло підприємствам здійснювати діяльність по виробництву і розповсюдженню товарів безпосередньо в рамках ЄС. Згодом Регламент Ради ЄС 40/94 деталізували Регламентом Комісії 2868/95 від 13 грудня 1995 р. І на підставі Регламенту Комісії 2868/95 ті власники прав, які не бажали охороняти свою торговельну марку на рівні ЄС, мали право звернутися до національної системи охорони прав.

Охорона торговельної марки ЄС здійснювалася на підставі реєстрації. Патентне відомство ЄС мало можливість відмовити в реєстрації у випадку відсутності новизни торговельної марки або якщо отримання прав на торговельну марку було незаконним. Також на підставі принципу вільного переміщення товарів були закріплені положення про виключні права на торговельну марку. Власник прав на торговельну марку ЄС не мав права забороняти третім особам використовувати продукцію, марковану даним позначенням, якщо вона введена в господарський обіг в ЄС самим правовласником або з його згоди.

Відповідно до положень ст. 5 Регламенту Ради ЄС 40/94 власником торговельної марки ЄС може бути будь-яка фізична або юридична особа, включаючи суб'єктів публічного права. Торговельна марка ЄС реєструється у Відомстві з гармонізації на внутрішньому ринку. Після проведення пошуку у Європейському патентному відомстві заявка надходить до країн-членів для проведення додаткової перевірки в національних реєстрах, потім звіт надсилається заявникові.

Заявка на реєстрацію торговельної марки ЄС також може бути подана безпосередньо у Європейське патентне відомство через національне відомство будь-якої з країн-членів ЄС. Якщо така країна має підстави для відмови в

реєстрації торговельної марки ЄС, реєстрація не відбувається. З дати публікації заявки до дати реєстрації торговельної марки ЄС будь-яка особа може подати заперечення щодо наміру Європейського патентного відомства зареєструвати дану торговельну марку.

З метою забезпечення прозорості Рада ЄС ухвалила кодифіковану версію – Регламент Ради ЄС 207/2009 від 26 лютого 2009 р. про торговельну марку Спільноти. І на підставі ст. 166 Регламенту Ради ЄС 207/2009, Регламент Ради ЄС 40/94 втратив чинність. Стаття 162 Регламенту Ради ЄС 207/2009 деталізує правила щодо його імплементації з Регламентом Комісії ЄС 2868/95 [240], який згідно зі ст. 3 застосовується в усіх країнах-членах ЄС.

Отже, торговельна марка є одним із найважливіших засобів індивідуалізації товарів та послуг суб'єктів господарювання, що впливає на функціонування внутрішнього ринку. Через те, що будь-які розбіжності у законодавстві країн-членів ЄС у сфері охорони торговельних марок перешкоджали вільному руху товарів і наданні послуг та мали негативний вплив на конкуренцію всередині спільного ринку, метою ЄС було подолання розбіжностей у національних законодавствах в зазначеній сфері правовідносин.

Найважливішим кроком на шляху до забезпечення споживачам можливості отримувати продовольчі товари гарантовано високої якості стало використання в межах спільного ринку ЄС географічних зазначень та зазначень походження сільськогосподарської продукції й харчових продуктів.

Як зазначалося у попередньому матеріалі, в ЄС охорона прав на географічні зазначення та зазначення походження здійснюється низкою регламентів ЄС, зокрема:

- Регламентом (ЄС) № 1151/2012 Європейського Парламенту та Ради від 21 листопада 2012 р. про якість сільськогосподарських продуктів та харчових продуктів;

- Регламентом (ЄС) № 110/2008 Європейського парламенту і Ради від 15 січня 2008 року про визначення, опис, презентацію, маркування та захист географічних зазначень спиртних напоїв;

– Регламентом (ЄС) № 251/2014 від 26 лютого 2014 року про визначення, опис, презентацію, маркування та захист географічних зазначень ароматизованих винних продуктів;

– Регламентом Ради (ЄС) 510/2006 від 20 березня 2006 року про захист географічних зазначень та зазначень походження сільськогосподарської продукції та харчових продуктів;

– Регламентом Ради (ЄС) 1234/2007 від 22 жовтня 2007 року про заснування спільного регулювання сільськогосподарських ринків та щодо спеціальних положень для певних сільськогосподарських продуктів (з урахуванням змін, внесених Регламентом Ради (ЄС) 491/2009 від 25 травня 2009 року);

– Регламентом (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 р. щодо органічного виробництва та маркування органічних продуктів.

Законодавство ЄС у сфері охорони прав на географічні зазначення та зазначення походження сільськогосподарської продукції й харчових продуктів визначає та врегульовує, наприклад: випадки відмови у реєстрації та загальні положення щодо подання заявки про реєстрацію зазначень, обсяг правової охорони, що надається зареєстрованим зазначенням, порядок внесення змін до специфікацій, правовідносини щодо порушення прав на зазначення, співвідношення прав на торговельні марки та географічного зазначення. Також на рівні ЄС врегульовані правовідносини щодо продажу та розробки природних мінеральних вод та правила охорони спиртних напоїв як географічних зазначень.

Щодо юридичного значення приписів нормативно-правових актів ЄС, які регулюють відносини у сфері охорони прав на географічні зазначення, то вони мають пряму дію на території всіх країн-членів ЄС і національні законодавства відповідають положенням регламентів у зазначеній сфері [230, с. 117].

Наразі в ЄС відсутні спеціальні законодавчі акти щодо правової охорони комерційних (фірмових) найменувань, однак інтерес до цих об'єктів права промислової власності поступово зростає.

В середині ХХ століття в європейських країнах необхідно було створити нову патентну систему у сфері охорони прав на винаходи, корисні моделі та промислові зразки. Метою створення такої системи було впровадження єдиної процедури видачі охоронного документа – патенту, який набував чинності на території будь-якої країни-члена ЄС. Така процедура отримання патенту повинна була забезпечити застосування до матеріалів заявки й об'єктів патентного права загальних вимог, які б діяли в кожній країні-учасниці ЄС та не суперечили нормам їх національного права.

Пропонується спочатку розглянути становлення єдиної правової охорони об'єктів патентного права. Керівними органами ЄС з організації єдиної патентної системи практично одночасно велися роботи із вдосконалення Європейської конвенції та введення єдиного патенту Європейського Спільноти (далі – патент Спільноти), тобто патенту, який мав би однакову дію на території всіх країн-учасниць ЄС.

Конвенція про патент Спільноти була підписана 15 грудня 1975 р. у Люксембурзі представниками дев'яти країн-членів ЄС (далі – Люксембурзька конвенція). Згідно зі статтею 98 Люксембурзька конвенція повинна набути чинності через три місяці після її ратифікації останньою країною. Проте до 1998 р. Люксембурзька конвенція не була ратифікована Данією та Ірландією [241, с. 30]. І через певні конституційні та політичні ускладнення Люксембурзька конвенція так і не набула чинності [242, с. 43–45].

З метою розвитку та подальшого вдосконалення охорони та захисту об'єктів патентного права Європейською Комісією у 1997 р. було підготовлено та опубліковано Зелену книгу про патент Європейської Спільноти та патентну систему в Європі. В даній Зеленій книзі йшлося, що патентна система має не спричиняти труднощі розвитку внутрішньої торгівлі в ЄС, а сприяти ефективному захисту інновацій. Також в ній визначалися актуальні питання щодо охорони об'єктів патентного права, зокрема, біотехнологічних, комп'ютерних, службових винаходів та визначення професійної кваліфікації патентних повірених.

У 2000 р. після невдалих спроб створення режиму єдиного патенту Спільноти, Європейською Комісією було внесено пропозицію про введення даного патенту на основі відповідного Регламенту ЄС. Так, 1 серпня 2000 р. був представлений проєкт Регламенту Ради ЄС про патент Спільноти [243] (далі – проєкт Регламенту), в якому було обґрунтовано створення системи єдиного патенту, який мав діяти поряд з національними та європейськими патентами. Проте текст пропозицій, підготовлених Європейською Комісією, зазнав значних змін і важливих доповнень [244, с. 255–256]. У травні 2003 р. був представлений новий варіант проєкту пропозицій щодо впровадження патенту Спільноти.

У рамках даного проєкту Регламенту для отримання патенту Спільноти передбачалося розв'язати два основні питання:

1) мовний переклад, який повинен був стати факультативним і не впливати на чинність цього охоронного документа;

2) створення єдиної судової системи ЄС з вирішення патентних спорів.

Проєкт Регламенту про патент Спільноти передбачав, що право на отримання патенту має належати винахідникові або його правонаступнику. Якщо винахідником є службовець, то право на патент визначається відповідно до законодавства тієї країни, в якій службовець має основне місце служби або в якій роботодавець займається підприємницькою діяльністю.

Відповідно до ст. 7 проєкту Регламенту володільцю патенту надавалося право забороняти третім особам використовувати запатентований винахід. Статтею 9 проєкту Регламенту були введені певні обмеження щодо прав власника патенту Спільноти, а також був закріплений принцип виключних прав. Також відповідно до ст. 16 проєкту Регламенту патент Спільноти міг бути об'єктом іншого майнового права або примусового ліцензування.

Статтею 30 проєкту Регламенту передбачається створення єдиного патентного суду ЄС, що матиме виключну компетенцію по розгляду патентних спорів. Що стосується мовного режиму, то формули винаходів мали подаватися на одній із трьох офіційних мов Європейського патентного

відомства (англійська, німецька, французька). У разі видачі патенту – формула винаходу має бути перекладена всіма мовами ЄС.

Передбачалося, що система охорони за патентом Спільноти буде функціонувати разом з іншими європейськими системами патентування: національною, Європейської конвенції, за процедурою РСТ [245, с. 40–41].

Для підтримання чинності патенту Спільноти кожен рік передбачалася сплата єдиного митного збору (замість сплати митного збору для підтримки кількох патентів в різних країнах-членах). Мито має бути розділене таким чином: 50 % Європейському патентному відомству і 50 % національним патентним відомствам. Проте проєкт Регламенту так і не набув чинності. Зумовлено це тим, що Європейській Комісії потрібно було адаптувати змінений проєкт Регламенту з урахуванням пропозицій Ради ЄС.

Таким чином в Європі у сфері патентного права достатньо активно обговорювалося питання щодо необхідності прийняття Регламенту про патент Спільноти та створення єдиного патентного суду.

Гармонізація норм у даній сфері була обумовлена тим, що, по-перше, відмінності в національних нормах перешкоджали вільному використанню об'єктів патентного права у країнах-членах ЄС. По-друге, створення Регламенту про патент Спільноти було обґрунтоване необхідністю формування нової єдиної системи патентного права в ЄС. Крім цього, патент Спільноти повинен був відрізнятися недорогою і простою процедурою перекладу та однаковою дією на території всіх країн-членів ЄС. Погоджуємося з поглядом Л. Г. Кравець [246, с. 73–74], що запровадження нової патентної системи ЄС полегшить отримання охорони для інноваційних технологій через зниження митних витрат і вартості вирішення спорів, роблячи їх більш передбачуваними та доступними.

Обговорення питання про єдиний патент Спільноти отримало новий імпульс після прийняття у квітні 2007 р. Європейською Комісією спеціального Повідомлення «Про поліпшення патентної системи в Європі» [247] (Лісабонський договір), в якому пропонувалося використати нові підходи до

судового провадження по патентних справах. У цьому Повідомленні була підтверджена спрямованість на створення єдиного патенту Спільноти.

Рішення щодо впровадження патентної системи ЄС було прийняте 04 грудня 2009 р. та було досягнуто згоди з основних питань майбутньої патентної системи ЄС. Зокрема, були врегульовані питання щодо: загального підходу до проєкту Регламенту про патент Спільноти, уніфікованої системи вирішення патентних спорів, впорядкування системи митних зборів, партнерства між Європейським патентним відомством та патентними відомствами країн-членів ЄС. Після набрання чинності Лісабонської угоди патент Спільноти має назву «патент ЄС», а Суд у справах щодо Європейського патенту та патенту Спільноти було перейменовано на «Суд у справах щодо патенту ЄС» (далі – Суд ЄС).

Реальні кроки щодо введення в дію єдиного патенту ЄС стали вживатися в кінці 2012 – на початку 2013 рр. Так, 28–29 червня 2012 року у ході проведення Європейської ради 25 країн-членів ЄС погодилися на введення в дію патенту ЄС. Але через те, що пропонувалося при застосуванні даної системи використовувати як офіційні мови тільки англійську, французьку та німецьку, Іспанія та Італія виявилися не готові до позитивного розв’язання цього питання та ініціювали розгляд справи в Суді ЄС. Ці країни опротестували схвалення Радою ЄС розширеної дії патенту ЄС у рішенні 2011/167 від 10 березня 2011 р. [248, с. 53]. Проте Суд ЄС, попри переконливе обґрунтування позицій Іспанії та Італії, у квітні 2013 р. прийняв рішення про відмову в задоволенні заявлених вимог [249].

Таким чином, патент ЄС видається відповідно до правил і процедур Європейської патентної конвенції. Після видачі Європейського патенту володільцем патенту може бути поданий запит на отримання єдиного патенту ЄС, який буде діяти на всій території країн-членів ЄС (за винятком Італії та Іспанії). Єдиний патент ЄС має унітарний характер – забезпечує однаковий захист і юридичну силу в усіх країнах-членах ЄС [250, с. 19].

Далі розглянемо гармонізацію та уніфікацію національних законодавств країн-членів ЄС у сфері охорони корисних моделей і промислових зразків.

Інститут охорони прав на корисні моделі був започаткований у Німеччині в 1891 році. Нині в Німеччині діють два окремі законодавчі акти у сфері охорони прав на корисні моделі – Патентний закон і Закон про корисні моделі від 28 серпня 1986 р. Формування інституту корисних моделей було викликане необхідністю усунення недоліків патентної системи й введення механізму швидкого і недорогого правового захисту конструктивних розробок. Охорона корисної моделі надавалася у спрощеному порядку, і це позитивно впливало на оновлення споживчого ринку в умовах конкуренції [500, с. 44].

З метою гармонізації законодавства ЄС у сфері охорони корисних моделей та створення єдиної системи захисту Європейською Комісією 19 липня 1995 р. була прийнята Зелена книга про корисні моделі на спільному ринку. В Зеленій книзі були висловлені пропозиції гармонізувати національне законодавство у сфері охорони корисних моделей у формі директиви та створити єдину систему охорони корисних моделей на рівні ЄС за допомогою подачі однієї заявки для отримання охорони на всій території країн-членів ЄС. Крім того, у Зеленій книзі зазначалося, що наявність правової охорони корисних моделей в одній країні ЄС та відсутність в інших, розбіжності у підходах із набуття правової охорони у різних країнах ЄС будуть перешкоджати розвитку торгівлі на єдиному просторі ЄС.

Відповідно до Зеленої книги на корисну модель видавався охоронний документ – свідоцтво про реєстрацію за наявності двох критеріїв: новизни та винахідницького рівня. Але, на відміну від патентів, надання охоронних документів на корисні моделі здійснювалося без проведення експертизи по суті. Таким способом можна було отримати швидкий і дешевий захист прав на даний об'єкт промислової власності.

У Зеленій книзі були приведені аргументи про необхідність створення єдиної системи охорони корисних моделей на території ЄС. По-перше, системи охорони, що існували в країнах-членах, містили значні відмінності, зокрема,

відносно необхідного винахідницького рівня для визнання корисної моделі охороноспроможною. Це перешкоджало вільному руху товарів і негативно впливало на конкуренцію. По-друге, надання охорони на технічні нововведення мало велику економічну вигоду для внутрішнього ринку. По-третє, вважалося, що створення єдиної системи буде позитивно сприяти на розвиток малого і середнього бізнесу. По-четверте, охорона надавалася на короткострокові технічні нововведення, що мали незначні технічні удосконалення. По-п'яте, була запропонована швидка і недорога процедура отримання охоронного документа.

У даній книзі розглядалися різні варіанти гармонізації національних режимів охорони корисних моделей. Головною метою прийняття директиви було те, що даним правовим документом мали охоронятися корисні моделі й в тих європейських країнах, в яких відповідне законодавство було відсутнє. Також дана директива мала стати єдиним охоронним документом на корисні моделі для всіх країн-членів ЄС.

27 жовтня 1999 року Європейським парламентом був схвалений у першому читанні проєкт Директиви ЄС № 599РС0309 про зближення правових режимів охорони винаходів корисною моделлю (далі – проєкт Директиви). Відповідно до проєкту Директиви отримати охорону як корисна модель може новий об'єкт, що стосується способу чи продукту, є промислово придатним та має невисокий винахідницький рівень. Але у зв'язку з негативним ставленням ряду країн ЄС до положень проєкту Директиви подальшу роботу над даним документом було припинено.

Комісією інтелектуальної (промислової) власності Міжнародної торговельної палати було підготовлено висновок, в якому зазначалося, що обсяг охорони корисної моделі, який був запропонований проєктом Директиви, не є конкретизованим, а строки охорони занадто тривалими, що не відповідає інтересам розвитку міжнародної торгівлі. У разі затвердження Парламентом даного проєкту Директиви рівень доступу до ринку ЄС компаній третіх країн буде обмежений.

Таким чином, урядом ЄС були вироблені пропозиції щодо створення єдиної системи охорони корисних моделей із поданням єдиної заявки для отримання охорони на території всіх країн-членів ЄС. Водночас гармонізацію законодавства у сфері правової охорони корисних моделей в ЄС було відкладено, через невирішене питання про створення єдиної патентної системи ЄС.

В ЄС до початку інтеграційних процесів у сфері охорони промислових зразків правовласники мали можливість звернутися до одного з двох механізмів охорони виключних прав:

- національного режиму охорони промислових зразків;
- регіонального режиму охорони промислових зразків, що поширювався на територію кількох європейських країн.

Пропонується стисло розглянути основні положення даних правових режимів.

Національний режим охорони промислових зразків. До процесу гармонізації законодавства у сфері охорони прав на промислові зразки в країнах Європи не було уніфікованого поняття «промисловий зразок» та були різні правові способи охорони цього об'єкта права. В одних європейських країнах застосовувався авторсько-правовий метод охорони промислових зразків (наприклад, Франція, Бельгія, Нідерланди), в інших – патентно-правовий (наприклад, Англія).

Авторсько-правовий метод охорони базувався на припущенні, що промисловий зразок є продуктом художньої творчості, який має риси оригінальності. При застосуванні цього методу законодавець виходив із того, що різні особи незалежно одна від одної не можуть створити однакові промислові зразки. За авторсько-правовим методом промисловий зразок може бути лише об'єктом копіювання.

Відмінною рисою патентно-правового методу є те припущення, що створення різними особами однакових промислових зразків є можливим. Тому у тих країнах, де застосовувався авторсько-правовий метод, критерієм для

охорони промислового зразка була оригінальність даного об'єкта права. У країнах, в яких застосовувався патентно-правовий метод, критерієм для охорони промислового зразка визнавалась новизна. Проте незалежно від способу охорони, в усіх випадках промисловий зразок мав бути промислово придатним.

Аналіз історії розвитку законодавства у сфері охорони промислового зразка свідчить про те, що і в законодавстві, і в судовій практиці європейських країн спостерігається певна циклічність в охороні даного об'єкта права – від авторсько-правового способу охорони до патентно-правового.

Так, спочатку охорона промислових зразків повністю регулювалася патентним законодавством. Але при цьому жорсткі вимоги й тривала процедура реєстрації зробили охорону промислових зразків важкодоступною. Суворість положень патентного законодавства привела до того, що творці об'єкта права прагнули отримати авторсько-правову охорону шляхом підкреслення художньо-естетичних ознак своїх розробок. Втім, недоліком авторсько-правової охорони було те, що в результаті віднесення автором промислових зразків до оригінальних авторських робіт творці об'єкта права мали контролювати не лише ринок художніх творів, але і товарний ринок, де головним чином продавалися їх вироби. Також як альтернативну форму охорони, суб'єкти права на промислові зразки стали використовувати або систему охорони торговельних марок, або систему охорони недобросовісної конкуренції.

Отже, до початку інтеграційних процесів законодавства у сфері охорони промислових зразків країн-членів ЄС національні системи значно відрізнялися як за формою, так і за способом охорони, а строк охорони промислових зразків коливався від одного до сорока років.

Регіональний режим охорони промислових зразків. До початку діяльності інститутів ЄС по гармонізації нормативних актів у сфері охорони промислових зразків в європейських країнах (зокрема, в Бельгії, Нідерландах, Люксембурзі) вже існувала регіональна система охорони. В цих країнах охорона на дані

об'єкти промислової власності надавалася на підставі заявки, поданої у Відомство промислових зразків Бенілюксу [252, с. 21–22].

На той час на міжнародному рівні виникла необхідність у спрощенні отримання охорони прав на промисловий зразок. Як зазначалося у попередньому матеріалі, з цією метою була підписана Гаазька угода. Значення Гаазької угоди полягає в тому, що заявник або його патентний повірений можуть просити в країнах-учасницях правову охорону промислового зразка, подавши лише одну заявку в Міжнародне бюро ВОІВ. Охорона надається в кількох державах за допомогою депонування заявок на англійській або французькій мовах. Інформація про зареєстровані об'єкти публікується в Міжнародному бюлетені промислових зразків.

Європейською Комісією у 2005 році були запропоновані проекти двох документів: проект рішення Ради ЄС, що передбачає приєднання ЄС до Гаазької угоди, і проект регламенту Ради ЄС. В даних проектах передбачалося, що зацікавлені особи мають право за допомогою подання однієї заявки отримати охорону промислового зразка як на території ЄС, так і в інших країнах-учасницях Гаазької угоди. З 1 грудня 2008 р. ЄС приєднався до Гаазької угоди. Це дозволило встановити зв'язок між чинною міжнародною системою реєстрації промислових зразків та системою правової охорони промислового зразка ЄС.

Таким чином, нині заявник з країни-члена ЄС за допомогою подання єдиної заявки до Міжнародного бюро ВОІВ має змогу отримати правову охорону промислового зразка як на території ЄС, так і в країнах які приєднались до Гаазької угоди.

Гармонізація та уніфікація національних норм у сфері охорони промислових зразків на рівні ЄС була подібною до гармонізації та уніфікації національних норм у сфері охорони торговельних марок. Спочатку Європейською Комісією була підготовлена Зелена книга з охорони промислового зразка, в якій була обрана патентно-правова система охорони. Запропоновані Європейською Комісією положення були закріплені у спільній

Директиві 98/71/ЄЕС Європейського парламенту і Ради ЄС від 13 жовтня 1998 р. про правову охорону промислових зразків. Проте такий процес гармонізації національних законодавств у даній сфері виявився недостатнім. Потрібно було усунути перешкоди юридичної нестабільності, в якій знаходилася європейська промисловість. Тому для уніфікації законодавства ЄС у сфері охорони промислових зразків 12 грудня 2001 р. був прийнятий Регламент 6/2002 про промислові зразки ЄС, яким було запроваджено промисловий зразок ЄС.

Регламентом 6/2002 була введена проста і недорога процедура реєстрації промислових зразків і прийнята патентно-правова модель охорони. Заявки подаються у Відомство по гармонізації на внутрішньому ринку, експертиза по суті не проводиться. Режим промислового зразка ЄС співіснує з національними режимами охорони даного об'єкту. Ті питання, які не входять у сферу застосування Регламенту, підпорядковані національному законодавству країн-членів.

Як підсумок зазначимо, що у патентному праві найбільш успішною і завершеною можна визнати діяльність інститутів ЄС по гармонізації та уніфікації правового регулювання відносин у сфері охорони промислових зразків. Європейські правовласники мають можливість звернутися до одного з трьох режимів охорони промислових зразків:

- 1) національного режиму, заснованого на відповідних законодавствах країн-членів ЄС;
- 2) режиму охорони, заснованого на Гаазькій угоді;
- 3) режиму промислового зразка ЄС, заснованого на відповідних положеннях ЄС [253, с. 175–177].

Отже, дані здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок, що запровадження європейських інституційних механізмів оформлення прав та створення в ЄС єдиної системи охорони об'єктів промислової власності є закономірним результатом регіональної економічної інтеграції. Всупереч тому, що інтеграційні процеси в ЄС в зазначеній сфері не завершені, можна констатувати, що нині в ЄС система права промислової власності являє собою

нове правове явище, що досить швидко та динамічно розвивається нарівні з національними та міжнародною правовими системами.

Проведений аналіз інтеграційних процесів в ЄС у сфері охорони промислової власності дозволив визначити найбільш важливі положення законодавства ЄС про промислову власність, що надасть нам змогу надалі застосувати позитивний досвід ЄС та запропонувати конкретні шляхи вдосконалення законодавства України у сфері охорони промислової власності до європейського законодавства.

2.3. Охорона об'єктів права промислової власності в країнах ЄС

В умовах глобалізації економіки та адаптації національного законодавства до вимог країн ЄС зростає значення вивчення досвіду щодо особливості правової охорони на окремі об'єкти права промислової власності в країнах ЄС.

Створення патентної системи в ЄС одночасно відбувалось з уніфікацією норм національного патентного законодавства країн-членів. Своєю чергою, зміни в національному законодавстві у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності вимагали розробки певних моделей, які б встановлювали напрями подальшого розвитку даної сфери [254, 255].

В ЄС до початку XXI століття склалися дві паралельно моделі правової охорони об'єктів патентного права: 1) національна система патентів; 2) Європейська патентна система. Крім того, власники охоронних документів мали можливість звернутися до механізму отримання патентів на підставі Договору РСТ. Таким чином, на той час в ЄС основним завданням у сфері винахідництва було створення єдиної системи охорони на рівні ЄС для того, щоб заявник мав можливість подати єдину заявку й отримати охорону на об'єкт права на всій або на будь-якій території країн-членів ЄС.

Національні патентні системи почали гармонізувати свої положення з підписанням основних міжнародних конвенцій, включаючи Конвенцію про

видачу європейського патенту 1973 р., яка набула чинності 7 жовтня 1977 р. [256] (далі – Європейська патентна конвенція). Основною метою Європейської патентної конвенції є запобігання дублюванню діяльності патентних служб відносно пошуку і перевірки патентних заявок, що приводить до зниження витрат не тільки для заявників, а й для патентних служб країн-членів ЄС [257, с. 75]. Також Європейська патентна конвенція встановила єдину процедуру видачі патенту для будь-якої з європейських країн незалежно від того, чи є країна членом Європейської Економічної Спільноти. Європейський патент надавав володільцю в країнах-членах Європейської патентної конвенції такі ж самі права, як і виданий в даній країні національний патент (принцип асиміляції європейського патенту). Як вважає Л. Г. Кравець, завдяки публікації інформації про європейські заявки та патенти, Європейське патентне відомство стало одним із найважливіших розповсюджувачів правової й технічної документації [252, с. 5].

Відповідно до Європейської патентної конвенції, заявник має право подати одну заявку в Європейське патентне відомство і вказати, в яких країнах-членах даної Конвенції він просить охорону. Подати заявку на одержання європейського патенту може будь-яка фізична або юридична особа. Європейське патентне відомство видає патент, який потім стає національним патентом. Якщо патент анулюється в одній із вказаних у заявці країн, це не впливає на отримання охорони на даний об'єкт промислової власності в інших країнах.

Європейський патент видається на винахід, що відповідає новизні, винахідницькому рівню та промисловій придатності. Право на отримання європейського патенту належить винахіднику або його правонаступнику. Строк дії європейського патенту становить 20 років від дати подачі заявки. Ці самі принципи охорони винаходів діють і в Україні.

З моменту публікації відомостей про видачу охоронного документа, європейський патент надає його власнику такі ж самі права, як і виданий в даній країні національний патент.

Отже, у результаті міжнародно-правової співпраці у сфері промислової власності були вироблені уніфіковані критерії патентоспроможності винаходів, вимоги до заявки на патент і порядок її проходження. Позитивним також було те, що основні інститути патентування в національних правових системах країн-членів ЄС майже повністю збігаються з положеннями Європейської патентної конвенції. Проте, відмінності в національних патентно-правових нормах країн-членів ЄС негативно впливали на судову практику. Зокрема, це стосується тих патентів, які були видані за національним законодавством та формально продовжували існувати й на початку XXI століття. Крім того, патентні відомства деяких європейських країн (наприклад, Франції й Нідерландів) не проводили такої ж ретельної експертизи, як в Європейському патентному відомстві. Відповідно до Кодексу інтелектуальної власності Франції 1992 р. для визнання технічного рішення винаходом була передбачена тільки формальна експертиза, а експертиза по суті проводилася вже службами Європейського патентного відомства. Також згідно з Патентним законом Нідерландів від 1995 р. реєстрація патентів відбувається тільки на підставі формальної експертизи [252, с. 37].

Постійний розвиток системи охорони винаходів потребував перегляду і внесення змін до Європейської патентної конвенції. Зокрема, пропонувалось знизити вартість перекладу європейських патентів, створити єдину судову систему для вирішення патентних спорів, продовжити строк дії патенту. Тому упродовж 1991–2000 рр. Європейська патентна конвенція була переглянута декілька разів. Нова редакція Європейської патентної конвенції набула чинності з 13 грудня 2007 р.

Діяльність інститутів ЄС по гармонізації патентних нормативних актів також була сконцентрована на охороні та захисті нових об'єктів сфери винахідництва, зокрема, біотехнологічних та комп'ютерних винаходах.

Ще в 1984 році Рада Європейської Економічної Спільноти виявила цікавість до нової сфери винахідництва – охорони біотехнологічних винаходів. Спочатку для адаптації чинних правових конструкцій до наукових досягнень у

сфері біотехнології пропонувалося внести зміни до Європейської патентної конвенції. Але процедура перегляду Європейської патентної конвенції була занадто складною. До того ж пропонувані зміни стали причиною виникнення відмінностей у національних законодавствах країн-членів ЄС і внаслідок чого перешкоджали обміну біотехнологічною продукцією [258, с. 42–48]. Через це в середині 80-х років ХХ століття постала необхідність в гармонізації положень у сфері охорони біотехнологічних винаходів у рамках ЄС. У ЄС забезпечення розвитку біотехнологічної промисловості було однією з цілей гармонізації законодавства щодо біотехнологічних винаходів. Запровадження заходів саме з боку ЄС пояснювалося відсутністю врахування тенденцій розвитку у галузі біотехнології в Європейській патентній конвенції, а також у національному законодавстві країн-членів ЄС. Втім складність погодження проєкту директиви та різні погляди на врахування у цьому документі морально-етичних аспектів охорони біотехнологічних винаходів призвели до того, що представлена у середині 80-х років пропозиція директиви була ухвалена лише у 1998 році.

Для уніфікації та гармонізації національних законодавств країн-членів ЄС у сфері біотехнології були розроблені та прийняті Директива Європейського парламенту та Ради ЄС № 98/44/ЄС про правову охорону біотехнологічних винаходів від 6 липня 1998 р. [259] (далі – Директива 98/44/ЄС) та Регламент Ради ЄС № 1768/92 про запровадження додаткового охоронного сертифіката щодо медичних продуктів від 18 червня 1992 р. [260].

Необхідність прийняття Директиви 98/44/ЄС була зумовлена тим, що розвиток біотехнологічної продукції поставив перед суспільством питання щодо того, яким винаходам у сфері біотехнології з позиції їх відповідності морально-етичним принципам повинна надаватись правова охорона. Зокрема, у Директиві 98/44/ЄС зазначено, що особливу увагу слід звернути саме на морально-етичні чинники. У ст. 6 Директиви 98/44/ЄС йдеться, що винахід, комерційне використання якого може призвести до порушення громадського порядку або буде суперечити загальноновизнаним нормам моралі, не підлягає патентуванню. У разі, якщо винахід, отриманий у результаті досліджень над

ембріоном, буде суперечити моралі та публічному порядку, то даний винахід не буде вважатися патентоспроможним.

Оскільки патентні закони країн-членів не містять критеріїв моралі та публічного порядку, моральні стандарти, які застосовуються патентними відомствами в цій ситуації, можуть і повинні бути закріплені в інших галузях права. Насамперед до них належить конституційне право, яке охороняє основні права та свободи громадян, закріплює основні принципи держави. Разом із тим застосування на практиці посилення до конституційного права стикається з рядом суттєвих перешкод, оскільки конституційні принципи у різних країнах суттєво відрізняються.

У контексті патентування біотехнологічних винаходів відмінність у правовому сенсі вже проявилась у ставленні законодавчих органів країн-членів ЄС до патентування плюрипатентних стовбурових клітин, тобто клітин, здатних до безперервного поділу і перетворення в будь-яку клітину людського організму. Ці стовбурові клітини вилучаються з ембріона 4–5 днів життя, в результаті чого ембріон гине і цей факт виступає основною причиною протестів проти такого використання ембріонів [261, с. 156–157].

Патентування таких стовбурових клітин дозволене у країнах із ліберальними правовими режимами у сфері біологічних досліджень, зокрема у Швеції, Великобританії, та заборонене в таких країнах як Данія, Німеччина [262, с. 243].

Положення Директиви 98/44/ЄС і нині викликають дискусії у фахівців з питань патентоспроможності біологічного матеріалу, який є частиною людського організму, та видачі окремих патентів у сфері біотехнології [263, с. 177–181; 264, с. 17–25; 265, с. 561–568; 266, с. 89–95; 277, с. 162–164; 268, с. 26–35; 269, с. 33–36; 270, с. 487–502; 271, с. 125–132; 272, с. 123–128; 523, с. 19–20]. Через це на рівні ЄС було запропоноване загальне правове рішення: патентування винаходу, об'єктом якого є частина людського організму, повинне здійснюватись у кожному конкретному випадку з урахуванням етичної оцінки допустимості отримання монопольних прав на такий винахід.

Після цього з вересня 1999 р. Адміністративна Рада ЄС внесла зміни до Інструкції Європейської Патентної Конвенції щодо відповідності положенням Директиви 98/44/ЄС. Тим самим було забезпечене єдине застосування Директиви 98/44/ЄС всіма країнами-членами Європейської патентної конвенції.

Останнім часом в ЄС приділяється значна увага новим об'єктам промислової власності – винаходам у сфері комп'ютерної технології. Впродовж тривалого часу в правовій літературі велися дискусії про те, в яких формах найдоцільніше охороняти найважливіші програмні продукти – алгоритм і програму для ЕОМ. З цього питання були висловлені й детально аргументовані три основні позиції: 1) охорона нормами патентного права; 2) розробка спеціального законодавства із застосуванням як патентного, так і авторського права; 3) охорона нормами авторського права.

Погоджуємося з Л. М. Линником [274, с. 18], який зазначав, що недолік авторсько-правової охорони в тому, що такою охороною захищаються тільки комп'ютерні програми від копіювання, проте алгоритми, що є в основі цих програм, правової охорони не отримують.

Безумовно, в правовому і комерційному аспекті охорона прав на технічну суть процесів набагато важливіша, ніж традиційна реєстрація комп'ютерних програм, оскільки ці процеси при використанні різних програм практично ідентичні. Своєю чергою, недоліком патентної охорони комп'ютерних програм є висока вартість, зтяжна процедура експертизи та надмірна тривалість строку охоронного документа.

У країнах-членах ЄС майже до кінця 1980 р. винаходи у сфері комп'ютерних технологій були виключені з переліку патентоспроможних об'єктів і в національних патентних системах, і на рівні Європейської патентної конвенції. Тільки в окремих випадках видавалися патенти на ці нові об'єкти промислової власності. Європейським патентним відомством були видані перші патенти в 1986 році, а систематична практика щодо охорони цих об'єктів почалася вже у 1996 році, причому заявниками у більшості випадків

були великі американські або японські корпорації. Більшість патентів були використані в основних секторах інформаційних технологій для обробки, розпізнавання і зберігання цифрових даних. Інші використовувалися в технічних секторах, наприклад, для програмних процесорів. Проте з боку національного судочинства ця практика Європейського патентного відомства підтримки не отримала. На той час європейські компанії не мали навичок патентування винаходів, пов'язаних з програмним забезпеченням. Між тим, визнання в США програм для ЕОМ патентоспроможними позитивно впливало на розвиток цієї галузі промисловості.

На підставі вищевикладеного Європейською комісією були внесені наступні пропозиції: розробити проєкт директиви по гармонізації національних систем країн-членів ЄС щодо патентування програм для ЕОМ; провести відповідні заходи щодо зміни ст. 52 Європейської патентної конвенції, в якій йдеться про вилучення програм для ЕОМ з переліку не патентоспроможних об'єктів; через національні патентні відомства поширювати інформацію про можливість патентування тих комп'ютерних програм, які мають значний «технічний вклад» [252, с. 67].

У 2000 році була спроба внести зміни з цього питання до Європейської патентної конвенції, але через протести громадськості цей експеримент виявився невдалим. Після аналізу правового регулювання та практики у сфері комп'ютерних технологій у 2002 р. Європейською Комісією був розроблений проєкт Директиви про патентоспроможність винаходів, пов'язаних з комп'ютером [275] (далі – Проєкт Директиви). У ньому були визначені основні принципи охорони та патентоспроможності комп'ютерних винаходів. Комп'ютерний винахід має бути придатний для промислового застосування, мати новизну та винахідницький рівень. Патенти мають бути доступними для будь-якого винаходу, здійснюваного комп'ютером, комп'ютерною мережею або іншим пристроєм в процесі виконання програми.

Відповідно до запропонованого Проєкту Директиви її положення не повинні зачіпати юридичного захисту програм для ЕОМ, які охороняються

нормами авторського права, гармонізованими на підставі Директиви Ради ЄС 91/250/ЄЕС від 14 травня 1991 р. про правову охорону комп'ютерних програм. Втім, 6 липня 2005 року Європейський Парламент відхилив даний Проект Директиви. Парламентом було внесено кілька зауважень та пропозицій щодо змін та вдосконалень цього законопроєкту [276, с. 21–25]. Таким чином, спроба закріплення режиму патентної охорони комп'ютерних винаходів на європейському рівні не була успішною.

Далі розглянемо, як в країнах-членах ЄС здійснюється правова охорона корисних моделей. В праві європейських країн поняття «корисна модель» визначається як нове технічне рішення, що належить до пристрою [277, с. 335]. У більшості країн-членів ЄС, як і в Україні, охорона корисних моделей здійснюється за наявності двох критеріїв – новизни й промислової придатності. Як зазначають науковці [278, с. 496], корисною моделлю визнається не будь-яке очевидне для фахівця технічне рішення. Корисна модель, так само як і інші об'єкти промислової власності, має бути результатом інтелектуальної діяльності. Міра цієї діяльності може бути меншою, ніж для визнання об'єкта права – винаходом. Через це, в ЄС свідоцтва про реєстрацію на корисну модель часто іменують «малий патент».

З метою створення системи захисту корисних моделей Європейською Комісією 19 липня 1995 р. була прийнята Зелена книга про корисні моделі. Відповідно до положень цього документу на корисну модель видавався охоронний документ – свідоцтво про реєстрацію за наявності двох критеріїв: новизни та винахідницького рівня. Але, на відміну від патентів, надання охоронних документів на корисні моделі здійснювалося без проведення експертизи по суті.

У Зеленій книзі були висловлені пропозиції гармонізувати національне законодавство в даній сфері у формі Директиви та створити єдину систему охорони корисних моделей на рівні ЄС для того, щоб заявник мав можливість подати єдину заявку й отримати охорону на об'єкт права на всій або на будь-якій території країн-членів ЄС. Вважалося, що позитивним для прийняття

відповідної Директиви можуть бути наступні фактори: 1) подача однієї заявки та отримання охорони одночасно в кількох країнах-членах ЄС; 2) створення єдиного європейського права, яке матиме пріоритет перед національними режимами; 3) розширення взаємозв'язків у сфері охорони промислової власності між країнами-членами ЄС.

12 грудня 1997 року Європейська комісія запропонувала проєкт Директиви ЄС № 599РС0309 про правову охорону корисної моделі (далі – проєкт Директиви ЄС). Втім, проєкт Директиви ЄС піддався серйозній критиці з боку представників головних галузей промисловості. Найбільш запеклі суперечки розгорнулися навколо ст. 6 цього проєкту Директиви, де йшлося про низький винахідницький рівень для визнання корисної моделі охороноздатною.

З метою вироблення єдиного підходу до охорони корисної моделі в країнах-членах ЄС 27 жовтня 1999 року Європейський парламент схвалив в першому читанні цей проєкт Директиви ЄС. Проте подальшу роботу над проєктом Директиви ЄС було фактично припинено, оскільки не всі країни-члени ЄС були згодні надавати корисним моделям режим охорони в рамках ЄС. Це питання обговорювали серед підприємців, правників, науковців, винахідників. Більшість із фахівців виступали проти створення такого механізму охорони. Причини, приведені в обґрунтуванні ними своїх позицій, були різними, але головна з них – запропонований низький винахідницький рівень для визнання корисної моделі охороноспроможною. Також припускали, що пропонована охорона прав на корисну модель не зможе конкурувати з чинною системою охорони прав на винаходи [279, с. 75].

Відповідно до ст. 5 проєкту Директиви ЄС отримати охорону на корисну модель може новий, промислово придатний об'єкт, який стосується продукту або способу та має невисокий винахідницький рівень. На підставі ст. 15 проєкту Директиви ЄС заявка на корисну модель проходить тільки формальну експертизу. Строк дії охоронного документа на корисну модель становить 6 років від дати подання заявки з можливістю подовження цього строку до 10 років. Власнику прав надавалося виключне право на використання корисної

моделі на власний розсуд та право забороняти іншим особам використовувати цей об'єкт права без його дозволу. Дія охоронного документа на корисну модель, виданого на спосіб одержання продукту, поширювалася і на продукт, безпосередньо одержаний цим способом. На підставі ст. 22 проєкту Директиви ЄС допускалася подвійна форма охорони одного і того ж об'єкту – і винаходу, і корисної моделі. Погоджуємося з Г. О. Андрощуком, що, враховуючи те, що проєкт Директиви ЄС був розроблений на основі Європейської патентної конвенції, в його положеннях простежується чітке прив'язування об'єкта корисної моделі до винаходу [280, с. 6–9].

Втім, у 2005 році Європейською комісією було прийняте рішення відкликати проєкт Директиви ЄС. Комісією у сфері інтелектуальної (промислової) власності Міжнародної торговельної палати був підготовлений висновок, в якому зазначалося, що запропонований проєктом Директиви ЄС обсяг охорони прав на корисну модель є надто широким, а строки охорони дуже тривалими, що не відповідає інтересам розвитку міжнародної торгівлі [281, с. 100–104].

Пропонується розглянути, як в ЄС здійснюється охорона прав на промисловий зразок. До початку процесу гармонізації національних норм у сфері охорони прав на промисловий зразок, в європейських країнах був відсутній єдиний підхід до визначення промислового зразка як об'єкта охорони. В одних країнах застосовувався авторсько-правовий метод охорони промислових зразків (наприклад, Франція, Бельгія, Нідерланди), в інших – патентно-правовий (наприклад, Англія). Під поняттям «промисловий зразок» у країнах Європи мали на увазі зовнішній вигляд промислового виробу, що відрізняється художньо-естетичними якостями та оригінальністю (новизною) [277, с. 337].

На той час на міжнародному рівні виникла необхідність у спрощенні отримання охорони прав на промисловий зразок. З цією метою 6 листопада 1925 р. у Гаазі була підписана спеціальна угода про міжнародне депонування промислових зразків. Угода набула чинності з 1 червня 1928 р. і переглядалася

кілька разів. Нині Гаазька угода про міжнародне депонування промислових зразків перейменована і має назву – Гаазька угода про міжнародну реєстрацію промислових зразків (далі – Гаазька угода) [282]. Перейменування відбулося на Дипломатичній конференції в Женеві 2 липня 1999 р. Україна також приєдналась у 2002 році до Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків [283].

Спочатку для гармонізації та уніфікації національних норм у сфері охорони промислових зразків Європейською Комісією була підготовлена Зелена книга з охорони промислового зразка, в якій була обрана патентно-правова система охорони. Запропоновані Європейською комісією положення знайшли відбиток у спільній Директиві 98/71/ЄС. Прийняття Директиви 98/71/ЄС необхідне було для того, щоб, по-перше, виробити уніфіковане визначення терміну «промисловий зразок», який буде застосовуватися в усіх країнах-членах ЄС. По-друге, уніфікувати вимоги до новизни та індивідуального характеру промислового зразка.

У Директиві 98/71/ЄС не йшлося про загальне зближення законодавств країн-членів ЄС у сфері охорони промислового зразка. Зокрема, порядок оскарження і використання промислового зразка були віднесені до компетенції національного законодавства. Країни-члени ЄС також були вільні у встановленні положень процедури реєстрації, відновлення і визнання недійсними прав на промислові зразки.

Таким чином, Директивою 98/71/ЄС почався процес гармонізації національних законодавств у сфері охорони промислових зразків. У Директиві 98/71/ЄС надано визначення промислового зразка та критерії щодо патентоспроможності даного об'єкта. Згідно з Директивою 98/71/ЄС реєстрація промислового зразка надає його власнику виключне право на цей об'єкт і заборону використання третім особам без згоди правовласника. Строк охорони промислового зразка складає від п'яти до двадцяти п'яти років.

Однак такий процес гармонізації національних законодавств у сфері охорони промислових зразків виявився недостатнім. Потрібно було усунути

перешкоди вільної конкуренції та юридичної нестабільності, в якій знаходилася європейська промисловість. Тому 12 грудня 2001 р. Радою ЄС був прийнятий Регламент 6/2002 про промисловий зразок. Регламент 6/2002 став основою для єдиного режиму охорони промислових зразків.

На відміну від Директиви 98/71/ЄС, Регламент 6/2002 є актом уніфікації права промислових зразків в ЄС. Зокрема, Регламентом 6/2002 встановлюється єдина правова система охорони прав на промисловий зразок, що має дію на всій території ЄС, а саме: при подачі однієї заявки у Відомство з гармонізації внутрішнього ринку можна отримати правову охорону промислового зразка в усіх країнах-членах ЄС.

Згідно з Регламентом 6/2002 промислові зразки поділяються на дві підсистеми – систему охорони незареєстрованих промислових зразків, яка діє з 6 березня 2002 р., та систему охорони зареєстрованих промислових зразків, яка діє з 1 квітня 2003 р. Умови охорони є однаковими й для промислових зразків, які підлягають реєстрації, й для промислових зразків, які отримують охорону без реєстрації. Для отримання правової охорони промисловий зразок має бути новим та мати індивідуальний характер.

Відповідно до ст. 11 Регламенту 6/2002 право на незареєстрований промисловий зразок виникає автоматично при першому оприлюдненні зразка і діє протягом трьох років. Зареєстрований промисловий зразок охороняється 5 років із можливістю чотирикратного продовження реєстрації ще на 5 років. Максимальний строк правової охорони зареєстрованого промислового зразка становить 25 років від дати подання заявки.

Реєстрація промислового зразка ЄС здійснюється шляхом подачі однієї заявки, оформленої однією мовою (англійською, іспанською, німецькою, французькою або італійською) та сплаченої єдиним митом. Експертиза по суті не проводиться. Під час проведення формальної експертизи встановлюється, зокрема: чи дотримані формальні вимоги, чи належить заявлене рішення до промислових зразків, чи не суперечить цей промисловий зразок принципам моралі та громадському порядку.

Спеціально для тих промислових зразків, які мають попит дуже короткий період, була запроваджена можливість отримання правової охорони без реєстрації. Як правило, це ті вироби, комерційне життя яких досить коротке. Саме з цієї причини проходження достатньо тривалих за часом формальностей, пов'язаних з процедурою реєстрації таких промислових зразків, вважається недоцільним [284, с. 14–19]. Незареєстрованим промисловим зразкам надається правова охорона без формальних процедур і сплати мита одночасно на території усіх країн-членів ЄС.

Режим промислового зразка ЄС співіснує з національними режимами охорони даного об'єкту. Ті питання, які не входять до сфери застосування Регламенту 6/2002, підпорядковані національному законодавству країн-членів.

Також важливе місце в системі джерел уніфікації права промислових зразків в ЄС займає Регламент Комісії ЄС № 2245/2002 від 21 жовтня 2002 р. [285], яким встановлюються умови застосування Регламенту Ради ЄС 6/2002. Зокрема, Регламентом Комісії ЄС 2245/2002 регулюються питання: подання заявки на реєстрацію промислового зразка ЄС, продовження строку реєстрації, передача (відмова, визнання недійсним) прав на промисловий зразок, видача ліцензій.

Крім того, з 1 грудня 2008 р. ЄС приєднався до Гаазької угоди. Це дозволило встановити зв'язок між міжнародною системою реєстрації промислових зразків та системою правової охорони промислового зразка ЄС. Нині заявник з країни-члена ЄС за допомогою подачі єдиної заявки до Міжнародного бюро ВОІВ зможе отримати правову охорону промислового зразка як на території ЄС, так і в країнах, які приєдналися до Гаазької угоди.

Таким чином, у результаті нормотворчої діяльності інститутів ЄС у сфері правової охорони промислових зразків заявник за своїм бажанням може отримати охорону:

- 1) за національним законодавством;
- 2) міжнародно-правову охорону відповідно до Гаазької угоди;
- 3) як промислового зразка ЄС.

Розвиток ринкових відносин, зміни у соціально-економічному устрої країн ЄС, розширення сфери матеріального виробництва зумовили запровадження в економіці країн-членів такі механізми, які посилили конкурентну боротьбу між суб'єктами господарювання. Під впливом згаданих факторів зростає необхідність у використанні виробниками спеціальних позначень, які мають застосовуватися для індивідуалізації як виробників, так і результатів їхньої виробничої діяльності, – засобів індивідуалізації учасників обороту, товарів і послуг.

Наразі в ЄС врегульована охорона прав на торговельні марки та географічні зазначення. Спеціальні нормативно-правові акти ЄС щодо правової охорони комерційних (фірмових) найменувань поки відсутні, водночас інтерес до цих об'єктів поступово зростає.

Спочатку в ЄС власники торговельних марок мали можливість звернутися до таких механізмів охорони та захисту прав на дані об'єкти:

- національних правових систем відповідних держав, які забезпечували різний ступінь охорони торговельних марок;
- Мадридської системи міжнародної реєстрації знаків, яка полегшувала процедуру отримання охорони, проте ступінь охорони цих позначень в країнах-членах ЄС була різною.

Для подолання розбіжностей у національних законодавствах у сфері охорони прав на торговельні марки, що мали негативний вплив на конкуренцію всередині спільного ринку та перешкоджали вільному руху товарів і наданні послуг, Радою Європейського Економічного Союзу 21 грудня 1988 р. була прийнята Перша Директива про наближення законодавств країн-членів, що стосуються торговельних марок (далі – Директива 89/104/ЄС) [286, с. 1–7].

Статтею 16 Директиви 89/104/ЄС було передбачено, що до 31 грудня 1992 року країни-члени мають імплементувати положення Директиви 89/104/ЄС у національне законодавство. Цей строк було встановлено для країн, які на момент прийняття Директиви 89/104/ЄС входили до складу ЄС. Але не всі країни-члени ЄС імплементували положення Директиви 89/104/ЄС до

зазначеного строку. Для країн, які приєдналися до ЄС пізніше, були встановлені спеціальні строки для імплементації положень Директиви 89/104/ЄС, що припадають на дату приєднання відповідних країн до ЄС.

Директива 89/104/ЄС була змінена Директивою 2008/95/ЄС про уніфікацію законодавств країн-членів щодо торговельних марок (кодифікована версія) від 22 жовтня 2008 року [287, с. 25–33] (далі – Директива 2008/95/ЄС). Проте згідно зі ст. 17 Директиви 2008/95/ЄС посилання на норми Директиви 89/104/ЄС розглядаються як посилання на норми Директиви 2008/95/ЄС.

У ст. 2 Директиви 2008/95/ЄС встановлюється, що торговельна марка може складатись із будь-яких позначень, представлених графічно, зокрема, зі слів, включаючи власні назви, малюнки, літери, цифри, форми товарів чи упакування, за умови, що такі позначення матимуть розрізняльну здатність серед товарів/послуг одного підприємства від товарів/послуг інших підприємств. Не можуть бути представлені як торговельні марки позначення, що складаються, наприклад, із поєднання звуку і зображення. Тобто у Директиві 2008/95/ЄС йдеться лише про графічне представлення і таке положення відповідає ст. 15 Угоди ТРІПС.

У ст. 3 та ст. 4 Директиви 2008/95/ЄС передбачені підстави відмови у реєстрації торговельної марки чи визнання її недійсною, але дані норми мають факультативний характер і можуть бути змінені національними законодавствами країн-членів. У ст. 10 даної Директиви йдеться про обов'язкове використання торговельної марки. Якщо протягом п'ятирічного строку, наступного за датою завершення процедури реєстрації, володілець прав не розпочав дійсного використання торговельної марки у країні-члені ЄС або якщо таке використання було припинено протягом безперервного п'ятирічного строку, то до правоволодільца застосовуються санкції, передбачені Директивою, за винятком, якщо були вагомні підстави для таких дій.

З метою забезпечення ясності та прозорості Рада ЄС ухвалила кодифіковану версію – Регламент Ради (ЄС) 207/2009 від 26 лютого 2009 р. про торговельну марку Спільноти (далі – Регламент 207/2009) [288]. Проте, як

ззначає О. О. Ямпольська [289, с. 43-49], проблемним питанням застосування Регламенту 207/2009 є тлумачення статті 15 (1) щодо територіального аспекту використання торговельної марки ЄС. Особливої актуальності це питання набуло після того, як Відомство країн Бенілюксу (далі – Відомство Бенілюксу) та Суд ЄС прийняли рішення у справі ONEL проти OMEL всупереч поширеному на той час тлумаченню положень ст. 15 (1) Регламенту 207/2009.

Зокрема, 15 січня 2010 р. Відомство Бенілюксу під час розгляду заперечення, поданого компанією Leno Merken BV щодо прав на використання торговельної марки ЄС «ONEL» проти заявки на позначення Бенілюксу «OMEL» компанії Hagelkruis Beheer BV, прийняло рішення, що використання торговельної марки «ONEL» тільки в одній країні-члені ЄС не є достатнім для визнання справжнього використання даної марки на території ЄС і тому відхилило заперечення. Своє рішення Відомство Бенілюксу пояснило тим, що використання торговельної марки в одній країні має вважатися лише локальним. Також, якщо монополія, надана даною торговельною маркою, є значно ширшою за територію її використання, то дане позначення може створювати невиправдані бар'єри для вільного обігу товарів/послуг на внутрішньому ринку [290, с. 34–36].

Компанія Leno Merken BV подала апеляцію проти рішення Відомства Бенілюксу до Суду ЄС. У своєму рішенні Суд ЄС постановив, що територіальні кордони країн-членів не мають значення для оцінювання повноцінного використання торговельної марки в ЄС.

Суд ЄС виходив з того, що, по-перше, за певних обставин ринок відповідних товарів/послуг може фактично обмежуватися територією однієї країни, але використання торговельної марки на цій території може задовольняти умови повноцінного використання в ЄС; по-друге, торговельна марка ЄС, перш за все, повинна використовуватися відповідно до своєї основної функції, тобто для ідентифікації товарів/послуг з метою створення (підтримки) ринку в ЄС. Для оцінювання дотримання вище згаданих умов

національні суди повинні враховувати всі факти й обставини (зокрема, обсяг використання, характеристики товарів та відповідного ринку) [235, с. 44–50].

Водночас володільцям прав на торговельну марку відтепер не варто автоматично розраховувати на використання їхніх позначень в одній країні, бо справжній характер такого використання буде оцінюватися в кожному конкретному випадку окремо. Проте, рішення Суду ЄС у справі ONEL проти OMEI щодо територіальної сфери справжнього використання торговельної марки буде надалі уточнене в європейській судовій практиці й це варто зважити українським компаніям, які використовують свої торговельні марки в країнах ЄС.

Таким чином, торговельна марка Спільноти стала першим позначенням, яке застосовувалося всіма країнами-членами ЄС, оскільки права на використання цієї торговельної марки мали єдину дію на всій території ЄС. Але реєстрація європейської торговельної марки мала і свої недоліки, а саме: 1) вартість реєстрації в чотири-п'ять разів перевищувала національну; 2) Європейське патентне відомство використовувало п'ять офіційних мов і це призводило до появи багатомовних публікацій.

Далі пропонується розглянути європейський досвід щодо законодавчого регулювання виробництва й обігу сільськогосподарської продукції та харчових продуктів гарантованої якості. Географічне походження, зони виробництва, якість харчових продуктів, методи виробництва харчових продуктів стають все більш значущими чинниками для сучасних споживачів. Також це питання набуває значення для законодавчої продовольчої політики ЄС, де значна увага приділяється виробництву якісних продуктів шляхом запровадження спеціальних механізмів виробництва та географічних зон.

Законодавчі ініціативи у сфері охорони географічних найменувань були розпочаті в ЄС у 80-х роках ХХ століття. Ця робота продовжується і нині – до директив і регламентів, які були прийняті ще у дев'яності роки, вносяться доповнення і поправки, що адаптують документи до сучасних змін у політиці

ЄС, наприклад, встановлення норм стосовно дотримання якості сільськогосподарської продукції.

Нині основним документом, що регулює в ЄС правовідносини в даній сфері, є Регламент (ЄС) № 1151/2012 Європейського Парламенту та Ради від 21 листопада 2012 р. про якість сільськогосподарських продуктів та харчових продуктів (далі – Регламент 1151/2012) [291]. Сфера застосування цього Регламенту обмежується певними продовольчими товарами та сільськогосподарськими продуктами, для яких існує зв'язок між особливими характеристиками продукту чи товару та їхнім географічним походженням.

Бажання захистити продовольчі товари та сільськогосподарські продукти, які можуть бути ідентифіковані за своїм географічним походженням, спонукало країн-членів ЄС створити «реєстрацію найменувань походження». Завдяки цьому виробники почали вдосконалювати якість своїх сільськогосподарських продуктів та продовольчих товарів і, таким чином, отримувати вищі доходи, а споживачі отримали можливість купувати високоякісні товари/продукти з гарантією щодо способу їх виготовлення та походження.

Регламент № 1151/2012 не застосовується ні до продуктів, що належать до спиртних напоїв, ні до виноробного сектора (за винятком винного оцту). В цій сфері діє:

1) Регламент (ЄС) № 110/2008 Європейського парламенту і Ради від 15 січня 2008 року про визначення, опис, презентацію, маркування та захист географічних зазначень спиртних напоїв (далі – Регламент 110/2008 [292];

2) Регламент (ЄС) № 251/2014 від 26 лютого 2014 року про визначення, опис, презентацію, маркування та захист географічних зазначень ароматизованих винних продуктів (далі – Регламент 251/2014) [293].

Також в європейських країнах правове регулювання у сфері охорони прав на зазначення походження та географічні зазначення здійснюється низкою регламентів ЄС, зокрема:

– Регламентом Ради (ЄС) 510/2006 про захист географічних зазначень та зазначень походження сільськогосподарської продукції та харчових продуктів від 20 березня 2006 року [294] (далі – Регламент 510/2006);

– Регламентом Ради (ЄС) 1234/2007 про загальні принципи організації сільськогосподарських ринків та щодо спеціальних положень для певних сільськогосподарських продуктів від 22 жовтня 2007 року (з урахуванням змін, внесених Регламентом Ради (ЄС) 491/2009 від 25 травня 2009 року) [295] (далі – Регламент 1234/2007);

– Регламентом (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 р. щодо органічного виробництва та маркування органічних продуктів [296].

Аналіз законодавства ЄС у сфері охорони прав на позначення свідчить, що регулювання схем якості «позначення походження», «географічне найменування» та «традиційна гарантована особливість» здійснюється відповідно до вимог Регламенту 1151/2012. Це і прискорена процедура реєстрації для позначень походження та географічних найменувань, і створення законодавчої бази для внесення через двосторонні угоди географічних найменувань третіх країн до реєстру ЄС, і обов'язкове використання логотипів для продукції, виробленої в ЄС.

Таким чином, Регламент 1151/2012 розроблено з метою сприяння виробникам сільськогосподарської продукції та харчових продуктів у доведенні повної інформації до споживачів. Це дозволяє забезпечувати захист прав виробників та інформувати їх про основні властивості сільськогосподарської продукції та харчових продуктів.

Відповідно до схеми «органічне землеробство», органічною може називатися тільки та продукція, виробництво якої здійснюється відповідно до затверджених норм, які передбачають мінімальне використання отрутохімікатів, синтетичних мінеральних добрив для живлення ґрунту та рослин. Продукти можуть бути позначені та ідентифіковані як «органічні», якщо мінімум 95 % їх складу є органічним.

Для належного функціонування ринку органічної продукції надзвичайно важливу роль має гарантійна система, що містить відповідні законодавчі акти та сертифікацію. Ця система забезпечує відповідність органічної продукції встановленим стандартам щодо виробництва, перероблення та кінцевої продукції, включно з її упакуванням та маркуванням.

Зокрема, для застосування схеми «найбільш віддалені регіони» необхідною є умова походження із тих регіонів країн ЄС, які характеризуються віддаленістю від материка, ізолюваністю та специфічними географічними й метеорологічними умовами. Вони включають територіально віддалені регіони Франції, Азорських островів і Мадейри, а також Канарські острови. Основним законодавчим документом, що регулює функціонування даної схеми якості, є Регламент (ЄС) № 793/2006 від 12 квітня 2006 р.

Також національними законодавчими органами Португалії, Франції та Іспанії були внесені конкретні заходи у національні програми для сільського господарства у віддалених регіонах, які регулюють фінансову підтримку якості продукції, що відповідає попередньо встановленим вимогам, зокрема у сфері виноробства, а також вирощування худоби й виробництва м'яса [297].

Сфера застосування Регламенту 510/2006 обмежується певною сільськогосподарською продукцією і харчовими продуктами у випадку, якщо існує зв'язок між властивостями такої продукції та географічним походженням. На погляд І. Ю. Кожарської [298, с. 10–11], сфера дії даного Регламенту може бути розширена. Проте, норми Регламенту 510/2006 не поширюються, наприклад, на зазначення у сфері природних мінеральних вод, вин і спиртних напоїв. Відповідно до ч. 1 ст. 5 Регламенту 510/2006 право подавати заявку на реєстрацію має тільки група.

Регламент Комісії ЄС 1898/2006 від 14 грудня 2006 року [299] встановлює докладні правила виконання Регламенту № 510/2006. На підставі ст. 2 Регламенту Комісії ЄС 1898/2006 одна фізична або юридична особа може вважатися групою відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 5 Регламенту 510/2006, якщо доведено, що така особа є виробником на визначеній географічній території й

ця територія має характеристики, які значно відрізняються від характеристик сусідньої території, або визначена якість, репутація або інші характеристики продукту відрізняються від продукту, який виготовляється на сусідній території.

На підставі Регламенту 110/2008 спиртний напій підлягає реєстрації як географічне зазначення, якщо він походить з певної території або регіону чи місцевості цієї території, а також якщо визначена якість, репутація або інші характеристики спиртного напою і вони, головним чином, зумовлені цим географічним походженням. Регламентом 1234/2007 конкретизуються, зокрема: порядок надання охорони, підстави відмови у наданні охорони, обсяг та сфера охорони зазначень.

Необхідно також зазначити, що всі вищезгадані регламенти ЄС мають пряму дію на території всіх країн-членів. Крім цього, окремі положення даних регламентів вимагають прийняття країнами-членами відповідних нормативно-правових актів, зокрема, щодо проходження національної процедури попередньої перевірки заявки на реєстрацію зазначень [300, С. 72–75].

На можливості охорони та захисту прав на об'єкти інтелектуальної та, зокрема, промислової власності вказує і Директива 2004/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 29 квітня 2004 року про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності (далі – Директива 2004/48/ЄС) [301, с. 999–1011].

Директива 2004/48/ЄС є доповненням у сфері охорони та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності до положень Угоди ТРІПС. Серед основних завдань Директиви 2004/48/ЄС є наступні: сприяння інноваціям і конкурентоспроможності, забезпечення охорони прав споживача і підтримки громадського правопорядку, охорона прав правовласника та інших зацікавлених осіб. У даній Директиві йдеться, що, окрім правовласників, право вимагати застосування заходів захисту має і будь-яка інша особа, яка має прямий та законний інтерес.

У главі II Директиви 2004/48/ЄС говориться, що країни-члени повинні передбачити заходи захисту, необхідні для здійснення прав інтелектуальної

власності. Дані заходи мають бути справедливими та ефективними й ці положення повторюють зміст статті 41 Угоди ТРІПС. У главі III Директиви 2004/48/ЄС йдеться, що країни-члени можуть застосовувати належні санкції у випадках, коли порушені права інтелектуальної власності. Також у Директиві 2004/48/ЄС для країн-членів ЄС даються рекомендації щодо публікації судових рішень про порушення прав інтелектуальної власності та заохочується розробка торгових і інших кодексів поведінки, що стосуються дотримання охорони прав інтелектуальної власності.

Далі пропонується розглянути, як в окремих країнах ЄС охороняються права на об'єкти промислової власності на національному рівні. Насамперед проаналізуємо законодавство Німеччини як країни з найбільш розвинутою інноваційною економікою і дієвими механізмами у сфері охорони об'єктів промислової власності. Видатні успіхи Німеччини в інноваційному розвитку значною мірою пов'язані з особливостями законодавства у сфері охорони й використання винаходів і тому досвід Німеччини може бути дуже корисним для вдосконалення вітчизняного законодавства в даній сфері.

Протягом останніх десятиліть Німеччина впевнено лідирувала серед країн Європи у сфері розподілу венчурного інвестування у високотехнологічні галузі й підприємства. Особливістю патентного законодавства Німеччини є і те, що переважна більшість отриманих патентів активно використовується в бізнесі. Згідно зі статистикою, 90,8 % всіх патентів Німеччини припадає на приватний сектор, що відповідає провідним світовим тенденціям [302, с. 223].

Патентне право Німеччини складає цілий комплекс нормативних документів, що регламентують оформлення заявок на винаходи. Проте основним нормативним актом у сфері охорони винаходів є Патентний закон Німеччини від 16 грудня 1980 (зі змінами та доповненнями) [303, с. 189]. Даний Закон встановлює, зокрема: порядок отримання патентів, перелік об'єктів, що охороняються патентами, структуру та функції Патентного відомства і Патентного суду, відповідальність за порушення прав власників патентів. Також в патентному праві Німеччини велику роль відіграє судова

практика, яка тлумачить і заповнює прогалини Патентного закону Німеччини та є важливим інструментом захисту прав споживачів у сфері охорони промислової власності [304, с. 140–141].

Відповідно до §1 Патентного закону Німеччини, судової й адміністративної практики для визнання винаходу патентоспроможним даний об'єкт має відповідати критеріям новизни, винахідницькій діяльності та промисловій придатності, зокрема, як і в Україні.

У Німеччині до критерію «винахідницька діяльність» завжди висувалися дуже жорсткі вимоги, а саме: його наявність або відсутність встановлюється при визначенні суб'єктивної ознаки – неочевидності для фахівця. Також до уваги береться корисність одержуваного результату, наприклад, спрощення, здешевлення чи інші прояви технічного прогресу. У разі, якщо подана заявка на отримання патенту на винахід не відповідає вказаному критерію, заявник може подати заявку на корисну модель і отримати свідоцтво на цей об'єкт права.

Відповідно до патентного законодавства Німеччини критерій «новизна» розкривається через поняття «рівень техніки». Винахід вважається новим, якщо він не належить до відомого рівня техніки до дати подання заявки, або якщо заявлено пріоритет – до дати пріоритету. Поняття «рівень техніки» означає будь-які знання, що стали доступними громадськості за допомогою письмового або усного опису, шляхом використання чи іншим шляхом в Німеччині або за кордоном. Згідно з патентним законодавством Німеччини при визнанні винаходу патентоспроможним пред'являються вимоги абсолютної світової новизни.

Особливістю патентного законодавства Німеччини є те, що критерій «промислова придатність» сформульований досить широко й охоплює всі галузі господарства, включаючи як промисловість, так і сільське господарство. Проте, на підставі § 5 Патентного закону Німеччини, не визнаються патентоспроможними такі об'єкти, наприклад: хірургічні та терапевтичні способи лікування людей і тварин; методи діагностики, що практикуються на

організмі людини або тварини та не відповідають вимогам промислової придатності. Однак ці положення закону не поширюються на вироби (наприклад, хірургічні інструменти, апаратуру), що застосовуються для терапевтичного лікування, а також на речовини, призначені для терапевтичного лікування. Патент на винахід в Німеччині, як і в Україні, видається на строк 20 років з дати, наступної за датою подачі заявки.

Загальний порядок охорони патентів в Німеччині тотожний із міжнародним. Без дозволу патентоволодільця забороняється виготовляти, збувати або використовувати продукт, що є предметом патенту, а також імпортувати або створювати запаси такого продукту. Виданий патент може бути оскаржений і визнаний недійсним у зв'язку з відсутністю критеріїв патентоспроможності, в першу чергу, новизни.

Аналіз патентного законодавства Німеччини дозволяє виявити ряд основних сучасних тенденцій розвитку нормативно-правового забезпечення інноваційної діяльності в країні. Вони спрямовані, по-перше, на захист національних інтересів і створення сприятливих умов для використання досягнень науки й техніки у виробництві. По-друге, – на децентралізацію ліцензійної діяльності, розширення прав федеральних лабораторій на об'єкти права промислової власності, отримані за кошти федерального бюджету. По-третє, – на регулювання умов комерціалізації та передачі технологій з військового сектору економіки в цивільний сектор, із державного сектора – в приватний [304, с. 144–145].

Таким чином, патентне законодавство Німеччини може слугувати прикладом і основою для розвитку українського законодавства у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності. Адже однією з негативних тенденцій сучасного інноваційного розвитку вітчизняної економіки є повільні темпи зростання інноваційної активності українських підприємств, слабе застосування в промисловості останніх досягнень науки, техніки та технологій, що, своєю чергою, тісно пов'язане з наявністю серйозних проблемних питань пошуку механізмів для розвитку національного законодавства в даній сфері.

У Франції законодавство про охорону промислової власності було прийняте в кінці XVIII століття і надалі вдосконалювалося шляхом прийняття низки нормативних актів у сфері патентної охорони. Нині законодавство щодо охорони винаходів ґрунтується на Кодексі інтелектуальної власності Франції, прийнятому в 1992 році [305]. Згідно з п. 1 ст. L.611–10 даного Кодексу патентоспроможними визнаються винаходи, які мають новизну, є промислово придатні й отримані в результаті винахідницької діяльності.

При цьому винаходами не вважають відкриття, наукові теорії та математичні методи, твори, які мають естетичний характер, схеми, правила і методи виконання розумових операцій, ігри, підприємницька діяльність, програми для ЕОМ, способи подання звичайної інформації. Також не вважаються промислово придатними винаходами хірургічні та терапевтичні способи лікування людей або тварин, способи діагностики, здійснювані на тілі людини або тварин.

Стаття L.611–11 Кодексу визначала, що винахід вважається новим, якщо він не належить до відомого рівня техніки до дати подання заявки, або якщо заявлено пріоритет – до дати пріоритету. Рівень техніки, відповідно до абз. 2. зазначеної статті, включає все, що стало доступно для ознайомлення шляхом письмового або усного опису, використання або будь-яким іншим способом до дати подання заявки на патент. Згідно з абз. 3 статті L.611–11 в рівень техніки включається зміст французьких заявок на патент, а також європейських або міжнародних заявок, в яких Франція вказана як країна патентування. В рівень техніки включений і зміст неопублікованих національних заявок (за умови їх подальшої публікації), поданих раніше іншою особою. Ці заявки можуть бути так само подані в Європейське патентне відомство або за Договором РСТ, але в обох випадках повинні містити вказівку на Францію як країну патентування.

Право на отримання охоронного документа на об'єкт патентних прав згідно з абз. 1 ст. L.611–6 належать винахіднику або його правонаступнику. Якщо ж в процесі отримання патентної охорони виникне ситуація, коли, відповідно до абз. 2. ст. L.611–6 Кодексу винахід створено двома чи більше

особами незалежно один від одного, право на отримання охоронного документа на відповідний об'єкт права промислової власності належить особі, яка може підтвердити найбільш ранню дату подання заявки. Своєю чергою, варто зауважити, що в Кодексі інтелектуальної власності Франції відсутня норма, яка регулювала б відносини при подачі кількох ідентичних заявок з однією датою пріоритету. Слід зазначити, що даний Кодекс традиційно дотримується принципу «перший заявник», припускаючи його правомочність (авторство або правонаступництво), поки не буде доведено протилежне [306].

Пропонується більш детально розглянути, як в країнах-членах ЄС (зокрема, в Німеччині, Франції, Італії, Іспанії) врегульована сфера охорони прав на корисну модель.

За повідомленнями Г. О. Андрощука, Л. І. Работягової [307, с. 37] умови надання правової охорони корисним моделям дуже різняться навіть між країнами-членами ЄС. Однак, загальним для законодавств більшості європейських країн є видача охоронного документа за реєстраційною системою, без проведення експертизи по суті.

Відповідно до ст. 1 Закону Німеччини про корисні моделі від 05.05.1936 р. (зі змінами та доповненнями від 02.09.1994 р.) [308] правовій охороні як корисної моделі визнаються об'єкти, що є новими, мають винахідницький крок та придатні до промислового використання.

Отже, за даним законодавством від корисної моделі вимагається певна міра винахідницького рівня, але цей рівень має бути нижчим ніж той, який застосовується до винаходу. Також на відміну від умови, яка пред'являється до винаходу, до корисної моделі не застосовується критерій «світова новизна». На заявлену корисну модель може надаватися так звана «пільга по новизні». У разі, якщо заявник або будь-яка третя особа за згодою заявника використовували корисну модель у країні або здійснили публікацію про цей об'єкт, то таке розкриття не вважається таким, що порушує критерій новизни щодо даної корисної моделі.

Реєстрація прав на корисну модель надає власнику прав використовувати виріб, що є об'єктом корисної моделі. Будь-якій третій особі забороняється без дозволу цього правовласника виготовляти, пропонувати до продажу, вводити в комерційний оберт, використовувати чи ввозити та зберігати для зазначених цілей виробу, що є об'єктами цієї корисної моделі.

Відповідно до Кодексу інтелектуальної власності Франції поняття «корисна модель» не використовується, натомість вживається таке поняття як винахід з правом отримання не патенту строком на 20 років, а свідоцтва про корисність, що видається на строк 6 років, який відраховується від дати подання заявки (L.611–2 даного Кодексу). Таке свідоцтво видається у разі, якщо заявник не подав у встановлений строк клопотання про проведення пошуку і надання відповідного звіту щодо пошуку або подав клопотання про трансформацію заявки на патент на винахід у заявку на свідоцтво про корисність.

В Італії регулювання відносин у сфері охорони прав на корисну модель регулюється Кодексом промислової власності від 2002 року [309]. Кодексом встановлено, що для реєстрації прав на корисну модель цей об'єкт права повинен відповідати новизні та спроможності застосування корисної моделі для приладів, інструментів, машин чи предметів повсякденного використання.

Відповідно до законодавства Італії корисна модель – це нове конструктивне технічне рішення уже відомого винаходу, яке належить до форми й розташування частин виробу та виконує технічні функції. Спільне між винаходом і корисною моделлю є те, що і винахід, і корисна модель є технічним рішенням. Однак, якщо об'єктом винаходу може бути пристрій, речовина чи спосіб, то об'єктом корисної моделі може бути тільки пристрій.

За патентним законодавством Італії для правової охорони корисної моделі, як і для винаходу, пред'являється вимога абсолютної світової новизни. Але, на відміну від винаходу, до патентоспроможності корисної моделі не пред'являється умова винахідницького рівня. Відповідно до законодавства Італії заявник може подати заявку на винахід і на корисну модель одночасно.

Таким чином він страхує своє технічне рішення на випадок, якщо заявка на винахід не буде патентоспроможною або буде підтримана частково. У такому випадку це технічне рішення може отримати охорону як корисна модель.

Згідно з положеннями італійського законодавства строк дії патенту на корисну модель становить десять років від дати подання заявки. Дія патенту припиняється достроково у випадку визнання патенту недійсним або у разі, якщо володілець патенту відмовився від нього чи вчасно не вніс мито за підтримання чинності патенту. Також патент на корисну модель анулюється, якщо корисна модель не використовується протягом двох років із дати видачі першої примусової ліцензії або якщо використання патенту на корисну модель не відповідає потребам країни.

В Іспанії правова охорона і винаходів, і корисних моделей регулюється Патентним законом від 1986 р. [310]. За патентним законодавством Іспанії корисною моделлю визнається нова форма виробу, якою визначається його практична придатність. На відміну від корисної моделі, промисловий зразок являє собою нову форму виробу для задоволення естетичних потреб [311, с. 143–144].

У патентному законодавстві Іспанії до корисної моделі застосовуються такі критерії охороноздатності як новизна та винахідницька діяльність і не застосовується критерій промислової придатності. Поняття критеріїв винахідницької діяльності та новизни вирізняються від аналогічних критеріїв, встановлених для патентоспроможних винаходів. Згідно з законодавством Іспанії корисна модель повинна відповідати критерію відносної новизни, а винахід – критерію абсолютної світової новизни. Патентне відомство Іспанії не проводить експертизи заявки на відповідність даної корисної моделі критеріям охороноздатності. Як і у більшості країн світу, за патентним законодавством Іспанії правова охорона корисній моделі надається за реєстраційною системою [312, с. 211].

Права власника патенту на винахід практично не вирізняються від прав власника свідоцтва на корисну модель. В патентному законодавстві Іспанії

значається, що оскільки корисна модель – це так званий «малий винахід», то й обсяг правової охорони цього об'єкта права повинен бути меншим, ніж права на винахід. Строк дії свідоцтва на корисну модель становить 10 років від дати подання заявки, у той час, як патент на винахід видається строком на 20 років без права продовження цього строку.

Права на корисну модель можуть бути визнані недійсними у разі, якщо:

- 1) встановлено, що даний об'єкт права не відповідає критеріям охороноздатності;
- 2) виріб, що є об'єктом правової охорони, являє собою промисловий зразок або винахід;
- 3) дострокове припинення дії прав на корисну модель пов'язане з несплатою мита;
- 4) корисна модель не використовується протягом року [313].

Таким чином, аналіз правової охорони корисних моделей в європейських країнах показує, що, по-перше, кожна країна використовує таку систему, яка є найбільш вигідною і раціональною для національних заявників. По-друге, у більшості європейських країн для корисної моделі встановлюються такі ж критерії до охорони прав, як і для винаходу з дещо нижчими вимогами до винахідницького рівня. По-третє, видані охоронні документи на корисні моделі відрізняються від охоронних документів на винаходи здебільшого строком дії правової охорони та реєстраційною системою видачі цих документів.

Досвід країн ЄС свідчить, що система охорони прав промислової власності має стати основним інструментом розвитку промисловості, шляхом нарощування запасів технологічних знань та їх обміну між країнами [314, с. 213].

Отже, на підставі здійсненого аналізу можна зробити наступні висновки:

– нині в ЄС спостерігається активізація розвитку правової системи у сфері правової охорони промислової власності. Для сучасного етапу розвитку європейського законодавства в даній сфері є процес універсалізації законодавств країн-членів ЄС з метою подолання будь-яких перешкод на шляху впровадження та практичного використання об'єктів права промислової власності в єдиному просторі ЄС;

– в ЄС приділяється значна увага новим об'єктам промислової власності – винаходам у галузі біотехнології та комп'ютерної технології. Це пояснюється тим, що, по-перше, наукові дослідження в даних сферах є пріоритетними й промислово важливими для нинішнього етапу розвитку європейського суспільства. По-друге, оскільки в ЄС не існує національного регулювання відносин на «нові» об'єкти сфери винахідництва, тому набагато легше узгодити ці питання в країнах-членах ЄС;

– наразі в країнах-членах ЄС тимчасово зупинене питання про гармонізацію законодавства у сфері правової охорони корисних моделей. Це зумовлено тим, що більшість фахівців даної сфери виступали проти створення механізму охорони корисних моделей. Основні причини такої позиції наступні: юридична нестабільність даної системи охорони, запропонований низький винахідницький рівень для визнання корисної моделі охороноспроможним об'єктом, надмірно тривалий обсяг охорони даного об'єкту, пропонована охорона корисної моделі не зможе конкурувати з чинною системою охорони винаходів;

– в ЄС система охорони промислових зразків умовно поділяється на дві підсистеми. Одна регулює правовідносини, які виникають з приводу охорони зареєстрованих промислових зразків ЄС, друга – незареєстрованих. Умови охорони є однаковими як для промислових зразків, які отримують охорону без реєстрації, так і для тих промислових зразків, що підлягають реєстрації. Можливість отримання правової охорони без реєстрації була запроваджена спеціально для тих промислових зразків, які швидко морально застарівають і комерційне життя яких досить коротке;

– в ЄС врегульована охорона прав на торговельні марки та географічні зазначення, проте відсутні спеціальні правові акти щодо правової охорони комерційних найменувань, однак інтерес до цих об'єктів права поступово зростає;

– в ЄС значна увага приділяється виробництву якісних продуктів шляхом запровадження спеціальних механізмів виробництва та географічних зон.

Використання в межах спільного ринку зазначень походження сільськогосподарської продукції та географічних зазначень, харчових продуктів, природних мінеральних вод і спиртних напоїв стало одним із важливих кроків на шляху до забезпечення можливості отримувати споживачам продовольчі товари гарантовано високої якості.

Досвід охорони прав на об'єкти промислової власності в ЄС є цікавим для України. Обираючи шлях інтеграції в ЄС, Україні необхідно врахувати тенденцію країн-членів ЄС щодо охорони прав у зазначеній сфері, щоб максимально наблизити законодавство України до законодавства ЄС. Якщо Україна прагне до економічної інтеграції з ЄС, це є неминучим, як прояв створення єдиного правового простору. Водночас це стимулює до пошуку таких правових конструкцій, які б відповідали вимогам інтеграції, враховували новітні технології обробки науково-технічної інформації, можливості ІТ-технологій та ІТ-права.

2.4. Світовий досвід регулювання прав на об'єкти промислової власності

Сучасна система правової охорони інтелектуальної та, зокрема, промислової власності в будь-якій країні тісно пов'язана з розвитком економіки. Головним фактором подальшого розвитку та успіху в конкурентній боротьбі стають не тільки природні ресурси, а й об'єкти права промислової власності. Тому в країнах із найбільшим розвитком ринкової економіки відбувається радикальна переоцінка ролі промислової власності як одного з основних факторів управління бізнесом та ефективне використання науково-технічних результатів.

Порівняння національного законодавства у сфері правової охорони об'єктів промислової власності з законодавством провідних закордонних країн, вивчення специфіки положень, тенденції розвитку становить безперечний інтерес як з точки зору правотворчості, так і з точки зору практичного

використання світового досвіду для більш ефективної реалізації реформ в Україні.

Так, у травні 2020 року США відзначала 230-річчя прийняття Конгресом США першого Патентного закону США (1790 р.). У законі зазначалося, що уряд надає правовласнику право на використання винаходу протягом 17 років і впродовж цього строку забороняє іншим особам використовувати цей винахід [315, с. 17]. Також у ст. 1 ч. 8 Конституції США від 1787 р. йдеться про повноваження Конгресу сприяти прогресу науки шляхом надання авторам і винахідникам на обмежений строк виключних прав на відповідні літературні твори та відкриття.

Наступний Патентний закон США був прийнятий у 1836 р., завдяки якому була відновлена система перевірки об'єкта промислової власності на відповідність усім критеріям патентоспроможності та створене патентне відомство [316]. Патентний закон 1836 р. був частково переглянутий у 1870 р., 1952 р. та у 2013 р.

До 2013 р. першою і найбільш важливою особливістю в патентному законодавстві США був принцип «перший винахідник» замість принципу «перший заявник», який використовується при визначенні пріоритету винаходу. Принцип першого винахідника означав, що дата пріоритету для винаходу встановлюється не за датою подання першої заявки в патентне відомство, а за датою створення винахідником свого винаходу і на практиці цей принцип обертався юридичними суперечками з невизначеним результатом. Система «перший заявник», яка запроваджується більшістю країнами світу, зокрема і в Україні, дозволяє виключити двозначність у визначенні пріоритету для винаходу, що надзвичайно важливо для охорони патентних прав.

Друга особливість патентного законодавства США – це так звана «авторська пільга по новизні». Тобто у США винахідник мав змогу публікувати відомості про даний винахід, демонструвати його або реалізовувати вироби зі своїм винаходом через торговельну мережу, і при цьому не втрачав основний критерій патентоспроможності – новизну.

Патентні системи більшості провідних країн світу відрізнялися від американської патентної системи тим, що в цих країнах до патентоспроможного винаходу застосовувалася вимога абсолютної світової новизни. Згідно з цим винахід не повинен бути відомим необмеженому колу осіб до дати подання заявки в патентне відомство. В іншому випадку винахід втрачає новизну. Будь-які факти публікацій або відкритого використання винаходу в будь-якій країні до дати пріоритету (за винятком тих, що підпадають під дію авторської пільги за новизною) порушують критерій новизни, і такий винахід стає не патентоспроможним.

Особливістю патентного законодавства США було і те, що, по-перше, факти відкритого використання винаходу на території інших країн не порушували критерій новизни даного винаходу в США. По-друге, своєрідною вимогою патентного закону США була необхідність вказувати в заявці варіанти застосування винаходу. Для порівняння, більшість патентних систем світу вимагають лише вказувати орієнтовні затрати, достатні для відтворення заявленого винаходу.

Втім, відповідно до міжнародних угод та міжнародної практики, патентне законодавство США потребувало гармонізації з законодавствами інших провідних країн світу у сфері охорони винаходів. Новий Патентний закон США набув чинності 16 березня 2013 року. Основною новелою закону є перехід США від системи «first-to-invent» (першого винахідника) до системи

«first-to-file» (першого заявника), яка діє в більшості країн світу. Це означає, що права на винахід отримує особа (винахідник або правонаступник), яка перша подала заявку на отримання охоронного документа. Як вважають науковці та практики [315] нова патентна система зазнала серйозних змін, але вона не стала повністю системою першого заявника, а передбачає процедуру судового встановлення авторства.

Нині у США, відповідно до параграфу 101 глави 1 частини 1 розділу 35 Зводу Законів США, кожен, хто винайде або відкриє новий і корисний спосіб, машину, виріб або речовину, або нове і корисне їх удосконалення, може

отримати на даний об'єкт права охоронний документ – патент. Крім того, у США в рамках патентної системи захищаються і методи ведення бізнесу. Наприклад, розвиток електронної торгівлі через Інтернет знаходить свій відбиток у патентній системі США, що надає можливість захищати комп'ютерні способи ведення бізнесу. Не можуть при цьому вважатися патентоспроможними деякі об'єкти, зокрема: принципи, закони природи, розумові процеси, ідеї, інтелектуальні концепції, природні феномени, математичні формули.

Слід зазначити, що на відміну від раніше чинного тексту параграфу, було здійснено перехід до більш суворої абсолютної світової новизни при перевірці відповідності заявлених винаходів умовам патентоспроможності.

Нові положення виключають можливість втратити право на отримання патенту в разі розкриття суті винаходу контрагенту без угоди з ним про конфіденційність. Зазначена пільга по новизні тісно взаємопов'язана з принципом «перший винахідник» і суттєво відрізняється від пільг по новизні, прийнятих в патентних системах інших країн.

Патент США може бути визнаний недійсним за рішенням суду через невідповідність винаходу умовам патентоспроможності. За патентним законодавством США для визнання винаходу патентоспроможним, даний об'єкт повинен відповідати новизні, корисності та неочевидності.

Позов про визнання патенту недійсним може бути заявлений у суд як самостійно, так і у вигляді зустрічного позову у справі про порушення патентних прав. Як докази допускаються будь-які отримані законним способом відомості, за допомогою яких можна обґрунтувати не патентоспроможність винаходу за виданим патентом. Патентування в США, як і в Україні, має внутрішньодержавний характер, тобто охорона і захист патенту, отриманого в США, поширюється тільки в межах країни.

Отже, з метою стимулювання винахідницької активності в США приймаються відповідні нормативні акти та розробляються комплексні державні програми. А більшість із запропонованих нововведень в

американській патентній системі спрямовані на уніфікацію з патентними системами інших країн.

У Великій Британії охорона прав на об'єкти промислової власності регулюється рядом законів, зокрема, Законом про товарні знаки 1994 р. (Trade Marks Act). У цьому законі надано легальну дефініцію категорії «товарний знак», регулюються питання реєстрації та ліцензування товарних знаків, визначається порядок використання знаків, врегульовуються питання їх міжнародно-правового захисту. Copyright, etc and Trade marks (offences and Enforcement) Act 2002 передбачає порядок притягнення до відповідальності за порушення законодавства про товарні знаки та закону про авторське право. Також основним джерелом правової охорони права на об'єкти промислової власності є Закон про патенти 1977 р. (Patents Act). Цим законом регулюються питання патентування об'єктів промислової власності, визначаються умови патентоспроможності даних об'єктів та засоби правової охорони об'єктів промислової власності, порядок їх реєстрації. Відповідно до Закону про патенти Великої Британії патент може бути виданий тільки на винахід, який є новим, є промислово придатним та має винахідницький рівень. Ці умови патентоспроможності винаходу повністю збігаються з українським законодавством. Відповідно до патентного законодавства Великої Британії не визнаються винаходами: наукові відкриття, наукова теорія або математичні методи, схеми, правила або методи виконання розумових операцій, розробка програм для ЕОМ.

Також для англосаксонської системи права велике значення має взаємодія норм закону з прецедентом. Наразі у Великій Британії існує значна кількість судових прецедентів, що додатково врегульовують питання у сфері промислової власності. Серед них можна виділити найбільш вагомі, зокрема: Справа Sabaf проти MFI; Campbell проти MGN Limited; Regina проти Johnston; Buchanan проти Alba Diagnostics Limited; Designer Guild Limited проти Russell Williams. Дані судові прецеденти є основними джерелами тлумачення

законодавчих норм у даній сфері та дозволяють застосувати ці положення на практиці [317, с. 241; 318, с. 53–59].

Одним із найкращих прикладів того, наскільки важлива патентна система для розвитку економіки нації, є Японія. Дана країна швидкими темпами підняла свою економіку. Одна з головних причин цього успіху – створення патентної системи, в якій були запроваджені спеціальні механізми щодо охорони об'єктів права промислової власності. Японська система охорони прав на винахід відрізняється від західної системи тим, що при механізмі охорони прав робить акцент саме на «суспільній користі» винаходу. Тобто, в цій країні особлива увага приділяється практичному застосуванню інновацій.

В Японії патентна система ґрунтується на Законі про винаходи від 1959 р. [319] (зі змінами та доповненнями), Законі про корисні моделі та Законі про промислові зразки, датовані тим же роком. За чинним законодавством винахід визначається як високо прогресивна технічна ідея, створена шляхом використання природних законів. Відповідно до п. 1 ст. 29 Закону Японії про винаходи будь-яка особа, яка створила винахід, що є промислово придатним, має право отримати охоронний документ – патент. Право на отримання патенту може бути передане іншій особі, але не може бути предметом застави (ст. 33 Закону Японії про винаходи). Згідно з п. 1 ст. 29 Закону Японії про винаходи не відповідають критерію патентоспроможності – «новизна» – винаходи, які до дати подачі заявки на отримання патенту були відомі або відкрито використовувалися, або були описані в друкованому виданні, або стали загальнодоступними в Японії чи в іншій країні.

У ст. 39 Закону Японії про винаходи містяться норми, що регулюють наслідки збігу дат пріоритету заявлених об'єктів. Згідно з п. 1 зазначеної статті, якщо в різний час подані дві або більше заявок, що відносяться до одного і того ж винаходу, то отримати патент на такий винахід має право лише перший заявник.

На наш погляд, є цікавим досвід Японії щодо врегулювання відносин у разі збігу дат пріоритету на заявлені об'єкти права. Відповідно до п. 2 ст. 39

Закону Японії про винаходи, якщо дві або більше заявок, що відносяться до одного і того ж винаходу, подані в один і той же день, то отримати патент на такий винахід має право лише той заявник, що буде зазначений у договорі між заявниками. У разі недосягнення згоди між заявниками, жоден з них не буде мати права на отримання патенту на даний винахід [320, с. 6]. Вважаємо, що дану норму буде доречно застосувати й в патентному законодавстві України.

Відносно промислових зразків діють норми, схожі з положеннями закону про винаходи (ст. 3 та ст. 9 Закону Японії про промислові зразки). Однак щодо корисних моделей встановлено інші правила. Згідно з п. 2 ст. 7 Закону Японії про корисні моделі, якщо кілька заявок на реєстрацію ідентичних корисних моделей були подані в один і той же день, жоден із заявників не може мати права на отримання патенту на заявлену корисну модель.

Патентна система Китаю регулюється Законом КНР «Про патенти» від 12 березня 1984 р. [321] (зі змінами та доповненням). Патентний закон КНР має комплексний характер і регулює відносини у сфері правової охорони винаходів, промислових зразків і корисних моделей. Винаходи та корисні моделі, які охороняються патентом, повинні мати новизну, винахідницький рівень, практичне застосування і повне розкриття змісту винаходу. Промисловий зразок, на який видається патент, повинен відповідати критерію новизни.

Відповідно до ст. 22 Закону про патенти КНР умова патентоспроможності винаходу «новизна» означає, що даний винахід не повинен належати до відомого рівня техніки до дати подання заявки до Управління по патентах Державної ради КНР. Тобто жодні організації чи приватні особи до дати подачі заявки на винахід не подавали заявку на видачу патенту відносно аналогічного винаходу, а також зміст даного винаходу повинен бути відсутнім в патентній документації. Під «відомим рівнем техніки» розуміється технічний рівень, що став загальновідомим в КНР або за кордоном до дня подачі заявки.

Заявка на патент на винахід може подаватися безпосередньо в Патентне відомство Китаю або за процедурою РСТ. У випадку, коли на ідентичне технічне рішення буде подано декілька заявок, то, відповідно до ст. 9 Закону про патенти КНР, права надаються особі, яка подала заявку першою. Таким чином у КНР патентне законодавство закріплює систему першого заявника. Це можна простежити на прикладі конфлікту прав заявників при подачі заявок на ідентичні винаходи, коли питання вирішується на користь заявника, який першим подав матеріали заявки.

Далі пропонується коротко розглянути як в провідних країнах світу здійснюється охорона на окремі винаходи, зокрема, біотехнологічні, секретні винаходи та які існують найбільш проблемні питання при охороні цих об'єктів.

У країнах світу з найбільшим розвитком ринкової економіки охорона об'єктів у сфері біотехнології пов'язана з питаннями гуманності, моралі та публічного порядку. З визнанням патентоспроможними біологічних матеріалів і генетично модифікованих продуктів гостро виникає етична проблема – до якої міри наука може втручатися в живі організми і яким чином патентна система може управляти цим процесом. Також викликає занепокоєння неясність наслідків отриманих результатів для споживача.

Патентні законодавства провідних країн світу вилючають з-поміж патентоспроможних винаходів ті об'єкти, які суперечать принципам гуманності, моралі та публічному порядку. Але при цьому завжди виникають проблемні питання конкретизації таких невизначених у правовому полі понять. При проведенні експертизи на визнання винаходу патентоспроможним потрібно враховувати й етичні та моральні принципи. Проте, питання, пов'язані з етикою і мораллю при роботі та використанні біологічного матеріалу у різних країнах не можуть бути уніфіковані. Вони зважуються на міжнародному та національному рівнях з урахуванням, наприклад, економічного розвитку країни, культурних, релігійних, історичних традицій.

Також у світі є проблемним питання охорони способів лікування, профілактики й діагностики захворювань людини та тварини. На ці об'єкти

права видаються охоронні документи в США, Австралії, в деяких країнах колишнього Радянського Союзу, зокрема, в Україні, Казахстані, Росії, Узбекистані. Проте вони не патентоспроможні в країнах-членах ЄС, в Прибалтійських країнах, Азербайджані, Грузії. У цих країнах вказані об'єкти відносяться до не патентоспроможних через невідповідності критерію промислової придатності. Також відповідно до ст. 27 Угоди ТРІПС не можуть отримати охорону винаходи, комерційному використанню яких необхідно запобігти в цілях охорони життя та здоров'я людей і тварин.

У теорії права також існують різні точки зору щодо отримання патентної охорони на способи лікування, профілактики та діагностики захворювань людини та тварини. Одні науковці (Т. Б. Шахматова, А. П. Тимонін, В. І. Семенов) [322, с. 46–49; 323, с. 13–15] виступають проти категоричних висловлювань щодо можливості патентування цих об'єктів. О. П. Агурєєв [324] вважав, що охорона способів лікування, діагностики та профілактики виправдана тільки в тому випадку, якщо спосіб стосується фармацевтичного засобу або пристрою для лікування. Як аргумент автор наводить наступний приклад. Якщо лікар, виконуючи свій лікарський обов'язок, буде без згоди власника охоронного документа використовувати винахід для лікування (порятунку життя) пацієнта, чи може він бути притягнутий до відповідальності за порушення прав патентоволодільця? Патент у цьому випадку тільки розкриває суть винаходу, але не захищає патентоволодільця. Погоджуємося з поглядом науковця, що зазначені способи не можуть бути самостійними об'єктами права.

Пропонується розглянути досвід закордонних країн з правової охорони секретних винаходів. Перш за все, варто звернути увагу на той факт, що правове регулювання секретних винаходів в цих країнах здійснюється не за допомогою окремих спеціально розроблених законодавчих актів, а в рамках єдиних патентних законів, що регламентують правову охорону винаходів.

В патентних законодавствах даних країн є загальні підходи у сфері правового регулювання секретних винаходів. Поняття секретного винаходу в

цих країнах показує інтереси захисту безпеки держави та суспільства. Також спільним в патентному законодавстві цих країн є те, що засекречування інформації щодо винаходів здійснюється за рішенням або за клопотанням уповноважених державних органів і дозвіл на ознайомлення з матеріалами заявок на секретні винаходи може видавати тільки даний державний орган.

Відомості про винаходи не публікують у разі, якщо:

- вони є державною таємницею (зокрема, в Німеччині);
- це визначено міністерством національної оборони (зокрема, у Франції);
- публікація може завдати шкоди національній безпеці країни (зокрема, у США) чи обороні держави або безпеці громадян (зокрема, у Великій Британії);

Експертизу по суті проводять у США, Німеччині та Великій Британії. У Франції не проводиться експертиза за заявками на секретні винаходи. Згідно з патентним законодавством Німеччини за результатами експертизи заявки на секретний винахід може бути виданий патент з подальшою його реєстрацією в окремому реєстрі. Відповідно до § 13 Патентного закону Німеччини дія патенту на винахід тимчасово зупиняється до того часу, поки винахід не буде розсекречено. Тобто володілець патенту або його правонаступник у результаті рішення про засекречування винаходу не може використовувати даний об'єкт.

У Франції не видають патент на секретний винахід. У США, Великій Британії видача патенту тимчасово зупиняється при встановленні, що винахід, який відповідає умовам патентоспроможності, є секретним винаходом. У такому разі держава в особі уповноваженого органу розпоряджається винаходом на свій розсуд. Після розсекречування винаходу видається патент відповідним відомством і це дає можливість патентоволодільцю отримувати доходи протягом певного строку дії охоронного документа.

У США практичне використання секретного винаходу федеральним урядом є однією з форм прояву державної влади щодо примусового відчуження приватної власності на користь усього суспільства. Проте згідно з П'ятою поправкою до Конституції США таке використання передбачає обов'язкову виплату справедливої компенсації патентоволодільцю на даний секретний

винахід. Уряд США виплачує компенсацію за секретний винахід і у тому випадку, коли у держави не має майнового інтересу до цього об'єкту права. Також відповідно до Розділу 35 Зводу законів США у власників прав на винахід виникає право на компенсацію за збитки, що виникли внаслідок видання наказу про збереження винаходу в таємниці й/або за використання даного винаходу урядом [325].

В Україні використання секретного винаходу дозволяється, але обмежується статтею 6 Закону України «Про державну таємницю» [326]. Втім, якщо обмеження права власності на секретну інформацію завдає шкоди їх правовласнику, відшкодування здійснюється за державні кошти у розмірах та порядку, що визначаються у договорі між власником прав на дану інформацію та відповідним органом державної влади. Вважаємо, що підходи щодо правового регулювання секретних винаходів в Україні потребують змін та уточнень [327, с. 127–130].

Захист корисних моделей надається в наступних країнах: Австралія, Австрія, Азербайджан, Албанія, Ангола, Аргентина, Білорусь, Беліз, Бразилія, Болівія, Болгарія, Вірменія, Гватемала, Гондурас, Греція, Грузія, Чилі, Китай (включаючи Гонконг і Макао), Колумбія, Коста-Рика, Чеська Республіка, Данія, Еквадор, Єгипет, Естонія, Ефіопія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Угорщина, Індонезія, Ірландія, Італія, Японія, Казахстан, Кувейт, Киргизстан, Лаос, Малайзія, Мексика, АО ІС, Перу, Філіппіни, Польща, Португалія, Республіка Корея, Республіка Молдова, Російська Федерація, Словаччина, Іспанія, Тайвань, Таджикистан, Тринідад і Тобаго, Туреччина, Україна, Уругвай і Узбекистан, країни-учасниці Африканської організації інтелектуальної власності та Африканська регіональна організація промислової власності. Проте право на корисну модель не охороняється у США і Канаді.

У Франції, Іспанії, Португалії, Китаї, Польщі, Російській Федерації правове регулювання відносин, пов'язаних з набуттям, охороною та використанням прав на корисну модель, здійснюється на основі загального законодавства про промислову власність. На основі спеціальних законів

охороняються права у таких країнах як, наприклад, Німеччина, Данія, Італія, Фінляндія, Японія.

Корисна модель, як і винахід, повинна бути результатом самостійної винахідницької творчості, але ступінь цієї творчості може бути значно нижче, ніж для винаходу. Патентними законодавствами Німеччини, Угорщини, Чехії, Іспанії, Фінляндії передбачено, що для набуття прав на корисну модель даний об'єкт права має відповідати новизні, промисловій придатності та мати незначний винахідницький рівень (винахідницький крок).

Відповідно до патентного законодавства Китаю для набуття прав на корисну модель вона повинна мати новизну і бути прогресивною [328, с. 25–28]. За патентним законодавством Данії для набуття прав на корисну модель достатньо, щоб об'єкт охорони відрізнявся від усіх відомостей, що були загальновідомими до дати подання заявки [329, с. 561].

Далі пропонується розглянути, як у закордонних країнах здійснюється правова охорона на промислові зразки. Законодавства більшості країн світу до промислових зразків відносить зовнішній вигляд виробу, який має суттєву новизну та оригінальність [330].

За повідомленням Л. І. Работягової нині у світі не має єдиної точки зору щодо правової охорони промислових зразків, що відрізняє їх від інших об'єктів права промислової власності. Проблемні питання правової охорони промислових зразків обумовлені подвійністю їх природи. Поєднуючи елементи промисловості та мистецтва, промисловий зразок знаходиться під впливом двох правових режимів: патентно-правового та авторсько-правового. З одного боку, необхідність реалізації в промисловому серійному виробництві потребує більш надійної правової охорони, заснованої на принципах права промислової власності. З іншого, – виходячи з естетичної суті промислових зразків, доцільна їх охорона нормами авторського права як художніх творів [73].

Роблячи висновки з попереднього матеріалу, можна стверджувати, що одним із дискусійних є питання щодо співвідношення даних режимів охорони

об'єктів права інтелектуальної власності. У зв'язку з цим, у світі охорона промислових зразків умовно поділяється на три типи правових систем:

– кумулятивну (суміщену), яка включає сумісне використання двох типів охорони – і авторського, і патентного права. Така система широко використовується, зокрема, у Франції на основі застосування до результатів інтелектуальної діяльності принципу «єдності мистецтва»;

– сепаратну, яка не допускає суміщення авторського права та патентного права. При цьому авторське право застосовується тільки до тих об'єктів інтелектуальної власності, що не мають промислового та/або комерційного використання як, зокрема, в США, Італії, Великій Британії, Португалії, Російській Федерації;

– проміжну, яка допускає часткове суміщення норм авторського права та права промислової власності. Дана система застосовується, наприклад, в Іспанії, Німеччині, Швейцарії.

Промислові зразки охороняються патентним правом у Російській Федерації, США, Італії, Великій Британії, Португалії та в інших країнах світу. Проте умови надання такої охорони у патентних законодавствах країн різняться. Наприклад, немає єдиного підходу з наступних питань: який об'єкт підлягає охороні, на який строк надається правова охорона та за яких умов. Основою для надання охорони промислому зразку є його реєстрація.

Патентні відомства більшості країн світу вимагають від заявників у матеріалах заявки зазначати нові ознаки промислового зразка, які характеризують особливості його зовнішнього вигляду. Наявність цих ознак засвідчується відомством при реєстрації, або судом – у випадку суперечок про порушення права на промисловий зразок, або визнання даної реєстрації недійсною. На промисловий зразок видається охоронний документ – патент чи свідоцтво, що надає його власнику право використовувати даний об'єкт права на свій розсуд та забороняти іншим особам таке використання без відповідного дозволу. Охоронний документ на промисловий зразок відрізняється від патенту на винахід тим, що він не містить «формули» промислового зразка. Так званою

формулою промислового зразка є характерні нові ознаки його зовнішнього вигляду, які відтворені на зображеннях даного об'єкта і зазначаються в матеріалах заявки.

Строк охорони промислового зразка в законодавствах закордонних країн різний, але в більшості країн він становить 5 років, з можливістю одного або двократного продовження ще на 5 років до максимального строку 15 років. У Великій Британії, Німеччині, Швейцарії, Японії, скандинавських країнах охорона прав на промисловий зразок становить 15 років, у США – 14 років, в Іспанії – 10 років, в Італії – 4 роки. В Португалії правова охорона промислового зразка може бути продовжена без обмежень, в Австрії – обмежена трьома роками.

Жорсткі умови, що висуваються до промислових зразків як об'єктів права промислової власності, призвели до того, що у ряді закордонних країн автори зразків намагаються одержати й патентно-правову, й авторсько-правову охорону на даний об'єкт права, підкреслюючи художню цінність своїх розробок.

Відповідно до законодавства Великої Британії, промисловий зразок одночасно може отримати правову охорону правом промислової власності і як художній твір – авторським правом. У Німеччині розходження між охороною промислового зразка як об'єкта промислової власності або як об'єкта авторського права обумовлене лише вищим творчим рівнем останнього. У законодавстві Франції у сфері авторських прав зазначені випадки, коли охорона поширюється і на прикладне мистецтво. В Іспанії частина художніх творів, які можуть отримати охорону авторським правом, є промисловими виробами [73]. Таким чином, суперечності у виборі форми охорони промислових зразків – авторським правом або правом промислової власності – наявні в законодавствах більшості країн світу, оскільки промисловий зразок поєднує елементи й промисловості, й мистецтва.

Погоджуємося з українськими науковцями О. Ш. Чомахашвілі, Л. І. Работяговою, О. О. Бондаренко [330; 73; 331], які вважають, що в законодавстві

Україні недоцільно поєднувати дві вищенаведені форми правової охорони на промислові зразки, оскільки основне завдання промислового зразка – визначення зовнішнього вигляду промислового виробу. Тому доречно, що в Україні промислові зразки охороняються саме правом промислової власності. Нині за національним законодавством права на промисловий зразок засвідчуються свідоцтвом. Крім того, розвинена система авторсько-правової охорони країн-учасниць Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів ґрунтується на двох припущеннях: 1) положення національних законів про охорону авторських прав повинні застосовуватися тільки для літературних і художніх творів; 2) всі об'єкти промислової власності, що не відповідають умовам національних патентних законів, повинні брати участь у вільній конкуренції на ринках.

Далі розглянемо, як у закордонних країнах здійснюється охорона на торговельні марки. О. О. Городов звертає увагу на те, що питання щодо правової охорони торговельних марок у закордонних країнах вирішуються по-різному і не в усіх країнах можна отримати таку охорону. Звукові торговельні марки мають правову охорону, зокрема, у США, Німеччині, Кореї, Польщі й не охороняються в Японії, Китаї, Бразилії, Мексиці. За законодавством Бразилії та Аргентини об'ємні торговельні марки отримують правову охорону у разі, якщо вони виконані у двомірному варіанті. У закордонних країнах нюхові торговельні марки набувають охорону набагато рідше, ніж звукові. Ці знаки являють собою оригінальні запахи, які створюються завдяки змішуванню різних летючих компонентів, склад яких, як правило, є ноу-хау виробника товару.

Питання щодо правової охорони колективної торговельної марки у закордонних країнах також вирішуються по-різному. У таких країнах як, наприклад, США, Австрія, Франція, Італія правовий режим на колективну торговельну марку встановлюється в рамках законів у сфері охорони прав на торговельну марку. У Фінляндії, Швеції, Норвегії, Данії колективні торговельні марки охороняються спеціальним законодавством, а основні положення такої охорони закріплені в Паризькій конвенції [332, с. 61–63].

За повідомленням науковців Л. П. Саленко та Т. Д. Петрової [333, с. 31; 334, с. 17] у Німеччині та Франції передбачаються спеціальні умови щодо охорони загальновідомих торговельних марок. В Австрії та Японії застосовується захист прав власників загальновідомих марок через механізми припинення недобросовісної конкуренції.

В юридичній літературі [335, с. 32; 336, с. 76–80] фахівцями проводяться певні узагальнення стану розвитку законодавства про охорону знаків обслуговування та товарних знаків в країнах колишнього СРСР. Це пояснюється подібністю у визначенні понять: «товарний знак», «знак обслуговування», «обсяг правової охорони», «підстави для охороноздатності». Проте в країнах ближнього закордоння механізми врегулювання відносин у сфері охорони прав на позначення мають і свої відмінності.

На наш погляд, однією із країн ближнього закордоння, в якій достатньою мірою врегульована охорона прав на торговельні марки, є Республіка Білорусь. Для визначення загальних засад, особливостей та позитивних тенденцій правової охорони торговельних марок за законодавством Білорусі та запозичення позитивного досвіду для відповідного законодавства України, пропонуємо детальніше розглянути охорону прав на торговельні марки в Республіці Білорусь. Чинне законодавство Республіки Білорусь детально і на сучасному рівні регламентує правовідносини у сфері охорони прав на торговельні марки, забезпечуючи належний захист власників прав. Основу законодавства Республіки Білорусь, що регулює правовідносини у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної (промислової) власності, складає норма ст. 51 Конституції Республіки Білорусь [340], яка встановлює, що інтелектуальна власність охороняється законом. Надалі ця конституційна норма реалізується у рамках законодавства, зокрема, в ЦК Республіки Білорусь та у Законі Республіки Білорусь «Про товарні знаки і знаки обслуговування».

У ЦК Республіки Білорусь питанням охорони товарних знаків присвячено окрему статтю. У ст. 1018 ЦК Республіки Білорусь «Правова охорона товарного знака» зазначається наступне: 1) правова охорона товарного

знаку здійснюється на підставі його реєстрації у патентному органі в порядку, встановленому законом про товарні знаки або в силу міжнародних договорів;

- 2) право на товарний знак охороняється державою та засвідчується свідоцтвом;
- 3) свідоцтво на товарний знак підтверджує пріоритет товарного знака та виключне право власника об'єкта права.

Своєю чергою, у ч. 2 ст. 494 ЦК України вказано лише обсяг правової охорони торговельної марки, але не визначено її підстави. Відповідно до ч. 2 ст. 494 ЦК України обсяг правової охорони торговельної марки визначається наведеними у свідоцтві її зображенням та переліком товарів і послуг, якщо інше не встановлено законом. Погоджуємося з В. М. Білоусовим, А. Б. Халмурадовою [336, с. 77–79], що дана норма потребує доопрацювання, оскільки у главі 44 ЦК України «Право інтелектуальної власності на торговельну марку» повинні міститися основні засади українського законодавства у сфері, що стосується безпосередньо торговельної марки (знаку для товарів і послуг), зокрема щодо охорони даного позначення.

Також важливим є те, що законодавство Республіки Білорусь у сфері охорони позначень містить норму про загальновідомий товарний знак. Відповідно до п. 1 ст. 17 (1) Закону Республіки Білорусь «Про товарні знаки і знаки обслуговування», якщо товарний знак, у разі його інтенсивного використання, став широко відомий серед відповідних споживачів, то такий знак може бути визнаний загальновідомим товарним знаком у Республіці Білорусь. Правова охорона на загальновідомий товарний знак надається відповідно до національного законодавства.

У законодавстві України відсутнє поняття «загальновідомий знак» і порядок здійснення охорони прав на цей об'єкт, що є його суттєвою прогалиною. У Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» є норма про охорону прав на добре відомий знак. Відповідно до п. 1 ст. 25 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» охорона прав на добре відомий знак здійснюється згідно зі статтею 6 bis Паризької конвенції та цим Законом на підставі визнання знака добре відомим

Апеляційною палатою або судом. Проте, поняття «загальновідомий знак» і «добре відомий знак» не потрібно ототожнювати, оскільки їх правова охорона знаходиться в різних аспектах. Адже добре відомий знак охороняється міжнародними нормами, а загальновідомий знак – нормами національного законодавства.

Таким чином, законодавство Республіки Білорусь на сучасному рівні та детально регламентує правовідносини у сфері охорони торговельних марок, забезпечуючи належний захист власникам об'єктів права. Правова охорона торговельних марок в Республіці Білорусь спрямована на розширення механізмів такої охорони, що пов'язано із поступовим збільшенням кількості зареєстрованих позначень як за національною системою реєстрації, так і за міжнародною. Пропонуємо застосувати позитивний досвід Республіки Білорусь у сфері охорони торговельних марок і до відповідного законодавства України. На підставі наведеного пропонуємо доповнити законодавство України у сфері охорони торговельних.

Дані здійсненого аналізу особливостей розвитку систем правової охорони промислової власності у закордонних країнах дозволяють узагальнити наступні позитивні аспекти, що видаються корисними в контексті модернізації законодавства України у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності:

- у країнах світу національне законодавство з охорони промислової власності та практика його застосування відрізняється і, оскільки об'єкти права промислової власності набувають все більшого значення в міжнародній торгівлі, ці відмінності стали джерелом суперечок в міжнародних економічних відносинах. Завдяки цьому спостерігається загальна тенденція до уніфікації національних законодавств у сфері охорони промислової власності відповідно до укладених міжнародних угод та законодавства ЄС у даній сфері;

- з метою забезпечення формування єдиних підходів у наданні правової охорони об'єктам промислової власності необхідно вивчати специфіку законодавства та судової практики іноземних країн. У результаті аналізу

законодавства у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності окремих країн, а саме: Великої Британії, США, Японії, КНР, Республіки Білорусь, ми прийшли до висновку, що у даних країнах різний підхід щодо охорони прав на такі об'єкти права як: торговельні марки, корисні моделі, промислові зразки. Проте є загальні підходи щодо правової охорони у сфері винахідництва, зокрема, охорони прав на секретні винаходи;

– жорсткі умови, що висуваються до промислових зразків як об'єктів права промислової власності, призвели до того, що у ряді закордонних країн автори зразків намагаються одержати на об'єкти права і патентно-правову, і авторсько-правову охорону. Вважаємо, що поєднання у законодавстві України двох вищенаведених форм правової охорони не є доцільним, оскільки основне завдання об'єктів промислового зразка – визначення зовнішнього вигляду промислового виробу. Тому доречно, що в Україні промислові зразки охороняються правом промислової власності;

– чинне законодавство Республіки Білорусь на сучасному рівні та детально регламентує правовідносини у сфері охорони торговельних марок, забезпечуючи належний захист власникам об'єктів права. Правова охорона торговельних марок в Республіці Білорусь спрямована на розширення механізмів такої охорони, що пов'язано із поступовим збільшенням кількості зареєстрованих позначень як за національною системою реєстрації, так і за міжнародною. Пропонуємо застосувати позитивний досвід Республіки Білорусь у сфері охорони торговельних марок і до відповідного законодавства України;

– наразі законодавство у сфері промислової власності в Україні в цілому відповідає міжнародним нормам. Однак необхідно враховувати новації закордонного правового регулювання в цій сфері та сучасні пріоритети внутрішньої й зовнішньої політики держави.

2.5. Аналіз міжнародних угод, законодавства ЄС, досвід окремих закордонних країн у сфері трансферу технологій

Можна впевнено стверджувати, що наразі одним з найважливіших напрямів державної політики України є перехід країни до інноваційної економіки, в якій створення, трансфер та комерціалізація результатів науково-технічної діяльності є головними умовами стійкого економічного зростання. Дійова державна політика при цьому повинна не тільки забезпечувати фінансову підтримку наукових досліджень і розробок, а й створювати ефективні механізми, спрямовані на продуктивне використання результатів науково-технічної діяльності, у тому числі створених за бюджетні кошти. Для нашої держави вдосконалення законодавства у сфері трансферу технологій може бути кроком на шляху реструктуризації економіки та її переорієнтації на інноваційний розвиток.

Країни з розвинутою ринковою економікою успішно використовують трансфер технологій для врегулювання відносин між наукою та промисловістю. Саме тому пропонується проаналізувати міжнародний досвід у сфері трансферу технологій, досвід законодавства ЄС у відповідній сфері та досвід окремих найбільш розвинених у технологічному відношенні країн.

На міжнародному рівні трансфер технологій регулюється багатосторонніми угодами, які укладаються в рамках діяльності таких інституцій як ВОІВ, СОТ та іншими. Одним з основних міжнародних актів, яким регулюються відносини у сфері трансферу технологій, є Угода ТРІПС. Відповідно до ст. 66.2 даної Угоди країни з розвинутою ринковою економікою мають стимулювати підприємства й установи, які розташовані на їх території, в цілях заохочення і сприяння трансферу технологій в найменш розвинуті країни, з метою забезпечення умов для створення міцної та життєздатної технічної бази. Україна також є повноправним членом СОТ.

Крім того, існують і інші правові акти, якими регулюється міжнародна передача технологій. Зокрема це резолюція Генеральної Асамблеї ООН,

Паризька конвенція, Договір РСТ, Угода про субсидії та компенсаційні заходи, Угода про технічні бар'єри в торгівлі, Генеральна угода з торгівлі послугами. Також експертами й аналітиками СОТ, ВОІВ, Організацією з економічного співробітництва і розвитку всебічно аналізуються основні тенденції технологічного розвитку, узагальнюється досвід окремих країн щодо розроблення і впровадження технологій, розробляються норми та рекомендації основних напрямів науково-технологічної політики та охорони інтелектуальної та, зокрема, промислової власності в інтересах прогресивного соціально-економічного розвитку. Необхідно відзначити, що в 1975–1985 рр. у рамках ООН був розроблений проєкт Міжнародного кодексу поведінки у сфері трансферу технологій, який визначав спосіб регулювання передачі технологій, механізм укладення договорів у цій сфері. Хоча Кодекс не був прийнятий, він мав істотне значення для формування відповідного національного законодавства багатьох країн світу [341].

З 1994 р. сфера міжнародного трансферу технологій також регулювалася відповідно до Принципів міжнародних комерційних договорів (далі – Принципи) [342]. Зокрема в преамбулі Принципів зазначено, що даним документом можуть бути врегульовані відносини між сторонами й у випадках, коли неможливо встановити відповідну норму права. Цей аспект представляє особливий інтерес, оскільки інколи сторонам буває складно встановити, яке право потрібно застосувати для укладання даної угоди.

Дані Принципи встановлюють досить чіткий механізм захисту інтересів ліцензіара у разі недобросовісної поведінки ліцензіата при веденні переговорів, зокрема, з метою отримання останнім конфіденційної інформації про об'єкт ліцензійної угоди. Згідно зі ст. 2.16 Принципів ліцензіар може отримати відшкодування витрат, понесених ним при переговорах, а також компенсацію за втрату можливості укласти інший договір з третьою особою. Відповідно до ст. 6.1.11 Принципів кожна сторона повинна нести витрати з виконання своїх зобов'язань. Ліцензіар повинен передати ліцензіату всю технічну документацію та протягом дії договору дбати про чинність охоронного

документа. Втім норми Принципів міжнародних комерційних договорів мали загальний характер і досить обмежену сферу застосування.

Таким чином, говорячи про матеріально-правове регулювання відносин у сфері міжнародного трансферу технологій, не можна не відмітити відсутності будь-якого єдиного режиму. Однак і міжнародні організації, і спеціальні комісії ЄС, і Європейський чи національні суди надали можливість сторонам самим узгоджувати всі умови ліцензійних договорів [343, с. 185].

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»» міжнародне співробітництво у сфері трансферу технологій передбачає:

1) укладання двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорів України щодо науково-технічного, технологічного, інвестиційного співробітництва і кооперації;

2) залучення інвестицій у науково-технічний комплекс України;

3) сприяння запровадженню в Україні міжнародних норм, зокрема запровадження міжнародної системи управління якістю;

4) передачу технологій у рамках науково-технічної й виробничої кооперації та інвестиційного співробітництва;

5) забезпечення участі вітчизняних підприємств, наукових установ, організацій та закладів вищої освіти у міжнародних виставках та ярмарках високотехнологічної продукції й технологій;

6) участь у розвитку вітчизняних сегментів міжнародних інформаційних і комунікаційних систем з питань інтелектуальної власності та трансферу технологій.

Отже, в Україні закладено нормативну базу щодо міжнародного співробітництва у сфері трансферу технологій. І не викликає сумніву той факт, що для країн перехідного періоду розвиток трансферу технологій може бути кроком на шляху до реструктуризації економіки та її переорієнтації на інноваційний розвиток.

Безумовно, найпоширенішими каналами трансферу технологій сьогодні є міжнародна торгівля, яка відіграє ключову роль у комерційному трансфері: наукомісткий сервіс у вигляді надання професійних послуг у сфері виробництва, обігу й управління (інжиніринг, консалтинг); міжнародне науково-технічне співробітництво; комплексний трансфер технологій [344, с. 47]. Проте, на відміну від практики технологічно розвинутих країн, в Україні трансфер технологій поки що не отримав необхідного розвитку. Тому Україні як державі, що зберегла значний науково-технічний потенціал, в найкоротший строк необхідно освоїти механізми комерціалізації результатів наукових досліджень та науково-технічних розробок і включити інтелектуальний продукт в ринковий оборот для того, щоб стати гідним учасником міжнародного співробітництва у сфері трансферу технологій.

Наразі для України в цілях євроінтеграції, інноваційного розвитку, виконання вимог Угоди про асоціацію між Україною та ЄС актуальним є питання вивчення досвіду регламентації сфери трансферу технологій в ЄС [345, с. 86–90]. Аналіз нормативно-правових актів ЄС у сфері наукових досліджень дозволяє виявити пріоритетні напрямки розвитку сучасної інноваційної діяльності, серед яких формування єдиного економіко-правового простору та ринку високотехнологічної продукції.

Загальновідомо, що на початку 80-х років європейські країни відставали у сфері наукових досліджень та інновацій від таких передових країн світу як США та Японія. Серед основних причин відзначають відсутність загальної науково-технічної політики європейських країн, а також слабку інтегрованість окремих сегментів національних інноваційних систем [346, с. 117].

У Договорі про функціонування ЄС наголошується, що ЄС має на меті зміцнення своїх наукових технологічних основ для досягнення глобального дослідницького простору ЄС, в якому наукові знання і технології рухатимуться вільно і заохочуватимуть європейські країни ставати більш конкурентоспроможними. З метою забезпечення відповідності пріоритетних напрямів інноваційного та науково-технічного розвитку ЄС сучасним темпам

впровадження та розробки нових технологій на Лісабонській зустрічі у березні 2000 р. прийнято робочу стратегію економічного оновлення – Європейську наукову сферу досліджень (далі – Лісабонська стратегія) [347].

На виконання Лісабонської стратегії Європейською комісією було започатковано розробку великого проєкту, спрямованого на підтримку конкурентоспроможності Європи щодо США та Японії. Проєкт мав здійснюватися паралельно з рамковими програмами та визначати стратегію розвитку ЄС на найближче десятиріччя. Проєкт також мав на меті забезпечувати відкритий спільний інформаційний простір європейських країн та його використання всіма зацікавленими особами, зокрема фахівцями та науковцями в інноваційній сфері [348, с. 85].

Політика ЄС здійснювалася на основі визначених принципів: загальності, який передбачає максимальну мобілізацію можливостей усіх учасників науково-інноваційної діяльності; взаємної допомоги, максимальної консолідації зусиль і концентрації наявних ресурсів усіх країн-членів; спільного фінансування, згідно з яким усі проєкти фінансують країни-члени ЄС, що дозволить створити необхідну матеріальну базу для вільного творчого наукового пошуку.

У контексті цих регулятивних принципів визначалися основні напрямки науково-технічної стратегії ЄС: 1) інноваційно-технологічна модернізація неконкурентоспроможних галузей виробництва; 2) нарощування розмірів фінансування наукових програм інноваційного розвитку; 3) визначення першорядним розвиток найновітніших, наукомістких галузей; 4) посилення міжрегіонального та регіонального співробітництва в інноваційних технологіях та наукових дослідженнях, вироблення спільної політики їх розвитку; 5) максимальне сприяння розповсюдженню інновацій в межах ЄС; 6) створення загальноєвропейського інформаційного середовища та єдиного наукового простору; 7) посилення уваги до фундаментальних наукових досліджень як фундаменту інноваційних технологій та прикладних знань; 8) підготовка

висококваліфікованих фахівців, спроможних забезпечити стабільний науково-технологічний прогрес усіх країн-членів ЄС [349, с. 347].

Таким чином, результатом реалізації Лісабонської стратегії в європейських країнах мало бути досягнення рекордних темпів економічного розвитку, цілковита зайнятість населення і максимальна соціальна справедливість. Для стимулювання розвитку економік в країнах ЄС під час реалізації Лісабонської стратегії виникла необхідність у збільшенні фінансування наукових досліджень, особливо в галузі інформаційно-комунікативних технологій [350]. Проте через фінансово-економічну кризу 2008–2009 рр. наміченої цілі Лісабонської стратегії не було досягнуто.

З метою консолідації зусиль виходу з кризи та створення умов для стійкого розвитку країн-членів ЄС було розроблено нову європейську стратегію економічного росту на 10 років – «Європа 2020: стратегія розумного, сталого і всеосяжного росту» (2010 р.) [351]. Зважаючи на невдалу реалізацію багатьох ключових завдань Лісабонської стратегії, заходи нової стратегії доповнилися положеннями національних програмних реформ.

Також для розвитку інноваційної діяльності та впровадження результатів НДДКР Комісією ЄС було прийнято ряд документів, у яких врегульовані механізми реалізації державної політики у сфері наукових досліджень та порядок надання державних асигнувань суб'єктам, які здійснюють комерціалізацію НДДКР, що фінансувалися або розроблялися за кошти державного бюджету. Поштовхом до формування державної політики ЄС у сфері нанотехнологій стало комюніке Комісії ЄС «На шляху до європейської стратегії нанотехнологій» (2004 р.) [352], в якому розроблена стратегія розвитку та врегулювання цієї сфери. Наступним кроком став План дій ЄС у сфері нанотехнологій на 2005–2009 роки «Нанонауки та нанотехнології» [353], де визначено низку чітких, взаємопов'язаних заходів з реалізації стратегії безпечних, надійних нанотехнологій. Для посилення інноваційних процесів і забезпечення економічної конкурентоспроможності ЄС було прийнято «Інноваційну стратегію» (2006 р.).

Можна стверджувати, що сучасна політика європейських країн, яка спрямована на синхронізацію прикладних і фундаментальних досліджень з реальним впровадженням розробок, є цілком виправданою і доволі аргументованою та сприяє формуванню і розвитку інформаційного суспільства знань [349, с. 351].

Найсуттєвішим інструментом реалізації стратегії розвитку ЄС і його політики у сфері інноваційної діяльності також є багаторічні Рамкові програми підтримки наукових досліджень та інновацій, які є основним інструментом прискорення фінансування досліджень. Кожна програма визначає: основні цілі науково-технічної діяльності, правила і механізми реалізації конкретних проєктів, бюджет і порядок розподілу коштів між різними програмами, комплекс інструментів для досягнення цілей.

Таким чином, нині в ЄС одним з основних механізмів реалізації політики стимулювання інноваційних науково-технологічних процесів є розробка і впровадження рамкових програм, спрямованих на формування цілісного дослідницького простору без галузевого поділу, але з концентрацією на пріоритетних напрямках. В умовах глобалізації такий підхід дозволяє країнам-членам ЄС мати високий рівень конкурентоздатності економіки, а взаємна інтеграція в рамках ЄС сприяє розвитку партнерських взаємовідносин між країнами та використанню об'єднаного інноваційного та науково-технічного потенціалу.

Так, 11 грудня 2013 року Європейський Парламент і Рада прийняли Регламент № 1291/2013/ЄС про створення нової Програми ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020 – Рамкова програма з досліджень та інновацій» (2014–2020) (далі – Горизонт 2020). Основним завданням програми Горизонт 2020 є стимулювання передової науки, підтримка лідерства в промисловості, зміцнення конкурентоспроможності ЄС у глобальному вимірі, її економічного зростання та створення нових робочих місць. У 2015 році між Україною та ЄС була підписана Угода про участь України у програмі ЄС Горизонт 2020 [354].

Отже, Україна стала асоційованим членом найбільшої Рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій Горизонт 2020 із загальним бюджетом близько 80 мільярдів євро, яка розрахована на 2014 – 2020 роки. Дане членство надало учасникам з України рівноправний статус з їхніми європейськими партнерами, а також відкрило можливості впливу на формування змісту цієї програми. Підписання Угоди про участь України у програмі ЄС Горизонт 2020 сприяє розширенню участі українських науково-дослідних організацій та університетів в європейських наукових дослідженнях, а також розвитку партнерських взаємовідносин між Україною та ЄС.

З часом відбулися суттєві зміни у конкурентоспроможності серед країн світу. За повідомленнями Н. Ф. Васильєвої наразі для ЄС головним конкурентом є не тільки США, але й Китай, Індія, економіка і науково-технологічна потужність яких помітно зростає, що позначилося на показнику промислового виробництва. Нині Китай зайняв перше місце серед провідних експортерів та випередив Німеччину і Японію за кількістю наукових публікацій і кількістю заявлених патентів [355, с. 10].

У країнах з розвинутою ринковою економікою державне регулювання у сфері трансферу технологій на зовнішньому та внутрішньому ринках реалізується через спеціальні закони, патентне законодавство, антимонопольне законодавство, законодавство про експортний контроль, податкове законодавство, загальні норми цивільного права тощо.

Усвідомлюючи необхідність нарощування економічного потенціалу, уряди розвинених країн забезпечують вкладення значних коштів на виконання НДДКР. Зокрема за повідомленнями М. Гришаквої [356, с. 48] США витрачають на дослідження та розробки 280 млрд. \$ на рік, Японія – 100 млрд. \$, Китай – 72 млрд. \$, країни ЄС – 50–60 млрд. \$.

Провідне місце на світовому ринку передачі технологій за ліцензійними договорами займають найрозвиненіші в технологічному відношенні країни – Китай, США, Японія, Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія, Індія. Як

вказали В. Ю. Плотніков та Є. М. Плотнікова [357, с. 52], на частку цих країн припадає близько 90 % ліцензійних надходжень від продажу ліцензій.

Для того, щоб запозичити позитивний досвід закордонних країн та виявити, які проблемні питання у сфері трансферу технологій існують в Україні, представляється доцільним детально розглянути, як вирішуються ці питання в патентному законодавстві окремих закордонних країн з розвинутою ринковою економікою.

Патентними законами окремих країн світу передбачається обов'язковий порядок укладення ліцензійних договорів на об'єкти промислової власності між власниками майнових прав та зацікавленими особами. У цих же законах вводяться санкції на використання об'єктів права промислової власності без згоди власників прав. Також патентним законодавством більшості країн передбачається порядок реєстрації договорів про передачу прав на патент та ліцензійних договорів. Така реєстрація може мати обов'язковий чи добровільний характер, проте, незареєстровані ліцензійні договори, як правило, вважаються недійсними відносно третіх осіб. Зокрема, такий порядок діє у Франції (ст. L 613-8 Кодексу інтелектуальної власності), в Австрії (§ 43 Патентного закону), в Бельгії (ст. 44 Закону про патенти на винаходи).

Патентним законодавством Канади та Японії передбачена обов'язкова реєстрація для договорів про передачу патенту та надання виключної ліцензії. Згідно зі ст. ст. 49–51 Патентного закону Канади договори про передачу патенту і договори про надання виключної ліцензії не мають юридичної сили для правонаступника, якщо даний договір не був зареєстрований в Патентному відомстві. Схоже правове регулювання договорів про передачу патенту та надання виключної ліцензії передбачено статтею 98 Патентного закону Японії (нова редакція набула чинності з 1 квітня 2005 р.) [358, с. 95–96]. Крім того, в Японії розв'язано питання про реєстрацію невиключних ліцензій. Цим Патентним закон не вимагається обов'язкової реєстрації невиключної ліцензії в Патентному відомстві, проте це бажано зробити для забезпечення прав ліцензіата та захисту від подальших правонаступників або від власників

виключної ліцензії. Якщо невиключна ліцензія зареєстрована, то вона діє і відносно особи, яка згодом придбала патент або виключне право на використання даного об'єкта права. Згідно з параграфом 261 Патентного закону США [358, с. 119] на федеральному рівні регулюються тільки договори про передачу патенту.

З метою підтвердження дійсності ліцензійних договорів та договорів про передачу патенту як відносно сторін договору, так і відносно третіх осіб, вимога обов'язкової реєстрації міститься в законах Португалії, Норвегії, Швеції, Швейцарії. Водночас у деяких країнах відсутня система державної реєстрації передачі об'єктів права промислової власності. Згідно з Патентним законом Німеччини реєстрація договору про передачу патенту та ліцензійного договору не потрібна [359]. До того ж патентне законодавство Німеччини не містить положень відносно форми й змісту цих договорів. Як зазначив німецький науковець Г. Штумпф [360, с. 29], визначення правової природи цих договорів здійснюється судовою практикою та науковою доктриною.

Відповідно до п. 1 ст. 33 Патентного закону Великої Британії [83] реєстрація договорів про передачу патенту або ліцензійного договору має необов'язковий характер. Проте будь-яка особа, яка зареєструвала право на патент на підставі відповідного договору, вважається законним володільцем прав, на відміну від тієї особи, яка буде обґрунтовувати свої права на підставі більш раннього договору, юридичного документа або події, які не були зареєстровані в патентному реєстрі. Таким чином, будь-які договори, предметом яких є права на об'єкт, без реєстрації вважатимуться недійсними для третіх осіб.

Патентне законодавство більшості держав-учасниць СНД [361], навпаки, містить загальну норму про обов'язкову реєстрацію вказаних договорів. Наприклад, статтями 10 і 13 Патентного закону РФ передбачена обов'язкова реєстрація в Патентному відомстві договорів про передачу патенту і ліцензійних договорів, без чого вони недійсні як для сторін договору, так і для третіх осіб. За повідомленням автора [362, с. 154] нині в Росії обов'язкова

реєстрація договорів про надання права на використання об'єктів промислової власності є практично єдиною формою державного регулювання передачі технології на ліцензійній основі. Договори, які містять несумісні положення, або такі, що суперечать законодавству, реєстрації не підлягають.

Згідно з ч. 1 ст. 1114 ЦК України ліцензії на використання об'єкта права інтелектуальної власності та договори про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності не підлягають обов'язковій державній реєстрації. Їх державна реєстрація здійснюється на вимогу ліцензіата чи ліцензіара у порядку, встановленому законом. На підставі ч. 2 ст. 1114 ЦК України факт передачі виключних майнових прав інтелектуальної власності, які відповідно до ЦК України або іншого закону є чинними після їх державної реєстрації, підлягає державній реєстрації.

Зокрема, згідно з ч. 1 п. 8 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» договір про передачу права власності на винахід і ліцензійний договір вважаються дійсними, якщо вони укладені у письмовій формі та підписані сторонами. Відповідно до ч. 2 п. 8 ст. 28 цього Закону України сторона договору має право на офіційне загальнодоступне інформування інших осіб про передачу прав власності на винахід або видачу ліцензії на використання об'єкта права. Таке інформування здійснюється шляхом публікації в офіційному бюлетені відомостей в обсязі та порядку, що встановлені НОІВ, з одночасним внесенням їх до реєстру.

На підставі ст. 15 Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»» уповноважений орган з питань реалізації державної політики у сфері трансферу технологій після отримання висновку державної експертизи приймає рішення щодо погодження трансферу технології, її складових, створених або придбаних за бюджетні кошти, юридичним особам, що зареєстровані в інших країнах, або фізичним особам-іноземцям, або особам без громадянства, та вносить дані про технологію та її складові до Державного реєстру переданих технологій. Відповідно до ст. 16 цього Закону України підприємства державної форми

власності, що створюють або закупають технології або їх складові, реєструють їх з метою визначення можливості їх використання в Україні.

Отже, для договору про передачу виключних майнових прав на об'єкт промислової власності та ліцензійного договору в патентному законодавстві України обов'язкової реєстрації не передбачено. Проте законодавством України передбачено обов'язкову реєстрацію при трансфері технології, яка була створена або придбана за бюджетні кошти, і це доцільно.

Далі пропонуємо розглянути, як іноземні країни з розвиненою ринковою економікою застосовують спеціальне законодавство у сфері трансферу технологій. Спеціальне законодавство закордонних країн у сфері трансферу технологій передбачає різні цілі й порядок регулювання при продажу і закупівлі технологій. Основна мета чинного порядку надання прав на використання об'єктів промислової власності – підтримка і створення умов для продажу ліцензій на внутрішньому і міжнародному ринках, контроль за експортом високих технологій, дотримання міжнародних зобов'язань із передачі технології [363, с. 98–101].

Зокрема, уніфікованого патентного законодавства в ЄС не існує. В Італії дослідник університету є власником патенту на винахід (університет отримує до 50% прибутку від комерціалізації патенту), у Великій Британії кожен університет має свої власні правила. Питання використання результатів науково-технічної діяльності (зокрема, набуття та передача прав, розподіл доходів від використання) в європейській практиці, як правило, регулюються спеціальним законодавством, яке постійно вдосконалюється. Основна тенденція в еволюції законодавства ЄС полягає в лібералізації умов і розвитку стимулів для ефективного використання об'єктів права промислової власності. У багатьох країнах ЄС розроблено програми для підтримки інновацій малих підприємств (Small Business Innovation Research Program – SBIR) і передачі технологій малого бізнесу (Small Business Technology Transfer – STTR) [364, с. 53].

Різноманітні нормативні акти іноземних країн у сфері трансферу технологій характеризуються загальними рисами. Як правило, ці законодавчі акти встановлюють порядок обов'язкової реєстрації договору, пов'язаної з передачею технології, і/або узгодження з компетентними органами, які також визначені нормативними актами про передачу технології. Компетентні органи перевіряють договори з технологічної, економічної, соціальної та політичної точок зору з метою визначення дійсної корисності даної технології для розвитку країни [365, с. 157].

За повідомленнями В. М. Євдокимової в окремих країнах діє жорсткий порядок щодо придбання закордонної технології. Зокрема, у Японії, КНР, Італії, Іспанії закордонну технологію можна придбати тільки після попереднього узгодження умов договору з відповідними міністерствами та відомствами. У КНР порядок закупівлі закордонної технології регулюється Законом про зовнішньоекономічні контракти та Постановою КНР для Адміністрації по імпортному контракту у сфері технології. Даною Постановою передбачається обов'язкова процедура узгодження договорів з відповідними міністерствами та відомствами. Так, потребують узгодження договори на технічне обслуговування з використанням передової технології, закупівлю ліцензій, виробничу кооперацію з використанням закордонних ліцензій на промислову власність, імпорт комплектного устаткування з використанням ліцензій. Дані договори повинні містити обов'язкові умови (опис і зміст технології, використовувані патенти й товарні знаки, територія, строк, розмір гонорару, умови платежу, гарантовані технічні результати) [362, с. 154–158].

В Японії імпорт технологій регулюється Законом про контроль за валютними операціями та зовнішньою торгівлею. Також Комітетом Японії затверджений перелік міжнародних договорів, що мають бути схвалені даним органом. Зокрема, це договори на придбання патентів і ліцензій на використання об'єктів патентного права та договори про надання технічної допомоги [365, с. 165].

Законодавчі акти аналогічного характеру діють в таких латиноамериканських країнах як Мексика (Закон про реєстрацію передачі технології та про використання патентів і товарних знаків Мексики від 28 грудня 1972 р.); Бразилія (Постанова президента Національного інституту промислової власності про передачу технології у Бразилії від 15 вересня 1975 року); Аргентина (Закон про юридичні угоди з передачі технології Аргентини від 12 березня 1981 р.). Усі ці нормативні акти регламентують порядок придбання закордонної технології та визначають зміст і умови договорів про передачу технології [366, с. 7].

Для вивчення позитивної практики у сфері державного регулювання трансферу технологій запропоновано детальніше розглянути досвід однієї з розвинених країн світу – США. Ми вважаємо, що саме досвід США щодо механізму впровадження технологій у структуру державного господарювання є найбільш цікавим для України.

До 1980 р. у США результати НДДКР, що фінансувалися з державного бюджету, були федеральною власністю. Це не створювало в інженерів та вчених, що працювали у державних лабораторіях або отримували фінансову підтримку від держави, особливого зацікавлення в комерційному застосуванні отриманих знань. Погіршення торговельного балансу у країні та загострення конкуренції на світовому ринку змусили Конгрес прийняти низку нових федеральних законів [367, с. 122].

Нині в США передача технологій регулюється такими спеціальними федеральними законодавчими актами, зокрема Законом «Про регулювання експорту» (1979 р.), Законом Стівенсона-Уайдлера «Про технологічні інновації» (1980 р.) (зі змінами, внесеними Законом «Про перегляд Закону 2010 р. «Про конкурентоспроможність США»»), Законом Байя-Доула (1980 р.), Федеральним законом США «Про трансфер технологій» (1986 р.), Національним законом про конкурентоспроможність у сфері трансферу технологій (1989 р.).

Відповідно до Закону про регулювання експорту від 1979 р. ліцензування експорту здійснюється на підставі детальної правової регламентації, що встановлює два етапи контролю. На першому етапі складається список тих товарів, на які може бути обмежений експорт. На другому – видається експортна ліцензія. Список технологій і товарів, експорт яких може перешкоджати досягненню зовнішньополітичних інтересів США, затверджується державним департаментом США.

Закони Стівенсона-Уайдлера та Байя-Доула були спрямовані на стимулювання комерціалізації НДДКР, які фінансувалися або розроблялися за кошти федерального бюджету США; регулювання порядку використання технологій, права на які належать державі; заохочення технологічних нововведень в різних галузях економіки; обмеження трансферу технологій в іноземні країни; координацію патентної, науково-технічної, торгово-промислової політики держави [368, 106–110].

Закон Стівенсона-Уайдлера належав до сфери захисту прав власності на запатентовані результати НДДКР, які були отримані в ході спільних досліджень урядових науково-дослідних лабораторій і зовнішніх партнерів. Даним Законом закріплюється положення, що передача технологій має здійснюватися за підтримки держави та органів місцевого самоврядування, некомерційних організацій, приватного сектора та мати підтримку у науковій сфері [369, с. 40]. Також на підставі цього законодавчого акту на базі університетів створювалися промислово-технічні центри. Даний документ наділив Міністерство торгівлі США великими повноваженнями у сфері посилення ролі технологічних інновацій як для державних, так і для комерційних цілей.

Один із найважливіших законодавчих актів у сфері трансферу та комерціалізації технологій, з яким зв'язується прорив в комерціалізації наукових досліджень в США, є Закон Байя-Доула. Цим Законом докорінно змінився характер взаємовідносин між творцем об'єкта права, урядом і університетами щодо встановлення права на об'єкти промислової власності. Нині права на об'єкт, створений при фінансуванні з федерального бюджету,

належить університетам (малому бізнесу, окремим неприбутковим організаціям) при обов'язковій подачі заявки на патентування цього об'єкта права. Також у Законі Байя-Доула визначається механізм трансферу та комерціалізації результатів бюджетних науково-дослідних робіт.

Крім того, виконавцям було надано можливість отримувати право на інші об'єкти інтелектуальної власності, зокрема, комерційну інформацію, що виникла внаслідок бюджетних інвестицій. Як зазначалося у попередньому матеріалі, до прийняття цього Закону США право на об'єкти промислової власності, фінансовані з бюджету, належало державі в особі агентства, яке здійснювало таке фінансування. Дослідницькі організації не мали заохочувальних стимулів для трансферу результатів власних досліджень. Також фінансові структури не долучалися до процесів комерціалізації та вкрай неохоче долучалися до створення нових технологій. Прийняття даного Закону кардинально змінило цю ситуацію. Зокрема, університети та федеральні дослідницькі лабораторії отримали право на патенти, а зміна власника на об'єкт промислової власності сприяла збільшенню зацікавленості інвесторів у фінансуванні процесів комерціалізації [370, с. 38–49].

Таким чином, Закон Байя-Доула надав можливість університетам, малому бізнесу і некомерційним організаціям отримувати право власності на об'єкти промислової власності, які були створені за державні кошти.

Досліджуючи законодавчу базу США у сфері регулювання інноваційної діяльності, не можна не згадати Закон про порядок патентування в університетах і малому бізнесі 1980 р., який наділив університети й малий бізнес, що виконують НДДКР при федеральній фінансовій підтримці, правом самостійно здійснювати патентування отриманих результатів. Своєю чергою орган, який фінансує ці роботи, отримав право надання ексклюзивної ліцензії як гаранта на «власну технологію» приватним суб'єктам.

Черговим етапом розвитку приватно-публічного партнерства в даній сфері правовідносин стало прийняття в 1982 році Закону про розвиток інновацій у малому бізнесі, в якому малий бізнес трактується як «двигун

прогресу». Проте, оскільки суб'єкти малого підприємництва істотно програвали по ряду показників корпораціям і університетам, які здійснюють науково-дослідну діяльність, цей Закон зобов'язав федеральні виконавчі органи фінансувати дослідні роботи, що виконуються суб'єктами малого бізнесу [371].

Також велике значення для розвитку сфери трансферу технологій в США має прийняття Федерального закону США про трансфер технологій від 1986 р. та Закону про національну конкурентоспроможність від 1989 р. Федеральний закон США уповноважив державні органи управління надавати директорам урядових лабораторій право укласти договори про спільні НДДКР та договори про ліцензування. Закон про національну конкурентоспроможність визначив порядок укладання ліцензійних угод та забезпечив промисловим компаніям правові гарантії на використання промислової власності, що виникає в результаті договорів про кооперативні дослідження з федеральними лабораторіями.

Вже на початку 90-х років ХХ ст. у США було сформовано мережу передачі технологій, що складається з шістьох регіональних і головного національного центрів, розташованих у різних частинах країни. Здійснює керівництво діяльністю центрів – Національне агентство з дослідження космічного простору (NASA). Створена мережа надає необхідну допомогу у передачі технологій всім іншим зацікавленим відомствам та має загальнофедеральне значення. Хоча уряд не надає прямої фінансової підтримки діяльності центрів передачі технологій, проте університетам, безприбутковим організаціям та малому бізнесу надається право передавати ліцензії на використання об'єктів промислової власності, створених в ході досліджень за фінансової підтримки уряду, промисловим компаніям.

На етапі становлення центру (до 10 років) університети та національні лабораторії істотно його підтримують, фінансуючи зі своїх внутрішніх ресурсів. Згодом, як тільки центри починають отримувати прибуток від комерціалізації результатів розробок і досліджень, обсяг субсидій на діяльність

центру постійно скорочується і, в кінцевому підсумку, одержуваний ним дохід позбавляє університети та лабораторії від прямого субсидування. У ряді випадків центр може отримувати фінансову підтримку і від промислових організацій [367, с. 122].

Отже, у результаті аналізу патентного законодавства США ми дійшли до висновку, що, по-перше, всі наведені заходи сприяли помітній активізації діяльності з передачі технологій на всіх рівнях, бо така створена мережа США почала надавати реальну необхідну допомогу у передачі технологій та мала загальнофедеральне значення. Позитивні результати позначилися у збільшенні поданих заявок на об'єкти промислової власності за участю федеральних лабораторій, росту кількості виданих на них патентів і підвищенні видатків приватного сектору на підтримку наукових розробок і досліджень в університетах. По-друге, в США федеральні та науково-технологічні організації все більшою мірою стають партнерами у сфері трансферу технологій. При цьому, якщо федеральні організації забезпечують дотримання національних інтересів, створюючи сприятливий інвестиційний клімат, то науково-технологічні організації, відчуваючи державну підтримку, забезпечують комерційну реалізацію федеральних інвестицій на ринку.

Американський досвід щодо інноваційної діяльності та врегулювання сфери трансферу технологій був частково застосований і в Україні. У 2012 р. в Україні в основний закон у сфері трансферу технологій, Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», було внесено зміни відносно інноваційної діяльності. Зміни були спрямовані на врегулювання сфери передачі технологій і поліпшення умов комерціалізації результатів науково-дослідної діяльності. При редакції даного Закону України використовувалися принципи Закону Байя-Доула (1980 р.), які допомагають дослідницьким організаціям отримувати майнові права на створені об'єкти права промислової власності, повністю або частково створені із залученням коштів державного бюджету.

У КНР на державному рівні передача технологій в інші країни регулюється двома документами – імпортом та експортним каталогами технологій. Усі типи технологій поділено на три види:

- 1) з вільною передачею;
- 2) з обмеженою передачею;
- 3) заборонені до передавання.

Згідно з цими документами обмеження в технологічному співробітництві можуть виникнути, зокрема, якщо:

- 1) трансфер технології загрожує інтересам суспільства, моралі, національній безпеці;

- 2) технологія належить до сфери видобутку чи обробки дорогоцінних металів. В інших випадках процедура трансферу технологій залишається на розсуд сторін з обов'язковою реєстрацією в державних органах.

Доцільно також розглянути досвід такої технологічно розвиненої країни як Німеччина. У даній країні до мережі технологічних посередників між лабораторіями та промисловими компаніями входять різні спільні дослідницькі асоціації промисловості й наукові товариства. Їхня діяльність фінансується шляхом надання субсидій федерального уряду і доходів від виконання контрактних досліджень. Головним завданням цих дослідницьких асоціацій і наукових товариств є виконання досліджень загальнонаціонального значення та сприяння впровадженню в промисловість нових технологій.

Компанії Німеччини також накопичили суттєвий досвід щодо знаходження балансу між захистом власних інтересів на внутрішньому та зовнішньому ринках. На відміну від законодавства США у сфері трансферу технологій, відповідне законодавство Німеччини орієнтоване на посилення реалізації інтересів держави при введенні нових об'єктів у цивільний обіг і отримання доходів від їх комерціалізації [372, с. 55–56].

З метою прискорення технологічного трансферу та збільшення патентної активності університетів, у 2002 році в патентний закон Німеччини були внесені фундаментальні зміни [373, с. 61]. А саме, якщо раніше винахідникам,

які працювали в академічному секторі, належали права на створені ними об'єкти промислової власності, то нині, якщо такий об'єкт виконано в рамках виконання службових обов'язків, майнові права на нього належать університету. Творець має право на отримання невиключної ліцензії на об'єкт патентного права з метою використання його у викладацькій діяльності або в подальших дослідженнях. Своєю чергою, університет може або заявити майнові права на цей об'єкт патентного права, або залишити майнові права на об'єкт винахіднику. Також для стимулювання винахідницької діяльності університети можуть бути учасниками інноваційних компаній за кошти приватного сектору чи державного бюджету [374, с. 14–15].

Країна, яка однією з перших підійшла до питання регулювання партнерських відносин між державою і приватним сектором, це Велика Британія. У Великій Британії механізм передачі технологій був сформульований на початку 90-х років через створення освітніх установ і наукових лабораторій, консорціумів промислових компаній для проведення спільних досліджень на НДДКР. Основними завданнями подібних організаційних структур стали установлення зв'язків між зацікавленими промисловими компаніями й науковими лабораторіями чи університетами, а також поширення інформації про нові перспективні технології.

У Великій Британії ще у 1992 році була затверджена концепція «права приватної фінансової ініціативи». Головним завданням цієї концепції було сприяння участі приватного сектору у створенні НДДКР шляхом чіткого визначення рамкових умов [375, с. 278–279]. Також у Великій Британії проводиться активна політика по інноваційному розвитку економіки країни за допомогою заохочення і підтримки інвестицій в науково-технічний сектор, зокрема, у сфері високих технологій, шляхом державного фінансування як за допомогою надання грантів, так і шляхом надання податкових пільг. Вперше цей механізм був застосований у 2000 році до суб'єктів малого та середнього бізнесу, а надалі поширив свою дію і на великі компанії.

У Франції питаннями комерціалізації й трансферу результатів НДДКР, створених за державні кошти, займається Національне агентство з підвищення інноваційної привабливості наукових досліджень (далі – Національне агентство). Національне агентство було створене у 1979 році з метою сприяння інноваційній діяльності промисловості насамперед у сфері малого і середнього бізнесу. З одного боку, Національне агентство наділене статусом незалежного концерну, з іншого – сфера його діяльності визначається урядом, який вкладає основні кошти у фонди цієї програми. Трансфер та комерціалізація технологій, створених за бюджетні кошти, здійснюється на ліцензійній основі [375, с. 374–375].

Національне агентство надає фінансову підтримку інноваційним підприємствам і науково-дослідним лабораторіям. Однією із форм підтримки є надання безпроцентної позики на строк до 6 років в розмірі 50 % від вартості проекту, яка підлягає поверненню лише у випадку, якщо профінансований інноваційний проєкт виявиться успішним [377, с. 154–155]. Також для реалізації інноваційних програм можна отримати гранти, субсидії, дотації. Усі форми фінансування орієнтовані на стимулювання активізації участі малих і середніх підприємств у рамках регіональних або міжнародних програм. Ми вважаємо, що досвід щодо підтримки державою інноваційних програм, який запроваджений у Франції, доцільно використати і в нашій державі.

Також у Франції після прийняттям Закону про інноваційні розробки (1999 р.) були розширені права університетів у сфері ліцензійної діяльності та трансферу технологій. Зокрема для комерціалізації нових розробок співробітники університетів почали залучати приватні компанії. При цьому майнові права на результати наукових розробок закріплювалися за університетами, а не за міністерствами чи фізичними особами.

Далі розглянемо, як в Японії законодавчо врегульована сфера трансферу технологій. Патентна система цієї найбільш технологічно розвиненої країни завжди була прикладом для багатьох країн світу, тому досвід Японії щодо врегулювання відносин у даній сфері буде цікавим і для України.

Так, в Японії до 90-х років існувала презумпція, що майнові права на технології, які розроблені національними університетами, належать державі. Реформування розпочалося з прийняття у 1995 р. Закону Японії «Про науку та технології». У 1998 році уряд Японії прийняв Закон «Про сприяння передачі технології університетами». Цей законодавчий акт узаконив передачу університетами до підприємств розроблені технології та надавав підтримку співпраці університетів з промисловістю у сфері виконання науково-дослідних робіт.

Пізніше, в 1999 р., в Японії був прийнятий Закон «Про спеціальні заходи зі стимулювання розвитку промисловості» (японська версія Закону США Байя-Доула). Метою прийняття зазначеного Закону є підтримка дослідницької діяльності та сприяння використанню об'єктів права промислової власності, які отримані в результаті проведення розробок чи досліджень, що фінансувалися урядом Японії. Цим законодавчим актом було врегульовано передачу майнових прав на всі види об'єктів права промислової власності, що фінансувалися урядом Японії [378, с. 27–36].

У 2000 році урядом Японії був прийнятий Закон «Про сприяння взаємодії університетів та промисловості», яким було закріплено право співробітників університетів надавати платні консультації, створювати стартап компанії та управляти ними.

У квітні 2004 року набрав чинності Закон «Про університети». На підставі цього законодавчого акту відбулася зміна правового статусу національних університетів з державної установи до незалежного адміністративного органу [379, с. 144]. Таким чином, університети отримали автономію та право на набуття майнових прав на власні винаходи. Крім того, кожен з університетів мав власний відділ з інтелектуальної власності.

Прийняття урядом Японії вищезгаданих законів привело до стрімкого зростання кількості поданих університетами заявок на об'єкти патентного права та збільшення договорів про передачу технологій в промисловість. Проведені заходи з удосконалення законодавства Японії у сфері трансферу

технологій стимулювали інноваційний розвиток економіки країни. І нині ця країна належить до числа найбільш технологічно розвинених країн світу.

Дані здійсненого аналізу дозволяють зробити висновок, що успішна комерціалізація об'єктів права промислової власності можлива лише при прямій взаємодії державного сектору, наукових інституцій та промисловості. Визначальною особливістю передачі результатів наукових розробок та досліджень для їхнього освоєння є створення й розвиток комерційних форм взаємодії науки та виробництва за посередництва неприбуткових інституцій, створених державою. До того, зазначені країни є економічно та соціально стабільними, тому досвід цих країн щодо комерціалізації об'єктів права промислової власності має бути взятий до уваги й в Україні.

Далі пропонується розглянути, як врегульовані відносини у сфері трансферу технологій у країнах ближнього закордоння, зокрема, в Республіці Білорусь та Російській Федерації.

З метою вдосконалення організації наукової, науково-технічної й інноваційної діяльності в Білорусі ухвалено Декрет Президента Республіки Білорусь від 4 серпня 2009 р. «Про внесення змін і доповнень у Декрет Президента Республіки Білорусь від 5 березня 2002 року» [380], яким були розподілені й конкретизовані повноваження між Національною академією наук Білорусі та Державним комітетом по науці та технологіям.

У Республіці Білорусь основним нормативним актом, що регулює комерціалізацію результатів наукової та науково-технічної діяльності, створених повністю або частково за державні кошти, є Указ Президента Республіки Білорусь від 4 лютого 2013 р. «Про комерціалізацію результатів наукової та науково-технічної діяльності, створених за державні кошти» [381]. Ним встановлено, що результати наукової та науково-технічної діяльності, створені повністю або частково за кошти республіканського і (або) місцевих бюджетів, у тому числі державних цільових бюджетних фондів, а також державних позабюджетних фондів, підлягають обов'язковій комерціалізації в порядку і строки, передбачені Указом.

Комерціалізація результатів наукової та науково-технічної діяльності забезпечується державними замовниками та здійснюється володільцем майнових прав на ці результати протягом трьох років після їх створення, у випадках надання результатам наукової та науково-технічної діяльності правової охорони як об'єктам права промислової власності – протягом трьох років з дня отримання охоронного документа.

Традиційним є інтерес до досвіду Російської Федерації щодо законодавчого регулювання сфери трансферу технологій. Найважливішим кроком у цій сфері стало набрання чинності з 1 січня 2008 р. ч. 4 Цивільного кодексу РФ, яка присвячена правам на результати інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації, зокрема, правам на єдину технологію.

Відповідно до ст. 1544 Цивільного кодексу РФ право на технологію, яка створена за кошти або із залученням коштів федерального бюджету чи бюджету суб'єкта Російської Федерації, належить особі, яка організувала створення єдиної технології, – виконавцю. Проте особа, яка претендує на права на технологію, повинна в процесі створення технології вжити всіх заходів, необхідних для отримання прав на об'єкти, що входять у склад єдиної технології. Цими заходами можуть бути, зокрема, подання заявок на видачу охоронного документа чи державну реєстрацію об'єктів права промислової власності, введення режиму комерційної таємниці до відповідної інформації, укладання договорів про відчуження виключних прав (ліцензійних договорів) з володільцями прав на об'єкти права промислової власності.

У ст. 1546 Цивільного кодексу РФ закріплено вичерпний перелік обставин, при яких право на технологію зберігає за собою Російська Федерація або її суб'єкт. Зокрема, право на технологію, створену за кошти або із залученням коштів федерального бюджету, належить Російській Федерації (її суб'єкту) у випадках, коли: Російська Федерація (її суб'єкт) до створення єдиної технології або в наступному взяла на себе фінансування робіт з доведення єдиної технології до стадії практичного застосування (впровадження); виконавець до спливу шести місяців після закінчення робіт по

створенню єдиної технології не забезпечив вчинення всіх дій, необхідних для визнання за ним виключних прав на результати інтелектуальної діяльності, які входять до складу технології; єдина технологія безпосередньо пов'язана із забезпеченням оборони й безпеки держави.

У 2008 році у Росії був прийнятий законодавчий акт у сфері трансферу технологій – Федеральний закон від 25 грудня 2008 р. «Про передачу прав на єдині технології» [382], а у 2011 р. – Федеральний закон від 04 червня 2011 р. «Про внесення змін до Федерального закону «Про передачу прав на єдині технології» [383]. Відповідно до ст. 14 (п. 1) цього Закону права на єдині технології цивільного призначення можуть передаватися для використання на територіях іноземних держав за згодою державного замовника або розпорядника бюджетних коштів відповідно до законодавства Російської Федерації про зовнішньоекономічну діяльність. Така згода може бути дана за умови подання особою, якій належить право на єдину технологію цивільного призначення, доказів неможливості самостійного практичного застосування цієї єдиної технології або передачі права на неї третім особам для практичного застосування на території Російської Федерації й це доцільно.

Також цілісна концепція переходу російської економіки на шлях інноваційного розвитку міститься в Стратегії інноваційного розвитку Російської Федерації на період до 2020 року «Інноваційна Росія – 2020» (2014–2020 рр.) (далі – інноваційна стратегія Росії) [384]. Завдання інноваційної стратегії Росії – довгострокова перспектива розвитку науково-технічної сфери та створення державою організаційних і матеріальних умов для осіб, які беруть участь в інноваційних процесах.

Таким чином, як зазначалося у попередньому матеріалі, Російська Федерація при розбудові власної політики стосовно розподілу прав на об'єкти промислової власності врахувала негативний досвід США, який мав місце до 80-х років ХХ ст., коли виключно за державою закріплювалися права на патентування результатів НДДКР, що фінансувалися з федерального бюджету. Проте така практика законодавчого врегулювання даної сфери призвела до

негативних наслідків, що спонукало уряд США відмовитися від продовження такої політики. Нині у США суттєво змінилися підходи щодо визначення правоволодільця на об'єкти права промислової власності. У разі, якщо об'єкти промислової власності створені за державні кошти, то правами володіє не держава, а державні науково-дослідні організації, що є працедавцями дослідника і вважаємо такий підхід доцільним. Тому наразі США є одна із найрозвиненіших в технологічному відношенні країн світу, яка займає провідне місце на світовому ринку передачі технологій за ліцензійними договорами.

Отже, результати дослідження, виконаного на основі аналізу нормативно-правових актів провідних закордонних країн (США, Німеччини, Японії, Франції, Великої Британії, КНР, Республіки Білорусь тощо), дозволяють зробити наступні висновки:

1. Провідне місце на світовому ринку у сфері трансферу технологій займають найрозвиненіші в технологічному відношенні країни – Китай, Японія, Німеччина, США, Велика Британія, Франція, Італія. Спеціальне законодавство закордонних країн в даній сфері передбачає різні цілі та порядок регулювання при продажу та закупівлі технологій, проте характеризується і загальними рисами. Як правило, законодавчими актами іноземних країн, в тому числі й України, встановлюється порядок обов'язкової реєстрації договору щодо передачі технології й це доцільно.

2. Встановлено, що патентним законодавством закордонних країн передбачається обов'язковий порядок укладення ліцензійних договорів та договорів про передачу патенту на об'єкти промислової власності між володільцями майнових прав і зацікавленими особами. З метою підтвердження дійсності даних договорів, як відносно сторін договору, так і відносно третіх осіб, вимога обов'язкової реєстрації міститься в законах Португалії, Норвегії, Швеції, Швейцарії, Франції, Австрії, Бельгії, Японії, Канади, Російської Федерації. У таких країнах як, зокрема, Німеччина, Велика Британія, Україна дані договори не підлягають обов'язковій державній реєстрації.

Вважаємо, що державна реєстрація договорів про передачу виключних майнових прав – це своєчасна і достатньо ефективна міра з врегулювання внутрішнього державного технологічного обміну та є гарантією правової стабільності відносин сторін у договорі. Тому вважаємо, що в патентному законодавстві України повинна бути передбачена обов'язкова реєстрація для договорів про передання виключних майнових прав на об'єкт промислової власності.

3. Встановлено, що у таких країнах як: Велика Британія, США, Японія майнові права на об'єкти промислової власності, що фінансувалися з бюджету, спочатку були закріплені за державою. Проте така практика призвела до негативних наслідків, що спонукало уряди цих країн внести відповідні зміни у законодавство у сфері трансферу технологій. Нині у цих країнах суттєво змінилися підходи щодо визначення правоволодільця на об'єкти права промислової власності. У разі, якщо об'єкти промислової власності створені за державні кошти, то правами володіє не держава, а державні науково-дослідні організації, що є працедавцями дослідника.

Інший підхід до цього питання у таких країнах як, зокрема, Німеччина, Російська Федерація, де законодавство у сфері трансферу технологій орієнтоване на державний інтерес при введенні нових об'єктів промислової власності у цивільний обіг і отримання доходів від їх комерціалізації.

4. У результаті ґрунтовного аналізу патентного законодавства США, Японії, Франції ми дійшли висновку, що в цих країнах державні та науково-технологічні організації все більшою мірою стають партнерами у сфері трансферу технологій. А саме, якщо державні організації забезпечують дотримання національних інтересів, створюючи сприятливий інвестиційний клімат, то науково-технологічні організації, відчуваючи державну підтримку, забезпечують комерційну реалізацію державних інвестицій на ринку. Ми вважаємо, що досвід врегулювання передачі технології в цих найрозвиненіших в технологічному відношенні країнах може бути використаний і в Україні при врегулюванні відносин у відповідній сфері.

5. Аналіз нормативно-правових актів ЄС у сфері наукових досліджень дозволяє виявити пріоритетні напрямки розвитку сучасної інноваційної діяльності, серед яких формування єдиного економіко-правового простору та ринку високотехнологічної продукції.

Встановлено, що в ЄС одним з основних механізмів реалізації політики стимулювання інноваційних науково-технологічних та науково-технічних процесів є впровадження рамкових програм, які спрямовані на формування цілісного дослідницького простору ЄС без галузевого поділу, але з концентрацією на пріоритетних напрямках. В умовах глобалізації такий підхід дозволяє країнам-членам ЄС мати високий рівень конкурентоздатності економіки, а взаємна інтеграція в рамках ЄС сприяє розвитку партнерських взаємовідносин між країнами та використанню об'єднаного інноваційного та науково-технічного потенціалу.

Нині Україна стала асоційованим членом найбільшої Рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020». Дане членство надало учасникам з України рівноправний статус з їхніми європейськими партнерами. Підписання Угоди про участь України у програмі ЄС «Горизонт 2020» сприятиме розвитку партнерських взаємовідносин між Україною та ЄС.

Висновки до другого розділу

Аналізуючи чинне національне законодавство у сфері промислової власності та відповідне законодавство окремих іноземних країн, застосовуючи досвід країн-членів ЄС, практику його застосування, можна зробити наступні висновки:

1. Аналіз становлення та розвиток міжнародної системи охорони прав на об'єкти промислової власності, дозволяє зробити висновок, що Паризька конвенція була першим міжнародно-правовим документом і наразі є основним документом, який визначає засади всіх інших міжнародних договорів у сфері охорони промислової власності. Інші міжнародні конвенції та договори

стосуються специфічних сфер та об'єктів права промислової власності, встановлюють особливі правові режими та умови співпраці у сфері промислової власності. Саме міжнародні договори у сфері інтелектуальної та, зокрема, промислової власності породжують найбільшу частку норм, що згодом знаходять своє закріплення як у регіональному (європейському), так і національному законодавствах.

В рамках проведеного аналізу міжнародної охорони прав на об'єкти промислової власності особлива увага приділялася вивченню таких важливих питань, як сфера дії цієї охорони, принципи та права, які надаються нею. З цією метою було проведене дослідження основних положень низки універсальних міжнародних договорів про промислову власність. Робиться висновок, що одним із пріоритетних напрямків у сфері промислової власності в Україні є здійснення міжнародної політики з метою підвищення міжнародного іміджу України та її впливу на міжнародні процеси у даній сфері. Вважаємо, що надзвичайно важливим є аналіз реалізації національного законодавства у сфері промислової власності з урахуванням міжнародного досвіду.

2. У підрозділі 2. 2 були досліджені історія становлення та інтеграційні процеси законодавства ЄС у сфері промислової власності. Аналіз національних норм у даній сфері країн Європи та гармонізація й уніфікація цих норм в ЄС дозволяє виявити сучасні тенденції та шляхи розвитку інституту права промислової власності в країнах із розвиненим сегментом економіки високих технологій.

Доведено, що запровадження європейських інституційних механізмів оформлення прав та створення в ЄС єдиної системи охорони об'єктів промислової власності є закономірним результатом регіональної економічної інтеграції. Попри те, що інтеграційні процеси в ЄС в зазначеній сфері не завершені, можна констатувати, що нині система права промислової власності в європейських країнах являє собою нове правове явище, що досить швидко та динамічно розвивається нарівні з міжнародною та національними правовими системами.

Дослідження інтеграційного процесу законодавства ЄС у сфері промислової власності надає змогу в Україні застосувати позитивний досвід ЄС та запропонувати конкретні шляхи вдосконалення національного законодавства в даній сфері до європейського законодавства.

3. У результаті ґрунтовного вивчення законодавства країн-членів ЄС, судової практики та наукових розробок, присвячених досліджуваним проблематиці можна зробити наступні висновки, що видаються корисними для пошуку шляхів вдосконалення законодавства України та приведення його до європейського законодавства:

– нині в ЄС спостерігається активізація розвитку правової системи у галузі приватного права, зокрема у сфері правової охорони промислової власності. Для сучасного етапу розвитку європейського законодавства важливим є процес універсалізації законодавств країн-членів ЄС з метою подолання будь-яких перешкод на шляху впровадження та практичного використання об'єктів права промислової власності в єдиному просторі ЄС;

– встановлено, що в ЄС приділяється значна увага новим об'єктам промислової власності, зокрема винаходам у галузі біотехнології та комп'ютерної технології, а також створенню якісних продуктів шляхом запровадження спеціальних механізмів виробництва та географічних зон. Це пояснюється тим, що наукові дослідження у сфері винахідництва є пріоритетними й промислово важливими для нинішнього етапу розвитку європейського суспільства, а використання в межах спільного ринку природних мінеральних вод, зазначень походження сільськогосподарської продукції, географічних зазначень є одним із вагомих кроків на шляху до забезпечення споживачам можливості отримувати продовольчі товари високої якості;

– наразі в країнах-членах ЄС тимчасово зупинене питання про гармонізацію законодавства у сфері правової охорони корисних моделей. Це зумовлено тим, що більшість фахівців даної сфери виступали проти створення механізму охорони корисних моделей. Основні причини такої позиції наступні: юридична нестабільність даної системи охорони, запропонований низький

винахідницький рівень для визнання корисної моделі охороноздатним об'єктом, надмірно тривалий обсяг охорони даного об'єкту, пропонується охорона корисної моделі не зможе конкурувати з чинною системою охорони винаходів;

– в ЄС, як і в Україні, система охорони промислових зразків умовно поділяється на дві підсистеми. Одна регулює правовідносини, які виникають з приводу охорони зареєстрованих промислових зразків ЄС, друга – незареєстрованих. Умови охорони є однаковими як для промислових зразків, які отримують охорону без реєстрації, так і для тих промислових зразків, що підлягають реєстрації. Можливість отримання правової охорони без реєстрації була запроваджена спеціально для тих промислових зразків, які швидко морально застарівають і комерційне життя яких досить коротке;

– в ЄС врегульована охорона прав на торговельні марки та географічні зазначення, проте відсутні спеціальні правові акти щодо правової охорони комерційних найменувань, однак інтерес до цих об'єктів права поступово зростає;

– в ЄС значна увага приділяється виробництву якісних продуктів шляхом запровадження спеціальних механізмів виробництва та географічних зон. Використання в межах спільного ринку зазначень походження сільськогосподарської продукції та географічних зазначень, харчових продуктів, природних мінеральних вод і спиртних напоїв стало одним із важливих кроків на шляху до забезпечення можливості отримувати споживачам продовольчі товари гарантовано високої якості.

Досвід охорони прав на об'єкти промислової власності в ЄС є цікавим для України. Обираючи шлях інтеграції в ЄС, Україні необхідно врахувати тенденцію країн-членів ЄС щодо охорони прав у зазначеній сфері, щоб максимально наблизити законодавство України до законодавства ЄС.

4. У результаті дослідження, виконаного на основі аналізу нормативно-правових актів закордонних країн (США, Японії, КНР, Німеччини, Франції, Великої Британії, Італії, Іспанії, Республіки Білорусь тощо), практики

застосування їх норм, ми прийшли до висновку, що у даних країнах різний підхід щодо охорони прав на такі об'єкти як: торговельні марки, корисні моделі, промислові зразки. Проте є загальні підходи щодо правової охорони у сфері винахідництва, зокрема охорони прав на секретні винаходи.

Доведено, що з метою забезпечення формування єдиних підходів у наданні правової охорони об'єктам промислової власності в Україні необхідно вивчати специфіку законодавства та судової практики іноземних країн.

5. Жорсткі умови, що висуваються до промислових зразків як об'єктів права промислової власності, призвели до того, що у ряді закордонних країн автори зразків намагаються одержати на дані об'єкти права і патентно-правову, і авторсько-правову охорону. Вважаємо, що оскільки основне завдання промислового зразка – визначення зовнішнього вигляду виробу, тому, доречно, що в Україні промисловий зразок охороняється як об'єкт права промислової власності.

6. Чинне законодавство Республіки Білорусь детально і на сучасному рівні регламентує правовідносини у сфері охорони торговельних марок, забезпечуючи належний захист власникам об'єктів права. Правова охорона торговельних марок в Республіці Білорусь спрямована на розширення механізмів такої охорони, що пов'язано із поступовим збільшенням кількості зареєстрованих позначень, як за національною, так і за міжнародною системою реєстрації. Пропонуємо застосувати позитивний досвід Республіки Білорусь у сфері охорони торговельних марок і до відповідного законодавства України.

7. У результаті дослідження, виконаного на основі аналізу нормативно-правових актів провідних закордонних країн (США, Німеччини, Японії, Франції, Великої Британії, КНР, Республіки Білорусь тощо), практики застосування їх норм, чинного законодавства України у сфері трансферу технологій, а також теоретичного осмислення наукових праць фахівців з права промислової власності, авторкою запропоноване нове вирішення наукового завдання цивільного права, яке полягає у розробці теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо використання об'єктів права промислової

власності у сфері трансферу технологій та вдосконалення механізму законодавчого регулювання трансферу технологій в Україні з урахуванням світового досвіду у цій сфері.

– встановлено, що необхідними умовами активізації інноваційних процесів в Україні є проведення комплексу заходів, важливе місце серед яких займає система трансферу технологій. Але негативні наслідки кризових явищ, які відбуваються в економіці України, та суттєве зменшення податкових пільг для трансферу технологій призвели до того, що в нашій державі помітно ускладнилось проведення наукових досліджень і розробок та впровадження нових технологій у виробництво;

– аналізуючи досвід провідних країн світу, можна зробити висновок, що успішна комерціалізація об'єктів права промислової власності можлива лише при прямій взаємодії наукових інституцій і промисловості за активної законодавчої та фінансової участі держави;

– аналіз практики Великої Британії, США, Японії щодо трансферу технологій, які створені за бюджетні кошти, доводить, що у цих країнах майнові права на об'єкти інтелектуальної власності, що фінансуються з бюджету, спочатку були закріплені за державою. Проте така практика законодавчого врегулювання трансферу технологій призвела до негативних наслідків, що спонукало уряди цих країн відмовитися від продовження такої політики. Наразі у цих країнах суттєво змінилися підходи щодо визначення володільця майнових прав на результати інтелектуальної діяльності. У разі, якщо такі об'єкти створені за бюджетні кошти, то майнові права на ці об'єкти належать не державі, а державним науково-дослідним організаціям, що є працедавцем дослідника. Інший підхід до цього питання у таких країнах як, зокрема, Німеччина, Російська Федерація, де законодавство у сфері трансферу технологій орієнтоване на інтерес держави при введенні нових об'єктів права у цивільний обіг і отримання доходів від їх комерціалізації;

– у результаті ґрунтовного аналізу патентного законодавства США, Японії, Франції ми дійшли висновку, що в цих країнах державні та науково-

технологічні організації все більшою мірою стають партнерами у сфері трансферу технологій. При цьому, якщо державні організації забезпечують дотримання національних інтересів, створюючи сприятливий інвестиційний клімат, то науково-технологічні організації забезпечують комерційну реалізацію державних інвестицій на ринку. Ми вважаємо, що досвід врегулювання передачі технології в провідних країнах світу може бути використаний і в Україні.

РОЗДІЛ 3

ПРИВЕДЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ УКРАЇНИ У ВІДПОВІДНІСТЬ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄС

3.1. Проблеми правової охорони об'єктів права промислової власності в Україні

Стрімке зростання ролі об'єктів права промислової власності в соціально-економічному розвитку суспільства, визнання творчої інтелектуальної праці як найважливішого чинника успішного комерційного та виробничого функціонування сучасних високотехнологічних підприємств, підвищення їхньої конкурентоспроможності на зовнішньому і внутрішньому ринках спонукає до створення надійного та ефективного механізму охорони промислової власності. Світовий досвід доводить, що ефективний механізм охорони прав на об'єкти промислової власності є важливим елементом економічної політики держави, спрямованої на стимулювання та розвиток наукових досліджень, впровадження інновацій та прискорення науково-технічного прогресу.

В Україні охорона об'єктів права промислової власності повинна відповідати сучасним вимогам, бути демократичною, легкодоступною, прозорою. Спрямовані на охорону об'єктів права промислової власності закони повинні ефективно забезпечувати економічні та моральні права творців об'єктів права, стимулювати їхню творчу активність відповідно до державних інтересів, застосовувати науково-технічні результати, а також заохочувати чесну торгівлю. Державна політика має здійснюватись з урахуванням пріоритетів у розвитку науки, підтримки найбільш важливих галузей виробництва, в яких використання новітніх досягнень технологій і техніки може забезпечити одержання найбільшого ефекту та віддачі [350, с. 213–214].

Актуальність питання удосконалення законодавства про правову охорону об'єктів права промислової власності, в першу чергу, зумовлена необхідністю адаптації українського законодавства до норм права ЄС та положень Угоди про

асоціацію між Україною та ЄС, виконанням Указу Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»» [351]. Таким чином, інтеграція України в європейський економічний простір спонукає звернути увагу на комплекс проблемних питань у сфері охорони об'єктів права промислової власності [352, с. 82–88].

Спочатку пропонується розглянути проблемні питання в патентному законодавстві України у сфері охорони винаходів та корисних моделей та відповідність цього законодавства європейським нормам.

Статтею 459 ЦК України встановлюються умови придатності винаходу для набуття права інтелектуальної власності. Винахід вважається придатним для набуття права інтелектуальної власності на нього, якщо він, відповідно до закону, має винахідницький рівень, є новим і придатний для промислового використання.

Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» детальніше визначаються умови, за яких винахід (корисна модель) придатний до набуття права інтелектуальної власності. Згідно з п. 1 ст. 6 «Умови надання правової охорони» цього Закону України правова охорона надається винаходам або корисним моделям, які не суперечать публічному порядку, загальноновизнаним принципам моралі та відповідає умовам патентоздатності.

Відповідно до ст. 52 Європейської патентної конвенції не розглядаються як винаходи наступні об'єкти: відкриття, наукові теорії та математичні методи; результати художнього конструювання; схеми, правила і методи виконання розумових операцій та ведення бізнесу; методи представлення інформації. Вказана стаття має вичерпний перелік об'єктів, що не визнані винаходами.

Відповідно до ст. 53 Європейської патентної конвенції, правова охорона не поширюється на такі об'єкти:

- комерційне використання яких може суперечити суспільному порядку або моралі;
- сорти рослин та породи тварин;

– суттєво важливі для відтворення рослин та тварин біологічні процеси, крім мікробіологічних процесів, а також продукти такого процесу;

– методи лікування організму людей чи тварин хірургічним або терапевтичним способом, методи діагностики, що застосовуються при лікуванні людей або тварин. Виключення з переліку патентоспроможних об'єктів не стосується продуктів і речовин для використання в таких методах.

Такий перелік повністю відповідає п. 3 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі». У п. 3 ст. 6 цього Закону досить детально зазначається на які об'єкти в Україні не поширюється правова охорона.

Для уніфікації та гармонізації національних законодавств країн-членів ЄС у сфері біотехнології була прийнята Директива 98/44/ЄС про правову охорону біотехнологічних винаходів. Необхідність прийняття Директиви 98/44/ЄС зумовлена тим, що розвиток біотехнологічної продукції поставив перед суспільством питання щодо того, яким винаходам у сфері біотехнології з позиції їх відповідності морально-етичним принципам повинна надаватись правова охорона.

На підставі статті 5 Директиви 98/44/ЄС, організм людини на різних стадіях формування та розвитку, а також просте відкриття його елементів, зокрема, послідовність або часткову послідовність генів, не може бути визнаним патентоспроможним винаходом.

Елемент людського організму, одержаний із застосуванням технічного процесу, включаючи послідовність або часткову послідовність гену, якщо навіть структура цього елемента ідентична структурі природного елемента, визнається патентоспроможним винаходом.

Згідно зі ст. 6 Директиви 98/44/ЄС не можуть отримати правову охорону винаходи, комерційне використання яких суперечить публічному порядку і моралі. Відповідно до п. 2 ст. 6 не можуть бути запатентовані як винаходи: процеси клонування людей; процеси модифікації зародкової лінії генетичної ідентичності людей; застосування людських ембріонів у промислових та

комерційних цілях; процеси модифікації генетичної ідентичності тварин, що, імовірно, спричинять їм страждання без будь-якої суттєвої медичної допомоги для людини чи тварини, а також тварини, одержані в результаті таких процесів. Аналогічні положення щодо охорони біотехнологічних винаходів закріплені в п. п. 4, 5 ст. 221 Угоди про адаптацію між Україною та ЄС і в патентному законодавстві України.

Ми вважаємо, що такий розподіл між патентоздатними й не патентоздатними об'єктами у сфері біотехнології зможе розв'язати питання про те, де саме проходить межа між винаходом і відкриттям, і, таким чином, зробити можливим вільну передачу цінної інформації в даній сфері серед фахівців, одночасно заохочуючи винахідницьку діяльність.

Визнання біотехнології однією із ключових технологій стало світовою тенденцією, з якою суспільство пов'язує появу, наприклад, нових способів перероблення відходів і ліквідації наслідків від забруднень, нових технологій одержання якісних харчових продуктів, нових методів діагностики й лікування захворювань, нових матеріалів, палива нового покоління.

Як зазначали фахівці та практики (Л. І. Федулова, К. І. Федулова) [353, с. 60–62] сфери біотехнології, серед основних проблемних питань становлення та розвитку в Україні інноваційної системи біотехнології можна виділити такі:

1. Недосконалість законодавства в даній сфері, зокрема, щодо визначення умов, при яких біотехнологічний винахід може бути визнаним об'єктом права.

2. З огляду на багатогалузеву спеціалізацію біотехнологій недоліки нормативної бази окремих галузей слугують бар'єром повноцінного впровадження сучасних методів біотехнологій у виробництво. Крім того, високе податкове навантаження на виробників і постачальників біоетанолу й палива з його вмістом є серйозним бар'єром для розвитку біоенергетики й часткового переходу на альтернативні види моторного палива.

3. Низький попит на біотехнологічні інновації з боку галузей економіки пов'язаний зі значними капіталовкладеннями в проекти впровадження біотехнологій, а отже, тривалої окупності.

4. Низький попит на результати наукових досліджень з боку держави й недостатнє державне фінансування призвели до того, що в Україні істотно скоротився кількісний та погіршився якісний склад наукових працівників через відсутність економічних стимулів.

5. Чинна система фінансування наукової діяльності не здатна забезпечувати ефективну державну підтримку в секторі прикладної й фундаментальної науки. Це призводить до того, що дослідження, які здійснюються у сфері біотехнологій, мають запізнілий характер, просуваються вкрай повільно, або зупиняються.

Безумовно, біотехнологічні винаходи є результатом творчої праці людського розуму та глибоких досліджень, винахідницької діяльності й значних капіталовкладень, здійснюваних у складних лабораторіях. У довгостроковій перспективі результати біотехнологічних інновацій мають величезний економічний потенціал, але більшість компаній не можуть собі дозволити виділити суттєві кошти під інвестиції в проекти з високою часткою видатків на дослідження й розробки. Організації, що проводять дослідження, будуть забезпечувати фінансування та інші вкладення тільки в тому випадку, якщо дані результати досліджень будуть мати правову охорону.

Нині у всьому світі найважливішою проблемою є виготовлення вакцини для подолання вірусу COVID-19, який кожен день забирає тисячі людських життів. Неможливо жити з вірусом, який розповсюдився по всьому світу. У такій ситуації людство не може чекати десятків років на виготовлення вкрай необхідної вакцини. Рано чи пізно світ зможе убезпечити себе від цієї страшної інфекції. Україна теж має можливість долучитися до цієї місії. Як стало відомо, у вересні 2020 р. Львівський Інститут біології клітини Національної академії наук України виграв грант на 10 мільйонів гривень від Національного фонду досліджень на розробку вакцини проти COVID-19. До цього часу подібних

розробок в Україні не проводили. Проте на думку експертів та фахівців, шанси на створення готової для застосування вакцини в Україні мізерні. Усе через відсутність практичного досвіду, складність завдання, обсяг необхідних інвестицій та потужну конкуренцію з боку досвідчених світових компаній, що спеціалізуються на виробництві імунобіологічних препаратів. У такому разі виникає питання: чи є шанси в українських науковців розробити вкрай необхідну вакцину, чи Україна буде традиційно закуповувати цю вакцину за кордоном, бо не має можливості створити власну? Вважаємо, що в нашій країні теж є потужній науковий потенціал і львівські науковці розроблятимуть вакцину за інноваційною технологією. Як наголосив директор Інституту біології клітин Андрій Сибірний: «розробку вигідно мати тоді, коли вона конкурентна. І коли вона як вакцина ефективна. Бо коли буде власна вакцина, але вона не ефективна, то вона нікому не потрібна». Розробка та виробництво вакцин – процес копіткий, тривалий та потребує значних капіталовкладень. Тривати він може не один місяць, навіть не один рік. З цього питання головний санітарний лікар України Віктор Ляшко зазначив наступне: «чи може Україна розробляти вакцини? Може, для цього є наукові установи. Але, на жаль, останні десятиліття туди не було направлене фінансування і втрачена була певна школа. Свого часу в Україні була і власна розробка, і власне виробництво імунобіологічних препаратів». І як пояснив генеральний директор Центру громадського здоров'я Володимир Курпіта: «створити вакцини теоретично можна. Оскільки такі дані й можливості в Україні ще збережені. Але якщо ми говоримо про промислове виробництво і застосування у людей, то тут в Україні є проблеми. Оскільки ми не проводили досліджень, які мають відповідати міжнародним стандартам» [354].

Також проблемним питанням є те, що розробка вакцини ще не означає її використання. Далі препарат ще має пройти клінічні випробування і тривають вони не один місяць. Вимоги до якості вакцин в Україні такі самі, як і в ЄС. І якщо препарат не пройде всі етапи клінічних випробувань, то він не буде зареєстрований. Усі документи перевіряє Державний експертний центр.

Причому процедура реєстрації однакова як для іноземних виробників, так і для українських.

Отже, робимо висновок, що державна політика має здійснюватись з урахуванням пріоритетів у розвитку науки, підтримки найбільш важливих галузей виробництва, в яких використання новітніх досягнень технологій може забезпечити одержання найбільшого ефекту та віддачі. В Україні існує реальна потреба в розвитку сфери біотехнології та правовій охороні біотехнологічних винаходів не тільки в інтересах винахідників та їх роботодавців, але також в інтересах суспільства з метою сприяння технічному прогресу та впровадженню біотехнологічних інновацій.

Статтею 460 ЦК України встановлюються умови придатності корисної моделі для набуття права інтелектуальної власності. Корисна модель вважається придатною для набуття права інтелектуальної власності на неї, якщо вона є новою і придатною для промислового використання.

Як зазначалося у попередньому матеріалі, статтею 6 «Умови надання правової охорони» Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» детальніше визначаються умови, за яких корисна модель придатна до набуття права інтелектуальної власності. Проте, як свідчать практики, наразі в Україні проблемним питанням у сфері охорони прав на корисну модель є вироблення чіткого механізму швидкої процедури набуття прав на корисну модель під відповідальність заявника.

На рівні загальноєвропейської системи охорони патентних прав відсутні нормативно-правові акти, що безпосередньо регулюють питання надання правової охорони корисним моделям. Відповідні положення містяться у національних законодавствах країн-членів ЄС, проте вони дуже різняться.

У закордонних країнах (зокрема, Франції, Іспанії, Португалії, Китаї, Польщі, Росії) правове регулювання відносин, пов'язаних з охороною, набуттям та використанням прав на корисну модель, здійснюється на основі загального законодавства про промислову власність. На основі спеціальних

законів регулювання прав на корисну модель здійснюється, наприклад, у: Німеччині, Данії, Італії, Фінляндії, Японії.

Корисна модель, як і винахід, повинна бути результатом самостійної винахідницької творчості, але ступінь цієї творчості може бути значно нижчим, ніж для винаходу. Патентними законодавствами Німеччини, Угорщини, Чехії, Іспанії, Фінляндії передбачено, що для набуття прав на корисну модель даний об'єкт права має відповідати новизні, промисловій придатності та мати незначний винахідницький рівень (винахідницький крок).

З метою вироблення однакового підходу до правової охорони корисної моделі в країнах-членах ЄС 27 жовтня 1999 року Європейський парламент схвалив в першому читанні Директиву ЄС № 599PC0309 про зближення правових режимів охорони винаходів корисною моделлю (далі – Директива про корисні моделі).

Відповідно до ст. 5 Директиви про корисні моделі отримати охорону на корисну модель може новий об'єкт, який стосується способу чи продукту, має невисокий винахідницький рівень та є промислово придатний. У ст. 6 Директиви про корисні моделі було зазначено, що для надання корисній моделі правової охорони під поняттям «винахідницький рівень» розуміється чітке та неупереджене твердження заявника, що даний об'єкт має або практичні чи промислові переваги, або виняткову ефективність при використанні.

Таким чином, поняття «винахідницький рівень» у європейському законодавстві використовується як для характеристики винаходу, так і для характеристики корисної моделі. Тому вважаємо, що поняття «винахідницький крок» є за змістом тотожним поняттю «винахідницький рівень». Проте подальшу роботу над Директивою про корисні моделі було припинено.

Далі пропонується розглянути проблемні питання у сфері охорони прав на промислові зразки за законодавством України. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» промисловий зразок – це результат інтелектуальної, творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання.

Неоднозначність промислового зразка як результату інтелектуальної, творчої діяльності, поєднання технічної та художньої творчості, схожість з іншими об'єктами права інтелектуальної власності породжують багато проблемних питань щодо їх використання, охорони та захисту. Для удосконалення правового регулювання охорони прав на промислові зразки в Україні вважається за необхідне проведення аналізу національного законодавства та відповідного законодавства закордонних країн, зокрема, країн-членів ЄС і практики їх застосування.

Як зазначалося у попередньому матеріалі, наразі у світі не існує єдиної точки зору щодо правової охорони промислових зразків, що відрізняє їх від інших об'єктів права промислової власності. Проблемні питання правової охорони даних об'єктів права обумовлені подвійністю їх природи. Поєднуючи елементи промисловості й мистецтва, промисловий зразок знаходиться під впливом двох правових режимів: права промислової власності та авторського права. З одного боку, необхідність реалізації в промисловому серійному виробництві потребує надійнішої правової охорони, заснованої на принципах права промислової власності. З іншого – виходячи з естетичної суті промислових зразків, доцільна їх охорона нормами авторського права як художніх творів.

Великий інтерес у світі викликає законодавство у сфері охорони прав на промислові зразки, розроблене в ЄС, зокрема, Директива 98/71/ЄС про правову охорону промислових зразків та Регламент 6/2002 про промисловий зразок Спільноти, гармонізація національних законів країн-членів ЄС і створення єдиної європейської системи охорони промислового зразка. Досвід ЄС щодо врегулювання відносин у сфері охорони прав на промисловий зразок вивчається іншими країнами, у тому числі й Україною, особливо після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Актуальність питання удосконалення законодавства України у сфері охорони промислових зразків, у першу чергу, зумовлена необхідністю адаптації українського законодавства до європейських норм та положень Угоди про

асоціацію між Україною та ЄС. Загалом положення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відтворюють зміст Директиви 98/71/ЄС та спрямовані на забезпечення вищого рівня охорони даних об'єктів права.

Відповідно до Директиви 98/71/ЄС та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС для отримання правової охорони промисловий зразок має бути новим та мати індивідуальний характер. При чому, промисловий зразок буде мати індивідуальний характер, якщо загальне враження, яке він справляє на поінформованого користувача, відрізняється від загального враження, яке справляє на такого користувача будь-який інший промисловий зразок, доведений до загального відома. Під час оцінки індивідуальності береться до уваги ступінь творчої свободи автора під час розробки промислового зразка.

Аналогічний підхід застосовується і в Угоді ТРІПС, і в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, і нині в українському законодавстві. Так, згідно зі ст. 25 Угоди ТРІПС охорона надається незалежно створеним новим та оригінальним промисловим зразкам. Зразки не є новими та оригінальними, якщо вони суттєво не відрізняються від вже відомих зразків або від комбінацій їх характерних рис. На підставі п. 1 ст. 213 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС Україна та Сторона ЄС повинні забезпечити охорону незалежно створених промислових зразків, які є новими та мають індивідуальний характер. Відповідно до ч. 1 ст. 461 ЦК України, п. 1 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» умовою придатності промислового зразка для набуття права інтелектуальної власності на нього є його новизна та індивідуальний характер.

На підставі п. 2 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» промисловий зразок визнається новим, якщо жоден ідентичний промисловий зразок не доведено до загального відома щодо: зареєстрованого промислового зразка – до дати подання заявки до НОІВ або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету; незареєстрованого промислового зразка – до дати, на яку промисловий зразок, щодо якого вимагається охорона, вперше був доведений до загального відома.

Промисловий зразок визнається таким, що має індивідуальний характер, якщо загальне враження, яке він справляє на інформованого користувача, відрізняється від загального враження, яке справляє на такого користувача будь-який інший промисловий зразок, доведений до загального відома щодо: зареєстрованого промислового зразка – до дати подання заявки до НОІВ або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету; незареєстрованого промислового зразка – до дати, на яку промисловий зразок, щодо якого вимагається охорона, вперше був доведений до загального відома (п. 3).

Також відповідно до оглядового листа Вищого господарського суду України «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію» [355], для визнання промислового зразка новим має значення відсутність загальнодоступності саме сукупності його суттєвих ознак, а не кожної з цих ознак окремо.

Робимо висновок, що у цьому аспекті національне законодавство у сфері охорони прав на промисловий зразок повністю відповідає законодавству ЄС та Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. Також необхідно зазначити, що й інші основні положення Директиви 98/71/ЄС враховані у відповідному законодавстві України, зокрема щодо невизнання права інтелектуальної власності на промисловий зразок, що суперечить загальноновизнаним принципам моралі та публічному порядку; обмеження прав на промисловий зразок; поділ промислових зразків на два правових режими; правової охорони видимої частини виробу, строку чинності майнових прав на промисловий зразок та інші. Ці особливості законодавства і країн-членів ЄС, і України істотно розширюють можливості охорони промислових зразків.

Отже, Україна та ЄС взяли на себе зобов'язання забезпечити охорону незалежно створених промислових зразків, які є новими та мають індивідуальний характер. При цьому йдеться не тільки про права попереднього користувача, а фактично про нову для України підставу одержання правової охорони промислового зразка – доведення до загального відома.

Незареєстрованим промисловим зразкам, доведеним до загального відома, надаються такі самі права інтелектуальної власності, проте лише у випадку, коли оскаржуване використання не є результатом копіювання того промислового зразка, що перебуває під охороною.

Особливість правової охорони промислових зразків у ЄС, як і в Україні, полягає в тому, що вона умовно поділяється на два правові режими. Один регулює відносини щодо охорони зареєстрованих промислових зразків ЄС, другий – незареєстрованих. Відповідно до Регламенту № 6/2002 умови охорони є однаковими як для промислових зразків, які підлягають реєстрації, так і для тих промислових зразків, які отримують охорону без реєстрації.

Можливість отримання правової охорони на промислові зразки без реєстрації була запроваджена спеціально для тих об'єктів права інтелектуальної власності, які мають попит дуже короткий період. Це, як правило, вироби, які швидко морально застарівають, і комерційне життя їх достатньо коротке. З цієї причини проходження достатньо тривалих за часом формальностей, які до того ж потребують фінансових витрат, пов'язаних з процедурою реєстрації таких промислових зразків, є недоцільним. В той самий час така охорона надає їх власнику більші переваги. Незареєстрованим промисловим зразкам, які стали загальнодоступними на території країн-членів ЄС, надається правова охорона без додержання формальностей та сплати мита одночасно в межах Спільноти [356, с. 192].

Згідно зі ст. 11 Регламенту № 6/2002 та ст. 214 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС промисловий зразок отримує охорону як незареєстрований промисловий зразок на строк три роки від дати, коли даний об'єкт був оприлюднений у межах Спільноти. Відповідно до ст. 10 Директиви 98/71/ЄС та ст. 214 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС зареєстрованому промисловому зразку надається правова охорона на один або більше строків щоразу на п'ять років, починаючи від дати подання заявки на реєстрацію. Правовласник може продовжити строк правової охорони в межах двадцяти п'яти років від дати подання заявки.

Законодавство України у сфері охорони промислових зразків також містить поняття «зареєстрований промисловий зразок» та «незареєстрований промисловий зразок». Згідно з п. 5 ст. 5 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» строк чинності майнових прав на зареєстрований промисловий зразок становить п'ять років від дати подання заявки до НОІВ і подовжується за клопотанням власника промислового зразка на один або більше п'ятирічних строків. Загальний строк чинності майнових прав на зареєстрований промисловий зразок не може становити більш як 25 років від дати подання заявки.

Відповідно до п. 6 ст. 5 цього Закону України строк правової охорони незареєстрованого промислового зразка становить три роки від дати його доведення до загального відома на території України. Проте у ЦК України строк правової охорони на промисловий зразок не поділяється на два правові режими, а саме: на зареєстрований та незареєстрований промисловий зразок. У ч. 5 ст. 465 ЦК України йдеться, що строк чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на промисловий зразок становить п'ять років від дати подання заявки на промисловий зразок в установленому законом порядку і подовжується за клопотанням власника промислового зразка на один або більше п'ятирічних строків. Загальний строк чинності зазначених прав не може перевищувати двадцяти п'яти років від дати подання заявки. Вважаємо, що положення профільного законодавства повинно відповідати положенням ЦК України.

Погоджуємося з О. О. Бондаренко [331, с. 6–7], що варто розділити промислові зразки за класами й залежно від цього визначати строк правової охорони на дані об'єкти права. Для деяких зареєстрованих промислових зразків необхідно встановлювати відносно короткий строк охорони, зокрема, на промислові зразки у сфері фешн-індустрії, яка характеризується короткостроковою популярністю та успіхом. Інші зареєстровані промислові зразки потребують, навпаки, тривалішої охорони, ніж встановлено нині чинним законодавством, наприклад, промислові зразки у сфері вагонобудування.

Таким чином, положення національного законодавства про строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на промисловий зразок повністю відповідає положенням Директиви 98/71/ЄС та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Зокрема, передбачається, по-перше, що строк дії правової охорони на зареєстрований промисловий зразок можна отримати щонайменше на п'ять років. І це доцільно для охорони тих об'єктів права, що характеризуються, зокрема, короткостроковою популярністю чи успіхом. По-друге, загальний строк охорони зареєстрованих промислових зразків збільшиться шляхом запровадження можливості неодноразового (до 25 років) продовження чинності охоронного документа.

Відповідно до ст. 7 Директиви 98/71/ЄС та п. 3, 4 ст. 217 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС право на промисловий зразок не поширюється на зовнішні ознаки виробу, які: зумовлені виключно технічною функцією; обов'язково мають бути точно відтворені у формі та розмірі для того, щоб виріб, що містить промисловий зразок або в якому цей зразок використовується, був з ним механічно з'єднаний, або розташований навколо чи навпроти іншого виробу таким чином, щоб кожний виріб міг виконувати свою функцію. Також відповідно до п. 12 Преамбули даної Директиви охорона не поширюється на ті компоненти виробів, які є невидимими під час звичайної експлуатації даного виробу.

На підставі п. 3 ст. 5 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» не можуть одержати правову охорону:

- об'єкти нестійкої форми з рідких, газоподібних, сипких або подібних до них речовин тощо;
- результат інтелектуальної, творчої діяльності в галузі художнього конструювання, втілений або застосований у виробі, що є частиною складеного виробу та є невидимим під час звичайного використання виробу;
- ознаки зовнішнього вигляду виробу, зумовлені виключно його технічними функціями;

– ознаки зовнішнього вигляду виробу, розмір та форма якого мають бути точно відтворені для того, щоб один виріб був механічно з'єднаний з іншим виробом або розташований усередині, навколо чи навпроти іншого виробу таким чином, щоб кожен виріб міг виконувати свою функцію.

Відмінність європейського законодавства від законодавства України полягає в тому, що в ЄС інакше визначено коло об'єктів, зовнішні ознаки яких можуть отримати охорону як промисловий зразок. Зокрема, на відміну від європейського законодавства, в Україні зберігається виключення з охорони промислових зразків, що належать до об'єктів нестійкої форми, зокрема і до тих, які в робочому режимі можуть бути охарактеризовані зовнішніми ознаками формоутворювальних виробів. Прикладом може слугувати форма фонтану в робочому режимі. Погоджуємося з провідним науковцем сфери інтелектуальної власності Л. І. Работяговою [73], що потрібно розширити коло виробів, зовнішній вигляд яких може отримати в Україні охорону як промисловий зразок.

Застосовуючи європейські принципи визначення обсягу правової охорони, представляється можливим відмовитися від заборони на охорону результату інтелектуальної, творчої діяльності людини, а саме на той об'єкт нестійкої форми, який в робочому режимі може бути охарактеризований зовнішніми ознаками формоутворювального виробу.

Ще одним проблемним питанням у сфері охорони прав на промисловий зразок є співвідношення правової охорони промислового зразка і торговельної марки. Відповідно до законодавства України у вигляді промислового зразка та у формі торговельної марки можуть бути зареєстровані зображувальні (графічні) та об'ємні позначення чи їх комбінації. Проте словесні елементи можуть отримати правову охорону лише в разі їх реєстрації як торговельні марки.

Для обґрунтування доцільності охорони позначень зображувального та об'ємного характеру у формі промислового зразка та торговельної марки у доктрині була вироблена концепція комплексної правової охорони,

прихильники [358] якої вказують на можливість одночасної охорони одного і того ж об'єкта кількома інститутами права промислової власності. Погоджуємося з точкою зору В. Є. Макоди [359], який виключав можливість подвійної охорони, бо вважає, що немає потреби в одночасній правовій охороні одного і того ж об'єкта права промислової власності різними правовими інститутами.

Дані об'єкти права промислової власності виконують різні функції: промисловий зразок є результатом інтелектуальної, творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання, а торговельна марка є правовим засобом індивідуалізації учасників цивільного обороту, їхніх товарів і послуг. Відповідно до п. 4 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» не реєструються як торговельні марки позначення, які відтворюють промислові зразки, права на які належать в Україні іншим особам. Але у Законі України «Про охорону прав на промислові зразки» подібної норми немає. На наш погляд, введення відповідної норми в законодавство України у сфері охорони прав на промислові зразки дозволить запобігти виникненню спорів володільців охоронних документів на промисловий зразок і на торговельну марку.

Законодавство України у сфері промислової власності не здійснює чіткого розмежування особливостей правової охорони торговельних марок і промислових зразків. Втім, подібність цих об'єктів права промислової власності створює високу ймовірність виникнення конфліктних ситуацій. Саме тому в національному законодавстві існує нагальна потреба у створенні відповідної системи правових норм та формуванні єдиних підходів до їх застосування. Це дозволило б у майбутньому ефективно попереджати та вирішувати можливі колізії правоволодільців охоронних документів на обидва зазначені об'єкти правової охорони [360, с. 23–28]. Підсумовуючи все сказане, пропонуємо внести зміни та доповнення у ст. 5 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки».

Далі пропонується розглянути проблемні питання у сфері охорони прав на торговельні марки. В умовах ринкової конкуренції підприємці намагаються виділити себе і свою продукцію з однорідної маси, щоб привернути до неї споживачів, забезпечити таким чином збут товарів чи послуг та отримати прибуток. За повідомленнями Г. О. Андрощука торговельна марка відрізняє фірмові товари та послуги на ринку однорідних виробів і дає можливість продавати їх за цінами на 20–40 % вищими у порівнянні з немаркованими. Водночас відсутність торговельної марки на продукції, її анонімність об'єктивно знижує ціну виробу на 10–20 % [361, с. 30].

Для того, щоб стати об'єктом правової охорони, позначення повинне відповідати певним умовам. В Україні права інтелектуальної власності на торговельну марку надається на підставі її державної реєстрації згідно зі ст. 6 Паризької конвенції, ст. 15 Угоди ТРІПС та національного законодавства у сфері охорони прав на торговельну марку.

Відповідно до ч. 1 ст. 494 ЦК України набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку засвідчується свідоцтвом. Умови та порядок видачі свідоцтва встановлюється законом. Частина 2 даної статті встановлює, що обсяг правової охорони торговельної марки визначається наведеними у свідоцтві її зображенням та переліком товарів та послуг, якщо інше не встановлено законом. Проте у ст. 494 ЦК України вказано лише обсяг правової охорони торговельної марки, але не визначені підстави для набуття прав інтелектуальної власності на торговельну марку. Погоджуємося з В. М. Білоусовим, А. Б. Халмурадовою [336, с. 77–78], що зазначене є недоліком, оскільки доцільно саме у ЦК України чітко прописати підстави для набуття прав.

Досліджуючи досвід правової охорони торговельної марки за законодавством Республіки Білорусь, важливо зазначити, що у ЦК Республіки Білорусь питанням охорони товарного знаку присвячено окрему статтю. У ст. 1018 ЦК Республіки Білорусь «Правова охорона товарного знаку» зазначається наступне: 1) правова охорона товарного знаку на території

Республіки Білорусь здійснюється на підставі його реєстрації у патентному органі в порядку, встановленому законом про товарні знаки, або в силу міжнародних договорів Республіки Білорусь; 2) право на товарний знак охороняється державою та засвідчується свідоцтвом; 3) свідоцтво на товарний знак підтверджує пріоритет товарного знака, виключне право власника товарного знаку щодо товарів, вказаних у свідоцтві, та наявність зображення товарного знаку. Пропонуємо застосувати досвід Республіки Білорусь та внести відповідні зміни у ст. 494 ЦК України.

Статтею 5 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» визначаються умови надання правової охорони торговельної марки. Так, правова охорона надається торговельній марці, яка не суперечить публічному порядку, загальновизнаним принципам моралі, вимогам Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» та на який не поширюються підстави для відмови в наданні правової охорони, встановлені цим Законом (п. 1).

Аналізуючи законодавство України у сфері охорони торговельних марок та відповідне законодавство ЄС, можна дійти до висновку, що в цілому національне законодавство відповідає європейському законодавству. Проте, беззаперечним є факт окремих недоліків чинного законодавства України у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності та його недосконалість, що вимагає ґрунтовного теоретичного дослідження з метою створення дієвих механізмів для врегулювання відношень у цій сфері. Ми вважаємо, що певних уточнень та доповнень потребують норми законодавства України щодо підстав для відмов у реєстрації торговельної марки або визнання її недійсною. На відміну від українського законодавства у сфері охорони прав на торговельні марки у ч. 2 ст. 3 Директиви 2008/95/ЄС про наближення законодавств країн-членів щодо торговельних марок йдеться, що будь-яка країна-член може передбачити, що реєстрація торговельної марки буде відхилена, а у випадку, якщо вона вже зареєстрована, то буде визнана її недійсність якщо торговельна

марка включає позначення, що має високе символічне значення, зокрема, релігійний символ та заявку про реєстрацію торговельної марки подано недобросовісним заявником.

Відповідно до п. 2 ст. 193 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС не можуть бути зареєстровані як торговельні марки або у випадках, коли вони зареєстровані, можуть бути визнані недійсними:

1) позначення, які не можуть становити торговельну марку;

2) торговельні марки, які не мають жодної розрізняльної здатності;

3) торговельні марки, які складаються виключно з позначень або даних, які можуть використовуватися у торгівлі для вказівки на вид, якість, кількість, призначення, вартість, географічне походження або на час виготовлення товарів чи послуг або інші характеристики товарів чи послуг;

4) торговельні марки, які складаються виключно з позначень або даних, які стали загальноновживаними у сучасній мові або у добросовісній та звичайній торговельній практиці;

5) позначення, які зображують лише форму, що обумовлена природним станом товару чи необхідністю отримання технічного результату, або яка надає товарів істотної цінності;

6) торговельні марки, які суперечать публічному порядку або загальноприйнятим принципам моралі;

7) торговельні марки, які мають такий характер, що вводять споживача в оману, наприклад, щодо характеру, якості або географічного походження товару чи послуги;

8) торговельні марки, які не дозволені компетентними органами та є такими, що підлягають відмові в реєстрації або визнанню недійсними згідно зі статтею 6 ter Паризької конвенції.

Для узгодження національного законодавства із законодавством ЄС у сфері охорони прав на торговельні марки пропонуємо доповнити ст. 6 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг».

Існує випадок, коли торговельна марка здобуває правову охорону – визнання даного позначення добре відомим. Згідно з п. 1 ст. 25 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» охорона прав на добре відому торговельну марку здійснюється згідно зі статтею 6 bis Паризької конвенції та цим Законом на підставі визнання торговельної марки добре відомою Апеляційною палатою або судом. Торговельна марка може бути визнана добре відомою незалежно від реєстрації її в Україні.

Однак те, що торговельна марка такою не визнана, ще не може стати підтвердженням факту її недобросовісного використання. Таке можливо, наприклад, коли компанія, що має значні ресурси та володіє великими потужностями, незаконно привласнює вдалу назву незареєстрованої торговельної марки, яка була розроблена і законно використовувалася раніше іншою економічно «слабкою» компанією, що на той час не мала можливості вкладати значні кошти в рекламу та маркетингові комунікації торговельної марки.

Торговельна марка «слабкої» компанії, відповідно, не набула значної популярності серед споживачів, а отже, на відміну від ідентичної торговельної марки «сильного» конкурента, не може бути визнана добре відомою. Фактично таке положення захищає лише великих виробників, які мають можливість вкладати значні кошти в рекламу та маркетингові комунікації для того, щоб популяризувати свої товари, при цьому, малий і середній бізнес є незахищеним, і навіть якщо він почав виробляти товари до того, як більш могутній конкурент присвоїв собі назву торговельної марки, він не буде мати пріоритету. Цього можна не допустити, якщо вчасно зареєструвати торговельну марку, але в цілому така політика не сприяє підтримці малого та середнього національного бізнесу [362, с. 290–291].

Також наразі в Україні проблемним є питання охорони, використання та захисту прав на торговельні марки у мережі Інтернет. Виникла потреба у розробці засобів захисту у сфері охорони та використання торговельних марок,

які могли б застосовуватися при реєстрації доменних імен, а також тимчасових заходів, спрямованих на недопущення реєстрації чужих торговельних марок як доменних імен, недобросовісної ділової практики [363, с. 842–843].

Ще одним проблемним питанням для України є недостатнє використання інформації при створенні, використанні, передачі об'єктів права промислової власності та новітніх технологій.

Так, початок ХХІ ст. характеризується бурхливим розвитком інформаційного суспільства, появою нових високотехнологічних засобів доступу до інформації, її накопичення та аналізу, зростанням комунікаційних можливостей особи. За цих умов законодавство не може залишатися інертним, воно має адекватно реагувати на ті зміни, що відбуваються в технологічній сфері, регулюючи відносини, які виникають внаслідок створення, використання, передачі об'єктів права промислової власності та новітніх технологій.

Визначальною рисою нового типу суспільства є суттєве підвищення ролі та значення інформації, засобів комунікації та технологій доступу, обробки та поширення інформації. Повнота відомостей, доступність і правдивість – ці чинники визначають інформаційну спрямованість правових можливостей у набутті, передачі, використанні об'єктів права промислової власності та новітніх технологій [101, с. 12].

Також на сучасному етапі важливим завданням для розвитку України є створення продуктивної інноваційної системи, яка спроможна забезпечити технологічну модернізацію економіки, підвищити її конкурентоспроможність на основі прогресивних технологій.

Удосконалення законодавства України щодо охорони промислової власності, усунення певних прогалин у національному законодавстві надасть можливість Україні впевненіше розвиватись у сфері інноваційної діяльності [364, с. 110–113]. Зазначені чинники сприятимуть не лише розвитку ринкових відносин, а й посиленню правової охорони промислової власності.

Отже, можна узагальнити наступні висновки, що видаються корисними в контексті модернізації законодавства України у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності:

1. Наразі законодавство у сфері правової охорони промислової власності в Україні в цілому відповідає міжнародним нормам. Обираючи шлях інтеграції в ЄС, Україні необхідно врахувати тенденцію країн-членів ЄС щодо охорони прав у зазначеній сфері, щоб максимально наблизити законодавство України до законодавства ЄС. Необхідно враховувати новації закордонного правового регулювання в цій сфері та сучасні пріоритети внутрішньої й зовнішньої політики держави.

2. В ЄС інакше визначено коло об'єктів, зовнішні ознаки яких можуть отримати охорону як промисловий зразок. Тому вважаємо, що розширення об'єктів охорони, зокрема, шляхом охорони об'єктів нестійкої форми, які в робочому режимі можуть бути охарактеризовані зовнішніми ознаками формоутворювальних виробів – це важливий крок до гармонізації національного законодавства із законодавством країн-членів ЄС.

3. В результаті порівняльного аналізу законодавства України у сфері охорони торговельних марок та відповідного законодавства ЄС, можна дійти до висновку, що в цілому національне законодавство відповідає європейському законодавству. Проте є окремі недоліки чинного національного законодавства у сфері охорони торговельних марок та його недосконалість, що вимагає ґрунтовного теоретичного дослідження з метою створення дієвих механізмів для врегулювання проблемних питань у цій сфері. Ми вважаємо, що певних уточнень та доповнень потребують норми законодавства України щодо підстав для відмов у реєстрації торговельної марки або визнання її недійсною.

4. Аналіз чинного національного законодавства у сфері промислової власності та відповідного законодавства окремих іноземних країн, дає підстави зробити висновок, що законодавство України у цій сфері знаходиться в процесі свого становлення і не накопичило певного досвіду застосування своїх надбань. Тому для розвитку національного законодавства необхідно використати досвід

країн ЄС у сфері охорони прав промислової власності, відповідне законодавство інших провідних закордонних країн, врахувати успіхи та недоліки відповідного законодавства країн СНД та кращі досягнення правової науки як світової, так і вітчизняної.

3.2. Загальнотеоретичні аспекти сфери передачі технологій в Україні

В умовах посилення конкуренції на світових ринках та світової інтеграції рівень економічного розвитку будь-якої країни визначається науково-технічним потенціалом та здатністю до використання майнових прав на об'єкти права промислової власності. Можна стверджувати, що передача технологій є основним фактором зростання обсягу продуктивності праці та виробництва і сприяє підвищенню якості створення нової продукції. Тому перспективним механізмом економічної стабілізації держави й однією з найважливіших складових інноваційного процесу є трансфер технологій.

Останніми роками теоретичні положення щодо правового регулювання відносин у сфері трансферу технологій досліджували вітчизняні та закордонні науковці: М. М. Богуславський, Ю. Л. Бошицький, В. М. Євдокимова, Л. А. Євсєєва, В. І. Єрмоєнко, О. В. Кам'янська, В. М. Крижна, О. П. Орлюк, Б. М. Падучак, С. Ю. Погуляєв, В. П. Соловйов, В. В. Титов, Р. Б. Шишка та інші.

Окремо слід виділити роботи українських вчених Б. М. Падучака та О. В. Кам'янської. Автори привнесли значний вклад у розвиток права інтелектуальної власності та врегулювання відносин у сфері трансферу технологій. Так, Б. М. Падучаком була захищена дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за темою: «Цивільно-правове врегулювання відносин у сфері трансферу технологій» (2011 р.) [365]. В процесі роботи вчений схарактеризував основні форми трансферу технологій; провів класифікацію договорів у сфері трансферу технологій; визначив

особливості закріплення майнових прав на технологію, яка створена за кошти державного бюджету.

О. В. Кам'янською була захищена дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за темою: «Управління трансфером технологій на машинобудівних підприємствах» (2008 р.) [366]. В процесі роботи науковець розробила науково-методичні та науково-практичні рекомендації щодо управління трансфером технологій на машинобудівних підприємствах з економічної точки зору.

У наукових працях фахівців з трансферу технологій визначено дефініцію «трансфер технологій» та основні розбіжності між трансфером і комерціалізацією технологій, надано класифікацію трансферу технологій. Проте основні напрями досліджень згаданих авторів зосереджені на загальних підходах до здійснення трансферу, особливостях державного регулювання у цій сфері й, попри підвищений інтерес, який виявляється до цієї проблематики останнім часом, цілий ряд питань у сфері трансферу технологій залишаються поки що не вирішеними.

У сучасній науковій літературі немає загальної точки зору щодо визначення поняття «технологія». Як зазначають німецькі дослідники [367, с. 5] технологія – це сукупність знань, за допомогою яких такі чинники як патентні права, наукові знання, результати досліджень і розробок застосовуються у виробництві товарів.

Американські вчені визначають поняття «технологія» як поєднання фізичних процесів, що перетворюють витрати на випуск продукції [368, с. 13]. Дж. Холлідей вважає, що технологія – це знання або інформація, яка використовується при виконанні завдань, виготовленні товарів чи наданні послуг [369, с. 10]. Як зазначає К. Клеметс технологія – це наука, яка застосовує сукупність виробничих чинників (фінансові, трудові, матеріальні ресурси) [370, с. 24]. З точки зору М. Кастельса технологія – це використання наукового знання для визначення способів виготовлення речей у відтворюваній манері [371, с. 50].

Російські науковці (Н. В. Линник, В. І. Єрмоєнко, М. М. Богуславський) [372, с. 53; 373, с. 10] надали визначення поняттю «технологія» у широкому та вузькому значенні. Під поняттям «технологія» у широкому значенні науковці розуміють управлінські, науково-технічні, виробничі, комерційні знання та досвід. У вузькому значенні автори визначають поняття «технологія» як використання об'єктів права промислової власності.

О. Е. Сімсон [374, с. 358] під поняттям «технологія» розуміє сукупність усіх знань, що стосуються перероблення й обробки можливих матеріалів, які необхідні для людського життя. М. І. Яценко [375, с. 16] визначає технологію як процес задоволення життєвих потреб людини шляхом використання технічних засобів (техніки). Втім, на наш погляд, зазначене визначення обмежує розуміння технології, оскільки, по-перше, науковець зробив акцент на визначенні терміну «технологія» лише як на процесі. По-друге, охоплює технології тільки у сфері техніки.

Погоджуємося з В. П. Горбуновим та Н. І. Золотих, які у статті «Государственное регулирование торговли наукоемкой продукцией, технологиями и ноу-хау» під поняттям «технологія» розуміють: «научно-технические знания (включая методы, формы и способы их использования), применяемые при разработке производства или эксплуатации товаров, осуществленные в материальных носителях или существующие в интеллекте субъектов, имеющие коммерческую ценность и многоцелевое использование» [376, с. 7–10].

Таким чином, більшість іноземних фахівців вважають, що технологія є систематизована послідовність науково-технічних знань чи інформації, що використовуються при виконанні завдань, виготовленні товарів чи наданні послуг.

Іншої точки зору дотримуються вітчизняні фахівці сфери передачі технологій. Ю. В. Атаманова зазначає, що технологія є основним об'єктом інноваційного права [377, с. 242]. На погляд С. Ю. Погуляєва під технологією слід розуміти сукупність об'єктів права інтелектуальної власності [378, с. 5].

Найбільш повно надає визначення поняттю «технологія» Б. М. Падучак за яким, технологія – це «виражений в об'єктивній формі результат наукової та науково-технічної діяльності, який включає в тому чи іншому поєднанні винаходи, корисні моделі, промислові зразки та інші результати інтелектуальної, творчої діяльності або інші об'єкти права інтелектуальної власності, які підлягають правовій охороні згідно з нормами Цивільного кодексу України, а також результати інтелектуальної, творчої діяльності, які не підлягають правовій охороні згідно з нормами Цивільного кодексу України (ноу-хау, технічні дані, інша інформація), і можуть бути технологічною основою практичної діяльності в цивільній та військовій сферах» [365, с. 3]. Це актуалізувалось у зв'язку із рекодифікацією цивільного законодавства.

Більш ґрунтовне визначення поняття «технологія» зроблено ВОІВ [379, с. 52–53]. А саме, технологія – це систематизоване знання про спосіб виробництва продукту чи надання послуг у сільському господарстві, торгівлі, промисловості, незалежно від того, в якій формі закріплені ці знання: це може бути промисловий зразок, винахід, корисна модель, сорт рослин або технічна інформація у вигляді певного набору документів, або певний досвід і навички спеціалістів, які здатні створити (обслуговувати, встановити) конструкцію або працювати на промисловій установці, або на промисловому обладнанні, або керувати промисловим чи торговельним підприємством у процесі виробництва.

Відповідно до п. 11 ст. 1 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [380] технологія – це результат науково-технічної діяльності, сукупність систематизованих наукових знань, технічних, організаційних та інших рішень про перелік, строк, порядок та послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації й зберігання продукції, надання послуг.

При тому об'єктом технології можуть бути науково-прикладні та наукові результати, об'єкти права інтелектуальної власності (зокрема, твори наукового, технічного характеру, винаходи, корисні моделі, комп'ютерні програми, комерційні таємниці), ноу-хау, в яких показано перелік, строки, порядок та

послідовність виконання операцій, процесу виробництва та/або реалізації й зберігання продукції, надання послуг (п. 6 ст. 1).

Таким чином, згідно з вітчизняним законодавством складовими технології є:

1) наукові та науково-прикладні результати;

2) об'єкти права інтелектуальної власності (зокрема, винаходи, корисні моделі, твори наукового, технічного характеру, комп'ютерні програми, комерційні таємниці);

3) ноу-хау.

Вважаємо дане поняття «технологія» у національному законодавстві доцільним і таким, що відповідає ринковим вимогам.

Також у сучасній доктрині немає загальної точки зору щодо визначення поняття «передача технології». Зокрема, М. М. Богуславський, О. В. Воробйова, А. Г. Светланов [373, с. 7] дають визначення даного поняття в загальнонауковому значенні як передача будь-яких науково-технічних досягнень, результатів досліджень та відомостей науково-технічного характеру. На погляд авторів, у юридичному значенні це поняття визначається як передача права на використання інноваційних технічних досягнень та інших об'єктів технологічного обміну. При цьому автори відносять до об'єктів технологічного обміну і об'єкти права промислової власності, і науково-технічні відомості, що захищаються нормами авторського права (зокрема, види технічної документації). Російські вчені вважають, і це доцільно, що об'єкти передачі технологій повинні мати «технологічний зміст». Наприклад, об'єктом передачі технології має бути не машина, а винахід, на основі якого ця машина була створена. В. О. Фірсов вважає, що під поняттям «передача технології» розуміється чи не увесь спектр економічних відносин, включаючи купівлю-продаж ліцензій і патентів, надання послуг, торгівлю товарами [381, с. 98]. Погоджуємося з позицією автора, що передача технології здійснюється різними способами в різних формах. Вона може бути як міжнародною, так і внутрішньодержавною та передаватися як на комерційній, так і некомерційній

основі. За повідомленням автора, передача технологій на некомерційній основі це: виставки, конференції, семінари, симпозіуми, спеціальна література, описи до патентів і патентних заявок, навчання, стажування, практика учених тощо.

До передачі технології на комерційній основі можна віднести: продаж ліцензій на об'єкти права промислової власності, франчайзингові та інжинірингові послуги, надання ноу-хау, науково-технічна і виробнича кооперація тощо.

Відомий науковець М. М. Богуславський [373, с. 11–12] провів правову класифікацію видів передачі технології й поділив їх на дві групи: цивільно-правову і міжнародно-правову. При цьому до першої групи відносяться всі випадки передачі технології на основі договорів цивільно-правового або господарсько-правового характеру, що укладаються суб'єктами цивільно-правових відносин. До другої групи науковець відносить випадки передачі технології на підставі міжнародно-правових договорів, що укладаються між державами.

У науковій літературі англomовне поняття «трансфер технологій» з'явилося нещодавно завдяки переорієнтації суспільства на ринкові відносини та цілком змінило поняття «впровадження», яким адміністративно-командна система називала процес втілення в життя інноваційної пропозиції [382, с. 63]. Проте у юридичній та економічній доктрині досі немає єдиного визначення цього процесу. В. А. Денисюк [383, с. 370–377] визначив поняття «трансфер технологій» як процес, при якому технологія чи нова розробка перетворюються в комерційний продукт, забезпечений платоспроможним попитом. На погляд П. Г. Іжевського, А. О. Науменко [384, с. 198–203; 385, с. 320–324] трансфер технологій – це процес використання технології, експертних знань, обладнання, ноу-хау для цілей, які спочатку не передбачались організацією розробником.

В. П. Соловйов, Г. І. Кореняко, В. М. Головатюк під поняттям «трансфер технологій» розуміють досить широкий спектр внутрішніх або міждержавних економічних відносин ринкового характеру. Наприклад, це може бути купівля-

продаж патентів, ліцензій, ноу-хау, торгівля товарами, надання послуг типу «інжиніринг», підготовка фахівців необхідного рівня кваліфікації [386, с. 15].

Д. Гібсон трактує «трансфер» як рух технологій із використанням інформаційних каналів від одного індивідуального або колективного носія до іншого [387, с. 20]. В. А. Денисюк дає визначення поняттю «трансфер технологій» як сукупності економічних відносин у сфері використання нових системних знань про застосування процесу, про виробництво продукції чи надання послуг між її розробником і споживачем – резидентами в одній країні, а для випадку міжнародного трансферу технологій – резидентами й нерезидентами країни [388, с. 43].

О. Б. Бутнік-Сіверський розуміє поняття «трансфер технологій» як наукові дослідження технології, її масштабування та оптимізацію, маркетинг, організацію збутової мережі [389, с. 55]. Л. І. Федулова визначає поняття «трансфер технологій» як передачу систематичного знання про застосування процесу, виробництво продукції чи надання послуг [390, с. 6–7].

О. В. Кам'янською наведене авторське розуміння понять «технологія», «трансфер технологій» «інформація», «знання», «інновація», «трансфер». На погляд автора «трансфер технологій» – це організований процес реалізації новітніх систематизованих знань, досвіду, інструментів, методів, розроблених однією стороною технологічної угоди та передачі іншій стороні з метою їх комерціалізації/впровадження і підвищення рівня технологічного розвитку учасників [366, с. 4]. Вважаємо, що визначення поняття «трансфер технологій», дане О. В. Кам'янською, є найбільш оптимальним з економічної та юридичної точок зору. Ми поділяємо позицію науковця, оскільки розв'язання проблемних питань щодо правового забезпечення має базуватися на чітко сформульованій термінології.

Погоджуємося з В. В. Титовим [391] та І. В. Радіоною [392, с. 60], які вважають, що поняття «трансфер технологій» передбачає не лише передачу інформації про інновацію, але й освоєння нової технології за умов активній участі й творця об'єкта права, і кінцевого споживача продукції, яка

виготовляється за допомогою цієї технології. Тому при трансфері технологій основний акцент потрібно робити не стільки на технології, скільки на учасниках цього процесу.

Як зазначають науковці (Ю. М. Бажал, О. В. Мертенс, О. І. Кілієвич) [393, с. 23] трансфер технологій здійснюється як у некомерційній, так і в комерційній формах. Тут під комерційним трансфером науковці розуміють процес переходу результатів наукових досліджень у сферу виробництва, практичного застосування та маркетингу нових продуктів з метою отримання комерційної вигоди.

До некомерційної форми трансферу науковці відносять, зокрема, вільну науково-технічну інформацію, наукові й професійно-технічні журнали, патентні видання, періодику та іншу спеціальну літературу, бази даних, довідники, доповіді й виступи на конференціях, стажування фахівців, обмін технічною інформацією та ліцензіями на паритетній основі, створення невеликих фірм венчурного типу чи закордонних маркетингових підрозділів. Погоджуємося з С. А. Білоус-Сергєєвою [394, с. 200–202], що некомерційний трансфер технологій найчастіше використовується в галузі наукових досліджень фундаментального характеру. І як повідомляє автор, зазвичай некомерційний трансфер супроводжується невеликими витратами й може підтримуватися як за державні кошти, так і за кошти приватних осіб.

Повну класифікацію трансферу технологій, на наш погляд, надав В. П. Соловійов [395, с. 243]. Науковець розмежовує трансфер технологій за формою, змістом технологічних досягнень, способами передачі, сферою розповсюдження, типом передачі.

Зокрема, за формою автор поділив трансфер технологій на два види: внутрішня (внутрішньодержавна) та зовнішня (міжнародна). На погляд науковця різниця між внутрішньою та зовнішньою формами технологій полягає в тому, що в першому випадку правовласник, який передає технологію, постійно має суттєву фінансову зацікавленість в успішній діяльності дочірньої компанії, якій передається технологія. Власник прав на технологію відкриває

доступ до особистих мереж і маркетингу, дозволяє дочірній компанії використовувати свою торговельну марку, здійснює контроль за рішеннями дочірньої компанії у сфері інвестицій, технології, збуту та розглядає діяльність дочірньої компанії як невіддільний елемент своєї глобальної стратегії.

Основним механізмом міжнародного трансферу технологій є патентно-ліцензійна торгівля, тобто видача ліцензій на використання, зокрема, об'єктів права промислової власності та передача технологічного досвіду.

У світовій практиці трансферу технологій найбільше розповсюдження одержали ліцензійні угоди, які передбачають комплексний технологічний обмін з наданням інжинірингових послуг і ноу-хау. Переважна частина зазначених угод укладається великими промисловими компаніями. Також, за повідомленням автора [395, с. 23–24] вагома частка світової торгівлі технологіями припадає на продаж безпатентних ліцензій, оскільки вони передбачають мінімальний комерційний ризик і не потребують проведення додаткових НДДКР.

У доктрині також немає єдиної точки зору щодо змісту основних понять сфери трансферу технологій. Одні науковці [382, с. 63–66] поняття «трансфер технологій» вживають одночасно з поняттям «комерціалізація технологій», а інші – їх ототожнюють [396, с. 382–388]. Серед науковців також існує точка зору [397, с. 42–45], що комерційний трансфер це те ж саме, що й комерціалізація технології, а трансфер – один зі способів здійснення комерціалізації. Тому зміст цих визначень теж потребує уточнення.

Погоджуємося з позицією В. П. Соловйова [395, с. 243], який зазначив, що поняття «комерціалізація технологій» розуміється як перетворення технологій у джерело прибутку. Тобто, на погляд науковця комерціалізація технологій – це будь-яка діяльність, спрямована на отримання прибутку від використання результатів наукових досліджень, вмінь і навичок, набутих від володіння певною технологією. Основними формами комерційної передачі технологій є продаж патентів; продаж ліцензій на запатентовані й незапатентовані об'єкти інтелектуальної власності (секрети виробництва, ноу-

хау, технічна документація, технологічний досвід); навчання фахівців, консалтинговий супровід, інжиніринг, експертиза, надання послуг з організації виробництва, маркетинг; прямі інвестиції в будівництво, реконструкцію, модернізацію виробництва підприємств і фірм; продаж технологій у матеріалізованому вигляді, у формі апаратно-машинних засобів; науково-виробнича кооперація, спільне проведення НДДКР; лізинг інвестиції в спільні підприємства.

Такої ж позиції дотримується й О. М. Фіщенко [398, с. 1526], яка зазначила, що комерціалізація технології передбачає обов'язкове комерційне використання інформації про технологію, а саме: впровадження технології з обов'язковим отриманням прибутку та одержанням економічного ефекту. У такому разі, не є першочерговим питанням: який суб'єкт здійснює безпосереднє використання технології при комерціалізації.

На відміну від комерціалізації, трансфер технологій передбачає не тільки передачу інформації про інновації, але й освоєння нової технології при активній участі творця об'єкта права, власника інформації та кінцевого споживача продукції (послуги), яка виготовляється (надається) за допомогою нової технології. Тому при трансфері технологій основний акцент здійснюється не стільки саме на технології, скільки на учасниках цього процесу.

Отже, під поняттям «комерціалізація технологій» розуміють будь-яку діяльність, спрямовану на отримання прибутку від використання результатів наукових досліджень, вмінь і навичок, набутих від володіння новою технологією. Під поняттям «трансфер технологій» розуміють не лише передачу інформації про технологію, але й освоєння нової технології при активній участі творця об'єкта права, власника інформації й кінцевого споживача продукції (послуги), що виробляється (надається) за допомогою нової технології.

Таким чином, на основі здійсненого аналізу можна сформулювати основні розбіжності між поняттями «трансфер технології» і «комерціалізація технології». По-перше, основна мета комерціалізації технології – обов'язкове одержання прибутку від використання результатів наукових досліджень, вмінь і

навичок набутих від володіння новою технологією. В той самий час не є першорядним питанням про те, який суб'єкт здійснює безпосереднє використання технології при комерціалізації. Трансфер технологій не обов'язково пов'язаний з отриманням прибутку як власником інформації та реципієнтом, так і кінцевим споживачем продукції (послуги), що виробляється (надається) за допомогою нової технології. Мета трансферу технологій – формування інноваційної економіки та її інтеграція у світове господарство.

По-друге, трансфер технологій, на відміну від комерціалізації, передбачає не тільки передачу інформації про інновації, але й освоєння нової технології реципієнтом при активній участі творця об'єкта права, власника інформації. Тому при трансфері технологій основний акцент здійснюється не стільки на самій технології, скільки на учасниках цього процесу.

По-третє, комерціалізація технології не обов'язково пов'язана із залученням третіх осіб (крім власника інформації та кінцевого споживача). При трансфері технології відбувається обов'язкова передача технології реципієнту, який здійснює її промислове освоєння.

Необхідно відзначити, що для України трансфер технологій це нове явище, яке було визначено Законом України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій». Згідно зі ст. 1 (п. 13) даного Закону України трансфер технологій – це передача технології, що оформлюється шляхом укладення між фізичними та/або юридичними особами двостороннього або багатостороннього договору, яким установлюються, змінюються або припиняються майнові права та обов'язки щодо технології та/або її складових.

З відповідного визначення є зрозумілим, що за українським законодавством трансфер технологій визначається суто через договірне поняття, через передачу технології, майнові права на яку переходять від однієї особи до іншої шляхом укладання цивільно-правового договору. Проте трансфер технологій – це, перш за все, процес передачі знань та досвіду з метою їх впровадження та підвищення рівня технологічного розвитку учасників.

Відповідно до офіційних рекомендацій Організації з економічного співробітництва та розвитку [399] під поняттям «трансфер технологій» розуміють передачу науково-технічних знань, досвіду для надання науково-технічних послуг, застосування технологічних процесів і випуску продукції. Критерієм наявності факту передачі є застосування знань та досвіду з метою їх використання, і це доцільно.

Як показує практика, трансфер технологій частіше оформляється шляхом укладання ліцензійного договору. Проте, відповідно до п. 2 ст. 20 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» [400] разом з договором про трансфер технологій можуть укладатися договори про: гарантії осіб, які передають технології та їх складові, стосовно конфіденційності та нерозголошення інформації третім особам; гарантії осіб, які передають технології та їх складові, стосовно можливості досягнення економічних показників і виробництва продукції із застосуванням цих технологій та складових; обслуговування обладнання; проведення комплексу інженерних, екологічних або інших робіт, необхідних для застосування технологій та їх складових.

Комерціалізація технології завжди оформлюється шляхом укладання між сторонами двостороннього чи багатостороннього ліцензійного договору або договору про науково-технічне співробітництво, або договору про спільне виробництво, або договору купівлі-продажу тощо. Покупець зобов'язаний своєчасно оповістити власника прав, зокрема, про: чинне законодавство на території своєї країни; проходження сертифікації; порядок захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. Аналогічну інформацію повинен повідомити й власник прав на технологію. Крім того, правовласник технології в обов'язковому порядку має повідомити покупцю технології про всі відомі йому обмеження, які є або можуть виникнути в майбутньому при використанні зазначеної технології [401, с. 62]. Таким чином, правовласник технології зобов'язаний надати товар вільним від будь-яких претензій третіх осіб щодо

майнових прав на зазначену технологію. Некомерційні форми передачі технології не потребують жорсткої регламентації.

Слід зазначити деякі зміни в чинному законодавстві України у сфері трансферу технологій. Так, із Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» була виключена стаття, що передбачала податкові пільги для трансферу технологій, здійснюваного по пріоритетних напрямках інноваційної діяльності. У попередній редакції цього законодавчого акту трансфер пропонувалося звільнити від ПДВ з операцій купівлі-продажу, увізного мита, а також не оподатковувати прибуток підприємств, одержуваний від виконання проєктів трансферу технологій, і це було доцільно. Ми вважаємо, що зазначені зміни у національному законодавстві негативно впливають на розвиток сфери трансферу технологій і призводять до значного погіршення науково-технологічних процесів. Тому наразі в Україні помітно ускладнилось проведення наукових розробок і досліджень, впровадження нових технологій у виробництво.

Отже, проведене дослідження підтверджує, що для того, щоб забезпечити ефективне використання науково-технологічного та інтелектуального потенціалу України шляхом трансферу технологій у виробництво конкурентоспроможної та якісної продукції, необхідно:

- вдосконалити законодавчу базу у сфері трансферу технологій;
- збільшити податкові пільги для трансферу технологій, здійснюваного по пріоритетних напрямках інноваційної діяльності та розробити дієві механізми державної політики щодо передачі технологій та створити сприятливі умови для інноваційної діяльності;
- активізувати розвиток інфраструктури ринку технологій;
- заохочувати світових лідерів у сфері високих технологій до ринку України.

Недосконалість чинної національної законодавчої бази у сфері передачі технологій дає можливість представникам закордонних підприємств практично безперешкодно використовувати результати вітчизняних науково-технічних

розробок, в тому числі створених за кошти державного бюджету України. В Україні на значну частину наукових результатів взагалі не отримуються охоронні документи, а, залишаючись без попиту, дані результати публікуються у відкритих виданнях, передаються за кордон безпосередньо науковими установами або недержавними структурами [402, с. 12–15].

3.3. Механізми врегулювання в Україні відносин у сфері трансферу технологій

Безперечно, значну роль в економічному розвитку кожної провідної країни відіграє саме трансфер технологій. Трансфер технологій, як сучасний засіб впровадження інновацій на підприємстві, надає можливість вдосконалити та прискорити процес виробництва, підняти рівень конкурентоспроможності товарів, а належне фінансування та регулювання цієї сфери в довгостроковій перспективі відкриває перед країнами можливість вийти у світові промислові лідери.

У технологічно розвинених країнах світу механізми передачі технологій вже давно працюють і продовжують далі вдосконалюватися, тоді як в Україні цей процес ще знаходиться на стадії зародження і вимагає детального опрацювання. Тому нашій державі важливо вивчити досвід провідних закордонних країн щодо правового врегулювання відносин у сфері трансферу технологій і виявити позитивні напрацювання, які можна було б запозичити та закріпити у відповідному національному законодавстві.

Впровадження та комерціалізація конкурентоспроможних передових технологій, ефективний технологічний обмін розширять можливості високотехнологічного імпорту та експорту, сприятимуть запровадженню єдиних норм економічного розвитку та налагодженню співробітництва у цій сфері між Україною та передовими країнами світу.

Науково-практичні аспекти трансферу технологій досліджені у багатьох наукових працях вітчизняних вчених, у тому числі науковців з права

інтелектуальної власності: Г. О. Андрошука, Ю. Л. Бошицького, М. В. Венецької, В. І. Довбенко, Ю. М. Капіци, О. В. Кам'янської, О. В. Кохановської, В. М. Крижної, Н. С. Кузнецової, Н. М. Мироненко, О. П. Орлюк, Б. М. Падучака, І. В. Спасибо-Фатєєвої, Р. О. Стефанчука, О. І. Харитонової, Р. Б. Шишки, О. С. Яворської, І. Є. Якубівського та інших. Проте, попри значний внесок вітчизняних фахівців у розробку цієї тематики, багато питань досі залишаються недостатньо висвітленими. Подальшого дослідження потребують насамперед практичні рекомендації щодо врегулювання відносин у сфері трансферу технологій та пошук механізмів, спрямованих на впровадження нових технологічних і технічних рішень, сучасних виробничих процесів, здатних випускати конкурентоспроможні товари, що дозволить економіці України вийти із затяжної кризи, а підприємствам та бізнесу збалансовано працювати в умовах ринкової економіки.

З перших років незалежності в Україні багато уваги приділяється пріоритетним напрямам розвитку інноваційної, науково-технічної, наукової діяльності, норми та підходи до яких містяться, зокрема, у законах України: «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [403], «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про інноваційну діяльність» [404] та інших нормативно-правових актах, що регулюють відносини у цій сфері. Проте протягом останніх років законами України про державний бюджет України постійно блокуються норми стосовно фінансового забезпечення науково-технічної та наукової сфери, зокрема, п. 3 ст. 34 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», а також створення пільгових умов для інноваційного розвитку. Внаслідок цього в Україні через хронічне недофінансування цієї галузі суттєво стримується розвиток інноваційної, науково-технічної діяльності. Також головними причинами незацікавленості керівників підприємств у впровадженні нових технологій є: значна зношеність технологічного обладнання, яке не може

бути пристосоване до сучасних інноваційних технологій; невирішеність низки економічних, правових, фінансових, організаційних питань для розвитку інноваційних процесів на державному рівні; відсутність дієвого механізму ефективного просування інновацій у виробництво.

За повідомленням В. А. Гросул [405, с. 77] у провідних країнах світу показник приросту ВВП шляхом впровадження нових технологій становить 60–90 %, тоді як в Україні він складає менше одного відсотка, хоча Україна за кількістю науковців входить до першої десятки країн світу.

В Україні сконцентровано великий науковий потенціал, напрацьовано чимало інноваційних проєктів, а саме в енергетиці; агропромисловій технології та виробництві; промисловій та будівельній технології та виробництві; медицині, медичній техніці та технології; хімічній технології, нанотехнології та біотехнології; авіакосмічній технології тощо. Далі необхідно визначити найбільш проривні напрямки, в які можна додати інвестиції для формування інфраструктури в інших сферах діяльності.

Як зазначалося у попередньому матеріалі, у Франції питаннями трансферу результатів НДДКР, створених за бюджетні кошти, займається Національне агентство з підвищення інноваційної привабливості наукових досліджень, яке було створене з метою сприяння інноваційній діяльності промисловості насамперед у сфері середнього і малого бізнесу. Дане Національне агентство здійснює фінансову підтримку науково-дослідних лабораторій та інноваційних підприємств. Однією із форм підтримки є надання безпроцентної позики на строк до 6 років у розмірі 50 % від вартості проєкту, яка підлягає поверненню лише у випадку, якщо профінансований інноваційний проєкт виявиться успішним. Також для реалізації інноваційних програм можна отримати гранти, субсидії, дотації. Будь-яка форма фінансування орієнтована на стимулювання активізації участі малих і середніх підприємств у рамках регіональних або міжнародних програм. Ми вважаємо, що французький досвід щодо підтримки державою інноваційних програм доцільно використати й в Україні.

В Україні державне регулювання діяльності щодо створення та впровадження технологій виконує уповноважений орган з питань формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері трансферу технологій (далі – уповноважений орган з питань трансферу). Відповідно до п. 1 ст. 6 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» основним завданням уповноваженого органу з питань трансферу є забезпечення формування державної політики щодо створення та впровадження технологій, набуття, охорони та захисту об'єктів права інтелектуальної власності, передачі майнових прав на технології та/або їх складові, створені з використанням бюджетних коштів. На підставі п. 3 ст. 6 даного Закону України уповноважений орган з питань трансферу подає Кабінету Міністрів України пропозиції щодо законодавчого стимулювання діяльності зі створення та впровадження високих технологій. Проте погоджуємося з науковцями (Г. С. Нагорняк, І. С. Нагорняк, Ю. Я. Вовк) [367, с. 121], що серед факторів, які гальмують освоєння новацій у промисловості, слід передусім назвати зменшення внутрішнього попиту на продукцію вітчизняних виробників та значний ризик упродовж її освоєння, брак власних фінансових ресурсів, високі відсоткові ставки кредитів банків. Слабкою ланкою правового механізму управління економікою в Україні все ще залишається неспроможність держави забезпечити зростання впливу науки та нових технологій на її соціально-економічний розвиток.

Отже, застосовуючи досвід ЄС щодо реалізації в Україні інноваційних програм та підвищення міжнародної конкурентоздатності нашої країни, необхідно на державному рівні створити привабливі економічні умови у сфері трансферу інноваційних технологій. Зокрема, змінити систему оподаткування, експортно-імпорتنу політику для сприяння концентрації інвестиційного капіталу та стимулювання пошукових і фундаментальних науково-дослідних робіт через субсидії, дотації, цільові пільгові кредити, дослідницькі контракти тощо. Необхідно в Україні удосконалити економіко-

правову базу щодо фінансового забезпечення трансферу інноваційних технологій.

Для активного впровадження результатів наукової та науково-технічної діяльності в економіку України має бути сформована інноваційна політика, що включає форми та методи взаємодії науки й виробництва з метою широкого втілення розроблень в кінцевий виробничий результат – нові конкурентоспроможні види продукції, організаційні рішення, технологічні процеси. Така політика повинна передбачати вдосконалення правової, соціально-економічної, організаційної, інформаційної бази та інших складових інноваційної діяльності.

Стратегічним напрямом соціально-економічної політики в Україні має стати використання інноваційних важелів людського розвитку. Соціальні інвестиції здатні забезпечити нову якість розвитку країни шляхом покращення соціально-психологічного й морального здоров'я нації. Забезпечення людського розвитку, розширення прав і свобод громадян, наближення до кращих світових норм якості життя потребує широкого впровадження соціальних інновацій в усіх сферах [406, с. 66–67]. Також проблемним питанням у сфері трансферу є недосконалість механізму впровадження технологій, який повинен мати за мету безперервне масштабне оновлення виробництва. Вважаємо за доцільне в закладах вищої освіти, наукових установах, організаціях, на підприємствах, що створюють та/або використовують технології, заснувати структурні підрозділи з питань забезпечення та формування реалізації державної політики у сфері трансферу технологій (далі – Центр трансферу технологій), які будуть займатися ефективним управлінням інтелектуальною власністю та комерціалізацією об'єктів технології. Безперечно, нині економіка потребує інтенсивного розвитку сфери трансферу. Сучасні технології повинні своєчасно передаватися у сферу бізнесу з тим, щоб забезпечити високу ефективність виробництва та своєчасну появу на ринку нових конкурентоспроможних товарів [407, с. 95–99].

Розглянемо досвід провідних країн світу у сфері передачі та впровадження технологій. Для вивчення позитивної практики пропонується спочатку детальніше розглянути досвід однієї з провідних країн світу – США. Ми вважаємо, що саме досвід США щодо механізму впровадження технологій у структуру державного господарювання є найбільш цікавим для України.

Як зазначалося у попередньому матеріалі у США на початку 90-х років було сформовано мережу трансферу технологій, що складається з шістьох регіональних та головного національного центрів, розташованих у різних частинах країни. Керує діяльністю центрів Національне агентство з дослідження космічного простору (NASA). Створена мережа надає необхідну допомогу у сфері трансферу технологій всім іншим зацікавленим відомствам. Ці чинники сприяють активізації діяльності щодо створення й передачі технологій на всіх рівнях.

У Німеччині функції посередників між науковими лабораторіями та промисловими компаніями з передачі технологій виконують спеціальні наукові товариства та спільні дослідницькі асоціації. Їх діяльність фінансується від доходів контрактних досліджень та державних субсидій. Також вагому участі в організації передачі технологій беруть місцеві органи влади. Зокрема, місцеві органи влади вносять значний внесок у створення інноваційних центрів та наукових парків, розглядаючи цю діяльність як один із найважливіших напрямків регіонального розвитку.

Безумовний інтерес щодо розвитку сфери трансферу технологій та створення відповідних центрів трансферу технологій представляє Японія. Так, Японія приступила до реорганізації систем трансферу технологій у 1998 р., після прийняття законодавчого акту, що передбачає створення при університетах центрів з трансферу технологій, які надають творцям об'єктів права послуги з управління та комерціалізації результатів розроблень і досліджень. Центри займаються передачею патентних прав на об'єкти промислової власності, які були створені в національних університетах та державних наукових організаціях. Однак досвід їх діяльності показав, що для

ефективного здійснення трансферу технологій коштів, наданих урядом, недостатньо. Ці організації створили нові асоційовані комерційні компанії для надання сприяння комерціалізації результатів наукових розроблень і досліджень, а також звернулися до професорсько-викладацького складу з проханням інвестувати кошти у зазначені компанії. Але і ці заходи не забезпечували повної фінансової незалежності. Тому у 2004 році уряд Японії надав всім національним університетам незалежний юридичний статус з тим, щоб вони мали можливість взяти участь в ініціативах, пов'язаних зі створенням центрів трансферу технологій [406, с. 122–123].

Таким чином, застосовуючи досвід провідних країн світу у сфері передачі технологій, пропонуємо в Україні на підприємствах, в наукових установах, в організаціях, закладах вищої освіти, що створюють та/або використовують технології та/або їх складові і яким належать або передаються майнові права на використання об'єктів права інтелектуальної власності, що є складовими технологій, створити спеціальні Центри трансферу технологій, які мають займатися комерціалізацією технології та/або її складових та ефективним управлінням інтелектуальною власністю, зокрема:

- виявляти та оцінювати комерційний потенціал технології та/або її складових;
- вчиняти дії з набуття та охорони майнових прав на технологію та/або її складові;
- визначати найбільш ефективні шляхи використання і трансферу зазначеної технології;
- залучати інвестиції у сферу трансферу технологій, сприяти встановленню нових ділових контактів між розробниками інновацій та їх споживачами;
- виплачувати винагороду творцям об'єктів права інтелектуальної власності та/або технологій після їх трансферу та укладати договори про трансфер технологій;

– проводити аукціони та виставкові заходи у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності з метою підтримки вітчизняних виробників високотехнологічної продукції та пошуку нових споживачів;

– сприяти міжнародній співпраці у сфері трансферу технологій шляхом проведення конференцій з інноваційної тематики.

Отже, механізмами, що забезпечують взаємозв'язок науки та виробництва, можуть стати спеціальні структурні підрозділи – Центри трансферу технологій, які повинні створюватися за активної законодавчої та фінансової участі держави. Варто відновити податкові пільги розробникам та підприємствам, які впроваджують нові технології.

Роль держави у країнах з розвинутою ринковою економікою є більш вагомою у порівнянні з Україною, що також може служити додатковим аргументом на користь активізації її участі в інноваційному розвитку національної економіки. Однак нарощування державного сектора в економіці необхідно проводити поетапно і за допомогою правових та економічних важелів. На перший план повинні виходити питання підвищення ефективності державного сектора в цілому, а також ефективності кожного проекту з державною участю в масштабах всього суспільства та створення державно-приватних партнерств.

Другим кроком має стати участь держави у фінансуванні інноваційного процесу та максимальне полегшення доступу малого та середнього бізнесу до державних фінансових ресурсів. Доцільно застосовувати такі інструменти, як довгостроковий лізинг обладнання та державні замовлення. Для полегшення залучення зовнішнього фінансування шляхом розміщення акцій на біржі можуть використовуватися інструменти податкової політики. Також необхідно розробити методику оцінки ефективності чинних програм фінансування НДДКР і порівнювати величину витрат на фінансування з результативністю науково-дослідної діяльності [367, с. 125].

Пропонуємо також вивчити позитивний досвід країн ближнього закордоння як на законодавчому рівні розв'язати проблемне питання

обов'язкового впровадження результатів НДДКР, створених повністю або частково за бюджетні кошти. Наприклад, у Республіці Білорусь основним нормативним актом, що регулює питання комерціалізації результатів НДДКР, створених повністю або частково за бюджетні кошти, є Указ Президента Республіки Білорусь від 4 лютого 2013 р. «Про комерціалізацію результатів наукової та науково-технічної діяльності, створених за державні кошти». Указом встановлено, що результати наукової та науково-технічної діяльності, створені повністю або частково за кошти республіканського і (або) місцевих бюджетів, у тому числі державних цільових бюджетних фондів, а також державних позабюджетних фондів, підлягають обов'язковій комерціалізації в порядку і строки, передбачені Указом.

Комерціалізація результатів наукової та науково-технічної діяльності забезпечується державними замовниками й здійснюється володільцем майнових прав на ці результати протягом трьох років після їх створення. У випадках надання результатам наукової та науково-технічної діяльності правової охорони як об'єктам права – протягом трьох років з дня отримання охоронного документа.

Пропонуємо застосувати позитивний досвід Республіки Білорусь щодо обов'язкового впровадження результатів наукової та науково-технічної діяльності, створених за бюджетні кошти, та внести відповідні доповнення в Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій».

Вважаємо, що особи, які набувають майнові права на технологію та/або її складові, що створені у процесі виконання НДДКР за бюджетні кошти, повинні здійснювати в обов'язковому порядку трансфер і цей обов'язок має бути закріплений на законодавчому рівні.

Підсумовуючи все сказане, пропонуємо наступний механізм з передачі технологій та/або її складових.

По-перше, у разі, якщо технологія та/або її складові, створені у процесі виконання НДДКР за бюджетні кошти, то особа, яка буде мати майнові права

на зазначену технологію, повинна здійснити обов'язковий трансфер технологій та/або їх складових за фінансової підтримки держави протягом трьох років після створення даної технології та/або її складових. Тому пропонуємо застосувати позитивний досвід Республіки Білорусь щодо обов'язкової комерціалізації результатів наукової та науково-технічної діяльності, створених за бюджетні кошти, та внести відповідні доповнення в ч. 5 ст. 11 «Порядок передачі майнових прав на технології» Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій».

По-друге, у разі, якщо до виконавця переходять майнові права на даний об'єкт права інтелектуальної власності, чи у випадку, коли технології та/або її складові створені розробниками не за бюджетні кошти, то держава повинна створити привабливі економічні умови для розробників і споживачів щодо впровадження даної технології та/або її складових. Зокрема, змінити систему оподаткування, експортно-імпорту політику для сприяння концентрації інвестиційного капіталу та стимулювання пошукових і фундаментальних науково-дослідних робіт через субсидії, цільові пільгові кредити, дотації тощо.

По-третє, держава має сприяти створенню спеціальних Центрів трансферу технологій на підприємствах, у наукових установах, в організаціях, у закладах вищої освіти, що створюють та/або використовують технології та/або їх складові і яким передаються або належать майнові права на використання об'єктів права інтелектуальної власності, що є складовими технологій. Дані Центри мають займатися комерціалізацією технології та/або її складових та ефективним управлінням інтелектуальною власністю. Зокрема, пропонуємо застосувати досвід провідних країн світу у сфері трансферу технологій, де діяльність зазначених Центрів фінансується шляхом отримання державних субсидій і від доходів за виконання контрактних досліджень і це, на наш погляд, доцільно [408, с. 102–108].

Таким чином, для розвитку сфери трансферу технологій з метою підвищення міжнародної конкурентоздатності України необхідно удосконалити економіко-правову базу для забезпечення трансферу технологій шляхом

внесення змін і доповнень у чинні законодавчі акти з метою створення привабливих соціально-економічних умов для передачі інноваційних технологій на державному рівні та забезпечення підтримки національного виробника.

Аналізуючи досвід України та провідних країн світу у сфері трансферу інноваційних технологій та/або її складових у промисловість, слід зазначити, що лише податкова підтримка розробникам інновацій та споживачам, які проводять впровадження технологій та/або її складових та активна участь держави у створенні відповідних центрів з трансферу технологій як на законодавчому рівні, так і за допомогою довгострокового фінансування, може розв'язати проблемні питання активізації інноваційних процесів.

3.4. Шляхи наближення законодавства України у сфері охорони промислової власності до законодавства ЄС

Прагнення України до європейської інтеграції зумовлює врахування позитивного досвіду відповідних законодавчих актів ЄС при розробці нових вітчизняних законопроектів. Такий підхід встановлений на вимогу країн-членів ЄС. Таким чином, заходи, спрямовані на запровадження ефективних механізмів охорони інтелектуальної та, зокрема, промислової власності, визначаються курсом приєднання нашої держави до ЄС, а відтак необхідністю дотримання всіх його норм щодо охорони та захисту даних об'єктів права [409, с. 36].

У попередніх підрозділах було з'ясовано, що являє собою законодавство ЄС у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності та були проаналізовані основні положення цього законодавства. Метою даного підрозділу є аналіз правового регулювання охорони окремих об'єктів промислової власності як на національному, так і на європейському рівнях, окреслення раніше невирішених проблем, пошук шляхів їх вирішення, а також імплементація європейських норм у сфері права промислової власності до вітчизняних реалій.

У зв'язку з набуттям членства України у СОТ та приєднанням до Угоди ТРІПС була продовжена робота з гармонізації національного законодавства у сфері охорони промислової власності у відповідність до положень Угоди ТРІПС. Наступним кроком наближення законодавства України у сфері охорони права на об'єкти промислової власності до європейського законодавства стало підписання у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС містить цілу низку важливих домовленостей і є найбільш вагомою для України з економічної точки зору угодою, укладеною за часи незалежності. Метою домовленості є не тільки наближення економіки України до європейського рівня, але й тісна співпраця між сторонами, взаємна лібералізація відносин та спільний розвиток у найважливіших напрямках, зокрема й у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Зміст Угоди про асоціацію між Україною та ЄС охоплює аспекти співробітництва за шістьма напрямками, які, своєю чергою, деталізуються за окремими секторами, серед яких визначне місце відводиться праву інтелектуальної власності. Зокрема, в ч. 2 (d) ст. 1 даної Угоди йдеться, що однією із цілей асоціації є запровадження умов для посилення торговельних та економічних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС завдяки створенню поглибленої й всеосяжної зони вільної торгівлі та підтримуватимуть зусилля України стосовно завершення переходу до ринкової економіки, у тому числі шляхом поступової адаптації її законодавства до законодавства ЄС. Також у ст. 157 Глави 9 «Інтелектуальна власність» даної Угоди йдеться, що цілями асоціації є спрощення створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території сторін та досягнення належного та ефективного рівня охорони та захисту прав інтелектуальної власності.

Передусім слід підкреслити, що інститут промислової власності України знаходиться в стадії інтенсивного розвитку і в цілому його положення відповідають сучасним універсальним міжнародним договорам про промислову

власність. Практично те саме можна відзначити стосовно співвідношення даного інституту з відповідним законодавством ЄС. Однак ця відповідність не є абсолютною. Ми вважаємо, що певні положення інституту промислової власності України все ще потребують доопрацювання з тим, щоб узгодити їх відповідно до законодавства ЄС.

Погоджуємося з авторами (В. І. Муравйов, Н. Б. Мушак) [410, с. 18], що, здійснюючи гармонізацію законодавства, Україна зобов'язана враховувати, що цей процес має переважно односторонній характер, бо не передбачає здійснення взаємних кроків сторін з узгодження їхніх правових норм, а стосується тільки змін в законодавстві України для його гармонізації з нормами права ЄС. Також в процесі гармонізації національного законодавства з правом європейських інтеграційних організацій Україні необхідно враховувати подальший розвиток права ЄС, зокрема й у сфері промислової власності.

Для того, щоб забезпечити такий самий рівень охорони прав на об'єкти промислової власності, як і в межах ЄС, Україна має брати до уваги й нові міжнародні конвенції, і законодавчі акти ЄС, які регулюють відносини у цій сфері в межах внутрішнього ринку. Україна має розробити власні підходи до розв'язання проблемних питань гармонізації законодавства з правом ЄС, бо реалізація цього механізму надає можливості для дії норм права ЄС в рамках вітчизняного правопорядку [411, с. 104–105]. Це стосується насамперед передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС випадків транспозиції Директив ЄС, зокрема й у сфері промислової власності, у внутрішнє законодавство України та безпосереднього застосування відповідних положень права ЄС на національному рівні.

Таким чином, з огляду на ключове значення інтелектуального й інноваційного факторів у сучасному суспільстві, саме цьому питанню приділена найбільша увага в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС, яка передбачає впровадження в Україні європейських норм регулювання правовідносин. І, як вже зазначалося у попередньому матеріалі, провідною для розбудови законодавства ЄС у сфері охорони прав на об'єкти промислової

власності є політика Спільноти щодо скасування перешкод щодо вільного руху товарів з метою створення внутрішнього ринку та забезпечення конкурентоспроможності на ньому.

У ході порівняльного аналізу законодавства України із законодавством ЄС у сфері промислової власності, проведеного у підрозділі 2.3 даного дослідження можна дійти до висновку, що існує найбільша відмінність національного законодавства з європейським у сферах охорони та використання прав на промислові зразки та географічні зазначення. А найбільш узгодженим є положення у сфері охорони прав на торговельні марки. Тому пропонуємо спочатку розглянути найбільш проблемні питання щодо відповідності національного законодавства до європейського законодавства.

Отже, нижче визначаються основні відмінності, що існують між законодавством України та ЄС у сфері охорони прав на окремі об'єкти промислової власності та пропонуються шляхи подолання цих відмінностей, як правило за допомогою пропозицій щодо зміни та доповнення до чинного законодавства України у зазначеній сфері.

Порівняння у відповідності законодавства України у сфері охорони прав на промислові зразки з європейським законодавством та Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. Необхідно зазначити, що положення Директиви 98/71/ЄС в основному враховані у відповідному законодавстві України, зокрема, щодо невизнання права на промисловий зразок, що суперечить публічному порядку чи моралі (ст. 8 Директиви 98/71/ЄС); обмеження прав на промисловий зразок (ст. 13 Директиви 98/71/ЄС); правової охорони зовнішнього вигляду частини виробу (п. 11 Преамбули та ст. 1 Директиви 98/71/ЄС); умови надання правової охорони (ст.ст. 3, 7 Директиви 98/71/ЄС), строки правової охорони (ст. 10 Директиви 98/71/ЄС); поділ промислових зразків на два правові режими (ст. 10 Директиви 98/71/ЄС), дії, які не визнаються порушенням прав (ст. 13 Директиви 98/71/ЄС)

Проте відмінність європейського законодавства від законодавства України полягає в тому, що в ЄС інакше визначено коло об'єктів, зовнішні

ознаки яких можуть отримати охорону як промисловий зразок. На відміну від європейського законодавства в Україні зберігається вилучення з охорони промислових зразків, що належать до об'єктів нестійкої форми, зокрема і до тих, які в робочому режимі можуть бути охарактеризовані зовнішніми ознаками формоутворювальних виробів. Тому запропоновано в законодавстві України розширити список об'єктів охорони промислових зразків шляхом охорони об'єктів нестійкої форми й узгодити його з відповідним законодавством ЄС.

Наступна відмінність європейського законодавства у сфері охорони прав на промислові зразки від національного – у тому, що в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС більш розширено, у порівнянні з чинним законодавством України, визначені умови щодо відмови в реєстрації промислового зразка чи визнання права на зареєстрований зразок недійсним.

Відповідно до ч. 1 ст. 215 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Україна та ЄС можуть передбачити умови щодо відмови у реєстрації промислового зразка або визнання його недійсним після реєстрації на суттєвій підставі у таких випадках:

- 1) промисловий зразок не відповідає офіційному визначенню;
- 2) промисловий зразок не відповідає умовам надання правової охорони;
- 3) на підставі судового рішення правовласник не має права на промисловий зразок;
- 4) якщо даний промисловий зразок суперечить тому промислового зразку, який вже був доведений до загального відома після дати подання заявки або, якщо заявлено пріоритет, після дати пріоритету і який охороняється з дати, що передує зазначеній даті як зареєстрований зразок або як заявка на зразок;
- 5) якщо у пізнішому промисловому зразку використано розрізняльне позначення і законодавство відповідної сторони щодо такого позначення надає власнику права на позначення право забороняти таке використання;
- 6) промисловий зразок є неправомірним використанням об'єкта, що охороняється згідно із законодавством з авторського права відповідної сторони;

7) промисловий зразок є неправомірним використанням будь-якого з елементів, зазначених у статті 6 ter Паризької конвенції, або знаків, емблем та гербів, крім тих, що зазначені у вищезгаданій статті 6 ter та становлять особливий громадський інтерес на території Сторін.

Відповідно до п. 1 ст. 25 «Визнання прав на промисловий зразок недійсними у судовому порядку» Закону України «Про охорону прав на промислові зразки»:

1. Права на зареєстрований промисловий зразок можуть бути визнані у судовому порядку недійсними повністю або частково щодо окремих варіантів промислових зразків, зазначених у свідоцтві, у разі:

- невідповідності промислового зразка умовам надання правової охорони, визначеним цим Законом;
- наявності у зображенні промислового зразка ознак, що не були передбачені поданою заявкою;
- здійснення державної реєстрації промислового зразка з порушенням прав інших осіб.

Узгоджуючи законодавство України у сфері охорони прав на промислові зразки з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, пропонуємо внести доповнення в ст. 25 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки».

Таким чином, розширення об'єктів охорони як промисловий зразок, зокрема, шляхом охорони об'єктів нестійкої форми, які в робочому режимі можуть бути охарактеризовані зовнішніми ознаками формоутворювальних виробів та розширення умов щодо визнання прав на промисловий зразок недійсними у судовому порядку – це ще один крок до гармонізації національного законодавства із європейським законодавством у сфері охорони прав на промислові зразки [412, с. 46–49].

Порівняння відповідності законодавства України у сфері охорони прав на географічні зазначення з європейським законодавством та Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. Географічне зазначення походження сільськогосподарських продуктів і харчової продукції активно використовується

в країнах-членах ЄС як важливий та ефективний інструмент індивідуалізації виробника з метою привернення підвищеної уваги споживачів до продовольчих товарів. У зв'язку з беззаперечною цінністю виключних прав на географічне зазначення наразі постає комплекс питань щодо адаптації національного законодавства у сфері охорони прав на географічні зазначення до відповідного європейського законодавства.

Основною метою укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС є запровадження умов для посилення між країнами торговельних та економічних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, у тому числі завдяки створенню зони вільної торгівлі. Ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС сприяла стабілізації позицій харчової продукції та сільськогосподарських продуктів на ринках ЄС. Однак загострилися проблемні питання гарантування якості та безпечності цієї продукції, підвищення її конкурентоспроможності в «єдиному нормативному просторі» Україна – ЄС.

Погоджуємося з Д. Ф. Крисановим [413, с. 23], що розв'язання цього питання вбачається у запровадженні державного ринкового нагляду та у правовому захисті географічного маркування національної продукції згідно з європейською моделлю. Для першого напряму практично сформована законодавча база, яка поетапно впроваджується на практиці. Другий напрям має виключно національний формат і не відповідає вимогам ЄС і про це піде мова далі.

У п. 2 ст. 202 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС йдеться, що географічним зазначенням однієї сторони надається охорона іншою стороною відповідно до положень цієї Угоди за умови, що на них поширюється законодавство, яке зазначене у ст. 202 цієї Угоди. Фактично всі інші норми цього підрозділу розкривають як саме визначатимуться зазначені географічні зазначення та який обсяг охорони їм надаватиметься.

Так, у п. 1 ст. 204 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС визначається обсяг охорони географічних зазначень і він повністю відповідає ч. 4 ст. 17

Закону України «Про правову охорону географічних зазначень». Таким чином, можна зробити висновок, що загалом охорона прав на географічні зазначення за національним законодавством відповідає Угоді про асоціацію між Україною та ЄС.

Окремої уваги заслуговує розв'язання проблем щодо охорони схожих (омонімічних) назв і про це йдеться у п. п. 3, 4 ст. 204 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Як вважають Г. О. Андрощук, А. А. Афян [414, с. 50], це положення могло б відкрити дискусію щодо продовження використання кириличного варіанту багатьох назв продуктів, назви яких пов'язані із певним регіоном, але в Україні сприймаються більшою мірою як назва товару, що стала видовою.

Згідно з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС досить жорсткими, але цілком доречними, є процедури щодо неправомірно маркованого товару, при чому коло можливих правопорушень значно розширюється, що практично унеможливує зловживання правами на географічні зазначення. Вилучення партій товару, неправомірно маркованих, імовірно стане однією із перших ознак застосування даної Угоди в нашій державі. Угода про асоціацію між Україною та ЄС містить близько трьох тисяч географічних зазначень, які охороняються відтепер і на території України. При цьому Угодою про асоціацію між Україною та ЄС не встановлені обмеження щодо їх охорони виключно у двосторонніх правовідносинах Україна – ЄС. Підписуючи дану Угоду, Україна погодилась взагалі припинити неправомірне використання вказаних географічних зазначень.

Слід відзначити, що для припинення неправомірного використання найбільш вживаних в Україні захищених географічних зазначень, ст. 208 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС передбачено десятирічний перехідний період, протягом якого можна правомірно використовувати географічні зазначення для позначення та презентації визначених продуктів, що походять з України: Champagne, Cognac, Madera, Porto, Jerez/Xeres/Sherry, Calvados, Grappa, Anis Portugues, Armagnac, Marsala, Malaga, Tokaj.

Погоджуємося з науковцями [415], що в Україні доведеться змінити найменування більш ніж половини виноробної продукції, яка виробляється в нашій країні. Саме цей факт і став причиною запровадження 10-річного перехідного періоду. Семирічний перехідний період передбачається для використання географічних зазначень для позначення та презентації таких продуктів, які походять з України: Parmigiano Reggiano, Roquefort, Feta.

На підставі п. 1 ст. 208 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС продукція, яка була вже виготовлена до набрання чинності даної Угоди, може вільно продаватися доти, доки не закінчиться на складі. Водночас невідомо чи зміниться якість української продукції, якщо вона змінить назву.

Розглянемо приклад. Адміністративна колегія Київського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України, розглянувши матеріали справи № 127-03/09.13 [416] про порушення дочірнім підприємством «М. Україна» (далі – ДП «М. Україна») законодавства про захист економічної конкуренції та подання про попередні висновки у справі від 20 липня 2016 року № 73/ПС-02-05, встановила:

Територіальним відділенням Антимонопольного комітету України міста Києва було виявлено реалізацію м'якого сиру «Рокфор» під торговельною маркою «Добряна», який виготовляється на замовлення ДП «М. Україна» приватним підприємством «Рось» (далі – ПП «Рось»).

За інформацією, наданою ДП «М. Україна», даний сир виробляється відповідно до технічних умов на ПП «Рось» та контролюється ДП «М. Україна». Технічні умови були зареєстровані Всеукраїнським державним науково-виробничим центром стандартизації, метрології, сертифікації та захисту прав споживачів 30 квітня 2004 року за № 081/028814 та погоджені із заступником Головного Державного санітарного лікаря України. У Технічних умовах зазначено, що вони поширюються на сири м'які зі спеціями, з наповнювачами, з ароматизаторами, які вироблені з пастеризованого коров'ячого молока шляхом сквашування бактеріальною закваскою з наступною спеціальною обробкою без додавання або з додаванням культур

благородної плісняви, спецій та їх сумішей, ароматизаторів, наповнювачів. У зазначених Технічних умовах наведено назви та асортимент окремих видів м'яких сирів, в тому числі й назва м'якого сиру «Рокфор».

Традиційно сир «Рокфор» виготовлявся тільки з сирого овечого молока і тільки в одному місці – в районі історичної провінції Руєрг у Франції. Наразі у всій Європі сир Рокфор має знак захисту місця походження (АОС), що підтверджується сертифікатом, виданим Міністерством сільського господарства Франції, а умови його виробництва викладені в окремих документах від 22 січня 2001 р. та 17 травня 2005 р. Отже, у європейських країнах назва сиру «Рокфор» гарантує, що сир виготовлений із суворим дотриманням встановлених правил виробництва виключно в межах відповідної території, що вказують на його походження та якісні характеристики.

Враховуючи наведене, розпорядженням адміністративної колегії Київського територіального відділення Антимонопольного комітету України від 13 вересня 2013 № 178/03-р було розпочато розгляд справи у зв'язку з наявністю в діях ДП «М. Україна» ознак порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції, передбаченого ст. 151 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», у вигляді поширення інформації, що вводить в оману стосовно маркування власної молочної продукції назвою «Рокфор».

В ході розгляду справи під час всебічного аналізу матеріалів справи та відповідних документів встановлено наступне:

Технічним регламентом щодо правил маркування харчових продуктів, який затверджено Наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28.10.2010 (зі змінами від 20.07.2012) [417] (далі – Регламент) передбачені вимоги щодо назви продукції. Так, згідно з п. 7 цього Регламенту, крім іншого, назва харчового продукту повинна відповідати назві, установленій нормативно-правовими актами, а у разі їх відсутності – назві, установленій нормативними документами, а також розкривати саму природу продукту.

Нині чинне законодавство України не містить нормативно-правових актів, якими було б встановлено назву сиру «Рокфор» та зазначено склад такого сиру. Зареєстровані в Україні норми на твердий або м'який сир не містять положень, де було б зазначено назву «Рокфор» і визначено, що такий сир є традиційним. Разом з тим, окремі вимоги до виробництва певних видів м'яких сирів встановлені таким нормативним документом, як ДСТУ 4395:2005 «Сири м'які. Загальні технічні умови» [418]. На підставі зазначеного нормативного документа в Україні виготовлення м'яких сирів, зокрема сиру «Рокфор», передбачене з пастеризованого коров'ячого молока.

Як зазначалося у попередньому матеріалі, відповідно до п. п. 2, 4 ст. 208 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, для вживання в Україні назви сиру «Рокфор» передбачено семирічний перехідний період з дати набрання чинності цієї Угоди. Одночасно положенням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС чітко визначено, що продукція, вироблена та маркована в Україні, але яка не відповідає вимогам цієї Угоди, зокрема, яка підпадає під охорону географічних зазначень (сир «Рокфор»), може продаватися на території України до закінчення на складі.

Отже, дії ДП «М. Україна» щодо маркування власної молочної продукції назвою «Рокфор» не можуть бути кваліфіковані як порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції, оскільки зазначена продукція відповідає вимогам нормативних документів, які регулюють виготовлення та маркування м'яких сирів.

Враховуючи наведене, в ході розгляду справи № 127-03/09.13 Адміністративною колегією Київського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України не виявлено обставин, які можуть свідчити про наявність в діях ДП «М. Україна» ознак порушення законодавства щодо поширення інформації, що вводить в оману під час маркування власної молочної продукції назвою «Рокфор». Отже, Адміністративна колегія Київського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України постановила закрити провадження у справі № 127-03/09.13 без

прийняття рішення по суті у зв'язку з не доведенням вчинення ДП «М. Україна» порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції.

Ми вважаємо, що Угодою про асоціацію між Україною та ЄС встановлені досить лояльні строки для припинення використання найбільш вживаних в Україні географічних зазначень. Проте аналіз положень про перехідний період приводить до висновку, що нашій державі слід невідкладно розпочати роботу з підготовки до охорони власних географічних зазначень.

Надзвичайно складними є проблемні питання співвідношення географічних зазначень з іншими об'єктами інтелектуальної власності, оскільки за допомогою суміжних позначень можна досягти ефекту упізнання продукту та введення споживача в оману щодо походження цього продукту. Тому цьому питанню присвячені ст. 203 (п. 2) та ст. 206 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. У п. 2 ст. 203 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС визначено, що від сторони не можна вимагати охороняти як географічне зазначення назву, яка суперечить назві сорту рослини або породи тварини й, як наслідок, може вводити в оману споживача щодо справжнього походження продукту.

Про взаємозв'язок географічного зазначення з торговельними марками детально йдеться у ст. 206 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Зокрема, відповідно до п. 1 ст. 206 даної Угоди сторони відмовляють у реєстрації або визнають недійсною торговельну марку, яка відповідає будь-якій із ситуацій, що згадуються у статті 204 (1) цієї Угоди стосовно географічного зазначення, що охороняється, для подібних продуктів, за умови, що заявка на реєстрацію торговельної марки подається після дати подання заявки про реєстрацію географічного зазначення на відповідній території.

Положення ст. 206 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС також підкріплені наступними нормами:

1) у статті 193 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС міститься положення про неможливість реєстрації торговельної марки, яка вводить споживача в оману щодо географічного походження товару або послуги;

2) у статті 196 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС йдеться про неможливість власнику торговельної марки забороняти її використання у випадку зазначення даних, які вказують на географічне походження товарів чи послуг;

3) відповідно до пункту 2 (б) статті 198 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС торговельна марка також підлягає анулюванню, якщо після дати її реєстрації внаслідок використання торговельної марки її власником або з його дозволу для товарів або послуг, для яких вона зареєстрована, є ймовірність введення в оману споживача, особливо щодо характеру, якості або географічного походження цих товарів чи послуг.

Погоджуємося з науковцями [414, с. 57–58], які вважають, що аналіз передумов до формування Україною частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС дозволяє ставити питання про неналежний рівень захисту інтересів національних товаровиробників, а український підхід до формування цієї частини Угоди є непрофесійним та несистемним. Зокрема, при формуванні тексту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС не було здійснено належної співпраці з асоціаціями тих товаровиробників, які найбільше використовують географічні зазначення: мінеральних вод, вина, сиру. Технічна частина документу, а саме перелік географічних назв, що підлягають захисту відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, демонструє фатальну недосконалість нормотворчої техніки зі сторони України.

Відсутність в нашій державі навіть узагальненої інформації про наявні географічні зазначення і назви, що потенційно можуть стати ними та єдиної стратегії розвитку інституту географічних зазначень, призвела до того, що, описуючи коло власних інтересів у цій сфері, Україна сформулювала абсолютно безсистемний перелік. У нинішньому вигляді дана Угода стосовно інституту географічних зазначень означатиме однозначні збитки для національних товаровиробників через необхідність заміни відомих назв товарів на інші. Разом з тим, Угодою про асоціацію між Україною та ЄС вщент знищується потенціал для формування тих національних географічних зазначень, які дозволили б

товаровиробникам України отримати хоч якусь користь від існування економіко-правового інституту географічних зазначень.

З метою вдосконалення правової охорони географічних зазначень та захисту їх найменувань відповідно до європейських норм пропонуємо визначити наступний механізм:

1) національне законодавство у сфері охорони прав на географічні зазначення необхідно гармонізувати із відповідним законодавством країн-членів ЄС. Угода про асоціацію між Україною та ЄС залишає шляхи до вдосконалення даної сфери через доопрацювання переліку охороноспроможних географічних зазначень у межах спеціального підкомітету.

В Україні визнано доречним створення таких підкомітетів, що знайшло своє втілення у Постанові Кабінету Міністрів України від 8 липня 2015 р. № 646, якою було затверджено Порядок організації роботи підкомітетів Комітету асоціації між Україною та ЄС [419]. Для сфери промислової власності це має не просто теоретичне, а суто практичне значення. Рішенням Підкомітету Україна – ЄС з географічних зазначень від 18.05.2017 р. № 1/2017 було схвалено регламент цього Підкомітету [420]. Далі Підкомітету з географічних зазначень слід приступити до вдосконалення та наповнення переліку тих географічних зазначень, які ще будуть виявлені;

2) виявити й проаналізувати місцеві назви традиційних регіональних продуктів та обрати найбільш прийнятні з них. Пропонується за допомогою медіа зробити опитування споживачів, а саме: які з національних регіональних продуктів гідно зарекомендували себе на національному ринку для того, щоб надалі ці географічні зазначення мали змогу першочергово отримати державну реєстрацію як об'єкти права і в Україні, і в ЄС. Зокрема, такі популярні назви українських регіональних продуктів як: херсонський кавун, петриківський розпис, карпатські полонинські сири (будз, вурда, бринза), мелітопольська черешня та інші;

3) розкрити зв'язок між місцевими природними чинниками даної території та споживчими властивостями даної продукції з урахуванням європейського

досвіду, описати технологію та етапи виробництва, розробити специфікацію на продукцію;

4) подати заявку до НОІВ на реєстрацію географічного зазначення походження продукції та невідкладно забезпечити державну реєстрацію даного географічного зазначення;

5) після національної процедури оформлення прав на географічне зазначення оформити необхідні супровідні документи та подати заявку на реєстрацію цього об'єкта права до Європейської комісії. У цьому разі товари національного виробника перейдуть на рівень більш коштовних, проте якісніших. Бо для визнання та використання географічного зазначення в ЄС необхідне суворе дотримання певної схеми виробництва, а саме: проводити ретельний добір сировини та контролювати якість на всіх етапах виробництва продукції;

б) після отримання прав на географічне зазначення на єдиному просторі ЄС потрібно активно просувати продукцію до споживачів за допомогою проведення рекламних кампаній у країнах-членах ЄС, обґрунтовуючи унікальність споживчих властивостей даного об'єкта права та особливість виробництва.

Наприклад, наразі в Україні завершується реєстрація продукту з історичним географічним походженням – «Мелітопольська черешня». Це перша національна ягода, яка отримає реєстрацію як географічне зазначення і матиме право на визнання та використання в країнах-членах ЄС. Так, у рамках проєкту ЄС «Підтримка розвитку системи географічних зазначень в Україні» асоціацією виробників мелітопольської черешні було подано заявку на реєстрацію географічного зазначення походження товару. Як зазначають фахівці [421], мелітопольська черешня відома ще з 19 сторіччя, вирощується у межах міста Мелітополь та навколишніх населених пунктів на обох берегах річки Молочна. Мелітопольська черешня – товар елітного класу, плоди якої збираються вручну. Ягоди характеризується багатим смаком і ароматом, збалансованим вмістом кислоти та цукру, а також відмінними товарними властивостями.

Таким чином, в цілому посилення охорони права на географічні позначення матиме позитивні наслідки як для європейської, так і для української економіки. Це сприятиме росту довіри та визнання тих продуктів, назви яких містить географічні зазначення, гарантує використання якісних товарів та приведе до зниження кількості підробок. Втім, очевидно, що товаровиробники, які без належної правової підстави будуть виготовляти продукцію із використанням захищених географічних зазначень, нестимуть значні фінансові втрати, які намагатимуться компенсувати шляхом підвищення цін на продукти зі зміненою назвою [422, с. 42–45].

У будь-якому випадку Угода про асоціацію між Україною та ЄС містить умови щодо обов'язкового застосування досить непопулярних та суворих серед товаровиробників заходів, які можуть призвести до скорочення обсягів виробництва та фінансових втрат. Проте у перспективі такі дії спрямовані на поліпшення якості продукції. До того ж тривалий перехідний період сприятиме поступовій адаптації до нових умов [423, с. 137].

Порівняння відповідності законодавства України у сфері охорони прав на торговельні марки з європейським законодавством та Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. Аналізуючи законодавство України у сфері охорони торговельних марок та відповідне законодавство ЄС, можна дійти до висновку, що в цілому національне законодавство відповідає європейському законодавству. Проте є окремі недоліки чинного національного законодавства та його недосконалість, зокрема, у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності, що вимагає ґрунтовного теоретичного дослідження з метою приведення інституту промислової власності України до положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та відповідного законодавства ЄС.

В Угоді про асоціацію між Україною та ЄС приділяється значна увага питанням реєстрації та використання торговельних марок. Цікавою новелою для України стане оновлена процедура реєстрації торговельних марок. А саме: Україна та ЄС запровадять систему реєстрації торговельних марок, в якій відмова уповноваженого органу в реєстрації торговельних марок буде

належним чином обґрунтованою. Заявникові у письмовій формі мають бути повідомлені підстави відмови для того, щоб він мав можливість оскаржити таку відмову, в тому числі й у судовому порядку. Також Україна та ЄС нададуть можливість заявити заперечення проти поданих заявок на реєстрацію торговельної марки. Така процедура заперечення має бути змагальною [424, с. 64]. Крім того, Україна та ЄС забезпечать загальнодоступну електронну базу заявок на торговельні марки та інформацію про реєстрацію торговельних марок (п. 1 ст. 193 Угоди).

Удосконалення норм національного законодавства та їх гармонізація із міжнародними та європейськими нормами повинні враховувати на національному рівні інтереси як правовласників на об'єкти промислової власності, так і третіх осіб, залучених на внутрішньому й зовнішньому ринках даної сфери [425, с. 83].

Спрямовані на охорону промислової власності закони повинні ефективно забезпечувати економічні та моральні права творців та інших володільців на результати інтелектуальної діяльності, стимулювати творців, відповідно до державних інтересів впроваджувати їх результати та заохочувати чесну торгівлю. Розвиток національної системи охорони інтелектуальної власності в контексті інтеграції України у європейську спільноту вбачається складовою міжнародної системи її охорони. Наразі схвалена Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року [426], в якій визначено загальні положення пріоритетів та перспектив розвитку Національної системи інтелектуальної власності, зокрема мету, стратегічні напрями та основні завдання, на реалізацію яких має бути спрямована діяльність державної політики у сфері інтелектуальної власності. Проте на недоліки даної Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності звертають увагу науковці [427, с. 212–216; 428, с. 24–30]. Державна політика має здійснюватись з урахуванням пріоритетів у розвитку науки, підтримки найбільш важливих галузей виробництва, в яких використання новітніх досягнень технологій та техніки може забезпечити найбільшої віддачі та

одержання найбільшого ефекту. Все це є необхідним для розвитку національної економіки, підвищення рівня добробуту громадян, забезпечення національної безпеки нашої держави, що значно поліпшить передумови для євроінтеграції в недалекому майбутньому.

Отже, здійснене дослідження дозволило зробити такі висновки, що видаються корисними для пошуку шляхів вдосконалення законодавства України у сфері промислової власності до європейського законодавства:

1. Встановлено, що наразі інститут промислової власності України переважно відповідає законодавству ЄС та відповідним положенням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Проте є окремі недоліки чинного національного законодавства та його недосконалість, зокрема, у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності, що вимагає ґрунтовного теоретичного дослідження з метою приведення інституту промислової власності України до положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та відповідного законодавства ЄС. Запропоновані шляхи подолання таких недоліків за допомогою внесення доповнень та змін в чинне законодавство України та було наведене їх теоретичне обґрунтування. На наш погляд, такі дії дозволять виконати зобов'язання нашої держави щодо приведення інституту промислової власності України у відповідність до законодавства ЄС та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що сприятиме приєднанню України до ЄС.

2. Нині для України є проблемним питанням врегулювання сфери охорони прав на географічні зазначення із відповідними положеннями Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Прагнення України інтегруватись у ЄС потребує найвищого рівня необхідного законодавчого узгодження, яке полягатиме у виконанні досить жорстких вимог, зокрема й у сфері охорони прав на географічні зазначення, визначених в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. Проте відсутність навіть узагальненої інформації про наявні географічні зазначення в Україні та назви, що потенційно можуть стати ними та відсутність в Україні єдиної стратегії розвитку інституту географічних зазначень призвела до

того, що, описуючи коло власних інтересів у цій сфері, наша держава сформулювала абсолютно безсистемний перелік.

3. Інтеграція України до європейської спільноти зумовлює врахування позитивного досвіду відповідних законодавчих актів ЄС при розробці нових вітчизняних законопроектів. Такий підхід встановлений на вимогу країн-членів ЄС. Таким чином, заходи, спрямовані на запровадження ефективних механізмів охорони інтелектуальної та, зокрема, промислової власності, визначаються курсом приєднання України до ЄС, а відтак необхідністю дотримання всіх його норм щодо охорони та захисту даних об'єктів права. При цьому тут важливо не просте копіювання тих чи інших підходів до охорони об'єктів промислової власності, які проведені у європейському законодавстві, а системний науковий підхід до внутрішньої узгодженості та врахування усіх елементів позитивного права України.

Висновки до третього розділу

Метою даного розділу є аналіз правового регулювання охорони окремих об'єктів промислової власності на національному рівні, окреслення раніше невирішених питань, пошук шляхів їх подолання та імплементація європейських норм у сфері права промислової власності до вітчизняних реалій.

З метою вдосконалення національної системи правової охорони промислової власності до європейського законодавства та створення ефективного механізму охорони прав на об'єкти промислової власності робимо висновок про необхідність розв'язання наступних питань теоретичного та прикладного характеру:

1. Доведено, що для розвитку національного законодавства необхідно використати досвід країн ЄС у сфері охорони прав промислової власності, відповідне законодавство інших провідних закордонних країн, врахувати успіхи та недоліки відповідного законодавства країн СНД та кращі досягнення правової науки як світової, так і вітчизняної. При цьому тут важливе не просте

копіювання тих чи інших підходів до охорони промислової власності, які проведені у законодавстві закордонних країн, а системний науковий підхід до внутрішньої узгодженості та врахування усіх елементів позитивного права України. Від розв'язання даного питання залежить міцність економічного, науково-технічного розвитку України, а отже, і формування ефективної інноваційної моделі, підвищення конкурентоспроможності у світі.

2. Встановлено, що необхідними умовами активізації інноваційних процесів в Україні є проведення комплексу заходів, важливе місце серед яких займає система трансферу технологій. Але негативні наслідки кризових явищ, які відбуваються в економіці України, та суттєве зменшення податкових пільг для трансферу технологій призвели до того, що в нашій державі помітно ускладнилось проведення наукових досліджень і розробок та впровадження нових технологій у виробництво.

3. В Україні закладено нормативну базу щодо міжнародного співробітництва у сфері трансферу технологій. Проте, на відміну від практики провідних країн світу, в нашій державі трансфер технологій поки що не отримав необхідного розвитку. Вважаємо, що для активного впровадження результатів наукової та науково-технічної діяльності в економіку України має бути, по-перше, сформована інноваційна політика, що включає форми й методи державного стимулювання науково-технічної активності, активізації взаємодії науки та виробництва з метою широкого втілення розроблень в кінцевий виробничий результат – нові конкурентоспроможні види продукції, організаційні рішення, технологічні процеси. Така політика повинна передбачати вдосконалення правової, соціальної-економічної, організаційної, інформаційної бази та інших складових інноваційної діяльності. По-друге, державна політика у сфері передачі технологій недостатньою мірою націлена на розвиток малого і середнього бізнесу і це суперечить світовим тенденціям.

4. Аналізуючи досвід України та провідних країн світу у сфері трансферу інноваційних технологій та/або її складових у промисловість, слід зазначити, що лише податкова підтримка розробникам інновацій та споживачам, які

проводять впровадження технологій та/або її складових та активна участь держави у створенні відповідних центрів з трансферу технологій як на законодавчому рівні, так і за допомогою довгострокового фінансування, може розв'язати проблемні питання активізації інноваційних процесів

5. Доведено, що у разі, якщо технологія та/або її складові, створені у процесі виконання НДДКР за бюджетні кошти, то особа, яка буде мати майнові права на зазначену технологію, повинна здійснити обов'язковий трансфер технологій та/або їх складових за фінансової підтримки держави протягом трьох років після створення даної технології та/або її складових. Тому пропонуємо застосувати позитивний досвід Республіки Білорусь щодо обов'язкової комерціалізації результатів наукової та науково-технічної діяльності, створених за бюджетні кошти.

У разі, якщо до виконавця переходять майнові права на даний об'єкт права інтелектуальної власності, чи у випадку, коли технології та/або її складові створені розробниками не за бюджетні кошти, то держава повинна створити привабливі економічні умови для розробників і споживачів щодо впровадження даної технології та/або її складових. Зокрема, змінити систему оподаткування, експортно-імпорتنу політику для сприяння концентрації інвестиційного капіталу та стимулювання пошукових і фундаментальних науково-дослідних робіт через субсидії, цільові пільгові кредити, дотації тощо.

6. Обґрунтовано, що держава має сприяти створенню спеціальних Центрів трансферу технологій на підприємствах, у наукових установах, в організаціях, у закладах вищої освіти, що створюють та/або використовують технології та/або їх складові і яким передаються або належать майнові права на використання об'єктів права інтелектуальної власності, що є складовими технологій. Дані Центри мають займатися комерціалізацією технології та/або її складових та ефективним управлінням інтелектуальною власністю. Зокрема, пропонуємо застосувати досвід провідних країн світу у сфері трансферу технологій, де діяльність зазначених Центрів фінансується шляхом надання державних субсидій і від доходів виконання контрактних досліджень.

7. Поширення на Україну цивільно-правового регулювання відносин ЄС у сфері промислової власності передбачає не лише імплементацію європейських норм, але й, значною мірою, поширення європейського права на національну правову систему, у тому числі й на приватне право. Європейські базові приватноправові цінності знайшли своє відбиття в національному праві інтелектуальної власності, зокрема, при врегулюванні відносин між суб'єктами щодо розпорядження майновими правами на об'єкти права, щодо природи особистих немайнових та майнових прав інтелектуальної власності тощо.

Імплементація норм глави 9 «Інтелектуальна власність» розділу 4 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС має забезпечити подібний до європейського рівень правової охорони на об'єкти права промислової власності, беручи до уваги правові механізми, що їх застосовують юрисдикції провідних країн ЄС, та які загалом відповідають міжнародним нормам у сфері промислової власності. Відповідні зміни мають бути внесені як до профільного законодавства у сфері промислової власності, так і до книги IV «Право інтелектуальної власності» ЦК України.

8. Робиться висновок, що нині для України є проблемним питанням врегулювання сфери охорони прав на географічні зазначення із відповідними положеннями Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Прагнення України інтегруватись у ЄС потребує найвищого рівня необхідного законодавчого узгодження, яке полягатиме у виконанні досить жорстких вимог, зокрема й у сфері охорони прав на географічні зазначення, визначених в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. Проте відсутність в Україні навіть узагальненої інформації про наявні географічні зазначення та назви, що потенційно можуть стати ними та єдиної стратегії розвитку національного інституту географічних зазначень призвела до того, що, описуючи коло власних інтересів у цій сфері, наша держава сформулювала абсолютно безсистемний перелік.

Для врегулювання в Україні сфери охорони прав на географічні зазначення продукції та захисту їх найменувань на теренах ЄС пропонуємо застосувати наступний механізм:

– національне законодавство у сфері охорони прав на географічні зазначення необхідно гармонізувати із відповідним законодавством країн-членів ЄС. Угода про асоціацію між Україною та ЄС залишає шляхи до вдосконалення даної сфери через доопрацювання переліку охороноспроможних географічних зазначень у межах створеного національного Підкомітету з географічних зазначень;

– виявити й проаналізувати місцеві назви традиційних регіональних продуктів та обрати найбільш прийнятні з них. Пропонується за допомогою медіа зробити опитування споживачів, а саме: які з національних регіональних продуктів гідно зарекомендували себе на національному ринку для того, щоб надалі ці географічні зазначення мали змогу першочергово отримати державну реєстрацію як об'єкти права і в Україні, і в ЄС. Зокрема, такі популярні назви українських регіональних продуктів як: херсонський кавун, петриківський розпис, карпатські полонинські сири (будз, вурда, бринза), мелітопольська черешня та інші;

– розкрити зв'язок між місцевими природними чинниками даної території та споживчими властивостями даної продукції з урахуванням європейського досвіду, описати технологію та етапи виробництва, розробити специфікацію на продукцію;

– подати заявку до НОІВ на реєстрацію географічного зазначення походження продукції та забезпечити державну реєстрацію даного географічного зазначення;

– після національної процедури оформлення прав на географічне зазначення оформити необхідні супровідні документи та подати заявку на реєстрацію продукту до Європейської комісії. У цьому разі товари національного виробника перейдуть на рівень більш коштовних, проте якісніших. Бо для визнання та використання географічного зазначення в ЄС необхідне суворе дотримання певної схеми виробництва, а саме: проводити ретельний добір сировини та контролювати якість на всіх етапах виробництва продукції;

– після отримання прав на географічне зазначення на єдиному просторі ЄС активно просувати дану продукцію до споживачів за допомогою проведення рекламних кампаній у країнах-членах ЄС, обґрунтовуючи унікальність споживчих властивостей та особливості виробництва даного об'єкта права.

9. Робиться висновок, що в цілому посилення охорони права на географічні позначення матиме позитивні наслідки як для європейської, так і для української економіки. Це сприятиме росту довіри та визнання продуктів, назва яких містить географічні зазначення, дасть гарантії використання якісних товарів та приведе до зниження кількості підробок. Втім, очевидно, що товаровиробники, які без належної правової підстави будуть виготовляти продукцію із використанням захищених географічних зазначень, нестимуть значні фінансові втрати, які намагатимуться компенсувати шляхом підвищення цін на продукти зі зміненою назвою.

10. У роботі звертається увага на те, що нині у всьому світі найважливішою проблемою є виготовлення вакцини для подолання вірусу COVID-19, який кожен день забирає тисячі людських життів. Авторка у роботі зазначає, що в Україні існує реальна потреба в розвитку сфери біотехнології та правовій охороні біотехнологічних винаходів не тільки в інтересах винахідників та їх роботодавців, але також в інтересах суспільства з метою сприяння технічному прогресу та впровадженню біотехнологічних інновацій. Державна політика має здійснюватись з урахуванням пріоритетів у розвитку науки, підтримки найбільш важливих галузей виробництва, в яких використання новітніх досягнень технологій може забезпечити одержання найбільшого ефекту та віддачі.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження, виконаного на основі аналізу чинного законодавства України, окремих провідних іноземних країн, Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, директив ЄС у сфері промислової власності, практики застосування їх норм, а також теоретичного осмислення наукових праць вчених-юристів, фахівців з права інтелектуальної власності, сучасної економіки, розвитку новітніх технологій, авторкою запропоноване нове вирішення наукового завдання цивільного права, яке полягає у розробці теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо приватно-правового регулювання відносин у даній сфері, вдосконалення механізму регулювання охорони прав на об'єкти промислової власності та приведення чинного законодавства України у сфері промислової власності до законодавства ЄС та положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

З метою вдосконалення національної системи правової охорони промислової власності до європейського законодавства та створення ефективного механізму охорони прав на об'єкти промислової власності робимо висновок про необхідність розв'язання наступних питань теоретичного та прикладного характеру:

1. У результаті ґрунтовного вивчення і порівняльного аналізу законодавства України у сфері охорони промислової власності, відповідного законодавства країн ЄС, судової практики й наукових розробок, присвячених досліджуваній проблематиці, виявлено, що наразі в Україні проблемними питаннями є пошук механізмів ефективної охорони об'єктів права промислової власності відповідно до міжнародних норм та європейського законодавства, цивільно-правового регулювання відносин у сфері трансферу технологій. Це створює значні ускладнення в процесі застосування правових норм у сфері промислової власності, внаслідок чого зацікавленим особам не може бути забезпечена ефективна та швидка правова охорона на об'єкти права. Чинне законодавство потребує подальшого вдосконалення, тим більше що

розширення міжнародного співробітництва робить актуальним і необхідним перегляд чинних і прийняття нових законопроектів у сфері охорони прав промислової власності, гармонізації вітчизняного законодавства з європейськими та міжнародними нормами.

2. Встановлено, що для вдосконалення національного законодавства у сфері промислової власності необхідно проаналізувати як чинне національне законодавство, так і відповідне законодавство провідних закордонних країн, визначити переваги законодавств країн світу у цій сфері з погляду можливості їх використання для правової охорони прав промислової власності в Україні. Порівняння національного законодавства у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності із законодавством країн Європи та інших провідних країн світу, вивчення специфіки положень, новацій закордонного правового регулювання в цій сфері, тенденції розвитку представляє безперечний інтерес як з точки зору правотворчості, так і з точки зору практичного використання досвіду закордонних країн для більш ефективної реалізації реформ в Україні. У зв'язку з адаптацією законодавства України до законодавства країн-членів ЄС пропонуємо спрямувати головну увагу на європейське законодавство. Приведення інституту промислової власності України у відповідність до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, законодавства ЄС про промислову власність дозволить розв'язати проблемні питання, поставлені в цій роботі, і, зокрема, виконати зобов'язання нашої держави щодо вдосконалення законодавства у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності до європейських норм, що сприятиме вступу України в ЄС.

3. Обґрунтовано, що для удосконалення системи охорони та захисту інтелектуальної власності, наразі в Україні доцільно створити й прийняти Кодекс України про інтелектуальну власність. Вагомими чинниками для прийняття кодифікованого акту у сфері інтелектуальної власності є: євроінтеграційні процеси в Україні; створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності; суперечливі положення, неузгодженні норми, прогалини між спеціальними законами у сфері інтелектуальної власності та

книгою 4 ЦК України; завдання створення єдиної системи охорони права інтелектуальної власності, здатної належним чином захистити права зацікавлених осіб.

Судові спори щодо охорони та захисту прав інтелектуальної власності є одними з найскладніших для розгляду, оскільки вимагають знання не лише специфічних юридичних аспектів, але й технічних. Тому і суддям, і суб'єктам права інтелектуальної власності було б набагато легше розібратися у цій складній сфері, якби законодавство інтелектуальної власності було систематизовано в одному акті – Кодексі України про інтелектуальну власність.

4. У результаті порівняльного аналізу положень України щодо прав суб'єктів на об'єкти промислової власності із відповідними положеннями в ЄС можна узагальнити наступні висновки, що видаються корисними для пошуку шляхів вдосконалення законодавства України до європейських норм:

1) положення законодавства України у сфері патентного права відповідає положенням європейського законодавства. Право на отримання європейського патенту, як і за національним законодавством, належить творцю об'єкта права або його правонаступнику;

2) положення законодавства України у сфері права на географічне зазначення відповідає положенням європейського законодавства. За національним законодавством, як і за європейським, право на державну реєстрацію географічного зазначення має об'єднання осіб, які в зазначеному географічному місці виробляють чи видобувають товар, чи переробляють сировину для товару, особлива якість, репутація, інші характеристики якого зумовлені цим географічним місцем;

3) положення національного законодавства у сфері охорони прав на торговельну марку відрізняється від положень законодавства ЄС. На відміну від національного законодавства за європейським законодавством володільцем прав на торговельну марку ЄС, крім фізичних або юридичних осіб, можуть бути суб'єкти публічного права.

5. Встановлено, що наразі в Україні важливого значення набуває соціальна значущість особистих немайнових прав, яким притаманний абсолютний характер і ці права мають бути більш вагомими для людини, у порівнянні з майновими правами. Необхідно стимулювати творчу працю людини, визнавати й охороняти їх права на об'єкти права інтелектуальної власності. Конституція України визначила чітко напрямок регулювання відносин у сфері інтелектуальної власності на користь творця та гарантує кожній людині охорону результатів її інтелектуальної, творчої діяльності, спираючись на традицію права європейських країн. Цей принцип закріплений і у міжнародних нормах. Поясненням таких змін є переосмислення ролі та значення людини в системі соціальних пріоритетів, того, що на сучасному етапі розвиток суспільства, його прогрес залежить від результатів інтелектуальної, творчої діяльності людини та впровадження об'єктів права інтелектуальної власності.

6. У результаті ґрунтовного вивчення і порівняльного аналізу вітчизняного законодавства у сфері промислової власності, відповідного законодавства країн-членів ЄС, судової практики та наукових розробок, присвячених досліджуваній проблематиці можна зробити наступні висновки, що видаються корисними для пошуку шляхів вдосконалення законодавства України та приведення його до європейського законодавства:

1) в ЄС приділяється значна увага новим об'єктам промислової власності, зокрема винаходам у галузі біотехнології та комп'ютерної технології, а також створенню якісних продуктів шляхом запровадження спеціальних механізмів виробництва та географічних зон. Це пояснюється тим, що наукові дослідження у сфері винахідництва є пріоритетними й промислово важливими для нинішнього етапу розвитку європейського суспільства, а використання в межах спільного ринку зазначень походження сільськогосподарської продукції та географічних зазначень, природних мінеральних вод є одним із важливих кроків на шляху до того, щоб споживачі гарантовано мали можливість отримувати продовольчі товари високої якості;

2) на відміну від законодавства України у сфері охорони промислових зразків в ЄС інакше визначено коло об'єктів, зовнішні ознаки яких можуть отримати охорону як промисловий зразок. Тому вважаємо, що розширення об'єктів охорони як промисловий зразок, зокрема, шляхом охорони об'єктів нестійкої форми, які в робочому режимі можуть бути охарактеризовані зовнішніми ознаками формоутворювальних виробів та розширення умов щодо визнання прав на промисловий зразок недійсними у судовому порядку – це ще один крок до гармонізації національного законодавства із європейським законодавством у зазначеній сфері;

3) робиться висновок, що в цілому національне законодавство у сфері охорони торговельних марок відповідає європейському законодавству. Проте беззаперечним є факт окремих недоліків чинного законодавства України та його недосконалість, що вимагає ґрунтовного теоретичного дослідження з метою створення дієвих механізмів для врегулювання проблемних питань у цій сфері. Ми вважаємо, що певних уточнень та доповнень потребують норми законодавства України щодо підстав для відмов у реєстрації торговельної марки або визнання її недійсною.

7. Аналіз законодавства у сфері промислової власності окремих провідних країн світу (США, Німеччини, Японії, Франції, Великої Британії, КНР, Португалії, Норвегії, Швеції, Швейцарії, Австрії, Бельгії, Японії, Канади, Італії тощо) показав, що цікавими та виправданими видаються наступні положення, які можуть бути найближчим часом імплементовані в національне законодавство:

1) визнання творця об'єкта права як первинного власника майнових прав на об'єкт, створений на замовлення за кошти бюджетного фінансування чи за державним контрактом, який потім у договірному порядку поступається цим правом дослідницькій організації, що є виконавцем замовлення та роботодавцем творця об'єкта права;

2) збалансування суб'єктивних прав та юридичних обов'язків сторін у договірних відносинах з приводу використання майнових прав на об'єкт,

створеного на замовлення за кошти бюджетного фінансування чи за державним контрактом;

3) закріплення за виконавцем замовлення майнових прав на об'єкт, який був створений на замовлення за кошти бюджетного фінансування чи за державним контрактом;

4) закріплення за державним замовником право на безоплатне використання об'єкта права, який був створений на замовлення за бюджетні кошти чи за державним контрактом.

8. У роботі авторкою запропонований новий і перспективний напрям вирішення завдання стосовно охорони прав на об'єкт, створений у процесі виконання НДДКР за бюджетні кошти, а саме:

1) визнання за творцем усіх особистих немайнових і первинних майнових прав на об'єкт права;

2) встановлення правового режиму об'єкта права;

3) визначення механізму реалізації між сторонами майнових прав інтелектуальної власності на створений об'єкт права;

4) збалансування суб'єктивних прав та юридичних обов'язків сторін у договірних відносинах щодо використання майнових прав на об'єкт права.

9. Доведено, що необхідними умовами активізації інноваційних процесів в Україні є проведення комплексу заходів, важливе місце серед яких займає система трансферу технологій. Але негативні наслідки кризових явищ, які наразі відбуваються в економіці України, та суттєве зменшення податкових пільг для трансферу технологій призвели до того, що в нашій державі помітно ускладнилось проведення наукових досліджень і розробок та впровадження нових технологій у виробництво.

10. У роботі аналізується законодавство ЄС та досліджується досвід провідних закордонних країн у сфері трансферу технологій. Зроблено висновок, що перспективним механізмом економічної стабілізації держави та однією з найважливіших складових інноваційного процесу є трансфер технологій. Вивчення технологічно розвинених закордонних країн у сфері трансферу

технологій надасть змогу нашій державі розробити науково-теоретичні висновки та практичні рекомендації щодо вдосконалення законодавства України у цій сфері, що може стати підґрунтям для подальшого успішного економічного співробітництва України з провідними країнами світу.

11. У результаті дослідження, виконаного на основі аналізу нормативно-правових актів провідних закордонних країн (США, Німеччини, Японії, Франції, Великої Британії, КНР, Республіки Білорусь інші), практики застосування їх норм, чинного законодавства України у сфері трансферу технологій, а також теоретичного осмислення наукових праць фахівців з права промислової власності, автором запропоноване вдосконалення механізму законодавчого регулювання трансферу технологій в Україні з урахуванням світового досвіду у цій сфері.

12. Робиться висновок, що визначальною рисою нового типу суспільства є суттєве підвищення ролі та значення інформації, засобів комунікації та технологій доступу, обробки та поширення інформації. Повнота відомостей, доступність і правдивість – ці чинники визначають інформаційну спрямованість правових можливостей у набутті, охороні та використанні об'єктів права промислової власності та новітніх технологій.

13. Аналізуючи міжнародно-правові механізми охорони промислової власності, застосовуючи досвід країн-членів ЄС, практику їхнього застосування, встановлено, що наразі інститут промислової власності України переважно відповідає законодавству ЄС та відповідним положенням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Проте є окремі недоліки чинного національного законодавства та його недосконалість, зокрема, у сфері охорони прав на об'єкти промислової власності, що вимагає ґрунтовного теоретичного дослідження з метою приведення інституту промислової власності України до положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та відповідного законодавства ЄС. У монографічному дослідженні були запропоновані шляхи подолання таких недоліків за допомогою внесення доповнень та змін в чинне законодавство України та було наведене їх теоретичне обґрунтування.

14. Доведено, що прагнення України до європейської інтеграції зумовлює врахування позитивного досвіду відповідного законодавства ЄС. Такий підхід встановлений на вимогу країн-членів ЄС. Таким чином, заходи, спрямовані на запровадження ефективних механізмів охорони інтелектуальної та, зокрема, промислової власності, визначаються курсом приєднання України до ЄС, а відтак необхідністю дотримання європейських норм щодо охорони об'єктів права промислової власності. При цьому тут важливе не просте копіювання тих чи інших підходів до охорони промислової власності, які проведені у європейському законодавстві, а системний науковий підхід до внутрішньої узгодженості та врахування усіх елементів позитивного права України. Від розв'язання даного питання залежить міцність економічного, науково-технічного розвитку України, а отже, і формування ефективної інноваційної моделі, підвищення конкурентоспроможності у світі.

15. У роботі наголошено, що європейська інтеграційна спрямованість України виступає наразі найсуттєвішим чинником реформ в усіх сферах суспільства. Аналіз наукової доктрини та практичних публікацій із врегулювання правовідносин у сфері приватного права, дає підставу робити висновок, що нині ЦК України потребує проведення термінової рекодифікації. Головними чинниками сучасної рекодифікації ЦК України є: європейська тенденція до уніфікації та гармонізації приватноправового регулювання та розробка і прийняття нових законів в країнах ЄС, зокрема, модернізація цивільно-правових кодифікацій з урахуванням міжнародних норм та законодавства ЄС.

16. У роботі звертається увага на те, що нині у всьому світі найважливішою проблемою є виготовлення вакцини для подолання вірусу COVID-19, який кожен день забирає тисячі людських життів. У такій ситуації людство не може чекати десятків років на виготовлення вкрай необхідної вакцини. Вітчизняні науковці також долучилися до цієї місії. Проте на думку фахівців та експертів, шанси на створення готової для застосування вакцини в Україні незначні. Усе через складність завдання, обсягу необхідних інвестицій,

відсутності державної політики для підтримки вітчизняних інноваційних проєктів. Тому державна політика має здійснюватись з урахуванням пріоритетів у розвитку науки, підтримки найбільш важливих галузей виробництва, в яких використання новітніх досягнень технік та технологій може забезпечити одержання найбільшого ефекту та віддачі. Вкладаючи кошти у вітчизняного виробника, Україна не лише заощадить на закупівлі вартісної імпоротної вакцини, а й виграє час для порятунку хворих українців та підтримає цілу галузь національної науки й перспективних вітчизняних фахівців.

17. Наразі завдяки оновленню національного законодавства у сфері винахідництва була обмежена фармацевтична монополія та забезпечений вихід на ринок дійсно інноваційних лікарських засобів від виробників генеричних компаній. Зокрема, по-перше, виробники лікарських засобів більше не зможуть отримувати патенти на речовини як корисні моделі. Профільним законодавством у винахідницькій сфері встановлені нові суворі критерії патентоздатності корисної моделі, що говорить про нову, безумовно позитивну тенденцію у майбутньому, коли патентуватимуть дійсно інноваційні препарати. По-друге, володілець патенту на винахід, об'єктом якого є активний фармацевтичний інгредієнт лікарського засобу, більше не зможе розраховувати на автоматичне продовження строку чинності майнових прав на цей об'єкт права. Такі зміни були спрямовані на боротьбу з «вічнозеленими патентами». По-третє, в профільне законодавство у сфері охорони прав на винаходи імплементоване так зване «положення Болар», необхідність якого давно обговорює фармацевтична спільнота. Запровадження «положення Болар» сприятиме зростанню обсягів виробництва генеричних продуктів українськими компаніями та забезпечить баланс інтересів між виробниками доступних за ціною лікарських засобів та їх споживачами. По-четверте, наразі виробники генеричного продукту мають можливість ввозити на митну територію України активні фармацевтичні інгредієнти для проведення досліджень з метою подальшої реєстрації лікарського засобу.

В цілому, зміни у патентному законодавстві України сприятимуть розвитку національної фармацевтичної галузі, в тому числі розширенню номенклатури виробництва доступних лікарських засобів.

18. У дослідженні пропонуються напрямки суттєвого удосконалення законодавства у сфері промислової власності, тлумачення термінів, що застосовуються, уточнюються і конкретизуються норми щодо охорони винаходів, корисних моделей, промислових зразків, торговельних марок, комерційних найменувань, географічних зазначень, трансферу технологій.

Перспективи подальших досліджень приватно-правового механізму охорони промислової власності полягають у вивченні та аналізі позитивного досвіду країн-членів ЄС щодо правового регулювання відносин у сфері охорони промислової власності. Це справить позитивний вплив на розвиток вітчизняної цивілістичної доктрини у зазначеній сфері, сприятиме подальшому удосконаленню законодавства України про інтелектуальну власність та формування єдиної правозастосовної практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС) від 15 квітня 1994 р. / Міжнародний документ. *Офіційний вісник України*. 2010. № 84. Ст. 2989. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/981_018 (дата звернення: 20.02.2016).
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: ратифікована 16 вересня 2014 року Верховною Радою України та Європейський парламентом / Міжнародний документ. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75, Т 1. Ст. 2125. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 22.02.2016).
4. Цивільне право України: підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. У 2 ч. / за ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч.1. Загальна. К.: Видавництво Ліра-К, 2028, 736 с.
5. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 року. Переглянута у Брюсселі 14 грудня 1900 р., у Вашингтоні 2 червня 1911 р., у Гаазі 6 листопада 1925 р., у Лондоні 2 червня 1934 р., у Ніцці 15 червня 1957 р., у Стокгольмі 14 липня 1967 р., змінена 2 жовтня 1979 р.). URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_134 (дата звернення: 18.01.2015 р.).
6. Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків від 28 червня 1989 р. / *Офіційне видання*. Київ, 2004. 38 с.
7. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14 липня 1967 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_169 (дата звернення: 23.01.2016).
8. Договор о патентной кооперации (РСТ) от 19 июля 1970 г. / База данных «Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций,

заклученных СССР с иностранными государствами». Москва: Вып. XXXIV, 1980. С. 55–89.

9. Договір про патентне право від 01.06.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/895_002 (дата звернення: 23.01.2016).

10. Михайлюк Г. О. Міжнародні угоди як форма (джерело) вдосконалення цивільного законодавства України. *Часопис цивілістики: науково-практичний журнал*. 2014. Вип. 17. С. 35–40.

11. Ярошевська Т. В. Становлення інституту права промислової власності в Україні. *Науковий вісник херсонського державного університету*. 2013. № 4. Т. 1. С. 109–113.

12. Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1906-15> (дата звернення: 06.02.2016 р.).

13. Підопригора О. А. Об'єкти цивільних прав у проєкті Цивільного кодексу України. *Українське право*. 1998. № 1. С. 61–72.

14. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации: учебник. Москва: ТК Велби, 2003. 688 с.

15. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10 лютого 1995 р. № 51/95 / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 9. Ст. 56.

16. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 січня 1993 р.: зб. нормат. актів з питань промислової власності. Київ: Вища школа, 1998. С. 27–47.

17. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993 р.: зб. нормат. актів з питань промислової власності. Київ: Вища школа, 1998. С. 66–79.

18. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 р.: зб. нормат. актів з питань промислової власності. Київ: Вища школа, 1998. С. 49–65.

19. Про правову охорону географічних зазначень: Закон України від 16 червня 1999 р. № 752-XIV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 32. Ст. 267.
20. Ануфриева Л. П. Международное частное право: в 3 т. Москва: БЕК, 2000. Т. 2. 656 с.
21. Егоров В. В. Лицензии и лицензионные соглашения применительно к промышленной собственности в международной торговле по праву России, США, Великобритании и Германии: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.03. Москва, 2003. 214 с.
22. Мэггс П. Б., Сергеев А. П. Интеллектуальная собственность. Москва: Юристъ, 2000. 400 с.
23. Горячкова Н. А. Объекты интеллектуальной собственности. *Бизнес информ.* 1998. № 7. С. 46–50.
24. Городов О. А. Интеллектуальная собственность: правовые аспекты коммерческого использования: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03. СПб., 1999. 32 с.
25. Леонтьев К. Б. Развитие понятия «интеллектуальная собственность» и его влияние на совершенствование законодательства Российской Федерации об охране результатов интеллектуальной деятельности. URL: https://www.copyright.ru/ru/library_old/inside/58/?doc_id=563 (дата звернення: 23.02.2016).
26. Мельник О. М. Проблеми охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності в Україні. Харків: Вид-во Національного ун-ту внутр. справ, 2002. 362 с.
27. Підпригора О. А. Підпригора О. О. Право інтелектуальної власності України: навч. посібник. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 334 с.
28. Интеллектуальная собственность в Украине: правовые основы та практика: наук.-практ. вид. у 4 т. / за заг. ред О. Д. Святоцького. Київ: Ін Юре, 1999. Т. 3. 656 с.
29. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 р. № 236/96-ВР. Київ: Ін Юре, 2004. 13 с.

30. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. Київ: Парламентське видавництво, 2005. 52 с.
31. Ярошевська Т. В. Поняття права промислової власності та його джерела. *Науковий вісник ужгородського національного університету*. 2013. № 23. Т. 1. Ч. 1. С. 288–292.
32. Цивільний кодекс Української РСР: Закон Української РСР від 18 липня 1963 р. / *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1963. № 30. Ст. 463. Офіційний текст зі змінами і доповненнями. *Право України*. 1993. № 11–12. Ст. 472.
33. Законодательство СССР по изобретательству / под ред. А. И. Дорина. Москва: ВНИИПИ, 1979. С. 16–23.
34. Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій: Указ Президента України від 18 вересня 1992 р. № 479/92. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/479/92/page> (дата звернення: 16.03.2015).
35. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 1 червня 2000р. №1771-III зі змінами та доповненнями, внесеними Законом України від 21 грудня 2000 р. № 2188-III / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 8. Ст. 37.
36. Горнисевич А. М. Капица Ю. М. Патентный закон: для изобретателя или против него? *Юридическая практика*. 2000. № 17.
37. Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні: Указ Президента України від 27 квітня 2001 р. №285/2001. *Урядовий кур'єр*. 2001. 5 травня. № 79.
38. Паскуаль К. Роль захисту інтелектуальної власності в розвитку України. *Інтелектуальний капітал*. 2002. № 3. С. 11–14.
39. Основи правової охорони інтелектуальної власності в Україні / за ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. Київ: Ін-Юре, 2003. 236 с.

40. Шишка Р. Б. Інтелектуальна власність: охорона і захист. *Конституція України – основа модернізації державного суспільства*. Харків, 2001. С. 455–457.
41. Крижна В. М. Реалізація конституційного права на результати інтелектуальної діяльності. *Конституція України – основа модернізації державного суспільства*. Харків, 2001. С. 493–495.
42. Підпригора О. А. Загальні положення про право інтелектуальної власності у Цивільному кодексі України. *Право України*. 2003. № 7. С. 97–101.
43. Право інтелектуальної власності: науково-практичний коментар до книги четвертої Цивільного кодексу України / за заг. ред. М. В. Паладія, Н. М. Мироненко, В. О. Жарова. Київ: Парламентське вид-во, 2006. 432 с.
44. Кузнецова Н. С. Стан і тенденції розвитку цивілістичної науки в Україні. *Право України*. 2014. № 6. С. 9–14.
45. Скрипко В. Р. Охрана прав изобретателей и рационализаторов. Москва: Наука, 1982. 80 с.
46. Підпригора О. А. Науково-технічний прогрес і правове регулювання винахідництва і раціоналізації. Київ: Вища школа, 1976. 48 с.
47. Яворська О. С. Договори у сфері інтелектуального права: проблеми застосування чинного законодавства. *IT-право: проблеми і перспективи розвитку в Україні*: зб. матеріалів науково-практичної конференції. Львів: НУ «Львівська політехніка, 2016. 396 с. С. 306–316.
48. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 08.04.2020).
49. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 30 (зі змінами) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 08.04.2020).
50. Smith Kline and French Laboratories Ltd v. the Netherlands: Decision. 04.10.1990. App. 12633/87. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-738>.
51. Евросуд всемогучий. *Юридическая практика*. 03.07.2012. URL: <http://yurpractika.com/article.php?id=100104630> (дата звернення: 08.04.20).

52. Кадетова О. В. До питання про напрями реформування національної системи правової охорони й захисту прав інтелектуальної власності. *Права людини в Україні і світі: охорона, реалізація, захист*: матеріали III наук.-практ. конф. (Київ, 03 грудня 2015 р.). Київ: Інтерсервіс, 2015. С. 122–125.

53. О. А. Підпригора. Чи потрібно Україні Кодекс про інтелектуальну власність? *Університетські наукові записки*. 2005. № 12 (13-14). С. 75–79. URL: <http://univer.km.ua/visnyk/731.pdf> (дата звернення: 08.04.2020).

54. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: Указ Президента від 29 вересня 2017 р. № 299/2017. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2992017-22722> (дата звернення: 15.04.2020).

55. Ярошевська Т. В. Проблемні питання охорони прав на об'єкти промислової власності. *Науковий вісник ужгородського національного університету*. 2013. № 24. Т. 1. С.110–114.

56. Андрощук Г. А., Работягова Л. И. Патентное право: правовая охрана изобретений: учеб. пособие. Киев: МАУП, 2001. 232 с.

57. Евстигеев А. А. Основные категории российского патентного права. Екатеринбург: УрГЮА, 1999. 196 с.

58. Гришаев С. П. Правовая охрана изобретений, промышленных образцов, полезных моделей в России и за рубежом / глав. ред. В. В. Аленичев. Москва: ЮКИС, 1993. 72 с.

59. Белов В. В. Виталиев Г. В., Денисов Г. М. Интеллектуальная собственность. Законодательство и практика его применения. Москва: Юристъ, 1997. 288 с.

60. Патентный закон Японии / пер. под ред. Э. П. Гаврилова. Москва: ЦНИИПИ, 1975. 121 с.

61. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации. Москва: Теис, 1996. 706 с.

62. Корчагин А. Д., Богданов Н. В., Казакова В. К., Полищук Е. П. Комментарий к Патентному закону Российской Федерации. Москва: Компания Димитрейд График Групп, 2004. 460 с.

63. Прахов Б. Г., Зенкин Н. М. Справочное пособие по изобретательству, рационализации и патентному делу. Киев: «Вища школа», 1977. 152 с.
64. Про затвердження Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель: Наказ МОН України від 22.01.2001 р. № 22 / *Офіційний вісник України*. 2001. № 9. С. 382.
65. Про затвердження Правил розгляду заявки на винахід та заявки на корисну модель: Наказ МОН України від 15.03.2002 р. № 197 / *Офіційний вісник України*. 2002. № 16. С. 356.
66. Гареев Є. Ш. Поняття винаходу у законодавстві України: проблеми та недоліки. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 56. С. 231–239.
67. Работягова Л. І. Патент на корисну модель: забезпечення балансу прав. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2006. № 5. С. 26–34.
68. Amended Initial Proposal for a Directive approximating the legal arrangements for the protection of inventions by utility model / *Official Journal of the European Union*. C248, 2000. 29.08. P. 56.
69. Ярошевська Т. В. Визначення поняття винаходу (корисної моделі) в патентному законодавстві України. Електронне наукове фахове видання «*Порівняльно-аналітичне право*». 2014. № 1. С. 101–103. URL: <http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/24> (дата звернення 05.06.2015).
70. Леонидов Н. Б., Михеева Н. В. Патентный закон России. Москва: Юридическая литература, 2002. 280 с.
71. Энгельмейер П. К. Изобретения и привилегии. Руководство для изобретателей. Вступительное письмо графа Л. Н. Толстого. Москва: типография Г. Лиснера и А. Гешеля, 1897. 176 с.
72. Положение о промышленных образцах. Утверждено Постановлением Совета Министров СССР от 9 июля 1965 г. № 535. URL: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6265.htm (дата звернення 23.12.2014).
73. Работягова Л. І. Промисловий зразок як об'єкт правової охорони. Київ: НДІ інтелектуальної власності АПрН України. 2006. Вип. 4. URL: <http://ndiiv.org.ua/uk/promislovij-zrazok-yak-obyekt-pravovoyi/> (дата звернення 19.03.2015).

74. Захист прав інтелектуальної власності: досвід Сполучених Штатів Америки: зб. документів, матеріалів, статей. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 368 с.

75. Соединенное Королевство Великобритании и Северной Ирландии. Законы. Великобритания. Закон о зарегистрированных промышленных образцах. Дания. Закон о промышленных образцах. Москва: Информ.-изд. центр Роспатента, 2005. 81 с.

76. О защите промышленных образцов: Федеральный закон Австрии от 07 июня 1990 г. № 497. *Законы зарубежных стран по промышленным образцам*: в 2 т. Москва: ФИПС, 2005. Т. 1. С. 61–84.

77. Патентный закон Канады. *Зарубежное патентное законодательство*: в 2 т. / пер. Г. И. Тыцкой. Москва: ИНИЦ, 1998. Т. 1. С.121–197.

78. О промышленных образцах: Закон Японии от 13 апреля 1959 г. № 125, изменен Законом от 22.12.1999 г. № 220. *Законы зарубежных стран по промышленным образцам*: в 2 т. Москва: ФИПС, 2005. Т. 2. С. 494–549.

79. Бразилия. Закон от 21.12.1971 г. № 5772, учреждающий Кодекс промышленной собственности: патентные законы стран Американского континента / Н. К. Финкель, О. В. Ионова, И. Н. Харченко. Москва: ВНИИПИ, 1984. С. 21–44.

80. Патентный закон Российской Федерации от 23 сентября 1992 г. № 3517-1. *Российская газета*. 1992. № 225. 14 октября. Ст. 2319.

81. Подшибихин Л. И., Бузова Н. В. Патентное законодательство государств – участников Содружества Независимых Государств: сб. док. Москва: ИНИЦ Роспатент, 2003. 338 с.

82. Типовий закон про промислові зразки для країн, що розвиваються. *Публікація ВОІВ*. 1970. № 808 (E).

83. Патентное законодательство зарубежных стран: в 2 т. / сост. Н. К. Финкель. Москва: Прогресс, 1987. Т. 1: Переводы. 656 с.

84. Про правову охорону промислових зразків: Директива Європейського Парламенту та Ради ЄС від 13 жовтня 1998 р. № 98/71/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a88 (дата звернення: 18.04.2016).

85. Про промислові зразки Спільноти: Регламент Ради ЄС від 12 грудня 2001 р. № 6/2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_031/stru (дата звернення: 18.04.2016).

86. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями: Закон України від 21 липня 2020 р. № 815 – IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/815-20#Text> (дата звернення: 15.09.2020).

87. Ткаченко С. Ю., Работягова Л. І. Правова охорона комп'ютерних піктограм. *Інтелектуальна власність*. 2003. № 9. С. 11–14.

88. Бошицький Ю. Л. Поняття, значення торговельної марки та прав на неї в контексті розбудови національної ринкової економіки. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 2. С. 169–176.

89. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 р. № 3759-ХІІ (зі змінами). *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 10. Ст. 43.

90. Андрощук Г. О. Знаки для товарів і послуг: деякі аспекти термінології та застосування законодавства. *Інтелектуальна власність*. 2001. № 8. С. 16–19.

91. Марушева О. Г. Особливості визначення поняття торговельної марки. *Право і безпека*. 2012. № 5. С. 214–217.

92. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.

93. Мельник О. М. Правова охорона знаків для товарів і послуг в Україні: цивільно-правовий аспект: монографія. Ірпінь: Державна податкова адміністрація України; Академія державна податкової служби України, 2001. 136 с.

94. Шершеневич Г. Ф. Курс гражданского права. Тула: Автограф, 2001. 720 с.

95. Демченко Т. С. Охрана товарных знаков (сравнительно-правовой анализ): монография. Киев: Ин-т государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, 2005. 208 с.

96. Синайский В. И. Русское гражданское право. Киев: Прогресс, 1917. Вып. 1: Общая часть. Вещное право. Авторское право. 258 с.
97. Шершеневич Г. Ф. Учебник торгового права. Москва: СПАРК, 1994. 335 с.
98. Directive 2008/95/EC of the European Parliament and of the Council of 22 October 2008 to approximate the laws of the Member States relating to trade marks (Codified version) (Text with EEA relevance) OJ L 299, 8.11.2008, p. 25–33. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_930 ((as on: 03.15.2016).
99. Гражданский кодекс Республики Беларусь от 7 декабря 1998 года № 218-3 / База данных «Законодательство стран СНГ». URL: <http://base.spinform.ru/showdoc.fwx?rgn=1822>. (дата звернення: 02.03.2017).
100. О товарных знаках и знаках обслуживания: Закон Республики Беларусь от 5 февраля 1993 г. № 2181-XII. URL: http://www.wipo.int/wipolex/ru/text.jsp?file_id=209793 (дата обращения: 02.03.2016).
101. Кодинець А. О. Цивільно-правове регулювання зобов'язальних інформаційних відносин: методологія, теорія, практика: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2017. 34 с.
102. Білоусов В. М. Правові аспекти регулювання відносин, пов'язаних із торговельними марками. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 3. С. 196–199.
103. Минков А. М. Международная охрана интеллектуальной собственности. СПб.: Питер, 2001. 720 с.
104. Modeling Law for developing countries on marks, trade names and acts of unfair competition. Geneva: BIRPI, 1967.
105. Козлова О. О. Комерційне (фірмове) найменування: основні правові питання. *Правова охорона комерційних позначень в Україні: проблеми теорії і практики*: зб. наук. статей / за заг. ред. Ю. С. Шемшеченка, Ю. Л. Бошицького. Київ: Юридична думка, 2006. С. 263.
106. Калятин В. О. Интеллектуальная собственность (Исключительные права). Москва: Норма, 2000. 480 с.

107. Право інтелектуальної власності: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. Київ: Видавничій Дім «Ін Юре», 2002. 624 с.

108. Селіванов А. О. Кому належить право на фірмове найменування (фірму). *Право України*. 2002. № 11. С. 71–75.

109. Саниахметова Н. А. Право суб'єкта підприємництва на фирменное наименование. *Бизнес (Бухгалтерия)*. 2000. № 39 (402). С. 99–101.

110. Кузнецова Н. С., Кохановська О. В. Найменування юридичної особи і комерційне (фірмове) найменування: проблема співвідношення, регулювання і захисту. *Правова охорона комерційних позначень в Україні: проблеми теорії і практики*: зб. наук. статей / за заг. ред. Ю. С. Шемшеченка, Ю. Л. Бошицького. Київ: Юридична думка, 2006. С. 451.

111. Коссак В. М., Якубівський І. Є. Право інтелектуальної власності: підручник для юрид. вищ. навч. закл. Київ: Істина, 2007. 208 с.

112. Бошицький Ю. Л., Козлова О. О. Аспекти правової охорони комерційних найменувань в Україні. *Інтелектуальна власність*. № 9. 2005. С. 8–12.

113. Козлова О. О. Деякі проблеми визначення комерційного (фірмового) найменування в Україні. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*: зб. наук. праць. 2004. Вип. 26. С. 370–375.

114. United States Code, Title 15-Commerce and trade, Chapter 22-Trade Marks, 15 U.S.C. 1127.

115. Паладій М. В. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування. *Правова охорона комерційних позначень в Україні: проблеми теорії і практики*: зб. наук. статей / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка, Ю. Л. Бошицького. Київ: Інститут держави і права ім. Корецького НАН України, Юридична думка, 2006. С. 369–385.

116. Шевелева Т. М. Комерційне найменування – проблеми правової охорони в Україні. *Інтелектуальна власність*. № 7. 2005. С. 11–16.

117. Бошицький Ю. Л., Козлова О. О. Комерційне позначення. *Юридичний вісник України*. 2005. № 24. С. 7.

118. Мадридська угода про недопущення неправдивих або таких, які вводять в оману споживачів, зазначень про походження на товарах від 14 липня 1891 р. URL: <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/madrid/> (дата звернення: 12.06.2016 р.).

119. Лісабонська угода про охорону найменувань місць походження та їх міжнародну реєстрацію від 31 жовтня 1958 р. URL: http://www.wipo.int/lisbon/en/legal_texts/lisbon_agreement.html (дата звернення: 12.06.2016 р.).

120. Петров В., Полачек С., Смертюк А. Правова охорона географічних зазначень та проблеми правозастосування в Україні. *Правова охорона комерційних позначень в Україні: проблеми теорії і практики*. Київ: Юридична думка, 2006. С. 394.

121. Про охорону географічних зазначень та найменувань походження для сільськогосподарських та харчових продуктів: Регламент Ради ЄЕС від 24 червня 1992 р. № 2081/92. URL: http://www.uatm.com.ua/show_law.php (дата звернення: 12.06.2016 р.).

122. Право інтелектуальної власності: підручник для студ. вищих навч. закладів / Орлюк О. П., Андрощук Г. О., Бутнік-Сіверський О. Б. та ін.; за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 696 с.

123. Громов Ю. А. Защита и коммерциализация интеллектуальной собственности: энциклоп. справ. Москва: Экономика, 2003. 575 с.

124. Ярошевська Т. В. Напрямки удосконалення регулювання приватних правовідносин у сфері промислової власності в умовах євроінтеграційних процесів в Україні. *Правове регулювання суспільних відносин в умовах демократизації української держави: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Одеса, 10–11 квітня 2020 р.). Одеса: МГУ, 2020. С. 71–75.

125. Довгерт А. С. Рекодифікація Цивільного кодексу України: основні чинники і передумови для старту. *Юридичний журнал «Право України»*. 2019. № 1. С. 27–41.

126. Охорона інтелектуальної власності в Україні / С. О. Довгій, В. О. Жаров, В. О. Зайчик та ін. Київ: Форум, 2002. 319 с.

127. Ярошевська Т. В. Суб'єкти права на об'єкти промислової власності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 6. С. 92–95.

128. Цивільне право України: підручник у 2 ч. / за ред. Р. Б. Шишки. Київ: НУДПС України, 2013. Ч. 1. 630 с.
129. Шишка Р. Б. Охорона права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект: монографія. Харків: Видавництво Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 368 с.
130. Грибанов В. П. Осуществление и защита гражданских прав. Москва: Статут, 2000. 411 с.
131. Yakubivskyy I. The Exercising of Intellectual Property Rights by Some Categories of Natural Persons. *Studia z Zakresu Prawa, Administracji i Zarzadzania Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy*. Bydgoszcz: Instytut Prawa Administracji i Zarzadzania, 2015. Т. 7. S. 61–70.
132. Харитонов О. І. Правовідносини інтелектуальної власності, що виникають внаслідок створення результатів творчої діяльності (концептуальні засади): монографія. Одеса: Фенікс, 2011. 346 с.
133. Рясенцев В. А. Неимущественные права авторов изобретений *Вопросы изобретательства*. 1978. № 4. С. 18–25.
134. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України / А. Г. Ярема, В. Я. Карабань, В. В. Крищенко та ін. Севастополь: Ін-т юрид. дослід., 2004. Т.2: А.С.К. 864 с.
135. Ярошевська Т. В. Суб'єкти права на службовий винахід. *Право України*. 2006. № 3. С. 71–74.
136. Ярошевська Т. В. Кому повинні належати майнові права на службовий винахід? *Право України*. 2008. № 4. С. 41–45.
137. Крижна В. М. Види договорів у сфері інтелектуальної власності. *Інтелектуальний капітал*. 2004. № 4. С. 36–42.
138. Підпригора О. А. Право інтелектуальної власності і новий Цивільний кодекс України. *Вісник Академії правових наук*. 2003. № 2,3 С. 399–413.
139. Рожкова М. А. Средства и способы правовой защиты сторон коммерческого спора. Москва: Волтерс Клувер, 2006. 416 с.
140. Про товарний знак Спільноти: Регламент Ради (ЄС) від 20 грудня 1993 р. № 40/94 / *Official Journal of the European Union L 011*. 14.01.1994. С. 1.

141. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист права власності па комерційне найменування (за матеріалами справ, розглянутих в касаційному порядку Вищим господарським судом України): Оглядний лист Вищого господарського суду України від 17 квітня 2006 р. № 01-8/845. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_845600-06 (дата звернення: 12.04.2015 р.).

142. Дозорцев В. А. Интеллектуальные права: Понятие. Система. Задачи кодификации: сб. статей. Москва: Статут, 2003. 416 с.

143. Про якість сільськогосподарських продуктів та харчових продуктів: Регламент (ЄС) Європейського Парламенту та Ради від 21 листопада 2012 р. № 1151/2012 / *Official Journal of the European Union L 343*. 14.12.2012 р. С. 1–29.

144. Горленко С. А. Правовая охрана наименований мест происхождения товаров. Москва: Росагентство по патентам и товарным знакам, 2001. С. 11–12.

145. Мельниченко Ю. С. Цивільно-правова охорона права на географічне зазначення в Україні: монографія. Донецьк: НОУЛІДЖ, 2012. 214 с.

146. Підпригора О. О. Законодавство України про інтелектуальну власність. Харків: Консум, 1997. С. 131–136.

147. Ярошевская Т. В. Имущественное право на объект интеллектуальной собственности, созданный в высшем учебном заведении: сб. научн. трудов «*Современный научный вестник*». Белгород: Руснауцкнига. 2010. № 2 (84). С. 93–98.

148. Ярошевська Т. В. Право на винахід, створений у процесі виконання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт. *Юридична наука в сучасному світі: здобутки та перспективи*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 27 вересня 2019 р.). Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2019. С. 65–68.

149. Шляхи удосконалення правової охорони та захисту об'єктів промислової власності в Україні: аналіз, пропозиції: монографія / за ред. Орлюк О. П. Київ: Лазуріт-Поліграф, 2009. 132 с.

150. Мясоедов С. П. США: попытки сохранить экономическое лидерство. Москва: Международные отношения., 1985. 168 с.

151. Борщевский М., Макдональд Б. Как защищают интеллектуальную собственность в США. *Высшая торговля*. 1997. № 2. С. 32.
152. Patents at colleges and universities. *CORG Washington*. 1985. № 4. P. 9–14.
153. Гражданский кодекс Российской Федерации (часть четвертая) от 18 декабря 2006 г. № 230-ФЗ (с изм. и доп. от 12.03.2014 № 35-ФЗ) / База данных «Собрание законодательства Российской Федерации». 2006. № 52 (1 ч.). – Ст. 5496.
154. Ярошевська Т. В. Охорона промислової власності в Україні в умовах європейської інтеграції: монографія. Кам'янське: ДДТУ, 2017. 452 с.
155. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 1 грудня 1998 р. № 284-XIV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради*. 1999. № 2–3. Ст.20.
156. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII (зі змінами від 19.04.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 9. Ст. 89.
157. Красніков В. С. Бюджетні кошти, договори і права інтелектуальної власності. *Інтелектуальна власність*. 2009. № 4. С. 29–35.
158. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки: Закон України від 11 липня 2001 р. № 2623-III / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 48. Ст.253.
159. Якубовський М. М., Кіндзерський Ю. В. Концептуальні основи стратегії розвитку промисловості України на період до 2017 року. *Економіка України*. 2007. № 11. С. 7–8.
160. Корсунський С. В. Трансфер технологій та їх комерціалізація через міжнародне співробітництво. *Наука та інновації*. 2007. № 6. С. 104–105.
161. Підпригора О. О. Правові форми державного стимулювання науково-технічної творчості (у світі Конституції України). *Право України*. 1996. № 12. С. 96–105.
162. Мельник О. М. Суб'єкт права інтелектуальної власності та його цивільно-правовий статус: монографія. Харків: НУВС, 2003. 156 с.

163. Підпригора О. А. Проблеми цивільно-правового захисту права інтелектуальної власності. *Інтелектуальний капітал*. 2002. № 2. С. 4–9; № 3. С. 3–10.

164. Шишка Р. Б. Механізм правового регулювання правовідносин у сфері інтелектуальної власності. *ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні*: зб. матеріалів наук.-практич. конференції (Львів, 18 листопада 2016). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2016. С. 297–305.

165. Ярошевская Т. В. Право на объект, созданный в процессе выполнения научно-исследовательских и опытно-конструкторских работ. *Закон и жизнь «Leges et vita»*. № 10 (322). 2018. С. 129–132.

166. Особисті немайнові права інтелектуальної власності творців: монографія / Л. С. Нецька, О. М. Піцан, М. К. Галянтич та ін.; за заг. ред. В. В. Луця. Тернопіль: Вид-во Підручники і посібники, 2007. 256 с.

167. Васецький В. Ю. Права людини як сучасна тенденція розвитку демократичних держав. *Альманах права. Право і прогрес: складові забезпечення в сучасних умовах*. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. Вип. 8. С. 130–134.

168. Мельник О. М. Виникнення суб'єктивних прав на об'єкти інтелектуальної власності. *Право України*. 2002. № 3. С. 96–98.

169. Райгородский Н. А. Изобретательское право СРСР. Москва: Государственное изд-во юридической литературы, 1949. 272 с.

170. Мамяева И. Э. Охрана прав изобретателей и рационализаторов в СССР. Ленинград: Лениздат, 1982. 125 с.

171. Наменгенов К. Н. Абсолютные и относительные изобретательские правоотношения. Алма-Ата: Издательство «Наука», 1978. 238 с.

172. Потехіна В. О. Правова охорона винаходів у законодавстві України і США. *Інтелектуальна власність*. 2005. № 1. С. 39–40.

173. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію: Оглядовий лист Вищого господарського суду

України від 14 лютого 2007 р. № 01-8/78. URL: <http://vgsu.arbitr.gov.ua/pages/21> (дата звернення: 05.08.2016).

174. Флейшиц Е. А. Личные права в гражданском праве Союза ССР и капиталистических стран. Москва: Юридическое изд-во НКЮ СССР, 1941. 206 с.

175. Шишка Р. Б. Немайнові права авторів. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 3 (30). С. 110–116.

176. Шишка Р. Б. Особисті немайнові права у сфері інтелектуальної власності. *Доктринальні засади розвитку держави та права: національні та міжнародні аспекти*: монографія / заг. ред. Ю. Л. Бошицького. Київ: Видавництво Ліра-К, 2014. 439 с.

177. Якубівський І. Є. Майнові права інтелектуальної власності як об'єкти цивільного обороту. *Право та інновації*. 2014. № 4. С. 30–38.

178. Мартынов Б. С. Основные проблемы авторского права. *Советское государство и право*. 1941. № 4. С. 21–37.

179. Серебровский В. И. Вопросы советского авторского права. Москва: Издательство Академии Наук СССР, 1956. 284 с.

180. Канторович Я. А. Авторское право на литературные, музыкальные, художественные и фотографические произведения. Петроград: Тип. АО б. «Брокгауз-Ефрон», 1916. 803 с.

181. Кохановська О. В. Особисті немайнові права фізичних осіб як інститут цивільного права України. *Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка*. 2010. № 85. С. 4–6.

182. Леонтьев К. А. Эволюция авторских и смежных прав в Российской Федерации в цифровую эпоху. *Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права*. 2005. № 1. С. 25–32.

183. Чепульченко Т. О. Права людини як цінність у сучасній державі. *Альманах права. Право і прогрес: складові забезпечення в сучасних умовах*. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. Вип. 8. С. 288–292.

184. Стефанчук Р. О. До питання про особисті немайнові відносини як структурну складову предмета цивільного права. *Вісник Академії правових наук України*. Харків: Право, 2005. № 3. С. 136–149.
185. Цивільне право України: курс лекцій у 6-ти томах / за ред. Р. Б. Шишки, В. А. Кройтора. Харків: Еспада, 2004. Т. 1. 392 с.
186. Прахов Б. Г. Правова охорона позначень. *Інтелектуальний капітал*. 2003. № 2. С. 22–29.
187. Глухівський Л. Й. Державна таємниця та охорона прав на винаходи. *Інтелектуальна власність*. 2005. № 9. С. 21–24.
188. Ярошевська Т. В. Зміст особистих немайнових прав творця на об'єкти промислової власності. *Юридична наука в XXI столітті: перспективні та пріоритетні напрями досліджень*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 8–9 травня 2020 р.). Запоріжжя: ЗНУ, 2020. С. 68–71.
189. Ярошевська Т. В. Питання правової охорони майнових прав на об'єкти промислової власності. *Часопис цивілістики*. 2019. № 33. С. 67–72.
190. Фейгельсон В. М. Основные принципы защиты и использование интеллектуальной собственности. Москва: ВНИИПИ, 1998. 109 с.
191. Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності: Оглядний лист Вищого господарського суду України від 19 листопада 2013 № 01-06/1658. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1658600-13> (дата звернення: 03.06.2015).
192. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України): Оглядний лист Вищого господарського суду України від 17 квітня 2006 р. № 01-8/844. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_844600-06 (дата звернення: 03.06.2015).
193. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на знаки для товарів і послуг (торговельні марки): Оглядний лист Вищого господарського суду України від 22 січня 2007 № 01-8/24. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v8_24600-07 (дата звернення: 03.06.2015).

194. Гаврилов Э. П. О преждепользовании. *Вопросы изобретательства*. 1990. № 11. С. 11–14.

195. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію: Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 14 лютого 2007 р. № 01-8/78. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v878600-07> (дата звернення: 03.06.2015).

196. Азимов Ч. Н. О договоре на передачу научно-технических достижений. *Вопросы изобретательства*. 1986. № 7. С. 20–21;

197. Богданов В. Л., Капіца Ю. М. Винахідницька діяльність при проведенні досліджень і розробок та комерціалізації їх результатів. *Вісник НАН України*. 2016. № 12. С. 87–98.

198. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на знаки для товарів і послуг (торговельні марки): Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 22 січня 2007 № 01-8/24. *Вісник господарського судочинства*. URL: <http://vgsu.arbitr.gov.ua/pages/21> (дата звернення: 03.06.2015).

199. Про рекламу: Закон України від 03 липня 1996 р. (зі змінами) № 270/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 39. Ст. 182.

200. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16 листопада 1992 р. (зі змінами) № 2782-XII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 1. Ст. 11.

201. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти промислової власності (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України): Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 15 липня 2010 № 01-08/415. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_415600-10 (дата звернення: 03.06.2015).

202. Ярошевська Т. В. Суб'єктивні права творців на об'єкти патентного права. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. № 6. Ч. 2. С. 210–215.

203. Право інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект: навч. посіб. для вищ. навч. закл. / Т. І. Биркович, І. С. Бондар, Р. Б. Шишка та ін. Київ: Видавничий центр КНУКІМ, 2015. 280 с.
204. Лексина Л. Н., Носкова В. Н. Процедуры принудительного лицензирования: гармонизация российского законодательства с международными правилами. *ИС. Промышленная собственность*. 2005. № 7. С. 28–35.
205. Міжнародне приватне право. Особлива частина: підручник / за ред. А. С. Довгерта, В. І. Кисіля. Київ: Алерта, 2013. 400 с.
206. Про приєднання України до Протоколу до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків: Закон України від 01 червня 2000 р. № 1763-III / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 35. Ст. 284.
207. Міндрул А. В. Особливості проведення експертизи заявок на торговельні марки: Європейський Союз та Україна. *Інтелектуальна власність*. 2006. № 11. С. 15–20.
208. Негуляев Г. А. Основные направления реформирования РСТ. *ИС. Промышленная собственность*. 2002. № 9. С. 47–59.
209. Берсон О. Некоторые аспекты патенты патентного законодательства США. *ИС. Промышленная собственность*. 2005. № 4. С. 66–73.
210. Андрощук Г. А., Крайнев П. П., Кавасс И. М. Право интеллектуальной собственности. Торговые аспекты. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. 164 с.
211. Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі від 5 лютого 2008 року. Протокол ратифіковано Законом України від 10 квітня 2008 р. № 250-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 23. Ст. 213. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/981_049 (дата звернення: 11.12.2014).
212. Паладій М. В. Тенденції розвитку законодавства у сфері інтелектуальної власності. *Право України*. 2002. № 2. С. 98–102.
213. Шевелева Т. М. Європейські стандарти захисту прав інтелектуальної власності. *Інтелектуальна власність*. 2003. № 3. С. 56–57.

214. Про приєднання України до Договору про патентне право: Закон України від 22 листопада 2002 р. № 245-IV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 3. Ст. 20.

215. Ніщцька угода про Міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків від 15 червня 1957 р., переглянута 14 липня 1967 р. та 13 травня 1977 р. і змінена 28 вересня 1979 р. *Інтелектуальна власність*. 2000. № 12. С. 55–61.

216. Про приєднання України до Ніщцької угоди про міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків: Закон України від 01 червня 2000 р. № 1762-III / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 37. Ст. 284.

217. Локарнська угода про застосування міжнародної класифікації промислових зразків від 8 жовтня 1968 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_b07 (дата звернення: 12.11.2014).

218. Про приєднання України до Локарнської угоди про заснування Міжнародної класифікації промислових зразків: Закон України від 17 грудня 2008 р. № 684-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 15. Ст. 200.

219. Страсбурзька угода про Міжнародну патентну класифікацію від 24 березня 1971 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/999_001 (дата звернення: 12.11.2014).

220. Про приєднання України до Страсбурзької угоди про Міжнародну патентну класифікацію: Закон України від 17 грудня 2008 р. № 683-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 15. Ст. 199.

221. Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної процедури від 28 квітня 1977 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_039 (дата звернення: 12.11.2014).

222. Про приєднання України до Будапештського договору про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів з метою патентної

процедури від 28 квітня 1977 року та Інструкції до нього від 31 січня 1981 р.: Закон України від 01 листопада 1996 р. № 474/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 52. Ст. 300.

223. Угода про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих товарних знаків та географічних зазначень від 04 червня 1999 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_225 (дата звернення: 12.11.2014).

224. Про ратифікацію Угоди про заходи щодо попередження та припинення використання неправдивих товарних знаків та географічних зазначень: Закон України від 21 вересня 2000 р. № 1971-III -ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 45. Ст. 379.

225. Сінгапурський договір про право товарних знаків від 27 березня 2006 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_h54 (дата звернення: 14.11.2014).

226. Про ратифікацію Сінгапурського договору про право товарних знаків: Закон України від 15 квітня 2006 р. № 1263-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 39. Ст. 547.

227. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. / за ред. Н. С. Кузнецової. Харків: Право, 2008. Т. 3: Цивільно-правові науки. Приватне право. 640 с.

228. Бошицький Ю. Л. Інтелектуальна власність в сучасній Україні – актуальні питання модернізації та правового регулювання. *Часопис Київського університету права*. 2013. С. 213–217.

229. Якубівська Ю. Є. Імплементация міжнародних норм у сфері інтелектуальної власності в національну практику в контексті підвищення ефективності інституційного середовища. Електронне наукове фахове видання «*Ефективна економіка*». № 10. Дніпропетровськ: ДДАТУ, 2015. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4430> (дата звернення: 24.09.2017).

230. Еннан Р. Є. Правова охорона інтелектуальної власності в Європейському союзі: передумови формування, сучасний стан, тенденції розвитку. *Часопис цивілістики*. 2012. № 13. С. 110–119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2012_13_24 (дата звернення: 24.09.2017).

231. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу / пер. з англ.: Walter Cairns, Introduction to European Union Law, London: BBfM, 1997. Київ: Знання, 2002. 428 с.

232. Интеллектуальная собственность в России и ЕС: правовые проблемы: сборник статей / под ред. М. М. Богуславского, А. Г. Светланова. Москва: Волнерс Клувер, 2008. 296 с.

233. Про наукове і технологічне співробітництво: Угода між Україною та Європейським Співтовариством від 4 липня 2002 р. / *Офіційний вісник України*. 2004. № 4. Т. 2. Ст. 214.

234. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV (зі змінами) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 29. Ст. 367.

235. CJEU Judgement of 19.12.2012 in Case C 149/11 (Leno Merken BV v. Hagelkruis Beheer BV). URL: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-149/11> (дата звернення: 03.06.2015).

236. Ярошевська Т. В. Інтеграційні процеси в ЄС у сфері охорони засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг. *Право України*. 2013. № 8. С. 201–207.

237. Андрощук Г. О., Кислий Т. Ф. Правова охорона товарних знаків у Німеччині. *Інтелектуальна власність*. 2000. № 6–7. С. 17–19.

238. Про наближення законодавства країн-членів, що стосується торговельних марок: Перша Директива Ради ЄС (87/104/ЄЕС) від 21 грудня 1988 р. / *Офіційний вісник Європейських Спільнот*. L 040. 11.02.1989.

239. Про торговельну марку Спільноти: Регламент Ради (ЄС) № 40/94 від 20 грудня 1993 року / *Офіційний вісник Європейських Спільнот*. L 303. 15.12.1995 р.

240. Про імплементацію регламенту Ради (ЄС) № 40/94 про торговельну марку Спільноти: Регламент Комісії (ЄС) № 2868/95 від 13 грудня 1995 р. / *Офіційний вісник Європейських Спільнот*. L 303. 15.12.1995.

241. Еременко В. И. Пересмотр европейского патентного законодательства. *Патенты и лицензии*. 1998. № 5. С. 29–35.

242. Еременко В. И. Реформа европейской патентной системы. *Интеллектуальная собственность. Промышленная собственность*. 2001. № 8. С. 43–45.

243. Proposal for a Council Regulation on the Community patent (presented by the Commission): Doc. COM (2000) 412 final, 01.08.2000. URL: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0412:FIN:EN:PDF> (дата звернення: 12.06.2016).

244. Шемятенков В. Г. Европейская интеграция: учеб. Пособие. Москва: Международные отношения, 2003. 400 с.

245. Еременко В. И. Развитие международного патентного права. *Законодательство и экономика*. 2002. № 2. С. 40–46.

246. Кравец Л. Г. Тенденции развития патентной системы. *Интеллектуальная собственность*. 2002. № 10. С. 67–74.

247. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council «Enhancing the patent system in Europe»: Doc. COM (2007) 165 final, 03.04.2007. URL: http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=COMfinal&an_doc=2007&nu_doc=165 (дата звернення: 23.10.2016 р.).

248. Council Decision 2011/167/EU of 10 March 2011 authorising enhanced cooperation in the area of the creation of unitary patent protection / *Official Journal of the European Union*. 2011. L 76. P. 53.

249. Judgment of the Court (Grand Chamber), 16 April 2013, Joined Cases C-274/11; C-295/11. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ /LexUriServ.do?uri=CELEX:62011CJ0274:EN:HTML> (дата звернення: 23.10.2016 р.).

250. Бабич Ж. В. Європейський патент як дієвий інструмент захисту прав промислової власності в ЄС. *Молодий вчений*. 2015. № 7(2). С. 16–20. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_7\(2\)__4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_7(2)__4) (дата звернення: 26.10.2016 р.).

251. Белов В. В., Виталиев Г. В., Денисов Г. М. Интеллектуальная собственность в сфере внешнеэкономической деятельности. Правовые аспекты. Москва: Юристъ, 1997. Ч. 1. 189 с.
252. Кравец Л. Г. Гармонизация правовой охраны интеллектуальной собственности в странах ЕС. Москва: ИНИЦ «Патент», 2001. 97 с.
253. Ярошевська Т. В. Гармонізація та уніфікація норм в ЄС у сфері охорони промислових зразків. Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право». 2013. № 2. С. 175–177. URL: <http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/11>. (дата звернення: 25.05.2014 р.).
254. Богатых Е. А., Левченко В. И. Патентное право капиталистических и развивающихся государств. Москва: Юридическая литература, 1978. 200 с.
255. Жилінкова О. В. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та за кордоном: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 280 с.
256. Конвенция о выдаче европейских патентов, подписанная в Мюнхене в 1973 г. / Европейская патентная конвенция. Москва: ВНИИПИ, 1988. 242 с.
257. Інтелектуальна власність: словник-довідник у 2 т. / за ред. О. Д. Святоцького, В. Л. Петрова. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. Т. 2: Промислова власність. 272 с.
258. Гілленбранд Г. Правовий захист біотехнологічних винаходів: передумови, зміст, обсяг та перспективи на майбутнє. *Інтелектуальна власність*. 2003. № 3. С. 42–48.
259. Directive 98/44/EC of the European Parliament and of the Council of 6 July 1998 on the legal protection of biotechnological inventions. *OJ L 213*. 30.07.1998. P. 13–21. URL: <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1998:213:0013:0021:EN:PDF> (дата звернення: 02.02.2015 р.).
260. Council Regulation (EEC) № 1768/92 of 18 June 1992 concerning the creation of a supplementary protection certificate for medicinal products. *OJ L 182*. 02.07.1992. P. 1–5. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31992R1768> (дата звернення: 02.02.2015 р.).

261. Слободян О. М. Захист винаходів у галузі біотехнології в рамках Директиви 98/44/ЄС про правову охорону біотехнологічних винаходів. *Університетські наукові записки*. 2012. № 3 (43). С. 152–159.
262. Herrmann, J., Rowlandson M. The Role of Ethics and Morality in EU Law [Text]. *Journal of International Biotechnology Law*. 2008. Vol. 5, 6. P. 241–251.
263. Слобожанин С. В. Новеллы европейского патентного законодательства. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 2. С. 177–181.
264. Серова М. А. Особенности патентования объектов биотехнологии в Евразийском патентном ведомстве (ЕАПВ). *Интеллектуальная собственность. Промышленная собственность*. 2003. № 7. С. 17–25.
265. Zimmer F.-J. Act Implementing the Directive on the Legal Protection of Biotechnological Inventions in Germany. *Biotechnology Law Report*. 2005. Vol. 24. № 5. P. 561–568.
266. Bostyn S. J. R. Narrow Trousers and Narrow Patents, a Health Risk? Product Protection or Purpose-Bound Protection for Biotechnological Inventions. *BioScience Law Review*. 2005. Vol. 5. № 2. P. 89–95.
267. Crespi R. S. The European Biotechnology Patent Directive is Dead. *Trends in Biotechnology*. 1995. Vol. 13. № 5. P. 162–164
268. Palombi L. Patentable Subject Matter, TRIPS and the European Biotechnology Directive, Australia and Patenting Human Genes. *University of New South Wales Law Journal*. 2003. Vol. 9. № 4. P. 26–35.
269. Nott R. The Novartis Case in the EPO. *European Intellectual Property Review*. 1999. Vol. 21. № 1. P. 33–36.
270. Plomer A. Constitutional Limits on Moral Exemptions to European Biotech Patents. *Festschrift till Marianne Levin*. Stockholm: Norstedts juridik, 2008. P. 487–502.
271. Schertenleib D. The Patentability and Protection of DNA-based Inventions in the EPO and the European Union. *European Intellectual Property Review*. 2003. Vol. 25. № 3. P. 125–132.
272. Sterckh S. Some Ethically Problematic Aspects of the Proposal for a Directive on the Legal Protection of Biotechnological Inventions. *European Intellectual Property Review*. 1998. Vol. 20. № 4. P. 123–128.

273. Якубівський І. Є. Проблеми набуття, здійснення та захисту майнових прав інтелектуальної власності в Україні: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03. Львів, 2019. 43 с.

274. Линник Л. Патентное право: особенности защиты компьютерных технологий. *Открытые системы*. 1999. №11–12. С. 18.

275. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the patentability of computer implemented inventions / COM/2002/0092 final COD 2002/0047. *Official Journal of the European Union*. С 151Е. 25.06.2002. P. 0129–0131.

276. Склярів І. М. Комп'ютерні програми та патентна охорона. *Інтелектуальна власність*. 2003. № 5. С. 21–27.

277. Гражданское и торговое право капиталистических стран: учеб. пособ. / Э. П. Гаврилов, О. А. Жидков, М. И. Кулагин и др.; под ред. В. П. Мозолина, М. И. Кулагина. Москва: Высш. школа, 1980. 382 с.

278. Гражданское и торговое право капиталистических стран: учебник / Е. А. Васильев, В. В. Зайцева, А. А. Костин и др. Москва: Международные отношения, 1993. 560 с.

279. Кравець Л. Г. Охрана полезных моделей: проблема сбалансированности. *Интеллектуальная собственность*. 2000. № 8. С. 75–76.

280. Андрощук Г. О. Винахідницька активність в країнах Європейського Союзу: стан та тенденції. *Інтелектуальна власність*. 2001. № 3. С. 6–9.

281. Ярошевська Т. В. Охорона винаходів та корисних моделей в країнах ЄС. *Науковий вісник херсонського державного університету*. 2017. № 6. С. 100–104.

282. Гаазька угода про міжнародну реєстрацію промислових зразків від 28 листопада 1960 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_601 (дата звернення: 12.11.2014).

283. Про приєднання України до Гаазької угоди про міжнародну реєстрацію промислових зразків: Закон України від 17 січня 2002 р. № 2992-III / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 138.

284. Андрощук Г. А. Система охраны промышленных образцов в ЕС: экономико-правовой аспект. *Актуальные проблемы интеллектуальной*

собственности: материалы Международной научно-практической конференции (Закарпатская область, 18–22 февраля 2008 г.). 2008. С. 14–19.

285. О применении Постановления Совета ЕС № 6/2002 о промышленных образцах Сообщества: Регламент Комиссии ЕС от 21 октября 2002 г. № 2245/2002. URL: <https://wipolex.wipo.int/ru/legislation/details/6417> (дата звернення: 18.04.2016).

286. First Council Directive 89/104/EEC of 21 December 1988 to approximate the laws of the Member States relating to trade marks). URL: <https://eurlex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A31989L0104> (дата звернення: 18.04.2016).

287. Про зближення законодавств держав-членів відносно товарних знаків та знаків обслуговування: Директива №2008/95/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 22 жовтня 2008 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_930 (дата звернення: 20.04.2016).

288. Про товарний знак Спільноти: Регламент Ради (ЄС) від 26 лютого 2009 р. № 207/2009. URL: <https://wipolex.wipo.int/ru/legislation/details/5207> (дата звернення: 20.04.2016).

289. Ямпольська О. О. Територіальні аспекти використання товарних знаків європейського Спільноти. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2013. № 4. С. 43–51.

290. Decision of the Benelux Office for Intellectual Property of 15.01.2010 (Leno Merken BV v Hagelkruis Beheer BV). URL: <https://www.boip.int/wps/portal/site/juridical/opposition/decisions> (дата звернення: 03.06.2015).

291. Regulation (EU) No 1151/2012 of the European Parliament and of the Council of 21 November 2012 on quality schemes for agricultural products and foodstuffs. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32012R1151> (дата звернення: 25.12.2016).

292. Про визначення, опис, презентацію, маркування і захист географічного позначення спиртних напоїв та скасування Регламенту Ради (ЄС) № 1576/89: Регламент Ради (ЄС) від 15 січня 2008 року № 110/2008. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_b12 (дата звернення: 18.04.2016).

293. Про визначення, опис, презентацію, маркування та захист географічних зазначень ароматизованих винних продуктів: Регламент Ради (ЄС) від 26 лютого 2014 року № 251/2014 / *Official Journal L 84*, 20.03.2014 р. Р. 14–34.

294. Про охорону географічних зазначень та зазначень походження сільськогосподарської продукції та харчових продуктів: Регламент Ради (ЄС) від 20 березня 2006 року № 510/2006. URL: <https://wipolex.wipo.int/ru/legislation/details/1458> (дата звернення: 20.04.2016).

295. Про загальні принципи організації сільськогосподарських ринків та щодо спеціальних положень для певних сільськогосподарських продуктів: Регламент Ради (ЄС) від 22 жовтня 2007 року № 1234/2007. URL: <https://wipolex.wipo.int/ru/legislation/details/7884> (дата звернення: 20.04.2016).

296. Про органічне виробництво та маркування органічних продуктів: Регламент (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 р. URL: <https://wipolex.wipo.int/ru/legislation/details/7876> (дата звернення: 20.04.2016).

297. Оносова І. А., Шевчук Т. О. Законодавче регулювання гарантованої якості як частина продовольчої політики ЄС. *Научные исследования и их практическое применение. Современное состояние и пути развития*: сб. науч. трудов SWorld. Иваново: Маркова А Д, 2013. Вып. 3. Том 13. С. 78–83.

298. Кожарська І. Ю. Вплив міжнародної системи охорони промислової власності на законодавство України про охорону прав на знаки для товарів і послуг та промислові зразки. *Інтелектуальна власність*. 2000. № 10–11. С. 9–11.

299. Про охорону географічних зазначень та зазначень походження сільськогосподарської продукції та харчових продуктів та правил імплементації Регламенту Ради ЄС № 510/2006: Регламент Комісії (ЄС) від 14 грудня 2006 року № 1898/2006. URL: <https://wipolex.wipo.int/ru/legislation/details/1459> (дата звернення: 20.04.2016).

300. Ярошевська Т. В. Інтеграційні процеси в ЄС у сфері охорони засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг. *Становлення громадянського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя*: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. у 2 т. (Дніпропетровськ, 2 червня 2013 р.). Дніпропетровськ: ГО «Правовий світ», 2013. Т 1. С. 72–75.

301. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / Ю. М. Капіца, С. К. Ступак, В. П. Воробйов та ін.; за ред. Ю. М. Капіци. Київ: Слово, 2006. 1104 с.

302. Kostenmerkblatt – Gebühren und Auslagen des Deutschen Patentamts und des Bundespatentsgerichts. URL: <http://www.transpatent.com/gesetze/mbkosten.html>. (дата звернення: 30.01.2017).

303. Patentgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 16. Dezember 1980 (BGBl. 1981 I S. 1), das zuletzt durch Artikel 4 des Gesetzes vom 8. Oktober 2017. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/patg/BJNR201170936.html> (дата звернення: 01.04.2018).

304. Мингалева Ж. А., Логинова Т. Е. Опыт правового регулирования объектов интеллектуальной собственности и инновационной деятельности (на примере Германии). *Вестник пермского университета*. 2012. № 1 (5). С. 139–148.

305. France Intellectual Property Code as amended by Act №2006-236 of 1 March 2006. URL: http://www.jpo.go.jp/shiryoku_e/sonota_e/fips_e/pdf/france_e/e_chiteki_zaisan.pdf. (дата звернення: 25.03.2015).

306. Винковский В. И. Обзор патентных систем отдельных стран мира в части регулирования вопросов преодоления конфликта прав заявителей. *Гуманитарные научные исследования*. 2014. № 3. URL: <http://human.snauka.ru/2014/03/6105> (дата звернення: 05.03.2015).

307. Андрощук Г. О., Работягова Л. И. Институт корисної моделі у патентному праві ЄС. *Інтелектуальна власність*. 2001. № 11. С. 37–41.

308. Utility Model Act (as amended up to Act of September 2, 1994, on the Reform of the Professional Statute of Attorneys and Patent Attorneys). URL: <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=982> (дата звернення: 15.06.2016).

309. Codice della proprietà industriale, a norma dell'articolo 15 della legge 12 dicembre 2002. n. 273. URL: <http://www.parlamento.it/parlam/leggi/deleghe/05030dl.htm> (дата звернення: 15.06.2016).

310. Law No. 11/1986 of March 20, 1986 on Patents (as last amended by Law No. 14/2011 of June 1, 2011). URL: <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/es/es/es148es.pdf> (дата звернення: 15.06.2016).

311. Vaver D. Reforming Intellectual Property Law: An Obvious and Not's; Obvious Agenda: The Stephen Stewart Lecture for 2008. *Intellectual Property Quarterly*. 2009. Issue 2. P. 143–144.
312. Романюк Т. В. Правова охорона корисних моделей у деяких країнах Європи: досвід для України. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 210–213.
313. Fiorini A. The Codification of Private Law in Europe: Could the Community Learn from the Experience of Mixed Jurisdiction. *Electronic Journal of Comparative Law*. 2008. Vol. 12.1. URL: <http://www.ejcl.org/121/art121;7.pdf>. (дата звернення: 12.07.2016).
314. Інтелектуальна власність у формуванні інноваційної економіки України: проблеми законодавчого забезпечення та державного регулювання / упоряд. Г. О. Андрощук. Київ: Парламентське вид-во, 2010. 384 с.
315. Сборник законодательства об изобретательстве и рационализации / сост. А. И. Доркин. Москва: Госюриздат, 1960. 155 с.
316. Зарубежное патентное законодательство: в 2 т. Москва: ИНИЦ Роспатента, 1998. Т. 2. 467 с.
317. Эннан Р. Е. Правовая охрана изобретений в зарубежных странах. Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць. Одеса: Юридична література, 2012. Вип. 66. С. 239–247.
318. Голяндин А. Германия и Англия о вреде авторского права. *Знание – сила*. 2011. № 6. С. 53–59.
319. Patent Act №. 121 of April 13, 1959 / World Intellectual Property Organization. URL: <http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?fileid=299486> (дата звернення: 05.03.2015).
320. Nishi M. Recent amendments to the Patent act of Japan. *Less Nouvelles*. 2012. V. XLVII. № 1. P. 6.
321. Patent Law of the People's Republic of China / State Intellectual Property Office of the P.R.C. URL: http://www.english.sipo.gov.cn/laws/lawsregulations/201101/t20110119_566244.html (дата звернення: 05.03.2015).

322. Шахматова Т. Б., Тимонин А. П. Инновационная деятельность и медицина. *Патенты и лицензии*. 2005. № 3. С. 46–49.

323. Семенов В. И., Шахматова Т. Б. Экспертиза объектов медицинского назначения. *Патенты и лицензии*. 2002. № 5. С. 13–15.

324. Агуреев А. П. Особенности и проблемы патентования изобретений медицинского назначения на современном этапе. Москва: ИНИЦ Роспатента, 2003. 70 с.

325. Работягова Л. І. Патент як форма охорони секретних винаходів. *Інтелектуальний капітал*. 2005. № 5. С. 39–47. URL: <http://www.ndiiv.org.ua/ua/library/view-patent-jak-forma-pravovoji-okhorony-sekretnykhvynakhodiv.html#ixzz3tR5rLJhu> (дата звернення: 05.06.2015).

326. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 р. № 3855-ХІІ / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 16. Ст. 93.

327. Ярошевська Т. В. Досвід закордонних країн щодо врегулювання відносин у сфері правової охорони винаходів. *Науковий вісник херсонського державного університету*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика». 2015. № 6. С. 127–130.

328. Zhong Hui. Suggestions on perfecting China's system of patent for utility model. *C.P.T.* 1998. № 2. P. 25–28.

342. Dänemark – Gebrauchsmusterschutz in Kraft getreten. *GRUR Int.* 1992. № 7. С. 561–562.

329. Ярошевська Т. В. Досвід закордонних країн щодо врегулювання відносин у сфері правової охорони промислових зразків та знаків для товарів і послуг. *Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. 2015. № 6. URL: <http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/61> (дата звернення: 12.07.2016).

330. Чомахашвілі О. Ш. Природа промислового зразка. *Юридичний журнал*. 2006. № 5. URL: <http://justinian.com.ua/article.php?id=2245>. (дата звернення: 16.07.2016).

331. Бондаренко О. О. Основні напрями удосконалення національного законодавства у сфері охорони промислових зразків в Україні. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 15. С. 4–7.

332. Городов О. А. Право на средства индивидуализации: товарные знаки, знаки обслуживания, наименования мест происхождения товаров, фирменные наименования, коммерческие обозначения. Москва: Волтерс Клувер, 2006. 448 с.

333. Саленко Л. П. Значение и особенности правового положения общеизвестных товарных знаков. *Вопросы изобретательства*. 1988. № 12. С. 30–33.

334. Петрова Т. Д. Признание товарных знаков общеизвестными. *Патенты и лицензии*. 2001. № 11. С. 16–20.

335. Андросук Г. О. Правова охорона товарних знаків у країнах СНД: стан і тенденції. *Проблеми науки*. 2002. № 10. С. 32–38.

336. Білоусов В. М. Халмурадова А. Б. Правова охорона торговельних марок в Україні та Республіці Білорусь: порівняльно-правовий аспект. *Юридичний вісник*. 2014. № 2 (31). С. 76–80.

340. Конституция Республики Беларусь от 15 марта 1994 года № 2875 / База данных «Законодательство стран СНГ». URL: http://president.gov.by/ru/constitution_ru/ (дата звернення: 16.07.2016).

341. Проект Міжнародного кодексу поведінки у сфері трансферу технологій URL: http://lib.lntu.info/book/fb/etme/2010_10137/topics/topic_01/theor_01/topic_11.htm (дата звернення: 18.04.2016).

342. Принципы международных коммерческих договоров УНИДРУА 2010 / пер. с англ. А. С. Комарова. Москва: Статут, 2013. 758 с.

343. Cornish W. R. Intellectual Property: Patents, Copyright, Trade Marks and Allied Rights. August 29, 1996. 750 p. URL: <https://www.amazon.com/Intellectual-Property-Patents-Copyright-Allied/dp/0421535202> (дата звернення: 25.04.2016).

344. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України: у 3 т. Київ: Фенікс, 2007. Т. 2: Інноваційно-технологічний розвиток економіки. 564 с.

345. Ярошевська Т. В. Аналіз законодавства ЄС та окремих технологічно розвинених країн у сфері трансферу технологій. Електронне наукове фахове видання «Юридичний науковий електронний журнал». 2015. № 3. С. 86–90. URL: http://lsej.org.ua/3_2015/3_2015.pdf. (дата звернення: 18.04.2016).
346. Шнирков О. І. Європейський Союз у глобальному інноваційному просторі. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2008 . 142 с.
347. Lisbon European Council 23–24 March 2000 / Presidency Conclusions. URL: http://consslium.europa.eu/eudocs/cmsdata/docs/pressdata/en/ec/00100_r1.en0.htm (дата звернення: 28.04.2016).
348. Інформаційне забезпечення інноваційного розвитку: світовий та вітчизняний досвід: монографія / Т. В. Писаренко, Т. К. Кваша, Н. В. Березняк, О. В. Прудка. Київ: УкрINTEL, 2015. 239 с.
349. Черногор Я. О. Інноваційний розвиток країн ЄС в умовах глобалізації. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. Київ, 2009. Вип. 18. С. 344–352.
350. Зубченко Л. Лиссабонская стратегия Евросоюза: разочарование и надежды. *Перспективы. Фонд исторической перспективы*. URL: http://www.perspektivy.info/oykumena/europe/lissabonskaja_strategija_jevrosojuza_razocharovaniya_i_nadezhdy_2007-09-26.htm (дата звернення: 08.05.2016).
351. European Commission. Communication from the Commission Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. COM(2010) 2020 final. URL: <https://www.eea.europa.eu/policy-documents/com-2010-2020-europe-2020> (дата звернення: 02.03.2017).
352. Towards a European Strategy for Nanotechnology. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004. 24 p.
353. Nanosciences and nanotechnologies: An action plan for Europe 2005–2009. URL: https://ec.europa.eu/research/industrial_technologies/pdf/policy/action_plan_brochure_en.pdf (дата звернення: 02.03.2017).
354. Угода між Україною і Європейським Союзом про участь України у програмі Європейського Союзу Горизонт 2020 – Рамкова програма з

досліджень та інновацій (2014-2020) від 03 березня 2015 р. № 984_018. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_018 (дата звернення: 02.03.2017).

355. Васильєва Н. Ф. Європейський досвід здійснення промислової політики. *Вісник Донецького університету економіки та права*. 2013. № 1. С. 8–13.

356. Гришакова М. Нормативно-правове регулювання трансферу технологій (досвід Японії). *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2012. № 3. С. 47–54.

357. Плотников В. Ю., Плотникова Е. Н. Патентование изобретений и продажа лицензий на внешнем рынке. Москва: Бизнес-школа Интел-синтез, 1999. 208 с.

358. Зарубежное патентное законодательство: в 2 т. Москва: ИНИЦ Рос-патента, 1998. Т. 1. 437 с.

359. Финкель Н.К. Правовая охрана промышленной собственности в Германии. Москва: ВНИИПИ, 1995. 78 с.

360. Штумпф Г. Лицензионный договор. Москва: Прогресс, 1988. 478 с.

361. Подшибихин Л. И., Бузова Н. В. Патентное законодательство государств – участников Содружества Независимых Государств: сб. документов. Москва: ИНИЦ Роспатент, 2003. 338 с.

362. Евдокимова В. Н. Вопросы правового регулирования передачи технологии в РФ. *ИС Промышленная собственность*. 2004. № 9–10. С. 154–158.

363. Ярошевська Т. В. Досвід окремих закордонних країн у сфері трансферу технологій. *Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. 2014. № 7/8. С. 98–101. URL: <http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja/41> (дата звернення: 02.03.2017).

364. Никитина А. Г. Зарубежный опыт регулирования прав на результаты интеллектуальной деятельности. *Бизнес в законе*. 2013. № 5. С. 52–55.

365. Дийков С. А., Воронцов Д. В., Гнеушев С. Н. Япония. Москва: Международные отношения, 1991. 279 с.

366. Ионова О. В. Передача технологий в развивающиеся страны Латинской Америки. Москва: ВНИИПИ. 1989. 79 с.

367. Нагорняк Г. С., Нагорняк І. С., Вовк Ю. Я. Вплив трансферу технологій на інноваційні процеси: український та зарубіжний досвід. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2013. № 2. С. 117–127.
368. Железнова В. Ф., Наборов В. Б., Соловых Д. А. Соединенные Штаты Америки. Москва: Международные отношения, 1991. 279 с.
369. Клименко К. С. Особливості вдосконалення системи інновацій та трансферу технологій в Україні. *Сталий розвиток економіки*. 2014. № 2. С. 40–44.
370. Падучак Б. М. Майнові права інтелектуальної власності на технологію, що створена за рахунок коштів державного бюджету. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2009. № 6 (50). С. 38–49.
371. Шмелева Д. В. Организационно-правовые формы инновационного предпринимательства в Российской Федерации: монография. Москва: Литагент «Юстицинформ», 2017. 249 с.
372. Мухамедшин И. С. Обеспечение государственных интересов в сфере интеллектуальной собственности. *Интеллектуальная собственность в России и ЕС: правовые проблемы*: сб. статей / под ред. М. М. Богуславского, А. Г. Светланова. Москва: Вотерс Клувер, 2008. 284 с.
373. Варфоломеева Ю. А. Интеллектуальная собственность в условиях инновационного развития: монография. Москва: Ось–89, 2006. 144 с.
374. Ревуцький С. Ф. Державна правова підтримка інноваційної активності у країнах Європейського Союзу. *Інтелектуальний капітал*. 2005. № 1 (21). С. 12–19.
375. *Актуальные проблемы интеллектуальной собственности*: материалы выступлений на XVI междунар. науч.-практ. конф. (Ялта, 6–10 сентября 2010 г.). Киев: ДП «Укрбланковидав», 2010. С. 268–280.
376. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / Кіндзерський Ю. В., Якубовський М. М., Галиця І. О. та ін.; за ред. Ю. В. Кіндзерського. Київ: Ін-т економіки та прогноз. НАН України, 2009. 928 с.

377. Интеллектуальная собственность. Использование. Внедрение. Передача: информ.-метод. сб. по внедрению промышленной собственности в малое предпринимательство / сост., вступ., ред. Ю. Н. Киклевич, С. Н. Цесаренко. Донецк: МПП «ВИК», 2006. 292 с.

378. Toshiko Takenaka. Technology Licensing and University Research in Japan. *International Journal of Intellectual Property*. 2005. № 1. P. 27–36.

379. Intellectual Property in Asia (MPI Studies on Intellectual Property, Competition and Tax Law): Law, Economics, History and Politics / editors Paul Goldstein, Joseph Straus. Springer: Max Planck Institute for Intellectual Property, Competition and Tax Law, 2009. Vol. 9. 357 p.

380. Про внесення змін і доповнень у Декрет Президента Республіки Білорусь від 5 березня 2002 р. № 7: Декрет Президента Республіки Білорусь від 4 серпня 2009 р. № 9. URL: http://president.gov.by/ru/official_documents_ru/findTags/169/ (дата звернення: 06.03.2017).

381. Про комерціалізацію результатів наукової та науково-технічної діяльності, створених за рахунок державних коштів: Указ Президента Республіки Білорусь від 4 лютого 2013 року № 59. URL: <http://www.gknt.gov.by/opencms/opencms/ru/zakon/z2/> (дата звернення: 06.03.2017).

382. О передаче прав на единые технологии: Федеральный закон Российской Федерации от 25 декабря 2008 г. № 284-ФЗ / Баз данных «Собрание законодательства Российской Федерации». 2008. № 52. Ст. 6239.

383. О внесении изменений в Федеральный закон «О передаче прав на единые технологии»: Федеральный закон Российской Федерации от 04 июня 2011 г. № 131-ФЗ URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_114659/ (дата звернення: 08.03.2017).

384. О Стратегии инновационного развития РФ на период до 2020 г.: Распоряжение Правительства РФ от 8 декабря 2011 г. № 2227-р. URL: <http://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/70006124/> (дата звернення: 02.04.2017).

350. Бошицкий Ю. Л. Проблемы права интеллектуальной собственности. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 213–214.

351. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січня 2015 № 5/2015. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015/paran10#n10> (дата звернення: 12.06.2017 р.).

352. Ярошевська Т. В. Реформування законодавства України у сфері охорони промислової власності: цивільно-правовий аспект. *Часопис цивілістики*. 2019. № 32. С. 82–88.

353. Федулова Л. І., Федулова К. І. Формування інноваційної системи біотехнології: досвід зарубіжних країн, проблеми України. *Наука та інновації*. 2012. № 4. С. 51–66.

354. Барбу С., Клименко С. Ліки від коронавірусу: де розробляють вакцину та чи може Україна собі це дозволити. *Час. Підсумки тижня*. URL: <https://www.5.ua/suspilstvo/liky-vid-koronavirusu-de-rozrobliaiut-vaktsynu-ta-chy-mozhe-ukraina-sobi-tse-dozvoloty-225788.html> (дата звернення 15.10.2020).

355. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на промисловий зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України): Оглядовий лист Вищого господарського суду України від 17 квітня 2006 р. № 01-8/844. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v_844600-06 (дата звернення: 03.06.2015).

356. Ульянова Г. О. Реалізація права інтелектуальної власності на промисловий зразок. *Міжнародний юридичний вісник*: зб. наук. праць / Національний університет державної податкової служби України. 2015. № 1 (2). С. 189–194.

358. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности: учебник 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Проспект, 2001. 752 с.

359. Макода В. Є. Правова охорона промислових зразків в Україні. Київ: УАБ, 2000. 172 с.

360. Потоцький М. Ю. Промисловий зразок та торговельна марка: співвідношення прав. *Інтелектуальна власність*. 2007. № 4. С. 23–28.

361. Андрощук Г. О. Торгова марка: вибір імені. *Інтелектуальна власність*. 2004. № 4. С. 30–37.

362. Ромат Т. Є. Захист торговельних марок як об'єктів інтелектуальної власності. *Теорія та практика державного управління*. 2011. Вип. 3 (34). С. 290–291. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpdu_2011_3_46 (дата звернення: 04.03.2017 р.).

363. Рудник Т. В., Закорецька Г. В. Правова охорона торговельних марок. *Форум права*. 2012. № 1. С. 842–843. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12rtvotm.pdf> (дата звернення: 04.03.2017 р.).

364. Ярошевська Т. В. Проблемні питання охорони прав на об'єкти промислової власності. *Науковий вісник ужгородського національного університету*. 2013. № 24. Т. 1. С.110–114.

365. Падучак Б. М. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері трансферу технологій: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2011. 20 с.

366. Кам'янська О. В. Управління трансфером технологічних машинобудівних підприємств: автореф. дис. ... канд. економ. наук: 08.00.04. Київ, 2008. 19 с.

367. Henn R., Lubbe H., Spath L. Employment and the Transfer of Technology. Berlin.: Springer–Verlag, 1986. P. 5.

368. Technology transfer: new issues, new analysis. *Ann. Amer. Acad. Polit, and Soc. Sci.* 1981. P. 13.

369. Holliday G. The role of western technology in soviet economic redevelopment. *Boulder*. 1979. P. 10.

370. Clements C. O. Introducing new technology the role of technology consultants. *PW*. 1988. № 12. P. 24.

371. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура: пер. с англ. О. И. Шкаратана. Москва: ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.

372. Лынник Н. В., Еременко В. И. К созданию системы правового регулирования инноваций. *Российский экономический журнал*. 1993. № 2. С. 48–58.

373. Богуславский М. М., Воробьева О. В., Светланов А. Г. Международная передача технологий: правовое регулирование. Москва: Издательство «Наука», 1985. 279 с.

374. Сімсон О. Е. Правовий аналіз поняття технології. *Питання інтелектуальної власності*: зб. наук. праць / за ред. О. Д. Святоцького. Київ: Академія Правових наук України, 2006. Вип. 4. С. 354–374.

375. Яценко М. И. О перспективе патентования изобретений, связанных с компьютерным обеспечением. *Винахідник і раціоналізатор*. 2005. № 9. С. 14–21.

376. Горбунов. Н. И., Золотых В. Г. Государственное регулирование торговли наукоемкой продукцией, технологиями и ноу-хау. *Патенты и лицензии*. 1994. № 3–4. С. 7–10.

377. Атаманова Ю. Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави: монографія. Харків: Вид-во «ФІНН», 2008. 424 с.

378. Погуляев С. Ю. Передача технології як вклад в просте товариство: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2002. 19 с.

379. Всесвітня організація інтелектуальної власності. Основи інтелектуальної власності / ред. Г. І. Якіменко. Київ: Юридичне видавництво «Ін Юре», 1999. 578 с.

380. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14 вересня 2006 р. № 143-V (зі змінами) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 45. Ст. 434.

381. Фирсов В. А. Международный рынок технологий. *Экономика и коммерция*. 1995. № 1. С. 98–106.

382. Галиця І. О. Комерціалізація інтелектуальної власності та прикладних наукових досліджень. *Економіка України*. 2001. № 2. С. 63–66.

383. Денисюк В. А. Стан та перспективи розвитку передачі (трансферу) технологій в Україні. *Соціально-економічні дослідження в перехідний період*. 2000. № 16. С. 370–377.

384. Іжевський П. Г. Вплив та врахування транс акційних витрат при виборі організаційної форми трансферу технологій. *Наукові праці Донецького національного технічного університету*, 2004. Вип. 69. С. 198–203;

385. Науменко А. О. Деякі аспекти трансферу технологій як конфліктної ситуації у ринкових відносинах. *Конфлікти в суспільстві: діагностика і*

профілактика: матеріали 3 міжнар. наук.-прак. конф. / ред. М. І. Пірен, А. М. Зельницький та ін. Київ: КВГІ, 1995. 545 с.

386. Соловйов В. П. Інноваційний розвиток регіонів: питання теорії та практики: монографія / В. П. Соловйов, Г. І. Кореняко, В. М. Головатюк. Київ: Фенікс, 2008. 224 с.

387. Гибсон Д. В. Трансферт технологій между субъектами рынка. *Трансферт технологии и эффективная реализация инноваций*. Москва: АНХ, 1999. 224 с.

388. Денисюк В. А. Міжнародний трансфер технологій: сучасний зміст, аналіз закордонної та національної статистики. *Економіст: науковий журнал*. 2005. № 2. С. 42–47.

389. Економіко-правові проблеми у сфері інтелектуальної власності: монографія / О. П. Орлюк, О. Б. Бутнік-Сіверський, С. Ф. Ревуцький та ін. Київ: НДІ інтелектуальної власності АПрН України, 2006. 372 с.

390. Федулова Л. І. Економічна природа технологій та технологічного розвитку. *Економічна теорія*. 2006. № 6. С. 3–16.

391. Титов В. В. Трансферт технологій: учебное пособие. Таганрог: ТРТУ, 2000. 244 с.

392. Радіонова І. В. Основні форми та етапи здійснення трансферу технологій промислових підприємств. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 3 (15). С. 59–64.

393. Економічний розвиток і державна політика: навчальний посібник / Ю. М. Бажал, О. І. Кілієвич, О. В. Мертенс та ін.; за заг. ред. Ю. І. Єханурова, І. В. Розпутенка. Київ: УАДУ, 2001. 480 с.

394. Білоус-Сергєєва С. А. Комерціалізація інтелектуального продукту через трансфер технологій. *Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект*. 2010. С. 200–202.

395. Соловьев В. П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (синергетические эффекты инноваций). Київ: Феникс, 2004. 560 с.

396. Денисюк В. А. Щодо регулювання трансферу технологій. *Регіональна політика України: наукові основи, методи, механізми*. Львів, 1998. Ч. 2. С. 382–388.

397. Кацура С. М. Трансферт технологій и диффузия инноваций как элементы регионального инновационного процесса. *Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект*: сб. научных трудов. 2009. С. 42–45. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2009_2/0646.pdf. (дата звернення: 14.11.2016).

398. Фіщенко О. М. Обґрунтування доцільності здійснення операцій трансферу технологій: зб. наук. праць у 9 т. Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. Т. 6: Економіка: проблеми теорії та практики. 2009. С. 1523–1530.

399. Frascati Manual. Proposed Standard Practice for Surveys on Research and Experimental Development. URL: http://europa.eu.int/estatref/info/sdds /en/rd /rd_frascati_manual_2002.pdf (дата звернення: 18.04.2016).

400. Про внесення змін до Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій»: Закон України від 02 жовтня 2012 р. № 5407-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 47. Ст. 644.

401. Родіонова І. В. Основні форми та етапи здійснення трансферу технологій промислових підприємств. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 3 (15). С. 59–64.

402. Ярошевська Т. В. Загальнотеоретичні аспекти у сфері передавання технологій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 14. С. 12–15.

403. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні: Закон України від 16 січня 2003 р. № 433-IV (зі змінами) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 13. Ст. 93.

404. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 р. № 40-IV (зі змінами) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.

405. Гросул В. А. Проблеми інноваційної діяльності в Україні. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2010. № 1 (3). С. 76–82.

406. Людський розвиток в Україні: інноваційний вимір: монографія / за ред. Е. М. Лібанової. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2008. 383 с.

407. Ярошевська Т. В. Удосконалення механізмів врегулювання правовідносин у сфері трансферу технологій. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 3. С. 95–99.

408. Yaroshevskaya T. Improving the Mechanisms for the Protection and Commercialization of Industrial Property Right Objects in the Context of Ukraine's Integration into the EU. *Intellectus. Magazine of Intellectual Property*. 2020. № 1–2. P. 102–108.

409. Михайлюк Г. О. Правові механізми інтеграції України до європейського правового простору шляхом реформування вітчизняного законодавства про право комерційних позначень. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 1. С. 36–40.

410. Муравйов В. І., Мушак Н. Б. Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Віче*. 2013. № 8. С. 12–18.

411. Herrnfeld H-H. *Europeans by Law*. Gutersloh, 1996. P. 104–105.

412. Ярошевська Т. В. Шляхи вдосконалення законодавства України у сфері охорони прав на промислові зразки до європейських стандартів та Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Дніпро: Видавничий дім «Гельветика». 2017. № 2. С. 46–49.

413. Крисанов Д. Ф. Географічні зазначення походження агропромислової продукції: європейський досвід та вітчизняні перспективи. *Економіст*. 2014. № 10. С. 18–24.

414. Андрощук Г. О., Афян Артем. Угода про асоціацію з ЄС: наслідки для інституту географічних зазначень в Україні. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2014. № 6. С. 48–59.

415. Економічна складова Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: наслідки для бізнесу, населення, державного управління / О. В. Бетлій, М. Риженков, К. У. Кравчук та ін.; за ред. І. В. Бураковського, В. О. Мовчан. Київ: Інститут економічних досліджень і політичних консультацій, 2014. 141 с.

416. Рішення адміністративної колегії Київського обласного територіального відділення від 23 серпня 2016 р. № 127-03/09.13: Антимонопольний комітет України. URL: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=84119&schema=kyivr> (дата звернення: 23.06.17).

417. Про затвердження Технічного регламенту щодо правил маркування харчових продуктів: Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28 жовтня 2010 р. № 487. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0183-11> (дата звернення: 23.07.15).

418. ДСТУ 4395:2005. Сири м'які. Загальні технічні умови від 01 липня 2006 р. ДСП 4.4.4.011. ГОСТ 5867. ГОСТ 3626. ГОСТ 3627. ГОСТ 26929. ГОСТ 23452. URL: http://ukrapk.com/gosts/milk/dsty_43952005_siri_myaki.html (дата звернення: 23.07.15).

419. Про затвердження Порядку організації роботи підкомітетів Комітету асоціації між Україною та ЄС: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 липня 2015 р. № 646. / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/938-97-%D0%BF> (дата звернення: 11.02.2018).

420. Про схвалення Регламенту цього Підкомітету: Рішення Підкомітету Україна – ЄС з географічних зазначень № 1/2017 від 18.05.2017 / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_002-17 (дата звернення: 11.02.2018).

421. Завершується реєстрація географічного зазначення Мелітопольська черешня. Інформаційно-аналітичний портал АПК України від 09 червня 2020 р. <https://agro.me.gov.ua/ua/news/zavershuyetsya-reyestraciya-geografichnogo-zaznachennya-melitopolska-chereshnya> (дата звернення: 02.07.2020).

422. Ярошевська. Т. В. Шляхи вдосконалення законодавства України у сфері охорони прав на географічні зазначення до європейських стандартів та

Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Дніпро: Видавничий дім «Гельветика». 2017. № 1. С. 42–45.

423. Міненко М. А., Матвеев В. В. Проблема використання географічних зазначень та найменувань українськими виноробами. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. 2014. № 4. С. 137.

424. Михайлюк Г. О. Модернізація законодавчого регулювання права інтелектуальної власності в контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 5. С. 62–67. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2013_5_15 (дата звернення: 15.02.2016).

425. Михайлюк Г. О. Шляхи імплементації стандартів щодо прав інтелектуальної власності, зокрема права комерційних позначень, в контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 7. С. 78–84. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2014_7_26 (дата звернення: 15.02.2016).

426. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року: проєкт. URL: <http://sips.gov.ua/ua/project-ip-trategy28082014%2028%20%D1%81%D0%B5%D1%80.%202014> (дата звернення: 05.12.2017).

427. Бошицький Ю. Л. Інноваційні перспективи України в контексті оптимізації правової охорони інтелектуальної власності. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 4. С. 212–216. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2015_4_49 (дата звернення: 05.11.2016).

428. Шишка Р. Б. Парадокси національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року. *Політика інтелектуальної власності в університетах та науково-дослідних установах: зб. матеріалів Міжнар. семінару (Львів, 29 лютого – 04 березня 2016 р.)* / ред. кол. Ю. Л. Бошицький, Френсіс Гарі, Міхал Швантнер, О. В. Чернецька, У. Б. Андрусів. Львів: «Галицька видавнича спілка», 2016. С. 24–30.

Наукове видання

Українською мовою

Ярошевська Тамара Василівна

**ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ПРАВ
ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ**

Монографія

Видання друкується в авторській редакції

Відповідальний редактор *Біла К. О.*
Технічний редактор *Олексенко Н. С.*
Дизайн обкладинки *Якушечкіна А. О.*

Здано до друку 24.12.20. Підп. до друку 28.12.20. Формат 60x84^{1/16}.
Ум. друк. арк. 18,8. Тираж 300 пр. Зам. № 1220-03/3.

Видавець та виготовлювач СПД Біла К. О.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3618 від 06.11.09

Надруковано на поліграфічній базі видавця Білої К. О.
Україна, 49000, м. Дніпро, пр. Д. Яворницького, 111, оф. 2
+38 (099) 7805049; +38 (067) 2100256

www.impact.dp.ua
e-mail: impact.dnepr@gmail.com